

***Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid;
het integrale eindrapport***

T. Peetsma en H. Blok (Red.)

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Peetsma, T. & Blok, H.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid; het integrale eindrapport.
SCO-Kohnstamm Instituut van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen, Universiteit van Amsterdam (SCO-rapport nr. 786, projectnummer 20018)

ISBN: 978-90-6813-8412

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding:
SCO-Kohnstamm Instituut
Nieuwe Prinsengracht 130
Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam
Tel.: 020-525 1201
www.sco-kohnstamminstituut.uva.nl
© Copyright SCO-Kohnstamm Instituut, 2007

Inhoudsopgave

Voorwoord	I
Samenvatting	III
1 Ouderbetrokkenheid en zorgleerlingen: bevindingen uit de literatuur (deelstudie 1)	
<i>M. van Daalen en T. Peetsma (2006)</i>	1
1.1 Samenvatting.....	1
1.2 Probleemstelling	5
1.2.1 Beleidsmatige achtergrond van het onderzoek	5
1.2.2 Het begrip 'zorgleerling'	6
1.2.3 Het begrip 'ouderbetrokkenheid'	7
1.2.4 Het belang van ouderbetrokkenheid.....	8
1.3 Onderzoeksopzet.....	11
1.3.1 Zoeken en selecteren van publicaties.....	11
1.3.2 Gevonden publicaties.....	12
1.4 Het model van Hornby als kader.....	13
1.5 Factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid	17
1.5.1 Typen opbrengst.....	17
1.5.2 Bijdragen door ouders.....	17
1.5.2.1 Aspect 'Informatie geven'.....	17
1.5.2.2 Aspecten 'Het eigen kind thuis helpen' en 'Meedoen op school'	19
1.5.2.3 Aspect 'Meedoen op beleidsniveau'	22
1.5.3 Behoeften van ouders.....	23
1.5.3.1 Aspect 'Informatie ontvangen'.....	23
1.5.3.2 Aspect 'Contact hebben met de school'	24
1.5.3.3 Aspect 'Scholing ontvangen'	28
1.5.3.4 Aspect 'Ondersteuning ontvangen'	30

1.6	Conclusies betreffende factoren die samenhangen met ouder betrokkenheid.....	31
1.6.1	Factoren in de context van verkrijgen van bijdragen van de kant van ouders	31
1.6.2	Factoren in de context van tegemoet komen aan de behoeften van ouders	32
1.6.3	De conclusies in het licht van het model van Hoover-Dempsey en Sandler (1997).....	34
1.7	Initiatieven buiten Nederland om ouderbetrokkenheid te vergroten	37
1.7.1	'Parent partnerships' in Engeland	38
1.7.1.1	De beleidsmatige achtergrond.....	38
1.7.1.2	Aandachtspunten en mogelijke oplossingen	41
1.7.2	Van categorisch naar relationeel denken in Noorwegen.....	43
1.7.2.1	De beleidsmatige achtergrond.....	43
1.7.2.2	Aandachtspunten en mogelijke oplossingen	44
1.7.3	Paradigmaverschuiving in de Verenigde Staten.....	45
1.7.3.1	De beleidsmatige achtergrond.....	46
1.7.3.2	Aandachtspunten en mogelijke oplossingen	47
1.8	Conclusies betreffende initiatieven buiten Nederland.....	51
1.8.1	Gemeenschappelijk elementen.....	51
1.8.2	Aandachtspunten en mogelijke oplossingen	52
1.8.2.1	Het verkrijgen van bijdragen van ouders	52
1.8.2.2	Het tegemoet komen aan behoeften van ouders.....	52
1.9	Conclusies en discussie	55
2	De positie van ouders in de samenwerkingsverbanden WSNS (deelstudie 2)	
	<i>H. Blok en T. Peetsma (2006)</i>	59
2.1	Samenvatting.....	59
2.2	Probleemstelling	61
2.3	Onderzoeksopzet.....	67

2.4	Uitkomsten	73
2.5	Conclusies	85
2.6	Discussie	91
3	Hoe gaan basisscholen en ouders met elkaar om als extra zorg nodig is? (deelstudie 3)	
	<i>T. Peetsma, M. Boogaard, A. Karaburun en I. van der Veen (2007)</i>	95
3.1	Samenvatting	95
3.2	Probleemstelling	99
3.3	Onderzoeksopzet	111
3.3.1	Opzet van de secundaire analyse	111
3.3.1.1	Gegevensbestand	111
3.3.1.2	Variabelenkeuze	112
3.3.1.3	Gegevensverwerking	119
3.3.2	Opzet en uitvoering van het onderzoek	119
3.3.2.1	Onderzoekspopulatie en steekproeftrekking	119
3.3.2.2	Dataverzameling	122
3.3.2.3	Respons en representativiteit	123
3.3.2.4	Instrumentconstructie	127
3.3.2.5	Dataverwerking en analyse	131
3.4	Resultaten	135
3.4.1	Resultaten secundaire analyse op scholenbestand	135
3.4.2	Resultaten verdiepend vragenlijstonderzoek	145
3.4.2.1	De betrokkenheid van ouders	149
3.4.2.2	De opstelling van de school	158
3.4.2.3	Voorwaarden voor betrokkenheid ouders: actieve roltoekenning, competentie partnerschap van de ouders en opstelling van hun kind	168
3.4.3	Relatie tussen betrokkenheid van de ouders en ervaring van de school	171

3.5 Conclusies en discussie.....	173
Literatuur	183
Bijlage 1	
Wijze waarop literatuur gezocht is.....	191
Bijlage 2	
Informatieve sites op het terrein van risico- en zorgleerlingen.....	193
Bijlage 3	
Vragenlijst voor de samenwerkingsverbanden WSNS	195
Bijlage 4	
Van toepassing zijnde artikelen uit de Wet op het Primair Onderwijs	198
Bijlage 5	
Schaalconstructie, scholen over betrokkenheid ouders bij onderwijs.....	203
Bijlage 6	
Leerkrachtbeoordelingen van de type problematiek per zorgleerling.....	207
Bijlage 7	
Schaalconstructie ouderbetrokkenheid	209
Recent uitgegeven publicaties van het SCO-Kohnstamm Instituut / 2007	211

Voorwoord

Ook Theo Thijssen had al zorgleerlingen in zijn klas, al heetten ze toen nog niet zo. In 'De gelukkige klas' (1926) wijdt Thijssen uitgebreide passages aan leerlingen waarover hij zich zorgen maakt. Zo is er de ziekelijke Louis van Rijn. Wat hem precies mankeert, is niet helemaal duidelijk. Louis heeft door zijn ziekte veel lessen gemist en is blijven zitten. Toch is Louis geen domme jongen en ook aan inzet ontbreekt het hem niet. Over Fokkie Goossens maakt Thijssen zich om andere redenen zorgen. Fokkie leert niet zo gemakkelijk en hij heeft een leesprobleem. Wat Thijssen ook probeert, het blijft 'werkelijk pijnlijk Fok een beurt te geven'. Hedendaagse leraren zullen het geworstel van Thijssen met zijn zorgleerlingen vast en zeker herkennen. Want ook vandaag de dag worden leraren met grote verschillen tussen leerlingen geconfronteerd.

Wat wèl anders is tegenwoordig, is de opstelling van ouders naar de leraar toe. Op een gegeven moment staat Thijssen voor de keus welke leerlingen op te geven voor de naschoolse cursussen Frans of Engels. Die keuze valt hem zwaar. Hij gunt zijn leerlingen een goede vervolgopleiding. Als hij zijn uiteindelijke keuze tegenover de ouders moet verantwoorden, ziet hij tegen de gesprekken op: ouders zullen hem vast kritisch op de vingers kijken. Maar tot zijn opluchting vallen de gesprekken reuze mee. Met verreweg de meeste ouders is hij snel klaar: 'Die zeiden eigenlijk niet veel anders dan dat ze 't best vonden en dat ik dan maar zeggen moest welke taal.'

De betrokkenheid van hedendaagse ouders is groot en de grens tussen opvoeding en onderwijs is aan het vervagen. Opvoeding en onderwijs zijn als het ware twee zijden van één medaille – ontwikkeling. Ouders en school dragen voor die ontwikkeling een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Als de ontwikkeling van een kind in gevaar is, of niet langs de gebruikelijke paden verloopt, is er tussen ouders en school meestal sprake van een extra intensief contact.

Dit rapport is gewijd aan ouders van zorgleerlingen en hun betrokkenheid bij het onderwijs aan hun kind. Het rapport is het resultaat van het onderzoek *Onderwijs op maat en de rol van ouders bij de afstemming ervan*. Opdrachtgever van het onderzoek is de Programmacommissie Beleidsgericht Onderzoek in Primair Onderwijs (BOPO). De BOPO maakt deel uit van het Gebied Maatschappij- en Ge-

dragswetenschappen van NWO, de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek. Het onderzoek is opgenomen in het onderzoeksprogramma 2005-2008. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) heeft om het onderzoek gevraagd.

In het onderzoek zijn mogelijkheden bestudeerd om de samenwerking tussen scholen en ouders van zorgleerlingen te verbeteren om zodoende te bevorderen dat zorgleerlingen passend onderwijs volgen. Het onderzoek is gestart in september 2005 en loopt door tot eind 2007. In de tussentijd zijn deelonderzoeken uitgevoerd, die tot drie deelrapporten hebben geleid. De rapporten zijn hier samengebracht.

Graag spreken we een woord van dank uit aan de personen en instellingen die ons belangeloos van dienst zijn geweest. Hieronder bevinden zich onder andere schooldirecteuren, interne begeleiders, groepsleraren, ouders en coördinatoren van samenwerkingsverbanden 'Weer Samen Naar School'. Wij spreken de hoop uit dat de moeite die zij allen zich hebben getroost, uiteindelijk mag resulteren in een 'ontwikkeling op maat', voor iedere leerling!

Thea Peetsma

Henk Blok

Amsterdam, november 2007

Samenvatting

Probleemstelling

Dit onderzoek gaat over de positie van ouders van zorgleerlingen en hun relatie met de school. Zorgleerlingen vormen een diverse groep. Het kan gaan om leerlingen met leer- of gedragsproblemen, om leerlingen met beperkingen (gehandicapte kinderen) of juist om zeer begaafde leerlingen. In termen van beleidsprogramma's gaat het om leerlingen die de doelgroep vormen van WSNS (Weer Samen Naar School) en de Regeling LGF (Leerlinggebonden Financiering). WSNS gaat over scholen voor basisonderwijs en speciale scholen voor basisonderwijs (het vroegere lom, mlk en iobk). De Regeling LGF gaat over de toelating tot het speciaal onderwijs.

De aanpak van zorgleerlingen vraagt om een goed en regelmatig contact tussen ouders en school. Niet alleen is afstemming nodig tussen de aanpak thuis en op school. Als de mogelijkheden op school tekortschieten, moeten ouders en school zich samen beraden op mogelijkheden buiten de school. Het kan gaan om de inschakeling van meer gespecialiseerde hulpverleners als de huisarts of een bureau jeugdzorg, of ook om een verwijzing naar een andere school, een school voor speciaal basisonderwijs, of een school voor speciaal onderwijs. De wetgever verwacht van ouders een actieve opstelling in de fase van toegang tot deze schoolsoorten.

Aangaande de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen worden in de literatuur verscheidene punten van aandacht genoemd. Een eerste punt is dat de betrokkenheid van ouders mede afhangt van de opstelling van de school. Hoe uitnodigender een school, des te groter is de betrokkenheid van ouders. Het is een zorgelijk punt dat lang niet alle basisscholen veel aandacht besteden aan een open houding naar ouders toe. Tussen scholen en allochtone ouders doen zich – een tweede aandachtspunt – niet zelden problemen voor. Scholen verwijten ouders nogal eens dat ze weinig inzet voor de school tonen. Allochtone ouders stellen van hun kant dat de school te weinig doet voor de ontwikkelingskansen van hun kinderen. De toegang tot het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs vormt een derde punt van aandacht, omdat de positie van ouders bij het ene schooltype anders is dan bij het andere schooltype. Bij de toegang tot het speciaal onderwijs hebben ouders veel meer in de melk te brokken. Ze maken bijvoorbeeld

een keuze waar hun kind naar toegaat, ofwel naar een school voor (speciaal) basisonderwijs (dan is er sprake van een 'rugzak' met voorzieningen), ofwel naar een school voor speciaal onderwijs. Een dergelijke keuze kunnen ouders van kinderen met minder ernstige beperkingen niet maken.

Hoofddoel van het onderzoek is het zoeken naar mogelijkheden om de samenwerking tussen scholen en ouders van zorgleerlingen te verbeteren. Het hoofddoel is uitgewerkt in drie vragen.

- a. Welke verbeteringsuggesties kunnen aan de internationale literatuur worden ontleend?
- b. Wat is de positie van ouders binnen het WSNS-beleid en hoe ervaren ouders de eigen positie?
- c. Is er een samenhang tussen de betrokkenheid van ouders en specifieke organisatiekenmerken van de school, zoals het verwijzingsbeleid, de positie binnen de buurt, de samenwerkingsrelaties of de aard van de leerlingenpopulatie?

Opzet van het onderzoek

Het onderzoek bestaat uit drie deelonderzoeken: een literatuurstudie, een onderzoek naar de positie van ouders in de samenwerkingsverbanden Weer Samen Naar School (WSNS) en een onderzoek naar de samenwerking tussen scholen en ouders.

De literatuurstudie is ondernomen om suggesties te kunnen doen voor het vergroten van de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen. Daartoe is eerst aandacht besteed aan de vraag van welke factoren die betrokkenheid afhankelijk is. Vervolgens is gezocht naar buitenlandse initiatieven om de betrokkenheid te vergroten. De genoemde factoren zijn geordend met behulp van een model dat door Hornby in 1995 ontworpen is. In het model wordt onderscheid gemaakt tussen twee groepen factoren: a. factoren die te maken hebben met de bijdragen die ouders aan het onderwijs zouden kunnen leveren en b. factoren die te maken hebben met wensen of behoeften die ouders kunnen hebben. Wat betreft de buitenlandse initiatieven is aandacht besteed aan ontwikkelingen in Engeland, Noorwegen en enkele staten uit de Verenigde Staten.

De tweede deelstudie richtte zich op de samenwerkingsverbanden WSNS en hun beleid ten aanzien van de ouders van zorgleerlingen. De onderzoeksmethode is een schriftelijke vragenlijst, die is voorgelegd aan de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden. De vragenlijst bevatte negentien activiteiten die samenwerkingsverbanden zouden kunnen ontplooiën om ouders van zorgleerlingen van dienst te zijn. Er was enige ruimte voor het beschrijven van eigen, niet in

de activiteitenlijst vermelde initiatieven. De vragenlijst is beantwoord door een steekproef van ruim 100 samenwerkingsverbanden. De steekproef is bij benadering representatief voor de populatie van alle ongeveer 250 samenwerkingsverbanden WSNS.

Het derde deelonderzoek is gericht op de samenwerking tussen ouders van zorgleerlingen en de school. De samenwerking is van twee kanten bestudeerd, zowel vanuit het perspectief van de school als van dat van de ouders. Enerzijds is vastgesteld hoe de school de ouderbetrokkenheid ervaart. Anderzijds is nagegaan hoe ouders hun eigen betrokkenheid inschatten en hoe zij de opstelling van de school ervaren. Ook is de samenhang tussen de ouderbetrokkenheid volgens de ouders zelf en volgens de school geanalyseerd: stemt het ouderperspectief overeen met het perspectief van de school? Voor het onderzoek naar het perspectief van scholen zijn secundaire analyses uitgevoerd op gegevens uit het Primacohort, schooljaar 2004-2005. Deze zesde meting van Prima had als thema 'leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften'. In de Prima-analyses is aandacht besteed aan drie kernaspecten: a. het overleg met ouders over het handlingsplan, b. de kwaliteit van het contact met ouders van zorgleerlingen volgens directieleden en c. de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen volgens leerkrachten. Voor het onderzoek naar het perspectief van ouders is een verdiepend vragenlijstonderzoek uitgevoerd onder een groep van 150 ouders van zorgleerlingen, afkomstig van 28 verschillende scholen. De vragen aan de ouders besloegen drie thema's: a. betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs, b. opstelling van de school ten aanzien van de ouderbetrokkenheid en c. de voorwaarden voor ouderbetrokkenheid. Ongeveer 20 procent van de responderende ouders is van allochtone afkomst.

Conclusies

De conclusies bestrijken vier thema's: de opstelling van de samenwerkingsverbanden WSNS, het perspectief van de school, het perspectief van de ouders en de samenhang tussen beide.

De opstelling van de samenwerkingsverbanden WSNS

Tussen de samenwerkingsverbanden WSNS bestaan grote verschillen in het beleid ten aanzien van ouders. Ongeveer 20 procent van de samenwerkingsverbanden biedt ouders weinig ondersteuning. Deze verbanden leggen de nadruk op de coördinatie en ondersteuning van het zorgbeleid op de aangesloten scholen. Wettelijk gezien liggen overigens hier hun kerntaken. Aan de andere kant van het

spectrum bevindt zich ongeveer 30 procent van de samenwerkingsverbanden die een tamelijk actief beleid voeren en ouders op veel verschillende manieren bij de zorgaanpak proberen te betrekken. Slechts zes procent van de samenwerkingsverbanden zegt onder ouders aan klanttevredenheidsonderzoek te doen. Als serviceinstelling aan ouders schiet het merendeel van de samenwerkingsverbanden ernstig tekort.

Het perspectief van de school

Het perspectief van de school op de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen is over het algemeen positief. Dit geldt onder meer voor de kwaliteit van de contacten en voor het overleg over handelingsplannen. Er zijn zwakke samenhangen gevonden tussen de gepercipieerde ouderbetrokkenheid en enkele schoolkenmerken, zoals het zorgbeleid, het verwijzingsbeleid, de samenwerkingsrelaties van de school en de aard van de leerlingenpopulatie. Scholen met veel allochtone leerlingen zijn minder positief over de ondervonden betrokkenheid van ouders dan andere scholen. Voorts, naarmate er meer probleemgezinnen op school zijn, uiten leraren zich negatiever over de kwaliteit van het contact met ouders. Het overleg over handelingsplannen is een knelpunt. Weliswaar vinden scholen dat dit overleg naar tevredenheid verloopt, maar toch geeft slechts ongeveer 60 procent van de scholen aan dat het overleg altijd plaatsvindt. Zulk overleg is wettelijk vereist.

Het perspectief van de ouders

Ouders van zorgleerlingen voelen zich in het algemeen sterk betrokken bij het onderwijs aan hun kind. Volgens een grote meerderheid van ouders staan scholen open voor hun bijdragen. Het gaat met name om bijdragen in drie typen: het delen van informatie over het kind, het geven van hulp bij schoolwerk en het optreden als hulpouder. Het oordeel van ouders over de relatie met school is vrijwel altijd positief. Slechts in uitzonderingsgevallen (minder dan vijf procent) tonen ouders zich ontevreden. De meest gehoorde klacht is dat ouders een andere kijk op hun kind zeggen te hebben dan de leraar. Aan belangrijke voorwaarden voor een sterke betrokkenheid wordt veelal voldaan: ouders kennen zichzelf een actieve rol toe, ze achten zichzelf competent ten aanzien van de school en het kind laat ouders merken hun betrokkenheid op prijs te stellen. De minst vervulde voorwaarde is dat ouders zich door de school gewaardeerd en uitgenodigd voelen. 75 Procent van de ouders geeft aan dat dat het geval is. De betrokkenheid bij het individuele handelingsplan is groot: ongeveer 80 procent zegt betrokken te zijn bij het opstellen ervan, ongeveer 90 procent zegt op de hoogte te worden gehouden van de re-

sultaten. Er is een zwakke tendens dat allochtone ouders zich minder gerespecteerd voelen en minder tevreden zijn dan andere ouders.

Samenhang tussen school- en ouderperspectief

Er is een kruisvalidatie uitgevoerd ten aanzien van de betrokkenheid van de ouders. De betrokkenheid is zowel bepaald via het oordeel van ouders zelf als via het oordeel van de leraar over diezelfde ouders. Tussen beide typen oordelen blijkt nauwelijks verband te bestaan. Correlaties variëren tussen $-.03$ en $.26$. De lage samenhang kan het gevolg zijn van het feit dat de oordelen van de leraren twee jaar eerder zijn verzameld dan die van ouders, ook al hebben we de ouders expliciet gevraagd hun oordeel te gronden op de situatie van twee jaar eerder. In dit verband moet worden bedacht dat veel zorgleerlingen waarschijnlijk inmiddels andere leraren hebben gekregen. Hoe het ook zij, de gegeven oordelen zijn in de tijd gezien weinig stabiel.

Aanbevelingen

Onze aanbevelingen zijn onderscheiden naar drie doelgroepen: scholen en leraren, samenwerkingsverbanden WSNS en de overheid.

Scholen en leraren

Voor een aanpak op maat van zorgleerlingen is bij alle betrokkenen een houding nodig die is gericht op de emancipatie van de leerling. Daarvoor is een samenhangend geheel nodig van initiatieven, gericht op mogelijke bijdragen en behoeften van ouders. Wat betreft de *bijdragen* is het belangrijk dat de school ouders stimuleert om een eigen bijdrage te leveren. Ouders zijn bijna altijd gemotiveerd om mee te doen en beschikken over bruikbare kennis ten aanzien van hun kind. Wat betreft de *behoeften* van ouders is het belangrijk dat de school zorgt voor een open communicatie. De school kan het overleg bevorderen door begrip te tonen voor de situatie van ouders van een kind met een specifieke onderwijsbehoefte en door te streven naar evenwicht in de relatie.

Uit de literatuur kennen we de belangrijkste voorwaarden voor een grote ouderbetrokkenheid. Een van deze voorwaarden ligt op het terrein van de school. Alleen als de school een open en uitnodigende houding uitstraalt, zullen ouders een hoge mate van betrokkenheid tonen. Te veel scholen, zo blijkt uit het onderzoek, laten in dit opzicht een steek vallen. We bevelen daarom aan dat scholen van deze voorwaarde serieus werk maken. Een nuttige stap zou kunnen zijn om in

het kader van kwaliteitszorg een onderzoek te doen naar de mate waarin ouders de school als open en uitnodigend ervaren.

Allochtone ouders verkeren in een bijzondere positie. Sommigen zijn goed opgeleid en zouden graag een grote betrokkenheid en inzet tonen, maar voelen zich door de school weinig gerespecteerd. Anderen hebben een minder goede opleiding, maar een niet minder grote betrokkenheid. De school dient beide groepen serieus te nemen. In veel publicaties zijn aanbevelingen gedaan om laag geschoolde allochtone ouders te bereiken. Suggesties betreffen onder meer het inrichten van een ouderkamer, het aanstellen van een oudercontactpersoon, het aanbieden van cursussen aan ouders, het afleggen van huisbezoeken en het professionaliseren van leraren wat betreft hun competentie om met ouders om te gaan. Het is niet te zeggen welke van de suggesties het meest effectief zijn. Duidelijk is wel dat een verbeterde betrokkenheid van allochtone ouders van scholen en leraren een extra inspanning vergt.

Tussen scholen en ouders bestaan soms grote verschillen wat betreft expertise. Ouders zijn over het algemeen goed op de hoogte van de beperkingen van hun kind, leraren weten veel van de leerstof en van de manier waarop die kan worden onderwezen. Dit kan tot problemen leiden als ouders en leraren elkaar spreken over het handelingsplan. Wettelijk is vastgelegd dat scholen ouders moeten betrekken bij het opstellen en het evalueren van het plan. We hebben geconstateerd dat aan deze vereiste niet altijd wordt voldaan. Het zou goed zijn als scholen zich niet alleen realiseren dat er een competentieverschil bestaat, maar zich vervolgens ook inspannen om dit verschil te overbruggen. Een mogelijkheid is het vooraf met de ouders verkennen van de keuzemogelijkheden, vóórdat gemaakte keuzes worden uitgewerkt in het handelingsplan.

Samenwerkingsverbanden WSNS

De toekomst van de samenwerkingsverbanden WSNS is onzeker als gevolg van de invoering van de zorgplicht (zie de notitie *Vernieuwing zorgstructuren fundierend onderwijs*). Ze bevinden zich in een overgangsfase, waarin nieuwe taken en werkwijzen moeten worden geformuleerd. Wij bevelen aan dat de samenwerkingsverbanden beleid ontwikkelen om de positie van ouders te versterken. Suggesties zijn: ouders informeren (bijvoorbeeld door het inrichten van een informatiepunt), ouders adviseren (bijvoorbeeld op het vlak van de keuze van een andere school), ouders ondersteunen (bijvoorbeeld bij het opbouwen van een dossier, of door het houden van intake- en adviesgesprekken) en ouders laten meedenken (bijvoorbeeld door het uitvoeren van klanttevredenheidsonderzoek).

Overheid

De overheid heeft in 2005 nieuwe wetgeving aangekondigd rond de zorgarrangementen in het onderwijs. Daarmee lijkt een einde te komen aan de zwakke positie van ouders binnen het WSNS-kader. Dat is positief. Positief is ook dat een versterking van de positie van ouders een expliciet oogmerk van de nieuwe wetgeving is. Er is nog grote onduidelijkheid over hoe die versterkte positie gerealiseerd moet gaan worden. De notitie *Vernieuwing zorgstructuren funderend onderwijs* noemt drie maatregelen: a. het opzetten van regionale steunpunten waar ouders voor informatie en ondersteuning terecht kunnen, b. het inrichten van regionale ouderplatforms die als gesprekspartner voor scholen kunnen dienen, en c. het instellen van een geschillenregeling om tot uitspraken te komen als ouders en school het niet eens worden over een passend onderwijsaanbod. Wij bevelen aan dat via een ex-ante evaluatie wordt vastgesteld in hoeverre deze maatregelen daadwerkelijk kunnen leiden tot een sterkere positie van ouders.

Een belangrijke vaststelling is dat ouders verschillen in hun wensen en mogelijkheden ten aanzien van de betrokkenheid bij het onderwijs aan hun kind. Er zijn ouders die in grote mate autonoom willen kiezen en handelen. Er zijn ook ouders die prijs stellen op ondersteuningsvormen. Het zou goed zijn als dit uitgangspunt in de nieuwe wetgeving zou doorklinken, zodat alle ouders zich recht gedaan kunnen voelen.

1 Ouderbetrokkenheid en zorgleerlingen: bevindingen uit de literatuur (deelstudie 1)

1.1 Samenvatting

Hier wordt verslag gedaan van een literatuurstudie, gericht op het vinden van mogelijkheden tot vergroting van betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij de school van hun kind. De twee onderzoeksvragen voor de literatuurstudie luiden: Welke factoren hangen samen met ouderbetrokkenheid? en: Welke initiatieven zijn er in het buitenland genomen om ouderbetrokkenheid te vergroten? De eerste onderzoeksvraag wordt beantwoord aan de hand van de resultaten van gepubliceerde empirische studies waarin een toetsing van de samenhang van factoren met de betrokkenheid van ouders is uitgevoerd. De tweede vraag wordt beantwoord aan de hand van publicaties waarin buitenlandse initiatieven worden beschreven.

Naast onderzoeken naar de ouders van zorgleerlingen, waarop 'onderwijs op maat' in eerste instantie was gericht, hebben we onderzoeken naar de ouders van risicoleerlingen meegenomen in de literatuurstudie. In het buitenland wordt bij gebruik van de term 'special educational needs' niet altijd onderscheid gemaakt tussen speciale behoeften die voortkomen uit een beperking van het kind (een zorgleerling) en speciale onderwijsbehoeften die hun oorzaak vinden in 'at risk'-situaties zoals een sociaal-economische achterstandssituatie of een anderstalige thuissituatie (een risicoleerling). Wij gaan ervan uit dat wat gevonden wordt voor de betrokkenheid van ouders van risicoleerlingen tevens relevant kan zijn voor die van ouders van zorgleerlingen.

De bevindingen uit de empirische studies zijn geordend met behulp van het model dat Hornby (1995) ontwierp voor betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen. Hornby onderscheidt in zijn model factoren die inspelen op de *mogelijke bijdragen* die ouders vanuit hun eigen competenties kunnen leveren en factoren die inspelen op hun *behoefden*. Wij vonden indicaties voor het belang van beide soorten. Onder de factoren die inspelen op de *mogelijke bijdragen* van ouders vonden we relatief veel indicaties voor het belang van het door de school stimuleren van ouders om hun kennis in te zetten voor het onderwijs aan hun kind

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

op school. Ouders zijn vaak gemotiveerd om mee te doen, en beschikken over nuttige kennis, met name over hun eigen kind. Die informatie is van grote waarde voor de aanpak van het kind op school. De school kan daadwerkelijke inzet van de kennis van ouders bewerkstelligen door ouders uit te nodigen met heel concrete voorstellen voor individuele bijdragen en door hen waardering te geven voor hun inzet.

Onder de factoren die inspelen op de *behoeften* van ouders vonden we relatief veel indicaties voor het belang van het tegemoet komen aan de behoefte die ouders hebben aan een goed contact met de school. Dit wordt bijvoorbeeld bevorderd door begrip van de school voor de situatie van ouders van een kind met een handicap, en door te streven naar evenwicht in de relatie tussen ouders en school zodat ouders niet door de school 'gekoloniseerd' worden.

Er zijn geen empirische studies gevonden voor de factor 'meedoen op beleidsniveau', behorend tot de *mogelijke bijdragen* van ouders. Voorts bleken er over het geheel genomen meer studies te zijn voor risicoleerlingen dan voor zorgleerlingen, wat maakt dat we terughoudend moeten zijn in het generaliseren van de bevindingen. We vonden te weinig studies om de resultaten te kunnen gebruiken voor een meta-analyse, waardoor een overall toetsing van effecten niet kon worden uitgevoerd.

Uit de beschrijvingen van buitenlandse initiatieven voor het vergroten van ouderbetrokkenheid is een selectie gemaakt van initiatieven waarin juist de oudercomponent sterk aanwezig is. Recente studies door Van der Aalsvoort en Eendhuizen (2005) en Mitchell (2005) droegen daarvoor informatie aan. Op basis van beschikbaarheid van duidelijke beschrijvingen en van vergelijkbaarheid met de Nederlandse situatie hebben we gekozen voor ontwikkelingen in Engeland, Noorwegen en (enkele staten uit) de Verenigde Staten. We concluderen dat de beschreven ontwikkelingen twee gemeenschappelijke elementen vertonen: een voortschrijdende *verandering in houding* met betrekking tot het onderwijs aan zorgleerlingen in de richting van versterking van de rol van hun ouders daarin; en een *integrale aanpak* van samenhangende maatregelen gericht op ouders, school, en andere instanties. Deze gemeenschappelijke elementen sluiten goed aan bij de in de empirische studies gevonden positieve factoren voor ouderbetrokkenheid. Daarnaast komen in de beschreven initiatieven ook enkele aanvullende factoren naar voren waarvan men veel verwacht voor het verbeteren van ouderbetrokken-

heid, namelijk het erbij betrekken van *ouders op beleidsniveau*, en de *spilfunctie* die de school kan vervullen in contacten tussen ouders en andere instanties.

Er zijn elementen van 'good practices' te vinden in de beschreven initiatieven. De 'Parent Partnerships' in delen van Engeland geven ouders in veel opzichten een sterkere positie dan voorheen, met de kanttekening dat ouders baat hebben bij ondersteuning door personen die niet betrokken zijn in de formele procedures (van vaststelling van 'special educational needs' en wat daarop volgt). In Noorwegen stuit men, in een toenemend inclusieve schoolpraktijk, op het probleem dat ouders niet altijd gelijkwaardig zijn aan leerkrachten in deskundigheid, of niet als gelijkwaardig worden ervaren. In de staat Maryland (VS) worden ouders van een kind met 'special educational needs' intensief betrokken bij de school op basis van de 'family system theory'. Taylor (2004) geeft in de beschrijving van deze praktijk talrijke concrete adviezen voor het serieus nemen van ouders (zie paragraaf 7.3.2). Zo luidt een advies aan scholen om in het contact met ouders de positieve kanten van het kind te benadrukken in plaats van de negatieve, en om te zorgen voor concrete ondersteuning en zo nodig scholing van ouders.

De resultaten van de literatuurstudie onderstrepen het belang van ideeën voor de onderwijspraktijk die op zichzelf niet nieuw zijn. Voor een aanpak op maat van zorgleerlingen is bij alle betrokkenen een houding nodig die gericht is op de 'emancipatie' van leerlingen met speciale behoeften en van hun ouders. Daarbij is een samenhangend geheel nodig van zowel beleids- als praktische initiatieven, gericht op mogelijke bijdragen én op behoeften van ouders. Ook is nodig dat ouders daadwerkelijk en op een passende manier reageren op initiatieven vanuit de school én andersom. Het gaat om samen en in interactie optrekken van ouders, leerkrachten en zorgprofessionals binnen de school, in een richting die de ontwikkeling van het kind maximaal ten goede komt.

In het kader van het zorgbeleid zou van twee zijden de relatie tussen school en ouders bevorderd kunnen worden. Ouders zou enerzijds de gelegenheid voor een adequate inbreng geboden moeten worden en anderzijds zou op school tegemoet moeten worden gekomen aan de verschillende behoeften van ouders. Om dit te bevorderen kunnen schooloverstijgende systemen kunnen worden ontwikkeld, waarbij met name het Samenwerkingsverband een centrale rol kan vervullen.

Het is in de eerste plaats de leerkracht waarmee de ouders contact over hun kind op school onderhouden. Professionalisering van leerkrachten om in deze

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

contacten tegemoet te kunnen komen aan de behoeften van ouders en eveneens gebruik te kunnen maken van de bijdragen van de ouders, lijkt wel gewenst. Dit moet voorkomen dat leerkrachten zich vooral defensief opstellen en daarmee de gewenste open communicatie met de ouders (zie bijvoorbeeld Lawrence-Lightfoot, 2003) niet kunnen realiseren. Mogelijk zijn de genomen initiatieven in het buitenland, zoals die zijn genoemd in het rapport, toepasbaar en geschikt voor de Nederlandse situatie te maken. Eventueel zou het om een combinatie van elementen uit verschillende initiatieven kunnen gaan. Een poging tot ontwikkeling van zo'n initiatief voor Nederland zou de overheid kunnen laten uitvoeren.

1.2 Probleemstelling

De hier gerapporteerde literatuurstudie is opgezet rond twee onderzoeksvragen:

- a. Welke factoren hangen samen met ouderbetrokkenheid?
- b. Welke initiatieven zijn er in het buitenland genomen om ouderbetrokkenheid te vergroten?

We schetsen eerst kort de beleidsmatige achtergrond van het onderzoek als geheel (1.2.1) en geven dan een nadere begripsbepaling van de gebruikte termen 'zorgleerling' (1.2.2) en 'ouderbetrokkenheid' (1.2.3). Het belang van ouderbetrokkenheid bespreken we in 1.2.4.

1.2.1 Beleidsmatige achtergrond van het onderzoek

Vanaf 1990 is het 'Weer Samen Naar School'-beleid (WSNS) ingevoerd. Dit beleid was erop gericht leerlingen met relatief lichte onderwijs- en leerproblemen te onderwijzen binnen de reguliere onderwijssetting. Vanaf 1995 werd nagedacht over de mogelijkheden om ook leerlingen met een zwaardere handicap, chronische ziekte of stoornis, die aangewezen zijn op extra middelen vanwege hun beperkingen, binnen het reguliere onderwijs op te vangen.

Vanaf eind 2002 werd de Regeling Leerlinggebonden Financiering (LGF) van kracht, die het voor ouders vanaf 1 augustus 2003 mogelijk maakte extra faciliteiten aan te vragen voor hun kind. Tevens werden Regionale Expertisecentra (REC's) in het leven geroepen die ouders moeten informeren en ondersteunen bij de aanmelding van hun kind. Bij elk REC hoort een onafhankelijke Commissie voor Indicatiestelling (CvI), die beslist over de toelating van het aangemelde kind tot de gewenste onderwijsvoorziening. Als de CvI positief beslist kiezen ouders vervolgens een school voor speciaal onderwijs of een reguliere school. In het laatste geval krijgt de leerling een zogenaamde rugzak mee met faciliteiten waarmee de gekozen school de leerling aangepast onderwijs kan bieden. De rugzak bestaat uit drie delen: extra formatie, ambulante begeleiding en een geldbedrag voor aanpassing van lesmateriaal.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

In het geheel van de Regeling LGF hebben ouders een speciale positie, die door Vergeer, Blok, Peetsma en Roede (2004) werd onderzocht voor de eerste maanden van het invoeringsjaar 2003-2004. De auteurs geven aan dat ouders op vier verschillende momenten een rol spelen in de procedure: ze moeten hun kind zelf aanmelden, ze kunnen bezwaar aantekenen als de Commissie voor Indicatiestelling een negatieve beslissing neemt, als deze commissie een positieve beslissing neemt kunnen ze, zoals gezegd, kiezen voor zorg in het speciaal onderwijs of voor zorg in het reguliere onderwijs, en ze hebben invloed op het opstellen van een handelingsplan voor hun kind. Vergeer et al. (op. cit.) concluderen op basis van interviewgegevens (uit telefonische en diepte-interviews) dat bij de meeste van de ondervraagde ouders tevredenheid bestaat over de belangrijkste elementen in de procedure. Er zijn echter ook nog problemen: ouders hebben duidelijk behoefte aan meer ondersteuning van de Regionale Expertisecentra, niet alle ouders willen of kunnen hun mogelijkheden tot grotere verantwoordelijkheid en inbreng ten volle benutten, en de bijdrage van ouders aan het handelingsplan van hun kind is nog vooral passief. In verband met dit laatste punt is van belang dat veel ouders niet het gevoel hebben door de school te worden aangemoedigd om te participeren (zie ook Blok, Peetsma & Roede, 2007).

In nieuw beleid, zoals dat wordt voorbereid vanuit het ministerie van OCW (zie *Notitie vernieuwing van de zorgstructuren in het funderend onderwijs*, 2005), wordt de positie van ouders nog belangrijker. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het voornemen om regionale steunpunten in te richten, waar ouders terecht kunnen voor informatie en steun bij het kiezen van de voor hun kind meest geschikte school en het gewenste zorgaanbod.

1.2.2 Het begrip 'zorgleerling'

Wat wordt verstaan onder het begrip zorgleerling? De term verwijst naar een tamelijk diverse groep. Het kan gaan om kinderen met leer- of gedragsproblemen, om kinderen met beperkingen (bijv. auditief of communicatief gehandicapte kinderen, verstandelijk of lichamelijk gehandicapte kinderen, chronisch zieke kinderen) of juist om zeer begaafde kinderen. In termen van beleidsprogramma's gaat het om kinderen die de doelgroep vormen van het 'Weer Samen Naar School'-beleid (WSNS) en de Regeling Leerlinggebonden Financiering (LGF), zie para-

graaf 1.1 en leerlingen uit beide doelgroepen in het basisonderwijs worden opgenomen in deze studie.

Een term die verwantschap heeft met zorgleerling is risicoleerling. Onder dit begrip vallen kinderen die het risico lopen op belemmeringen in hun ontwikkeling vanwege de situatie waarin ze opgroeien. Die situatie is bijvoorbeeld ongunstig in sociaal-economisch opzicht (armoede) of vanwege anderstaligheid. In buitenlandse contexten wordt bij gebruik van de term 'special educational needs' niet altijd onderscheid gemaakt tussen speciale behoeften die voortkomen uit een beperking van het kind zelf en behoeften die hun oorzaak vinden in een 'at risk'-situatie (zie ook paragraaf 3.1). Ook in Nederland wordt ervoor gepleit deze onderscheidingen binnen het beleid geleidelijk minder belangrijk te maken (zie Meijer, 2004). We komen op dit punt terug in de discussie.

1.2.3 Het begrip 'ouderbetrokkenheid'

Wat verstaan we onder ouderbetrokkenheid? In veel literatuur wordt gesproken van 'ouderparticipatie'. Dit verschijnsel omvat vaak weinig meer dan dat ouders wel eens op school komen helpen in de klas, of meegaan met een schoolreisje. De term is vrij eenzijdig gericht op wat ouders op school aan hulp kunnen bieden, en veel minder op wat ouders nodig hebben om een volwaardige bijdrage te kunnen leveren aan de ontwikkeling van hun kind. We richten ons in de onderhavige literatuurstudie op 'ouderbetrokkenheid'. Dit begrip impliceert, in vergelijking met 'ouderparticipatie', een veel sterkere mate van meedenken en meedoen van ouders. Een definitie van ouderbetrokkenheid die door Parent Teacher Associations in de VS (onder andere die van Connecticut¹) wordt gehanteerd omvat de term 'participation': "Parent involvement is the participation of parents in every facet of children's education and development from birth to adulthood, recognizing that parents are the primary influence in children's lives". Een Nederlandse definitie met eenzelfde strekking luidt (zie Ameerun en Carlo, 1999, p. 7): 'ouderbetrokkenheid is de min of meer natuurlijke verbondenheid van de ouders met hun kinderen en de vanzelfsprekende consequentie daarvan voor opleiding, onderwijs en loopbaan van kinderen'. Die vanzelfsprekende consequentie houdt in dat ouders

¹ Zie: http://www.ctpta.org/parenting/parent_involvement.htm

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

een grote verantwoordelijkheid dragen voor de ontwikkeling van hun kind en dat blijven doen, ook als het kind naar school gaat en grote delen van de dag doorbrengt met anderen dan zichzelf. Hoover-Dempsey en Sandler (1997, p. 4) stelden, op basis van een review van psychologische theorie en onderzoek, een model op voor betrokkenheid van ouders (niet speciaal ouders van zorgleerlingen). In dit model onderscheidde zij verschillende niveaus, waarbij niveau 1 staat voor het basisbesluit van ouders om betrokken te raken. Zo'n besluit wordt beïnvloed door drie factoren: de wijze waarop ouders hun eigen rol zien, het gevoel van ouders dat ze in staat zijn om hun kind te helpen slagen op school, en de mate waarin de school een beroep doet op betrokkenheid. Hornby (1995) tenslotte heeft het begrip 'ouderbetrokkenheid' geoperationaliseerd in twee facetten: aan de ene kant de sterke kanten van ouders en aan de andere kant hun behoeften. Elk facet is daarbij onderverdeeld in vier aspecten. We bespreken Hornby's model in paragraaf 1.4.

Ouders van 'zorgleerlingen' hebben, waarschijnlijk meer nog dan ouders van zich 'normaal' ontwikkelende kinderen, zorgen in verband met goede voorzieningen voor de specifieke behoeften van hun kind (zie bijvoorbeeld Palmer, Fuller, Arora & Nelson, 2001; Elkins, Van Kraayenoord & Jobling, 2003; Cook & Swain, 2001). Vragen die zij zich stellen zijn bijvoorbeeld:

- is er voldoende specifieke en deskundige begeleiding voor mijn kind beschikbaar zodat het zich kan ontwikkelen?
- is er voldoende individuele aandacht voor mijn kind?
- is er gezorgd voor voldoende veiligheid, binnen de school en op de speelplaats?
- wordt erop gelet dat het kind niet gepest wordt, of sociaal uitgesloten?

Aandacht voor dergelijke zorgen vraagt om intensief contact tussen ouders en school. In de gevonden omschrijvingen van ouderbetrokkenheid wordt in ieder geval uitgegaan van informatie-uitwisseling tussen ouders en school, maar ook vormen van overleg, hulp en sturing kunnen er onder worden gevat.

1.2.4 Het belang van ouderbetrokkenheid

Dat betrokkenheid van ouders daadwerkelijk belangrijk kan zijn voor de schoolprestaties van kinderen blijkt uit verschillende studies. Zo vinden Fan en Chen

(2001) in een meta-analyse op basis van 25 verschillende onderzoeken een gemiddelde correlatie tussen betrokkenheid van ouders en schoolprestaties van kinderen van .25.

Blok, Fukkink, Gebhardt en Leseman (2005) deden een meta-analyse van 19 studies betreffende programma's voor vroege interventie bij risicoleerlingen, waaronder 'Head Start' en 'Success for All'. In deze analyse springt 'coaching of parental skills' eruit als een programmakenmerk dat een positieve relatie heeft met leerlingprestaties in het cognitieve domein. 'Coaching of parental skills', ofwel opvoedingsondersteuning, houdt verband met ouderbetrokkenheid in die zin dat de opvatting over de eigen effectiviteit als ouder een belangrijke voorspeller is van betrokkenheid op school (zie paragraaf 1.5.3.3 voor de studie van Seefeldt, Denton, Galper & Younoszai, 1998).

Bij deze resultaten moeten we wel bedenken dat correlaties niets zeggen over de causale aard en de richting van het verband. Inzet van de ouders kan de schoolvorderingen van hun kinderen bevorderen, maar het is ook mogelijk dat goede schoolvorderingen voor ouders motiverend zijn om zich meer voor de school en voor het leren van hun kinderen in te zetten. Bevindingen zoals die van Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford, Taggart en Elliot (2003, zie ook paragraaf 1.5.3.3) wijzen in de richting van invloed van betrokkenheid van ouders op (onder andere) cognitieve prestaties van kinderen. In het kader van het EPPE project (Effective Provision of Pre-school Education) werden kinderen gevolgd van hun derde tot hun elfde jaar. Op basis van twaalf gevalstudies binnen de meest effectieve pre-school centra concluderen de auteurs dat hulp aan ouders om thuis het leren van hun kinderen te ondersteunen één van de vijf belangrijkste succesfactoren is.

Er zijn dus wel aanwijzingen dat ouderbetrokkenheid te versterken is en positieve effecten kan opleveren voor het functioneren van kinderen in het onderwijs. In de onderhavige literatuurstudie wordt daarom gezocht naar factoren die 'ouderbetrokkenheid' zo niet beïnvloeden, dan toch voorspellen.

1.3 Onderzoeksopzet

1.3.1 Zoeken en selecteren van publicaties

Voor het zoeken in Engelstalige literatuur zijn uiteraard Engelse termen gebruikt. Het beste equivalent voor 'zorgleerlingen' is 'children (pupils/students) with special educational needs'. Deze kinderen kunnen bijvoorbeeld 'behavioral difficulties' of 'learning disabilities' hebben, maar kunnen ook juist 'gifted' zijn. We merkten eerder al op (in paragraaf 1.2.2) dat in buitenlandse contexten bij gebruik van de term 'special educational needs' niet altijd onderscheid wordt gemaakt tussen speciale behoeften die voortkomen uit een handicap van het kind en behoeften die hun oorzaak vinden in 'at risk'-situaties zoals een sociaal-economische achterstandssituatie of een anderstalige thuissituatie. Ook wij gaan ervan uit dat wat gevonden wordt voor de betrokkenheid van ouders van risicoleerlingen tevens relevant kan zijn voor die van ouders van zorgleerlingen. Kinderen met 'special educational needs' kunnen onderwijs volgen in een school voor 'special education' of een school voor 'inclusive education'. In deze laatste zitten kinderen met 'special educational needs' en 'typically developing children' bij elkaar.

Voor de term 'ouderbetrokkenheid' lijkt 'parental involvement' het beste equivalent. Maar ook termen voor verdergaande vormen van samenwerking tussen school en ouders, zoals 'parent partnership', zijn relevant voor de zoektocht in de literatuur. Bij het selecteren van publicaties is een grens gelegd bij 1995, zodat een periode van tien tot elf jaar wordt beslagen. De motivering hiervoor is dat er in Nederland, maar ook in andere landen, sinds 1995 veel veranderd is in het basisonderwijs. In Nederland valt het al genoemde 'Weer Samen Naar School'-beleid en de aanzet tot de Regeling LeerlingGebonden Financiering in deze periode. Een beschrijving van de wijze van zoeken is opgenomen in bijlage 1.

1.3.2 Gevonden publicaties

We hebben twee soorten studies gevonden:

1. Empirische studies waarin factoren zijn onderzocht die samenhangen met ouderbetrokkenheid. Hieronder vallen:
 - a. *correlationele studies* waarin verbanden geanalyseerd worden tussen diverse factoren en ouderbetrokkenheid;
 - b. *experimentele studies* die het effect van interventies toetsen;
 - c. *reviews*, waaronder meta-analyses, waarin een analyse uitgevoerd wordt op studies die gericht zijn op factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid.
2. Beschrijvingen van initiatieven voor het vergroten van de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij de school van hun kind.

Een meta-analyse van de daartoe geschikte studies zou een grote bijdrage kunnen leveren aan het onderzoeksgebied, maar het aantal studies dat daarvoor in aanmerking komt is te klein om een dergelijke analyse uit te voeren.

1.4 Het model van Hornby als kader

Voor een inhoudelijke ordening van de bevindingen kiezen we het model van Hornby, 1995, omdat dat speciaal ontworpen is voor de betrokkenheid van ouders van kinderen met 'special needs' bij het onderwijs aan hun kind. Het model is gebaseerd op theoretische noties (op het gebied van counseling) en getoetst aan de praktijk, wat heeft geleid tot bijstellingen als gevolg van feedback van ouders en leerkrachten.

In figuur 1 staat de kern van het model weergegeven in twee maal vier aspecten. Het complete model van Hornby omvat nog andere onderdelen, zoals de proportie gevraagde expertise van ouders en van leerkrachten met betrekking tot elk aspect, maar die onderdelen voeren op dit moment voor ons doel te ver. We beperken ons hier tot de kernaspecten, die geformuleerd zijn vanuit de behoeften én de mogelijkheden van ouders. Ook Taylor (2004, p. 70) benadrukt het belang van die beide kanten, evenals Norwich, Griffiths en Burden (2005, p. 162).

Figuur 1 Aspecten van betrokkenheid voor ouders van zorgleerlingen (ontleend aan Hornby, 1995).

↓ Bijdragen die ouders kunnen leveren ↓
a Meedoen op beleidsniveau ('Policy')
b Meedoen op school ('Resource')
c Het eigen kind thuis helpen ('Collaboration')
d Informatie geven ('Information')
e Informatie ontvangen ('Communication')
f Contact hebben met de school ('Liaison')
g Scholing ontvangen ('Education')
h Ondersteuning ontvangen ('Support')
↑ Behoeften van ouders ↑

Het model, opgezet vanuit het perspectief van ouders van zorgleerlingen, bestaat uit twee delen. Het bovenste deel staat voor een hiërarchie van de sterke kanten en mogelijke bijdragen van ouders, en wordt gelezen vanuit het midden naar boven, met dien verstande dat *alle ouders* informatie kunnen geven, *bijna al-*

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

le ouders het eigen kind thuis kunnen helpen, *wat minder* kunnen meedoen op school, en *slechts enkele ouders* zullen meedoen op beleidsniveau. Het onderste deel van figuur 1 staat voor een hiërarchie van de behoeften van ouders. Hier leest men vanuit het midden naar beneden. *Alle ouders* hebben behoefte aan het ontvangen van informatie, *bijna alle ouders* hebben behoefte aan contact met school, terwijl *wat minder ouders* scholing en *nog minder ouders* ondersteuning nodig hebben. Hoe verhoudt dit model zich tot onderscheidingen die andere auteurs maken? Een bekende indeling in vormen van ouderbetrokkenheid is die van Epstein (1992, 2001). De zes vormen die zij onderscheidt (niet speciaal voor ouders van zorgleerlingen, maar voor ouders in het algemeen) kunnen ondergebracht worden bij aspecten van figuur 1.

1. 'Assisting parents in child-rearing skills': kan vallen onder 'scholing ontvangen' en eventueel 'ondersteuning ontvangen' (g en h)
2. 'School-parent communication': omvat 'informatie geven' en 'informatie ontvangen' (d en e)
3. 'Involving parents in school volunteer opportunities': valt onder 'meedoen op school' (b)
4. 'Involving parents in learning at home': valt onder 'het eigen kind thuis helpen' (c)
5. 'Involving parents in school decision making': valt onder 'meedoen op beleidsniveau' (a)
6. 'Involving parents in collaborating with the community': valt onder 'meedoen op beleidsniveau' en 'meedoen op school' (a en b).

We zien dat de vormen van betrokkenheid die Epstein noemt zowel bijdragen als behoeften omvatten.

Twee punten willen we nog kort bespreken ter verduidelijking van de presentatie van de studies. Ten eerste: het model in figuur 1 is, zoals gezegd, opgezet vanuit het perspectief van ouders. Eigenlijk moet men er een complementair model naast denken vanuit het perspectief van de school. Elk aspect, zoals geformuleerd vanuit de ouders, krijgt dan een complement voor wat er van de school verwacht wordt. Bijvoorbeeld: om ervoor te zorgen dat ouders hun informatie over het eigen kind kunnen inzetten, moet de school open staan voor deze informatie, en daar ook daadwerkelijk iets mee doen; om ervoor te zorgen dat aan de behoefte van ouders aan een goed contact met de school wordt voldaan, moet de school er

voor zorgen dat er voldoende gelegenheid is om dat contact tot stand te brengen en te onderhouden. Daarbij kan men het op elk punt ook andersom formuleren: als de school uitnodigt tot contact, moeten de ouders daarop ook ingaan. Het gaat met andere woorden steeds om een wisselwerking tussen school en ouders.

Ten tweede: De in figuur 1 genoemde aspecten zijn wel te onderscheiden, maar niet altijd te scheiden. Ouderbetrokkenheid is een complex construct, welk model voor ouderbetrokkenheid men ook hanteert. In de onderzoeksliteratuur worden verschillende aspecten, of combinaties van aspecten, op verschillende manieren geoperationaliseerd, en in verband gebracht met andere variabelen. Soms zijn die andere variabelen zelf weer aspecten van ouderbetrokkenheid. Bijvoorbeeld: men probeert het contact met ouders te verbeteren door het afleggen van huisbezoeken, en gaat na of de ouders daarna vaker naar school komen voor het bijwonen van een ouderavond. Het bijwonen van een ouderavond is op zichzelf geen doel, maar wordt op zijn beurt gezien als instrumenteel voor de vooruitgang van het kind. In onze optiek vormen de aspecten alle kansrijke ingangen voor onderzoek. En daar waar blijkt dat interventie verbetering brengt biedt elk aspect een aangrijpingspunt voor verbetering in de praktijk. Het achterliggende doel van een verbetering in het geheel van ouderbetrokkenheid blijft daarbij de inzet van ouders voor een betere ontwikkeling van het kind.

1.5 Factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid

1.5.1 Typen opbrengst

We ordenen hier de opbrengsten uit de empirische studies aan de hand van het model van Hornby door aan ieder aspect een aparte subparagraaf te wijden. We hebben elke studie geplaatst op basis van de variabele die we het meest kenmerkend vonden. Soms zou een studie die onder 'informatie geven' of onder 'informatie ontvangen' besproken wordt, ook passen onder bijvoorbeeld 'contact hebben met de school'.

We geven steeds eerst de bevindingen die gedaan zijn voor *zorgleerlingen* en daarna die voor *risicoleerlingen* (zie voor de omschrijving van beide termen paragraaf 1.2.2). Zoals eerder gezegd gaan we ervan uit dat wat gevonden is voor de betrokkenheid van ouders van risicoleerlingen ook relevant kan zijn voor die van ouders van zorgleerlingen.

1.5.2 Bijdragen door ouders

1.5.2.1 Aspect 'Informatie geven'

Dit aspect verwijst naar het gegeven dat ouders kennis hebben over de mogelijkheden en beperkingen van hun kind, en leerkrachten daarover kunnen informeren. Dit geldt des te meer als ouders een ouder kind hebben met een al geïdentificeerde aandoening.

Zorgleerlingen

Coots (1998) deed een studie in Californië binnen een groot opgezet longitudinaal onderzoek naar de betrokkenheid van ouders van kinderen met een ontwikkelingsachterstand. Van veertig random geselecteerde gezinnen uit het hele bestand werd informatie verzameld uit verschillende bronnen, met name via interviews en vragenlijsten. Via multi-pele regressie-analyses werden de belangrijkste voorspelers opgespoord van vier operationalisaties van ouderbetrokkenheid. 'Ouderbe-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

trokkenheid op school' werd onderscheiden in 'deelname aan activiteiten waarvoor ouders gevraagd worden' (voorbeeld: leiden van buiten het curriculum aangeboden lessen in kunst) en 'deelname aan andere activiteiten' (voorbeeld: regelmatig spreken met de leerkracht van het kind). Dezelfde indeling werd gemaakt voor 'ouderbetrokkenheid thuis'. De mate waarin ouders over informatie beschikten, onder andere over hoe ze hun eigen kind het best konden helpen, bleek een significante voorspeller van de mate van hun 'deelname aan andere activiteiten' op school.

Lindsay en Dockrell (2004) verzamelden in Engeland interview- en survey-gegevens van ouders van kinderen met specifieke spraak- en taalproblemen. Deze kinderen hadden vaak bijkomende moeilijkheden zoals hyperactiviteit en een slecht concentratievermogen. De auteurs zochten indicaties voor betrokkenheid van ouders in verschillende stadia van het proces dat hun kind doormaakte in het kader van plaatsing binnen een reguliere of een speciaal-onderwijs-school en het vervolg daarop. Lindsay en Dockrell concluderen dat ouders zeer betrokken zijn in de fase waarin het probleem van hun kind wordt geïdentificeerd. Door 47 procent van de 66 ondervraagde ouders wordt gemeld dat zij de eersten waren die onderkenden dat hun kind met een probleem te kampen had. Ze geven tevens aan zich vaak afgescheept te hebben gevoeld door de professionals, die meestal de beslissing namen over wat de meest passende voorziening voor het kind zou zijn.

Risicoleerlingen

Als leerkrachten de informatie waarover ouders beschikken willen benutten, moeten ze zich daarvoor openstellen. Dat doen ze lang niet altijd, blijkt uit een studie van Edwards en Warin (1999), uitgevoerd in Engeland bij leerkrachten van gemengde groepen leerlingen, waaronder kinderen met achterstanden. Deze auteurs verzamelden data, via interviews en vragenlijsten, over de ideeën die leerkrachten hebben bij het inzetten van ouders bij activiteiten die tot doel hebben de prestaties van het kind te bevorderen. De gegevens werden gecategoriseerd in tien kwalitatieve categorieën. Eén subcategorie daarvan stond voor uitspraken waarin leerkrachten aangaven de kennis die ouders over hun eigen kind hebben belangrijk te vinden. Slechts zeven procent van de uitspraken viel binnen deze subcategorie (3a, p. 340). De overige uitspraken stonden voor het merendeel voor opvattingen met weinig waardering voor ouders (men ziet hen bijvoorbeeld alleen als handige hulpen op school, of men ziet hen als een soort 'leerlingen' die eigenlijk zelf op al-

Factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid

lerlei punten onderwijs nodig hebben). Edwards en Warin waarschuwen voor de houding van scholen die eenzijdig gericht is op het opvoeden van de ouders in de richting van wat de school wenselijk vindt. Als de school niet openstaat voor wat ouders kunnen inbrengen dreigt 'colonisation of the home by the school' (op. cit., p. 337).

1.5.2.2 Aspecten 'Het eigen kind thuis helpen' en 'Meedoen op school'

De aspecten 'Het eigen kind thuis helpen' en 'Meedoen op school' maken in nogal wat studies beide onderdeel uit van de operationalisatie van ouderbetrokkenheid. Daarom bespreken we deze aspecten in één paragraaf.

Zorgleerlingen

Wehman (1998) bespreekt in een literatuuroverzicht de ontwikkelingen in de Verenigde Staten rond betrokkenheid van ouders van kinderen met handicaps ('disabilities'), waaronder autistische kinderen. Zij benadrukt dat de mate waarin ouders willen participeren (het gaat om programma's voor vroege interventie) gerespecteerd moet worden door programma-medewerkers. Er zijn indicaties te vinden in de door haar besproken literatuur dat te veel druk op een gezin om mee te werken aan het programma averechts werkt.

In het kader van programma's voor vroege interventie deden Gavidia-Payne en Stoneman (1997) in de VS onderzoek naar gezinsfactoren die de betrokkenheid van ouders van kinderen met een handicap voorspellen. Teamleden, werkzaam binnen het programma, beoordeelden de betrokkenheid van vaders en moeders op drie aspecten: a. aanwezigheid (bij bijeenkomsten over het Individual Educational Program, en bij andere bijeenkomsten en niet-verplichte activiteiten op school); b. kennis (over de handicap van hun kind, het recht op onderwijs, enzovoort); en c. coöperatie (hulp bij projecten op school, thuis werken aan doelen voor het kind, enzovoort). De ouders vulden een reeks zelfrapportagelijsten in met betrekking tot onder andere het functioneren van het gezin, hun huwelijk, de aanwezige sociale steun, stress en 'coping'. De voorspellende waarde van de vragenlijstvariabelen voor ouderbetrokkenheid (als variabele geaggregeerd over de drie genoemde aspecten heen) werd geanalyseerd met behulp van technieken voor 'structural equation modelling' (SEM). 'Coping', het zich als ouder goed weten te redden in stressvolle situaties, bleek een significante voorspeller van betrokkenheid (als geaggregeerde variabele) van de moeder alsook van de vader. Dit resul-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

taut betekent dat ouders moeilijk volwaardig op school kunnen meedoen als ze niet voldoende greep hebben op hun eigen situatie, die met een kind met handicap in zichzelf al moeilijk kan zijn (zie ook Hornby, 1995, p. 25).

Grove & Fisher (1999) hielden interviews met een speciale groep ouders, namelijk ouders die onlangs begonnen waren aan het regelen van een 'inclusieve' plaats voor hun kind met handicap. Uit de gegevens (verzameld in Californië), die kwalitatief geanalyseerd werden, kwam naar voren dat er een kloof bestaat tussen de ideologie van 'inclusive education' en de werkelijkheid van leerlingen met ernstige beperkingen in een 'inclusieve' buurtschool. De ouders bleken bereid veel te doen om deze kloof te overbruggen. Zij waren niet alleen actief betrokken bij de beslissing over waar hun kind het best geplaatst kon worden, maar zetten zich ook na plaatsing in om hun kind de voorzieningen te verschaffen die het nodig had. Zij namen een coördinerende rol op zich, waarin ze door contacten met leerkrachten en specialisten trachtten iedereen die met het kind werkte op één lijn te brengen. Deze studie geeft aan dat obstakels in de praktijk van inclusief onderwijs ouders kunnen aanzetten tot een sterke inzet van hun eigen krachten.

In het onderzoek van Lindsay en Dockrell (2004), dat al aan de orde kwam in paragraaf 1.5.2.1, bleek dat bijna de helft van de 66 bevroegde ouders actief bijdroeg aan het programma voor het eigen kind, zowel thuis als op school, zij het niet altijd op een effectieve wijze. Een van de conclusies van deze auteurs is dat ouders de ondersteuning van professionals nodig kunnen hebben om hun kind op een effectieve wijze te leren helpen.

Risicoleerlingen

Reglin (2002) verzamelde in Florida kwalitatieve data over opvattingen van immigrantenouders wier kinderen meededen aan een naschools programma om lezen en schrijven te bevorderen. Een significant deel van deze ouders (79 procent) gaf aan dat zij het thuis bezocht worden door de leerkracht van hun kind zien als een 'erg effectieve' factor in het versterken van de hulp die zij hun kind thuis kunnen bieden in aanvulling van wat het op school leert.

Sheldon (2002) verzamelde in een grootschalig survey-onderzoek in de VS gegevens van moeders van een gemengde groep kinderen, waaronder veel risicoleerlingen. De moeders gaven antwoord op vragen over demografische kenmerken, over hun opvattingen, hun sociale netwerk en aspecten van hun betrokkenheid bij de school van hun kind. Die betrokkenheid werd bevroegd in

Factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid

twee zelfrapportage-onderdelen: één voor 'betrokkenheid thuis', en één voor 'betrokkenheid op school'. De sublijst voor 'betrokkenheid thuis' bevatte tien Likert-schaal-items als: 'hoe vaak leest u thuis uw kind voor?', 'hoe vaak speelt u met uw kind?'. De sublijst voor 'betrokkenheid op school' bevatte vijf items als: 'hoe vaak gaat u in op een verzoek van de leerkracht om te komen helpen?'. Voor beide sublijsten geldt dat de schaal-scores op de items werden gesommeerd. De gegevens werden bewerkt met behulp van multi-pele regressie-analyses. De grootte van het sociale netwerk van ouders bleek de belangrijkste voorspeller van hun betrokkenheid thuis én op school, na controle voor achtergrondfactoren.

Lamb-Parker, Piotrkowski, Baker, Kessler-Sklar, Clark en Peay (2001) deden een onderzoek in de VS in het kader van het programma voor vroege interventie Head Start. Aan 68 moeders van kinderen die één jaar Head Start hadden gevolgd werd de 'Barriers to Parent Involvement Survey' in een individueel interview afgenomen. Betrokkenheid was daarbij gedefinieerd in termen van deelname aan de activiteiten die het afgelopen jaar waren aangeboden in het kader van het programma, zoals het bijwonen van bijeenkomsten op school, het deelnemen aan ouder-leerkracht-conferenties, het doen van vrijwilligerswerk op school, het meewerken aan huisbezoeken. De moeders bleken weliswaar veel moeilijke levenservaringen te rapporteren, maar slechts enkele daarvan werden door hen ook benoemd als daadwerkelijke belemmering voor deelname aan activiteiten. Tevens werden bij stafleden van het programma beoordelingen verzameld over de mate van betrokkenheid van de moeder. Een variantieanalyse, met deze beoordeling als factor in drie niveaus, en het aantal gerapporteerde belemmeringen als afhankelijke variabele, leverde op dat moeders met een laag-beoordeelde deelname significant meer belemmeringen rapporteerden dan moeders met een hoog-beoordeelde deelname. Om na te gaan welke gerapporteerde belemmeringen nu daadwerkelijk een hinderpaal zouden kunnen vormen voor betrokkenheid werd voor elk van 20 gerapporteerde belemmeringen de samenhang bepaald met de beoordeelde deelname door middel van Chi-kwadraat-toetsen. Voor een aantal hiervan bleek er een significant verband. De uitkomst wordt door de auteurs als volgt samengevat: de belangrijkste hinderpaal voor betrokkenheid, gedefinieerd in termen van deelname aan activiteiten, is een te groot beroep op de tijd en aandacht van de moeder, die vaak al overbelast is door verplichtingen van betaald werk, door de zorg voor jongere kinderen, of door bijvoorbeeld een verhuizing.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

Christenson, Hurley, Sheriden en Fenstermacher (1997) deden een groot-schalig survey-onderzoek met respondenten uit alle staten van de VS. De onderzoekers probeerden na te gaan wat ouders van risicoleerlingen vinden van een veelheid van activiteiten waarbij zij betrokken kunnen worden, en die gericht zijn op het vergroten van het schoolsucces van hun kinderen. Het ging om 33 van dergelijke activiteiten. Elk van deze 33 betrokkenheids-items werd door de ouders twee maal beoordeeld op een vier-punts-Likert-schaal: eenmaal vanuit de vraag: in welke mate vind ik dat de school deze activiteit moet aanbieden, en eenmaal vanuit de vraag: in welke mate ga ik er dan gebruik van maken. Uit de resultaten blijkt dat over het geheel van de activiteiten 91 procent van de ouders een beoordeling van 3 of hoger gaf voor het aanbieden door de school, en 79 procent een beoordeling van 3 of hoger voor het gebruik dat men ervan dacht te maken. Deze ouders geven dus aan zeer gemotiveerd te zijn in verband met een veelheid aan activiteiten waarbij zij hun kinderen zouden kunnen helpen om hun schoolprestaties te verbeteren. Opvallend is overigens dat de vier hoogst gewaardeerde activiteiten alle te maken hebben met het geven van informatie aan ouders: over het functioneren van scholen, over hoe kinderen zich ontwikkelen op verschillende gebieden, over wat ouders kunnen doen om bijvoorbeeld het gevoel van eigenwaarde te vergroten, en wat ouders kunnen doen om het leren van hun kind thuis te structureren.

In ditzelfde onderzoek werden ook gegevens verzameld bij schoolpsychologen over de mate waarin zij het mogelijk achtten de aan de ouders voorgelegde activiteiten de komende vijf jaar in hun scholen te implementeren. Er bleek een significante samenhang te zijn tussen de rangorde die ouders aangaven in hun geschatte deelname aan de voorgelegde activiteiten en de rangorde die de schoolpsychologen aangaven in hun oordelen over de uitvoerbaarheid daarvan.

1.5.2.3 Aspect 'Meedoen op beleidsniveau'

Ouders kunnen een bijdrage leveren aan het onderwijs aan hun kinderen door lid te worden van een ouderorganisatie, een schoolbestuur, een medezeggenschapsraad, een vereniging van ouders van kinderen met handicaps, of een zelfhulpgroep voor ouders.

We hebben geen specifieke studies gevonden waarin 'meedoen op beleidsniveau' door ouders als variabele was opgenomen. Wel benadrukt Taylor (2004, p. 175) het belang van deelname aan schoolbeleid als belangrijke factor in het vergroten

van (andere aspecten van) ouderbetrokkenheid. En Lindsay en Dockrell (2004), zie paragrafen 1.5.2.1 en 1.5.2.2, zien deelname door ouders aan beleid in het algemeen als een krachtige factor in het verkrijgen van meer invloed op passend onderwijs voor hun kind.

1.5.3 Behoeften van ouders

1.5.3.1 Aspect 'Informatie ontvangen'

Ouders hebben er over het algemeen behoefte aan om geïnformeerd te worden over de gang van zaken op school die hun kind betreft, over hoe hun kind op school functioneert en wat de aanpak van de leerkrachten is.

Zorgleerlingen

We zagen in paragraaf 1.5.2.1 dat het belangrijk is dat kennis van ouders over het functioneren van hun eigen kind, zeker als dat kind speciale zorg vraagt, wordt erkend en ingezet. In het onderzoek van Lindsay en Dockrell (2004), dat daar al ter sprake kwam, bleek dat de bevraagde ouders (in Engeland) zich niet alleen weinig gehoord voelden, maar ook slecht geïnformeerd over de wijze waarop de specifieke spraak- en taalproblemen van hun kind op school werden aangepakt.

Risicoleerlingen

Uit het onderzoek van Christenson, Hurley, Sheriden en Fenstermacher (1997, zie paragraaf 1.5.2.2) kwam onder andere naar voren hoe belangrijk ouders in de VS het vinden om goed geïnformeerd te worden over allerlei zaken die verband houden met de ontwikkeling van hun kind en het functioneren van scholen.

Uit Nederlands onderzoek onder ouders van allochtone kinderen blijkt dat het moeilijk is ouders te motiveren om op school te komen helpen bij allerlei activiteiten als de school eenzijdig daarop gericht is, zonder pogingen tot wederzijdse informering of wederzijds respect. Zie hiervoor de literatuurscripties van Ameerun en Carlo (1999, p. 18 e.v.) en van Bas (2002, p. 13 e.v.).

In dit verband is ook het onderzoek van Power en Clark (2000) van belang, zij het dat dit gedaan is onder ouders van kinderen in het voortgezet onderwijs in Engeland. Uit interview- en survey-gegevens blijkt dat ouders desgevraagd lang niet altijd goed begrijpen wat er door de school over de vorde-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

ringen van hun kind wordt gerapporteerd; en met name ouders van zorg- en risicoleerlingen blijken vaak ontevreden over de gebrekkige informatie die op ouderavonden wordt gegeven. Als ouders op school komen en daar teleurgesteld worden, is dat een gemiste kans om hen betrokken te houden.

Een basisvoorwaarde voor goed communiceren is dat ouders en school elkaars taal verstaan in letterlijke en overdrachtelijke zin. Flaxman, Schwartz, Weiler en Lahey (1998, p. 42-45) geven in een review de stand van zaken weer betreffende 'urban education' in de VS. Een van de bevindingen uit deze review is dat ouders uit minderheidsgroepen door een gebrekkige taalbeheersing vaak niet goed weten wat er speelt op school. Aan de andere kant vindt Bas (2002, p. 74) in haar scriptie over de Nederlandse situatie van Turkse ouders dat de beheersing van het Nederlands een positieve stimulans vormt voor het meedoen op de school van hun kind.

1.5.3.2 Aspect 'Contact hebben met de school'

Ouders en school moeten een verstandhouding hebben waarin ze elkaar wederzijds respecteren en informeren.

Zorgleerlingen

Croll (2001) deed in Engeland een grootschalig onderzoek in 1998, waarbij in gestructureerde interviews gegevens werden verzameld onder leerkrachten die binnen het reguliere onderwijs les gaven aan 7- tot 11-jarige leerlingen, waarvan meer dan een kwart zorgleerlingen. Deze gegevens werden vervolgens gelegd naast vergelijkbare data van dezelfde scholen uit 1981. We gaan hier niet in op alle resultaten van deze studie, maar selecteren de bevindingen die te maken hebben met de visie van leerkrachten op ouders. Een opvallende bevinding is dat er in de periode van 1981 tot 1998 een afname is in het aantal gevallen dat leerkrachten leermoeilijkheden, en emotionele en gedragsmoeilijkheden toeschrijven aan de thuissituatie en het gezin. Echter, nog steeds wordt de oorzaak van dergelijke moeilijkheden in een groot aantal gevallen bij gezin en thuissituatie gezocht, wat volgens Croll een hindernis kan vormen voor een gelijkwaardig partnerschap tussen ouders en leerkrachten. Ook merkt Croll de volgende trend op in zijn gegevens: de frequentie van contact tussen leerkracht en ouder is relatief lager in scholen in de armere wijken.

Factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid

Ulrich & Bauer (2003) brengen, op basis van een literatuurstudie, het belang onder de aandacht van de verschillende niveaus die onderscheiden worden in de acceptatie door de ouders van de handicap van hun kind. Als 'professionals' geen rekening houden met het niveau van acceptatie in een bepaald gezin, zo stellen zij, leidt dat tot misverstanden die de communicatie met ouders belemmert.

Zoals al vermeld in paragraaf 1.2.1 deden Vergeer, Blok, Peetsma en Roede (2004) een kwalitatieve studie naar de tevredenheid van Nederlandse ouders van kinderen met een 'rugzakje' in het kader van de 'Regeling LeerlingGebonden Financiering'. De auteurs vinden dat een deel van de ontevredenheid van deze ouders samenhangt met het gegeven dat zij niet het gevoel hebben door de school te worden uitgenodigd om te participeren.

Riddick (1996), geciteerd door Norwich, Griffiths en Burden (2005, p. 152), geeft aan dat ouders van dyslectische kinderen in Engeland zich vaak bekritiseerd voelen door leerkrachten; deze laatste noemen de ouders te beschermend, overbezorgd, en passief.

Risicoleerlingen

Peña (2001) volgde in een gevalstudie gedurende een jaar de betrokkenheid van Mexicaans-Amerikaanse ouders in Texas. Zij verzamelde gegevens via document-analyse, interviews en observaties van ouderactiviteiten, onder andere tijdens bijeenkomsten van de 'parent-teacher organization' en tijdens 'parent conferences'. Een van de bevindingen die uit de kwalitatieve analyse naar voren komen is dat veel Mexicaans-Amerikaanse ouders de opvatting hebben dat alleen de school verantwoordelijk is voor het onderwijs aan hun kinderen. Deze ouders zien het in eerste instantie als een onterechte bemoeienis als zij zich bezighouden met wat er op school gebeurt. Vanwege deze opvatting is het voor de school niet gemakkelijk, maar wel noodzakelijk, om initiatieven te nemen die aan ouders duidelijk maken dat hun inbreng juist erg gewenst is. Behalve de genoemde opvatting van ouders blijken ook hun gebrekkige beheersing van het Engels en hun beperkte opleidingsniveau het deelnemen aan ouderactiviteiten in de weg te staan. Driessen, Smit en Slegers (2005) deden een soortgelijke bevinding voor de Nederlandse situatie. In een grootschalig kwantitatief onderzoek werd de samenhang geanalyseerd tussen kenmerken van ouders en scholen en leerresultaten van leerlingen (waaronder risicoleerlingen), met behulp van 'structural equation modeling' technieken. Op basis van de gevonden verbanden noemen de auteurs het

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

opmerkelijk dat scholen met een hoog percentage kinderen met een etnische achtergrond juist veel tijd en aandacht besteden aan ouders, terwijl in deze zelfde scholen ouders nauwelijks een rol spelen. Driessen et al. veronderstellen dat de opvatting van ouders dat schoolse zaken uitsluitend de verantwoordelijkheid zijn van de school, hier een belemmerende factor vormt. Coenen (2001), die een kwalitatieve dieptestudie deed onder ouders en leerlingen van Turkse afkomst in Nederland, stuit op deze zelfde opvatting bij ouders.

Een studie van Deslandes en Bertrand (2005) is in dit verband relevant, zij het dat het hier om ouders van wat oudere leerlingen gaat (uit de eerste klassen van het voortgezet onderwijs). Er werd een grootschalige survey uitgevoerd onder docenten en ouders in Québec (Canada). Ook deze auteurs maken een onderscheid tussen ouderbetrokkenheid thuis (gemeten met behulp van zestien items, waarin gevraagd werd naar de frequentie van diverse leerzame activiteiten die thuis met het kind gedaan werden) en ouderbetrokkenheid op school (gemeten met behulp van acht items, waarin gevraagd werd naar de frequentie van aanwezigheid op school en van interacties op school met het kind en de docent). Voor elk van beide variabelen werd een aparte regressie-analyse uitgevoerd voor drie verschillende leerjaren met als predictoren: a. de opvatting van de ouder over de eigen rol in hulp bij het onderwijs aan hun kind; b. het beeld dat ouders hebben over de mate waarin ze uitgenodigd worden door docenten; en c. het beeld dat ouders hebben over de mate waarin ze uitgenodigd worden door het eigen kind. Voor de drie onderzochte leerjaren (vergelijkbaar met de eerste drie klassen in het Nederlandse Voortgezet Onderwijs) bleek de derde predictor (het beeld dat ouders hebben over de mate waarin ze uitgenodigd worden door het eigen kind) de ouderbetrokkenheid thuis het best te voorspellen, terwijl de tweede predictor (het beeld dat ouders hebben over de mate waarin ze uitgenodigd worden door docenten) de beste voorspeller was voor ouderbetrokkenheid op school. Voor twee van de drie leerjaren leverde de eerste predictor (de opvatting van de ouder over de eigen rol in hulp bij het onderwijs aan hun kind) een belangrijke bijdrage in de voorspelling van beide soorten betrokkenheid.

Veen (1999; zie ook Veen en van Erp, 1995) deed onderzoek onder Antilliaanse en Arubaanse ouders in Rotterdam over de relatie tussen ouders en basisschool. Er werden interviews afgenomen met zowel open als gesloten vragen. Uit een kwalitatieve analyse van de antwoorden kwam naar voren hoe ouders diverse punten waardeerden. Ouders waardeerden het positief als de school zich uit-

nodigend naar hen opstelt, bijvoorbeeld door hen te accepteren als eerste opvoeders van hun eigen kind, door duidelijk te maken wat de school van hen verwacht, en door hen ook expliciet te vragen dingen voor en in de school te doen. De tegenhanger hiervan is dat ouders het negatief waarderen als de school hen bekritiseert in hun opvoedende rol, of als de school hen niet als gelijkwaardige gesprekspartners behandelt. De ondervraagde ouders geven voorts aan veel belang te hechten aan een goed contact met de school, zowel op individuele basis (men pleit voor meer tijd dan er in de gangbare tien-minuten-gesprekjes beschikbaar is) als groepsgewijs (men pleit voor bijvoorbeeld een ouderavond per groep ouders met eenzelfde moedertaal). Wat huisbezoek betreft bleek de waardering wisselend (Veen, op. cit., p. 38-39). Sommige ondervraagde ouders gaven aan een huisbezoek door de leerkracht belangrijk te vinden, vooral als de leerkracht vervolgens met de verkregen informatie ook daadwerkelijk iets doet. Andere ouders meldden het niet op prijs te stellen als de school thuis 'komt kijken'. Veen stelt dat de negatieve waardering waarschijnlijk samenhangt met het gegeven dat een huisbezoek vooral wordt afgelegd als er problemen zijn.

Een bevinding van Huss-Keeler (1997) sluit hierbij aan. Zij vond in haar gevalstudie van een school in het noorden van Engeland dat deze zich weinig uitnodigend opstelt tegenover ouders van in dit geval Pakistaanse afkomst. In paragraaf 1.5.2.1 noemden we al de studie van Edwards en Warin (1999), waaruit bleek dat leerkrachten in Engeland op veel punten weinig waardering hebben voor ouders. De auteurs waarschuwen voor 'colonisation of the home by the school' (op. cit., p. 337).

Uit een studie door Hoover-Dempsey, Walker, Jones en Reed (2002) in de VS bleek voorts dat het niet eenvoudig is de attitude van leerkrachten tegenover ouders via training te veranderen. Flaxman, Schwartz, Weiler en Lahey (1998, p. 42-45; zie ook paragraaf 1.5.3.1) rapporteren als een van de bevindingen uit hun review dat ouders van risicoleerlingen in de VS die zich minderwaardig voelen ten opzichte van leerkrachten geneigd zijn alles te mijden wat met de school te maken heeft.

Dat het belangrijk is ouders als gelijkwaardige partners te behandelen blijkt uit een gevalstudie door Kelley, Brown, Butler, Gittens, Taylor en Zeller (1998). Men deed, in een school in een 'high-poverty, crime-ridden metropolitan area' in Maryland (VS) ervaringen op met 'looping'. 'Looping' is een proces gericht op de gedrags- en sociale ontwikkeling van het kind en houdt in dat op de

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

eerste schooldag een 'contract for optimal learning' wordt getekend door kind, ouder, docent en een directielid. In dat contract wordt de rol gespecificeerd die elk zal spelen in de te bereiken resultaten van het kind, en voor die resultaten worden hoge verwachtingen vastgelegd. Over de vier schooljaren dat 'looping' werd gebruikt was een duidelijke verbetering te constateren van de band tussen ouders, docenten en directieleden.

Jepma (2005) voerde in Nederland een kwalitatieve studie uit naar elementen van het educatief en opvoedkundig partnerschap tussen (multiculturele) scholen en ouders in Amsterdam. Hij verzamelde interviewgegevens onder leden van schoolbesturen, personeel van basisscholen en (aanvullend) van 'best practice'-basisscholen. Zesendertig verschillende ouderactiviteiten, die binnen het ouderbeleid werden onderscheiden, werden voorgelegd aan de respondenten. Interessant zijn de (kwalitatieve) verschillen die zich voordoen tussen basisscholen met een specifiek pedagogisch beginsel (zoals Montessori-, Jenaplan- en Daltonscholen) en basisscholen zonder zo'n beginsel. De scholen met een pedagogisch beginsel geven aan relatief vaker activiteiten te ondernemen die blijken geven van een uitnodigende houding naar ouders, zoals: ouders uitnodigen in de schoolgids om actief te worden binnen de school; ouders vragen mee te doen in werk- en/of projectgroepen; ouders vertellen wat van hen verwacht wordt om kinderen succesvol te maken op school; en ouders uitnodigen voor het geven van spreekbeurten en/of lezingen.

1.5.3.3 Aspect 'Scholing ontvangen'

Ouders kunnen door training op diverse manieren hun functioneren als ouder verbeteren en daardoor ook een grotere rol spelen in de ontwikkeling van hun kind.

Risicoleerlingen

Seefeldt, Denton, Galper en Younoszai (1998) deden onderzoek in Maryland (VS) in het kader van het programma voor vroege interventie Head Start. Onder ouders van Head Start-leerlingen verzamelden zij, door interviews en via zelfrapportage-instrumenten, een diversiteit aan gegevens. Doel was onder andere om voorspellers op het spoor te komen van twee vormen van ouderbetrokkenheid. 'Betrokkenheid thuis' betrof slechts het antwoord op één vraag, namelijk: "hoe vaak praat u met uw kind over zijn/haar schooldag?". 'Betrokkenheid op school' betrof het antwoord op drie vragen over frequentie van deelname aan activiteiten

Factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid

op school en contact met de leerkracht. Voor beide vormen van betrokkenheid werd een aparte regressie-analyse uitgevoerd, met als voorspellers: beeld dat ouders hebben van het schoolklimaat; mate van depressie; opvattingen over de eigen effectiviteit als ouder; en opvattingen over het leervermogen van het eigen kind. Geen van deze variabelen bleek 'betrokkenheid thuis' te voorspellen, maar een significante voorspeller voor 'betrokkenheid op school' was 'opvattingen over de eigen effectiviteit'. De auteurs concluderen op basis van dit resultaat dat het voor het vergroten van ouderbetrokkenheid van groot belang is ouders ervan te overtuigen dat zij invloed kunnen hebben op de vorderingen van hun kind, en dat zodoende ook daadwerkelijk pogingen moeten worden ondernomen om de effectiviteit van ouders te vergroten.

In dit verband is het onderzoek van Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford, Taggart en Elliot (2003) interessant. Zij doen onderzoek in het kader van EPPE (The Effective Provision of Pre-School Education, zie ook paragraaf 1.2.4), dat in Engeland een grote en diverse groep kinderen volgt van hun derde tot hun elfde jaar. Het gaat in dit onderzoek uiteindelijk om de ontwikkeling van de gevolgde kinderen, maar aspecten van ouderbetrokkenheid vormen daarbij een intermediaire variabele. In twaalf case-studies binnen de (wat betreft de ontwikkeling van de kinderen) meest effectief gebleken pre-school centra werden over een breed spectrum gegevens verzameld door observatie van leerkrachten en kinderen, door interviews met ouders, met leerkrachten en andere stafleden op school, en door document-analyse. Via een kwalitatieve analyse van al deze gegevens identificeerden de auteurs vijf factoren die van groot belang zijn voor het succesvol werken met kinderen van drie tot vijf jaar. Eén daarvan is ouders helpen om het leren van hun kind thuis te ondersteunen door hen bezig te laten zijn met hun kind op velerlei speelse manieren, bijvoorbeeld in de vorm van voorlezen, liedjes en rijmpjes oefenen, tekenen, spelletjes doen met letters en cijfers, naar de bibliotheek gaan. Sylva et al. vatten deze bevinding als volgt samen: 'What parents do is more important than who they are.' Zij bedoelen daarmee dat ouders van welke afkomst, opleiding of achtergrond dan ook de ontwikkeling van hun kind kunnen bevorderen door heel concreet met hun kind bezig te zijn. De ouders kunnen daarbij dan wel advies of training nodig hebben.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

1.5.3.4 Aspect 'Ondersteuning ontvangen'

Soms hebben ouders ondersteuning nodig in de vorm van advies of counseling. Advies aan ouders over dagelijkse problemen in de omgang met hun kind kan voor een deel worden gegeven door de leerkracht; deze moet kunnen zien wanneer een ouder andere professionele hulp nodig heeft, en daarover kunnen adviseren.

We hebben geen onderzoeksliteratuur gevonden waarin directe verbanden werden onderzocht tussen ondersteuning van ouders en (andere aspecten van) hun betrokkenheid bij de school van hun kind. Wel bleek dat in staat zijn tot 'coping' voor ouders van zorgleerlingen (Sheldon, 2002), en het beschikken over een groot sociaal netwerk voor ouders van risico-leerlingen (Gavidia-Payne & Stoneman, 1997) positief samenhangen met (aspecten van) ouderbetrokkenheid (zie paragraaf 1.5.2.2). Het versterken van 'coping' en het vergroten van het netwerk van ouders lijken daarom veelbelovend voor het vergroten van hun betrokkenheid. Tevens bleek uit het onderzoek van Christenson, Hurley, Sheriden en Fenstermacher (1997, zie paragraaf 1.5.2.2) dat ouders van risicoleerlingen in de VS het erg op prijs zouden stellen als er vanuit de school counseling zou worden aangeboden voor ouders, ook al zouden ze daar zelf niet allemaal in hoge mate gebruik van maken.

1.6 Conclusies betreffende factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid

In deze paragraaf proberen we een antwoord te geven op onderzoeksvraag 1: welke factoren hangen samen met ouderbetrokkenheid? In paragraaf 5 hebben we, met behulp van het model van Hornby (1995), de studies besproken die indicaties geven voor factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid. We stellen vast dat er geen empirische studies gevonden zijn voor de factor 'meedoen op beleidsniveau', behorend tot de *sterke kanten* van ouders. Voorts bleken er meer studies te zijn voor risicoleerlingen dan voor zorgleerlingen.

De factoren waarvoor we indicaties gevonden hebben dat ze samenhangen met (aspecten van) ouderbetrokkenheid vatten we hier samen in de ordening van Hornby's model. Soms wordt de genoemde factor geformuleerd vanuit het perspectief van de ouders, en soms vanuit het perspectief van de school. Echter, daar waar iets gezegd wordt over ouders, is altijd een complementaire opmerking te formuleren voor de school, en andersom.

We gebruiken kortweg 'de school' voor het geheel van relevante personen die met het kind op school te maken hebben: de leerkrachten, de begeleiders, de directie, enzovoort. En we gebruiken 'ouderbetrokkenheid' in de zin van het complexe geheel van aspecten, zoals we dat besproken hebben in paragraaf 1.4.

1.6.1 Factoren in de context van verkrijgen van bijdragen van de kant van ouders

De volgende factoren zijn gevonden als voorspellers van de bijdragen van ouders bij verschillende aspecten van ouderbetrokkenheid.

Aspect 'Informatie geven'

- Respect van de school voor de positie van de ouder als eerste belangrijke persoon voor het kind;
- Interesse van de school in de kennis die ouders hebben over de mogelijkheden en beperkingen van het eigen kind en over de thuissituatie.

Aspect 'Het eigen kind thuis helpen'

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

- Een uitnodigende houding van het kind voor hulp van de ouder;
- Zo nodig advies aan de ouder door de school voor het geven van de juiste hulp.

Aspect 'Meedoen op school'

- De motivatie van ouders om een goede onderwijsomgeving voor elkaar te krijgen voor hun kind;
- Een positieve opvatting van ouders over de eigen effectiviteit;
- Een uitnodigende houding van de school die ouders aanmoedigt om betrokken te raken, ook met heel concrete voorstellen en vragen;
- Gematigdheid in de druk op ouders om betrokken te raken. Teveel druk kan averechts werken, bijvoorbeeld als ouders toch al overbelast zijn;
- Waardering van de school voor de vele manieren waarop ouders zich (willen) inzetten.

Aspect 'Meedoen op beleidsniveau'

We hebben geen gegevens gevonden over factoren onder deze noemer.

1.6.2 Factoren in de context van tegemoet komen aan de behoeften van ouders

De volgende factoren zijn gevonden als voorspellers van de tegemoetkoming aan de behoeften van ouders bij verschillende aspecten van ouderbetrokkenheid.

Aspect 'Informatie ontvangen'

- Het verstaan van elkaars 'taal' als een basisvoorwaarde;
- Erkenning van de school dat ouders vanuit hun (bijvoorbeeld van oorsprong buitenlandse) achtergrond bepaalde dingen juist níet weten;
- Goede informatie aan ouders op allerlei gebied: over hun rechten, over hoe scholen functioneren, over wat de school van ouders verwacht, over de aanpak die de school voorstaat, over hoe kinderen in het algemeen zich ontwikkelen, over hoe het met het eigen kind gaat op school.

Aspect 'Contact hebben met de school'

- Wederzijds begrip voor de visie die men heeft op onderwijs en op de rol van ouders daarin, ook al is die visie binnen de school heel anders dan in het land waar de ouders vandaan komen;

Conclusies betreffende factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid

- Belangstelling van de school voor de thuissituatie. Huisbezoek kan hieraan een bijdrage leveren, zeker als dit niet alleen gebeurt als zich problemen voordoen, maar ook als het kind het goed maakt op school;
- Begrip van de school voor het gegeven dat ouders vaak een langdurig proces doormaken om de handicap van hun kind te aanvaarden;
- Het serieus nemen van ouders door de school zonder vooroordelen, bijvoorbeeld over de manier waarop zij met de handicap van hun kind omgaan;
- Evenwicht in het contact tussen ouders en school, zodat de ouders niet 'gekoloniseerd' worden door de school;
- Duidelijkheid bij ouders en duidelijkheid bij de school over wat men van elkaar verwacht;
- Het door de school als gelijkwaardig partner betrekken van ouders in beslissingen die hun kind aangaan;
- Eensgezindheid over de doelen die voor het kind gesteld worden en het gevoel van ouders dat zij eraan kunnen bijdragen dat die doelen bereikt gaan worden;
- Het aangaan van een contract, bijvoorbeeld in de vorm van 'looping': het tekenen van een 'contract for optimal learning' door het kind, een ouder en de school. In zo'n contract moet duidelijk omschreven staan welke rol elke deelnemer zal spelen in de te bereiken resultaten van het kind.

Aspect 'Scholing ontvangen'

- Advies aan ouders, en zo nodig training, voor het thuis op een effectieve wijze ondersteunen van het leren van het eigen kind.

Aspect 'Ondersteuning ontvangen'

We vonden indirecte gegevens over factoren onder deze noemer. Belangrijke voorspellers van betrokkenheid zijn:

- In staat zijn tot 'coping', dat wil zeggen zich goed weten te redden in stressvolle situaties;
- Beschikken over een groot sociaal netwerk.

Dit maakt aannemelijk dat ondersteuning ter versterking van 'coping' en ter vergroting van het sociale netwerk van ouders positief kan werken voor hun betrokkenheid.

1.6.3 De conclusies in het licht van het model van Hoover-Dempsey en Sandler (1997)

We bezien tot slot van deze paragraaf de hierboven getrokken conclusies in het licht van het bekende model voor ouderbetrokkenheid van Hoover-Dempsey en Sandler (1997, p. 4) dat we in paragraaf 1.2.3 kort aan de orde stelden. We doen dat door de bevindingen toe te ordenen aan de door hen onderscheiden factoren.

1. De wijze waarop ouders hun eigen rol zien bij het onderwijs aan hun kind. Bevorderend voor versterking van de eigen rol is:
 - respect van de school voor de positie van ouders als eerste opvoeders
 - belangstelling van de school voor de thuissituatie, zonder te 'koloniseren'
 - begrip van de school voor het proces dat ouders doormaken in het accepteren van de handicap van hun kind
 - respect van de school voor de kennis die ouders hebben over het eigen kind, en begrip voor lacunes in kennis over hoe het onderwijs functioneert
 - begrip van de school voor de mogelijkheid dat veel allochtone ouders gewend zijn aan een minimale rol van ouders in het onderwijs in het land van herkomst
 - waardering van de school voor geleverde inzet van ouders
2. Het gevoel van ouders dat ze in staat zijn om hun kind te helpen slagen op school. Bevorderend hiervoor is:
 - goede informatie aan ouders over een breed scala aan onderwerpen
 - versterking van de mate waarin ouders in staat zijn tot 'coping' in moeilijke omstandigheden
 - hulp en ondersteuning voor ouders in manieren waarop zij de ontwikkeling van hun kind kunnen stimuleren
 - vergroten van het sociale netwerk van ouders
3. De wijze waarop de school een beroep doet op de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs aan hun kind. Bevorderend voor de versterking van de rol van ouders is:
 - zorgen voor verstaanbare taal
 - gebruik maken van de bij ouders aanwezige motivatie
 - voorkómen dat er teveel druk wordt uitgeoefend

Conclusies betreffende factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid

- doen van concrete voorstellen tot bijdragen van ouders
- stimuleren dat het eigen kind een beroep doet op de ouder

We benadrukken nog eens dat het altijd gaat om een wisselwerking tussen school en ouders, en om het geven van passende reacties op initiatieven van de andere partij. Als de school de ouders uitnodigt om hun kennis over het eigen kind in te zetten, is het passend als ouders dat ook inderdaad doen; de school kan dan weer reageren door die kennis te gebruiken in de aanpak op school. Als de ouders vragen om informatie over hoe het op school gaat, is het passend als de school die informatie bereidwillig en duidelijk verstrekt. En ouders kunnen dan weer reageren door bijvoorbeeld met de verkregen informatie het kind thuis beter te begeleiden.

1.7 Initiatieven buiten Nederland om ouderbetrokkenheid te vergroten

In deze paragraaf beschrijven we enkele initiatieven die er in het buitenland genomen zijn om ouderbetrokkenheid van zorgleerlingen te vergroten. We doen dat op basis van de gevonden beschrijvende studies. Verspreid over de wereld zijn dergelijke initiatieven te vinden, waarbij per staat of land vaak eigen wetgeving, beleid, regels en procedures bestaan. Een volledige beschrijving daarvan valt buiten deze rapportage. Voor meer informatie verwijzen we naar onder andere Mitchell (2005) en Van der Aalsvoort en Eendhuizen (2005).

In Mitchell (2005) geven diverse auteurs, in het kader van 'inclusive education', de stand van zaken voor een diversiteit aan staten: de VS en Canada, Australië en Nieuw Zeeland, Aziatische staten (China, India, Singapore), Latijns Amerika (Mexico), Europese staten (Engeland, Noorwegen, Zweden, Nederland, Griekenland), Zuid-Afrika, het Midden-Oosten (Qatar, Bahrein en Kuwait). Het blijkt dat er tussen de besproken landen meer overeenkomsten zijn dan verschillen. De meest opvallende overeenkomst is het gegeven dat in het beleid rekening wordt gehouden met de keuze die ouders kunnen maken voor speciaal onderwijs dan wel een vorm van inclusief onderwijs (regulier onderwijs met speciale mogelijkheden) en dat voor die verschillende keuzes voorzieningen worden getroffen. (Zie ook Palmer, Fuller, Arora & Nelson, 2001; Elkins, Van Kraayenoord & Jobling, 2003; Cook & Swain, 2001; Peetsma, Vergeer, Roeleveld & Karsten, 2001).

Van der Aalsvoort en Eendhuizen (2005) geven een nuttig overzicht van de kernpunten van de wetgeving met betrekking tot functionele indicatiestelling in het Verenigd Koninkrijk, Scandinavië en de Verenigde Staten; een van deze kernpunten is de rol van ouders. Voor Noorwegen en Zweden bijvoorbeeld wordt die rol 'cruciaal' genoemd, wat onder andere inhoudt dat er zonder toestemming van de ouders geen beslissing wordt genomen over de keuze voor speciaal dan wel aangepast onderwijs. Voor het Verenigd Koninkrijk wordt over de rol van ouders gezegd: 'vitale rol in ondersteuning onderwijs van het kind, in Code ligt nadruk op samenwerking met ouders'. Met 'Code' wordt bedoeld op de 'SEN Code of practice', zie figuur 2 in paragraaf 1.7.1.1. Voor de Verenigde Staten geldt dat

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

ouders, in verband met de plaatsing van hun kind, 'betrokkenheid bij IEP (individueel handelingsplan) en keuzevrijheid' hebben.

Wij sluiten in onze selectie van initiatieven voor het vergroten van ouderbetrokkenheid aan bij Van der Aalsvoort en Eendhuizen (2005). Op basis van beschikbaarheid van duidelijke beschrijvingen en van vergelijkbaarheid met de Nederlandse situatie hebben we onze keuze nog iets toegespitst en gekozen voor ontwikkelingen in Engeland en Noorwegen en (binnen de VS) Maryland.

1.7.1 'Parent partnerships' in Engeland

Een informatieve studie op het gebied van 'parent partnerships' is die van Wolfendale (2002), die een overzicht geeft van diverse ontwikkelingen in verschillende delen van Engeland en Wales.

1.7.1.1 De beleidsmatige achtergrond

Achtergrond is de 'whole-school special educational needs (SEN) policy approach' die vanaf 1980 in het Verenigd Koninkrijk wordt gehanteerd, en die in een aantal opzichten vergelijkbaar is met het Nederlandse 'Weer Samen Naar School'-beleid. Een reeks van wettelijke bepalingen en codes heeft over de jaren heen geresulteerd in de 'Special Educational Needs and Disability Act' van 2001, en in de 'SEN Code of Practice, 2001'. In deze laatste Code staan zeven principes om effectiever te communiceren met ouders van kinderen met een handicap in een reguliere klas, zie figuur 2².

² Als we de zeven onderdelen van de 'SEN Code of Practice, 2001' leggen naast Hornby's model in figuur 1, dan zien we een aantal correspondenties. Onderdeel 1 uit de SEN Code houdt verband met het aspect 'informatie geven'; onderdeel 3 met 'contact hebben met de school'; onderdeel 4, 5 en 7 met 'informatie ontvangen'; en onderdeel 6 met de aspecten 'scholing ontvangen' en "ondersteuning ontvangen". Alleen onderdeel 2 correspondeert niet, omdat dit gaat over het kind, en niet over de ouders. Uit Hornby's model zien we drie aspecten niet terug in de SEN Code, namelijk 'het eigen kind thuis helpen', 'meedoen op school' en 'meedoen op beleidsniveau'.

Figuur 2 'SEN Code of Practice, 2001'

1. acknowledge and draw on parental knowledge and expertise in relation to their child;
2. focus on the child's strengths as well as areas of additional need;
3. recognize the personal and emotional investment of parents and be aware of their feelings;
4. ensure that parents understand the procedures, are aware of how to access support in preparing their contributions, and are given documents to be discussed well before meetings;
5. respect the validity of differing perspectives and seek constructive ways of reconciling different viewpoints;
6. respect the differing needs parents themselves may have, such as disability or communication and linguistic barriers;
7. recognize the need for flexibility in the timing and structure of meetings.

Sinds 1994 werden binnen deze regelingen 'Parent Partnership Schemes' geïntroduceerd, later 'Parent Partnership Services' genoemd, die de ontwikkeling moesten stimuleren van actieve 'partnerships' tussen ouders van kinderen met zogenoemde 'statements', dat wil zeggen kinderen met vastgestelde 'significant special educational needs' en de professionals die bij deze kinderen betrokken zijn. De 'Local Education Authorities' (LEA's) moeten deze 'Parent Partnership Services' opzetten en stellen daarvoor een 'Parent Partnership Officer' aan, later 'Parent Partnership Coordinator' genoemd. Deze coördinator legt contact met scholen, met name met de 'special educational needs coordinator' ('SENCO') van de school. Binnen de 'Parent Partnership Services' wordt gezorgd voor materiaal dat ouders informeert over procedures en voorzieningen voor hun kinderen met 'special educational needs'. Ook worden er binnen deze 'Services' zogenoemde 'Named Persons' geworven: vrijwillers die getraind worden om als een vertrouwd persoon ouders bij te staan in het geheel van verschillende en vaak wisselende professionals. Deze 'Named Persons' worden later 'Independent Parental Supporters' genoemd. Wolfendale en Cook (1997) deden een uitgebreide evaluatie van de stand van zaken in de 'Parent Partnership Services', met als algemene conclusie: de 'Parent Partnership Services' vormen een belangrijke toevoeging op het

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

gebied van voorzieningen voor ouders van kinderen met 'special educational needs' en ouders zien de 'Parent Partnership Officer' als een positieve bron van informatie, steun en bemoediging. Ook werd geconcludeerd dat er nog veel meer bereikt kan en moet worden in die zin dat: meer ouders gebruik gaan maken van de 'Parent Partnership Services'; 'Named Persons' beter getraind en ondersteund worden; de contacten met de scholen verbeteren. In de relatie tussen scholen en 'Parent Partnership Services' is het met name, volgens Wolfendale (2002, p. 15-16), nog niet in orde op de volgende punten: scholen vragen ouders niet om informatie over hun kind, of gebruiken die informatie niet; veel ouders voelen zich nog steeds buitengesloten als het gaat om de vorderingen en problemen van hun kind op school; veel ouders weten niet van het bestaan van 'Parent Partnership Services' en veel scholen stellen ouders niet op de hoogte van het bestaan ervan. Leming (2002) beschrijft het voorbeeld van de 'Parent Partnership Service' in Suffolk, die zoveel mogelijk tegemoet komt aan die punten. Deze service werkt onder andere zo goed omdat er op een georganiseerde manier rekening wordt gehouden met behoeften en gezichtspunten van alle betrokkenen: ouders, leerlingen, vrijwilligersorganisaties, personeel van scholen en van LEA's. Ook worden er cursussen aan ouders gegeven (onder andere om hen te leren met meer zelfvertrouwen om te gaan met hun eigen kind, en met professionals) en cursussen aan leerkrachten (onder andere om hen beter met ouders te leren omgaan). De aanpak van deze service in Suffolk is inclusief: gericht op alle ouders, en niet alleen op ouders van kinderen met 'special educational needs'. Wel is er aandacht voor de speciale problemen die deze laatste ouders kunnen tegenkomen.

In dit verband is ook de studie van Norwich, Griffiths en Burden (2005) interessant. Zij rapporteren een actie-onderzoek dat ouders van dyslectische kinderen wilde ondersteunen in hun pogingen goede voorzieningen voor elkaar te krijgen in 'mainstream schools' in het Zuidwesten van Engeland. In het onderzoek werd 'parent partnership' gerelateerd aan 'quality inclusive practice' binnen het verband van de zogenoemde 'dyslexia-friendly school'. De auteurs onderscheiden drie niveaus waarop 'parent partnership' georganiseerd kan zijn:

1. Algemeen: voor ouders van alle kinderen (meestal uitgangspunt voor beleidsmakers). Dit is het niveau van de Suffolk Parent Partnership Service.
2. Op het niveau van ouders van verschillende soorten kinderen met 'special educational needs'.

3. Op het niveau van ouders van kinderen met één speciale aandoening, zoals dyslexie (meestal uitgangspunt van belangengroepen). Dit is het niveau van de ouders uit de studie van Norwich et al.

Volgens Norwich et al. is het niet goed mogelijk tegemoet te komen aan een minderheid van kinderen met specifieke behoeften, zonder eerst de stand van zaken voor de ouders van alle kinderen, op niveau 1 dus, te veranderen. Zij pleiten daarom voor een **duale benadering** waarin prioriteit gegeven wordt aan ouders op niveau 1, en waarin vervolgens bekeken wordt wat er nog speciaal moet gebeuren op niveau 3 om meer 'inclusiveness' te bereiken. De auteurs vinden met name belangrijk dat er een voortdurende uitwisseling plaatsvindt van ideeën en ervaringen tussen de verschillende niveaus.

1.7.1.2 Aandachtspunten en mogelijke oplossingen

Aandachtspunten

- 'Parent Partnership' is een tweesnijdend zwaard (zie Crozier, 1998, p. 126). De verbintenis tussen ouders en school is onder andere bedoeld om ouders meer invloed te geven op hoe hun kind het op school maakt. Maar omgekeerd krijgt de school ook meer invloed op ouders. En daarmee dreigt het gevaar dat ouders gedomineerd worden door de school en meer gestuurd worden door de bedoelingen van de school dan andersom. Ook Vincent and Tomlinson (1997) waarschuwen hiervoor. Wat houdt 'partnership' precies in, met welke mogelijkheden en verantwoordelijkheden voor de betrokkenen? Dit is deels een politiek probleem (Todd, 2003). (Vergelijk Jepma, 2005, die ook voor Nederland een trend constateert waarin de school liever invloed uitoefent op de situatie thuis dan ouders uitnodigt invloed uit te oefenen op school.)
- 'Parent Partnership Officers' vormen een extra laag van professionals, die tussen ouders en school in staan, en daardoor de afstand tussen ouders en school ongewenst kunnen vergroten. Bovendien zijn deze 'officers' in dienst van een 'Local Education Authority', wat betekent dat hun positie niet helemaal onafhankelijk is. Ouders kunnen hen zien als een verlengstuk van deze 'Local Education Authority', met name als er een conflict is tussen ouders en de LEA over de vaststelling van eventuele 'special educational needs' van een kind en over de hele procedure die daarop volgt. De rol van 'Independent Parent Supporters' daarentegen is inderdaad onafhankelijk, zodat zij ouders

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

vanuit een neutrale positie kunnen informeren en steunen. Echter, deze 'supporters' hebben weinig formele invloed.

Mogelijke oplossingen

De mogelijke oplossingen van deze aandachtspunten worden door de diverse auteurs, behalve in het politieke debat, gezocht in scholing voor ouders, voor leerkrachten, en voor leidinggevend personeel van scholen en andere organisaties (zoals LEA's).

- Scholing voor ouders omvat cursussen waarin zij leren communiceren met hun kind en met professionals, waarin ze leren assertief te zijn en te onderhandelen met professionals, waarin ze leren hun eigen netwerk te ontwikkelen, zodat ze zich minder geïsoleerd voelen.
- In verband met scholing voor leerkrachten achten Norwich, Griffiths en Burden (2005, p. 162-163) het belangrijk dat met hen gewerkt wordt aan 'extended professionalism', een begrip dat Power en Clark (2000) bespreken in verband met sociale en etnische diversiteit van ouders. Werken aan 'extended professionalism', dat we hier vertalen met 'verbrede deskundigheid', houdt in dat leerkrachten gevoeliger leren zijn voor de perspectieven van ouders, en dat ze leren hen serieus te nemen en te respecteren. Dit houdt tevens in dat leerkrachten leren zien dat ouders het belangrijk vinden hoe het met hun kind gaat (emotioneel, wat gedrag betreft, wat leervorderingen betreft), en dat een gebrekkige ouderbetrokkenheid niet per definitie een gebrek aan belangstelling betekent.
- Scholing voor leidinggevend personeel van scholen en andere organisaties is belangrijk voor het verder ontwikkelen van onder andere de relatie tussen 'Parent Partnership Services' en scholen. Wolfendale (2002) beveelt aan om bij de betrokken organisaties vaardigheden en methoden te ontwikkelen voor het opzetten van 'school-based family conferences'. In dergelijke conferenties kan, als ze goed zijn opgezet, een directe dialoog gerealiseerd worden tussen ouders en de vele deskundigen (leerkrachten, anders schoolteamleden, therapeuten, enzovoort) die bij de ontwikkeling van het kind met 'special educational needs' betrokken zijn.

1.7.2 Van categorisch naar relationeel denken in Noorwegen

Emanuelsson, Haug en Persson beschrijven de situatie van zorgleerlingen in onder andere Noorwegen (zie Mitchell, 2005, p. 115-120). De auteurs schetsen de Noorse ontwikkeling als een geleidelijke overgang van het oude 'categorische' denken naar het nieuwere 'relationele' denken. Het 'categorische' denken typeert kinderen in termen van twee aparte sporen, namelijk het reguliere- versus het speciaal-onderwijs. Binnen het 'relationele' denken echter wordt veel genuanceerder gekeken naar de ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen met verschillende beperkingen. Vanuit dit perspectief worden 'special needs' gezien als sociale constructen die het best met geïntegreerde en inclusieve voorzieningen kunnen worden benaderd.

1.7.2.1 De beleidsmatige achtergrond

We citeren hier eerst een fragment uit Van der Aalsvoort en Eendhuizen (2005, p. 20):

"Het schoolsysteem in Noorwegen gaat uit van *gelijke rechten* van alle mensen. Dit is één van de uitgangspunten die is vastgelegd in de Education Act die in 1999 van kracht werd. Alle leerlingen hebben recht op onderwijs dat is aangepast aan de individuele vermogens (Education Act, sectie 1-2). Er is geen specifieke wetgeving die gericht is op speciaal onderwijs, maar leerlingen die niet voldoende profiteren van het reguliere onderwijs hebben wel het recht op speciale onderwijszorg (Education Act, sectie 5-1). Leerlingen komen voor speciaal onderwijs in aanmerking als er sprake is van leerproblemen, sensorische beperkingen of gedragsproblemen. Een nadere omschrijving van deze groepen ontbreekt."

Alle leerlingen gaan dus naar de 'school for all', een inclusieve buurtschool. Leerlingen die niet voldoende vorderen, vanwege leerproblemen, een fysieke handicap, gedragsproblemen, of wat voor oorzaak dan ook, hebben recht op speciale onderwijszorg. De Pedagogische Psychologische Dienst kan een indicatie stellen, en neemt een besluit over toewijzing van speciale onderwijszorg, maar niet zonder toestemming van de ouders. Voor elke leerling die speciale zorg krijgt wordt een individueel handelingsplan (IOP, Education Act, sectie 5-5) opgesteld, waarbij het gaat om wat het kind nodig heeft om te kunnen participeren in het lesprogramma. De beperking komt op de tweede plaats. De betrokkenheid van de

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

ouders bij het opstellen en uitvoeren van het handelingsplan en de afstemming met de thuissituatie worden gezien als cruciale factoren, vanuit de overtuiging dat het voor een effectieve begeleiding onontbeerlijk is als men thuis achter de geboden begeleiding staat en daar dezelfde aanpak hanteert als op school.

De ondersteuning op school kan bestaan uit op de leerling toegesneden instructie door een extra leerkracht in de klas, of uit plaatsing op een speciale school of een speciale afdeling van een reguliere school. Segregatie wordt zo veel mogelijk voorkomen, maar in de praktijk komt het toch nog vrij vaak voor dat er aparte klassen zijn binnen reguliere scholen, bijvoorbeeld voor leerlingen met ernstige leerproblemen of voor slechthorende kinderen. In de praktijk (Emanuelsson, Haug & Persson, in Mitchell, op. cit.) is het ideaal van 'inclusive integration' en relationeel denken dus nog lang niet overal bereikt.

1.7.2.2 Aandachtspunten en mogelijke oplossingen

Aandachtspunten

- Een aandachtspunt wordt gesignaleerd door Skårbrevik (2005). Hij vindt, in een studie naar de kwaliteit van het onderwijsprogramma voor kinderen met diverse handicaps in reguliere klassen, een discrepantie tussen de oordelen van ouders en die van leerkrachten over hoe deze kinderen het in sociaal opzicht maken in de klas. Ouders oordelen positiever over de mate van 'social inclusion' van hun kind dan de leerkracht. Dit wijst waarschijnlijk op een verschil in perspectief. Voor ouders van een kind met een handicap kan het meedoen van hun kind in een reguliere klas een verbetering zijn, vergeleken met een meer geïsoleerde positie. Het contact van hun kind met leeftijdgenoten, met en zonder handicap, wordt door ouders belangrijk gevonden. Leerkrachten gaat het meer om het goed functioneren van het geheel van de groep. Wat goed is voor één kind, is niet vanzelfsprekend goed voor de hele groep.
- Helgesen en Andersen (2005) onderzochten regelingen voor ouderparticipatie in Noorwegen en Denemarken. Hoewel zij zich niet speciaal richtten op ouders van kinderen met een handicap zijn hun bevindingen hier toch interessant. De auteurs stuiten op een algemeen probleem dat zich waarschijnlijk nog sterker voordoet in het geval van een kind met handicap. Zij vonden dat het moeilijk is om gelijkwaardige wederzijdse relaties tot stand te brengen tussen ouders en leerkrachten, omdat de ouders meestal leken zijn, en de leerkrachten de deskundigen. Het bleek in Noorwegen noch Denemarken

Initiatieven buiten Nederland om ouderbetrokkenheid te vergroten

gemakkelijk voor ouders om informatie te krijgen op een ander niveau dan dat van alledaagse schoolse activiteiten. Ook constateerden de auteurs dat veel leerkrachten in Noorwegen van mening zijn dat ouders zich in hun betrokkenheid moeten beperken tot de dingen die met hun eigen kind te maken hebben, en zich niet moeten bezighouden met meer beleidsmatige zaken.

Mogelijke oplossingen

Oplossingen van de gesignaleerde problemen worden gezocht in een meer gedeelde gezamenlijke verantwoordelijkheid in beslissingen die de ontwikkeling van het kind op school aangaan. Helgesen en Andersen (2005, p. 20) zijn van mening dat de situatie van ouders in Noorwegen kan verbeteren dankzij recente wijzigingen in de wet. Deze wijzigingen stimuleren gemeenten om lokaal schoolbeleid te bevorderen waarin ouders kunnen deelnemen in commissies waarin ze daadwerkelijk kunnen meebeslissen over relevante onderwerpen op het niveau van de school.

1.7.3 Paradigmaverschuiving in de Verenigde Staten

Voor een betere betrokkenheid van ouders van met name 'disabled children' bij de school van hun kind is een '*shift in paradigm*' nodig. Dat stelt Taylor (2004, p. 81). Het oude paradigma ziet er als volgt uit: ouders staan onverschillig of zelfs vijandig tegenover school, en zien de school als een plek waar geen belangstelling is voor hen als individu; aan de andere kant staan docenten niet open voor input van ouders van kinderen met een handicap, negeren hun 'concerns' (belangen, zorgen), en hebben een negatief beeld van dergelijke ouders (lastig, onproductief, slecht opgeleid, ongeïnformeerd, 'lacking social graces'). Het nieuwe paradigma zou er heel anders uit moeten zien: de school accepteert ouders van kinderen met een handicap, erkent dat zij de eerste en meest invloedrijke 'teachers' van hun kinderen zijn, geeft ouders waar nodig training en hulp, terwijl ouders op hun beurt de school informeren over de ontwikkeling van hun kind en proberen ook thuis bij te dragen aan wat de school probeert te bereiken.

De paradigmaverschuiving die Taylor voorstaat is vergelijkbaar met het streven naar een 'all-inclusive educational partnership' (zie Levin en Belfield, 2002). Ook vergelijkbaar is de verandering die Barge en Loges (2003) beschrij-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

ven in de manier waarop ouders, school en eventuele andere betrokkenen met elkaar spreken. Vaak gebeurt dat in een 'information transmission discourse' terwijl een 'partnership discourse' de voorkeur verdient.

1.7.3.1 De beleidsmatige achtergrond

Men gaat in de VS niet zo zeer uit van de beperkingen die kinderen hebben, maar van hun behoeften, en daarop probeert men in het reguliere onderwijs aan te sluiten. Er zijn verschillen tussen de diverse staten in de indicatie-criteria voor speciale onderwijszorg, en in de vorm waarin deze zorg wordt geregeld. Ondanks deze verschillen is er een gemeenschappelijke achtergrond in de vorm van federale wetgeving. Deze bestaat uit onder andere:

- Public Law 94-142 en de amendementen daarop (zie Taylor, op. cit., p. 185);
- Public Law 103-227, waarin opgenomen de 'Goals 2000: Educate America Act', aangenomen in 1994 (zie Goals 2000, 1994; U.S. Department of Education, 1994);
- De 'Individuals with Disabilities Education Act' (IDEA) (zie Rous, Hallam, Grove, Robinson & Machara, 2003, p. 19) en de 'Individuals with Disabilities Education Improvement Act' (IDEA) uit 2004 (zie <http://www.ed.gov/policy/speced/guid/idea/idea2004.html>). Deze wetgeving is expliciet gericht op het meer invloed geven aan ouders van kinderen met een handicap.
- De 'reauthorized Elementary and Secondary Education Act' (ESEA), waarin betrokkenheid van alle ouders, niet speciaal die van kinderen met een handicap, nationale prioriteit krijgt (zie Flaxman, Schwartz, Weiler & Lahey, 1998, p. 42).
- De 'No Child Left Behind Act' (NCLB, 2002), een vervolg op deze ESEA (zie Reyna, 2005).

Op basis van deze wetten kunnen schooldistricten federale onderwijsgelden in de wacht slepen, onder andere om ouderbetrokkenheid op vernieuwende manieren aan te pakken. Ouders werken al verplicht mee aan het opstellen van een Individualized Education Plan (IEP), dat wordt vastgesteld door een team van ouder, leerling, reguliere leerkracht, leerkracht die speciale onderwijszorg biedt en een vertegenwoordiger van de plaatselijke onderwijsbegeleidingsdienst. Zo'n plan bevat de leer- en ontwikkelingsdoelen voor een jaar, gebaseerd op de specifieke be-

hoeften van het kind in kwestie. Een IEP is vergelijkbaar met het Nederlandse 'handelingsplan', dat ook in overeenstemming met ouders moet worden opgesteld. (Zie ook van der Aalsvoort & Eendhuizen, 2005, p. 46-47.) De IEP's worden in de VS beoordeeld door 'Admission, Review, and Dismissal Committees' ('ARD Committees'), vergelijkbaar met de Nederlandse Commissies voor Indicatiestelling (CvI's).

1.7.3.2 Aandachtspunten en mogelijke oplossingen

Taylor (2004) beschrijft de ontwikkelingen in de staat Maryland. Hij doet dat vanuit het perspectief van ouders van kinderen met een handicap die betrokken worden bij de school van hun kind. Als basis gebruikt hij de 'family system theory', gericht op de interacties tussen de school en het geheel van het kind-binnen-het-gezin. Belangrijk in deze basis is aandacht voor de behoeften van het gezin én voor de sterke kanten (p. 70 e.v.). Taylor verwijst in dit verband ook naar Turnbull en Turnbull (2001). In de beschrijving van de werkwijze in Maryland geeft Taylor talloze concrete adviezen voor problemen die hij tegenkwam tijdens het in de praktijk werken met ouders van kinderen met een handicap. We zetten in de volgende paragraaf een aantal door Taylor genoemde aandachtspunten op een rij en de in de praktijk beproefde adviezen die hij daarbij geeft. We doen dat volgens de hoofdingeling van Hornby's model (zie paragraaf 4): eerst voor het verkrijgen van *bijdragen* van ouders, en dan voor het tegemoetkomen aan hun *behoefden*.

Aandachtspunten en mogelijke oplossingen in het verkrijgen van bijdragen van ouders

- Nodig ouders uit om mee te doen. Taylor (p. 86-87) geeft tien suggesties voor de manier waarop de school ouders van kinderen met een handicap kan uitnodigen om mee te doen, zoals: hen vragen om informatie over hoe hun kind het best aangepakt en onderwezen kan worden; hen vragen te helpen bij het schoolwerk van hun kind, op school en thuis; hun deskundigheid inzetten.
- Probeer hen te stimuleren tot samenwerking. Taylor verwijst (p. 130) naar Giannetti en Sagarese (1998) voor concrete maatregelen in de vorm van tien 'tactics for improving collaborative efforts', waaronder: benadruk in het contact met ouders liever positief gedrag van het kind dan negatief gedrag; informeer ouders zo vroeg mogelijk over voortekenen van stagnatie, zodat ze kunnen meedenken over wat eraan gedaan kan worden.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

- Betrek ouders op zoveel mogelijk manieren. Laat hen meedenken over een zo breed mogelijk spectrum, van het kiezen van schoolboeken tot de uitvoering van een deel van de onderwijsondersteuning. Taylor (p. 155) formuleert hiervoor vier leidraden, waaronder: maak met elke ouder individuele afspraken over de bijdrage die hij of zij kan leveren zodat elke ouder een duidelijk bepaalde verantwoordelijkheid draagt. En geef ouders ook waardering voor hun inspanningen (p. 185).

Aandachtspunten en mogelijke oplossingen in het tegemoetkomen aan behoeften van ouders

- Neem ouders serieus. Taylor (p. 80) citeert met instemming zeven adviezen van de Education Commission of the States, 1996. Een daarvan luidt dat de school eerst moet luisteren naar ouders; dat ouders daarna pas geïnformeerd moeten worden over alles wat er op school gebeurt (de doelen voor de kinderen, wat er nodig is om die te bereiken, de keuzes die gemaakt kunnen worden, hoe er beoordeeld wordt en wat de resultaten betekenen). Ook verwijst Taylor (p. 82-83) naar Powell (1998) en citeert hieruit acht 'conceptual and structural provisions' die nodig zijn om ouderbetrokkenheid te verbeteren in het verband van vroege interventieprogramma's. Deze 'provisions' zijn ook relevant voor ouders van kinderen op de basisschool. Een ervan is dat de school zich verdiept in de cultuur van het gezin, en in de opvattingen van de ouders, en dat de school die ook respecteert. Een praktisch voorbeeld van hoe ouders van jonge kinderen met een handicap (preschoolers) succesvol kunnen worden betrokken bij voorschoolse voorzieningen is te vinden in Olson, Murphy en Olson (1999). Deze auteurs beschrijven een project in een kleine plattelandsgemeente in Idaho dat werd uitgevoerd in zes stappen. Uitgangspunt van het project is begrip voor de attitudes en zorgen van ouders zowel als personeel. Ouders en personeel worden dan ook, naast dienstverlenende professionals, vanaf stap 1 uitgenodigd om mee te denken en het project mede vorm te geven.
- Zorg dat ouders zich kunnen ontwikkelen. Voor veel van hen zijn 'problem solving groups' en 'discussion groups' nuttig (p. 134-136) waarin ze met andere ouders, onder deskundige begeleiding, kunnen praten over de aanpak van hun kind. Ook leerzaam zijn informatieve bijeenkomsten met leerkrachten ('conferences', p. 185) over onderwerpen die de ontwikkeling van kinderen

Initiatieven buiten Nederland om ouderbetrokkenheid te vergroten

aangaan of te maken hebben met de school (hoe het onderwijs wordt gegeven, hoe er getoetst wordt). Verder kan training in onderwijsvaardigheden (p.185) nuttig zijn, bijvoorbeeld door ouders de kunst 'af te laten kijken' in de klas ('modeling' door de leerkracht) of via cursussen.

- Zorg dat ouders niet geïsoleerd raken. Volgens Taylor (p. 91; p. 168) moet de school een spilfunctie vervullen door niet alleen goed contact te onderhouden met het gezin, maar ook met andere instanties waarmee het gezin te maken heeft: 'school personnel must function as a school-home-community liaison'. Zo'n 'liaison' is vergelijkbaar met wat Flaxman, Schwartz, Weiler en Lahey (1998, p. 42) een 'compact' noemen. In zo'n 'compact' nemen gezinnen en scholen, in samenwerking met andere instanties uit de 'community', gezamenlijk verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van een kind. Vergelijkbaar is ook een 'school-family-community-partnership' die Epstein en Hollifield (1996) beschrijven, op basis van onderzoek in verband met risicoleerlingen (zie ook Sanders & Epstein, 1998). Deze auteurs pleiten voor een 'partnership' die breed gedefinieerd wordt, zodat die niet slechts verwijst naar een contract met een beperkt aantal afspraken, maar naar een brede overeenkomst bestaande uit een missie, een goed georganiseerde programma-ontwikkeling, een meerjaren-plan en een gedetailleerd plan voor één jaar ter implementatie van praktische activiteiten voor alle zes typen ouderbetrokkenheid die zij onderscheiden hebben (zie paragraaf 1.4).

1.8 Conclusies betreffende initiatieven buiten Nederland

Voor de beantwoording van de vraag naar buiten Nederland genomen initiatieven om ouderbetrokkenheid te vergroten (onderzoeksvraag 2) hebben we initiatieven beschreven betreffende ouderbetrokkenheid in Engeland, Noorwegen en (delen van) de VS (zie paragraaf 1.7). Hoewel de besproken studies beschrijvend zijn en niet het karakter hebben van effectstudies, kunnen we er lering uit trekken door het naar voren halen van de gemeenschappelijke elementen, de aandachtspunten en de mogelijke oplossingen daarvoor.

1.8.1 Gemeenschappelijke elementen

Als gemeenschappelijke elementen zijn te onderkennen:

- Een voortschrijdende *verandering in houding* met betrekking tot de aanpak van kinderen met 'special educational needs' en de contacten met hun ouders. Norwich, Griffiths en Burden (2005) staan een duale benadering voor, gericht zowel op ouders van zich normaal ontwikkelende kinderen als op ouders van kinderen met 'special educational needs'. Emanuelsson, Haug en Persson (in Mitchell, 2005) spreken over een verschuiving van categorisch naar relationeel denken die consequenties heeft voor de benadering van ouders, en Taylor (2004) stelt dat er een paradigmatische verschuiving nodig is met een verandering in houding van allen die een rol spelen in de relatie tussen ouders van zorgleerlingen en de school: beleidsmakers, leerkrachten, de ouders zelf, en mensen die vanuit andere instanties met de ouders en kinderen te maken hebben. Kernpunten in de veranderende houding zijn: gelijkwaardigheid van alle leerlingen; gelijkwaardigheid van alle betrokken partijen; door alle betrokkenen gedeelde verantwoordelijkheid voor het kind met respect voor elkaars inbreng. Deze punten zijn bepaald niet nieuw, maar toch blijkbaar nog niet overal de basis van het handelen in de praktijk.
- Een *integrale aanpak* waarin maatregelen worden genomen die op een samenhangende manier op verschillende punten aangrijpen: gericht op leerkrachten, ouders en andere betrokkenen; gericht op gezin, school en andere instanties; gericht op behoeften van ouders én sterke kanten van ouders; ge-

richt op beleid én praktijk. De 'Parent Partnership Service' in Suffolk (Leming, 2002) is daarvan een duidelijk voorbeeld.

1.8.2 Aandachtspunten en mogelijke oplossingen

We ordenen de aandachtspunten en mogelijke oplossingen ook hier volgens de hoofdingeling van Hornby's model (zie paragraaf 1.4): eerst voor het verkrijgen van bijdragen van ouders, en dan voor het tegemoetkomen aan hun behoeften.

1.8.2.1 Het verkrijgen van bijdragen van ouders

Aandachtspunten

- ouders voelen zich niet vanzelfsprekend uitgenodigd om betrokken te zijn;
- ouders krijgen vaak alleen informatie over alledaagse schoolse activiteiten, maar niet op beleidsmatig niveau.

Mogelijke oplossingen

- stimuleer ouders op zoveel mogelijk fronten tot samenwerking met de school; probeer met ouders individuele afspraken te maken voor de bijdragen die ze kunnen leveren;
- bevorder dat meer ouders meedenken en meebeslissen op beleidsniveau, zodat zij de verantwoordelijkheid voor besluiten die hun kind aangaan meer delen met andere betrokkenen.

1.8.2.2 Het tegemoet komen aan behoeften van ouders

Aandachtspunten

- ouders kunnen gedomineerd (gaan) worden door de school;
- het perspectief van de ouder op wat goed is voor het eigen kind moet aan bod komen, naast het perspectief van de school op wat goed is voor de hele groep kinderen;
- zowel ouders als leerkrachten willen graag gewaardeerd worden voor wat ze weten en kunnen;
- ouders kunnen geïsoleerd zijn of raken;
- tussenpersonen die het contact tussen ouders en school moeten bevorderen kunnen de afstand juist vergroten;

Conclusies betreffende initiatieven buiten Nederland

- ondersteuning wordt soms gegeven door personen die niet onafhankelijk zijn van een organisatie waarmee de ouder problemen heeft.

Mogelijke oplossingen

- neem ouders in alle opzichten serieus;
- zorg voor ondersteuning en scholing voor ouders (zodat ze leren communiceren, assertief te zijn, een netwerk te ontwikkelen), maar ook scholing voor leerkrachten ('verbrede deskundigheid'), en scholing voor leidinggevend personeel van scholen en andere organisaties (vaardigheden en methoden voor het opzetten van 'school-based family conferences');
- laat de school een spilfunctie vervullen in de contacten tussen ouders en andere instanties die een rol hebben in de ontwikkeling van het kind.

Het lijkt erop dat de mogelijke oplossingen die worden voorgesteld voor de punten waarop ouderbetrokkenheid in de beschreven initiatieven nog niet goed loopt, richting geven aan een voortschrijdende verandering van houding tegenover en een verder doorgevoerde integrale benadering van kinderen met speciale behoeften en hun ouders.

1.9 Conclusies en discussie

Als we de bevindingen uit de empirische studies over ouderbetrokkenheid (zie voor de conclusies paragraaf 1.6) en de resultaten uit de beschrijvende studies van initiatieven in het buitenland (zie voor de conclusies paragraaf 1.8) met elkaar in verband brengen, zien we het volgende. Gemeenschappelijke elementen in de initiatieven zijn een voortschrijdende *verandering in houding* met betrekking tot de aanpak van kinderen met 'special educational needs' en de rol van hun ouders, en een *integrale aanpak* van samenhangende maatregelen gericht op allen die te maken hebben met deze kinderen. In een dergelijke houdingsverandering en integrale aanpak passen de factoren waarvan een positieve samenhang met ouderbetrokkenheid te verwachten valt (zoals: *begrip van de school voor het proces dat ouders doormaken* in het accepteren van de handicap van hun kind; *interesse van de school in de kennis* die ouders hebben over het eigen kind). In de beschreven buitenlandse initiatieven kwamen tevens punten naar voren die nog om aandacht vragen, en mogelijke oplossingen daarvoor. Ook deze oplossingen tonen overlap met factoren die samenhangen met ouderbetrokkenheid. Dat geldt voor het door school en ouders *wederzijds serieus nemen* van elkaar; het maken van *concrete, individuele afspraken* met ouders over wat zij kunnen bijdragen; het zo nodig *trainen* van ouders. Daarnaast komen in de beschreven initiatieven enkele factoren naar voren waarvoor bevindingen uit empirische studies ontbraken, zoals: het erbij betrekken van *ouders op beleidsniveau*; het *scholen van leerkrachten en leidinggevend personeel*, zowel van scholen als van andere instanties; en de *spilfunctie* die de school in contacten tussen ouders en andere instanties kan vervullen.

De resultaten overziend concluderen we dat onze bevindingen het belang onderstrepen van ideeën voor de onderwijspraktijk die op zichzelf niet nieuw zijn. Voor een aanpak op maat van zorgleerlingen is bij alle betrokkenen een houding nodig die gericht is op de 'emancipatie' van leerlingen met speciale behoeften en van hun ouders. Daarbij is een samenhangend geheel nodig van zowel beleids- als praktische initiatieven, gericht op sterke kanten én op behoeften van ouders. Ook is nodig dat ouders daadwerkelijk en op een passende manier reageren op initiatieven vanuit de school én andersom. Het gaat om samen en in interactie optrek-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 1

ken van ouders, leerkrachten en professionals in de zorg binnen de school, in een richting die de ontwikkeling van het kind maximaal ten goede komt.

Tot slot stellen we twee discussiepunten aan de orde. Ten eerste: we hebben niet genoeg studies gevonden in de context van zorgleerlingen die (een aspect van) ouderbetrokkenheid als afhankelijke variabele hadden en een steekproef van voldoende grootte om de resultaten te kunnen gebruiken voor een meta-analyse. Dit betekent dat een overall toetsing van de gevonden effecten niet kon worden uitgevoerd. We tekenen hierbij aan dat het bepaald niet eenvoudig is om bijvoorbeeld een experimentele studie op te zetten die op een gecontroleerde manier het effect van een interventie op ouderbetrokkenheid na wil gaan. Er wordt door diverse auteurs gewezen op verschillende moeilijkheden: random toewijzing van participanten aan experimentele- en controle-groep, goede operationalisatie van relevante aspecten van ouderbetrokkenheid (Flaxman, Schwartz, Weiler & Lahey, 1998), en het verkrijgen van voldoende grote proefgroepen (Boethel, 2004). Een moeilijkheid van een andere orde wordt aangesneden door Wolfendale (1999). Zij vindt dat onderzoek waarbij ouders het onderzoeksobject vormen moet worden vervangen door onderzoek binnen een 'equitable model of co-operative research' waarin ouders samen met onderzoekers, als gelijkwaardige participanten, factoren proberen te isoleren die ouderbetrokkenheid positief beïnvloeden.

Een tweede punt van discussie is de generaliseerbaarheid van de bevindingen. Zoals gezegd (zie paragraaf 1.6) hebben we meer studies gevonden op het gebied van 'risicoleerlingen' dan op het gebied van 'zorgleerlingen'. Dit onderscheid tussen risicoleerlingen en zorgleerlingen, dat we hebben toegelicht in paragraaf 1.2.2 en aangehouden in paragraaf 1.5, geeft wat de literatuur betreft de huidige stand van zaken weer. Wij hebben de bevindingen over ouders van zorgleerlingen aangevuld met die over ouders van risicoleerlingen, vanuit de gedachte dat wat goed blijkt voor het vergroten van ouderbetrokkenheid voor de ene groep kinderen ook kan werken voor de andere groep. Daarbij komt dat in het beleid in verschillende landen buiten Nederland niet altijd onderscheid wordt gemaakt tussen zorg- en risicoleerlingen. Ook in Nederland wordt wel gepleit voor een minder scherp onderscheid, en voor veranderingen in beleid en praktijk die steeds meer gericht worden op kinderen die, om wat voor reden dan ook, 'speciale onderwijsbehoeften' hebben (zie Meijer, 2004). Toch moeten we rekening houden met de kans dat er voor ouders van zorgleerlingen speciale omstandigheden gelden, die misschien meer specifieke maatregelen voor het vergroten van hun be-

Conclusie en discussie

trokkenheid wenselijk zouden maken. Was de literatuurstudie beperkt gebleven tot de ouders van zorgleerlingen dan zouden niet alleen bruikbaar lijkende publicaties buiten beschouwing zijn gelaten, maar ook minder publicaties zijn gevonden.

2 De positie van ouders in de samenwerkingsverbanden WSNS (deelstudie 2)

2.1 Samenvatting

Het tweede deelonderzoek heeft zich gericht op de samenwerkingsverbanden WSNS en hun beleid ten aanzien van de ouders van zorgleerlingen. De samenwerkingsverbanden hebben weliswaar een bescheiden taak ten opzichte van ouders. Hun hoofdtaak is immers om scholen bij te staan in de omgang met zorgleerlingen. Desalniettemin beschikken de samenwerkingsverbanden over een zekere beleidsruimte om ook ouders in hun wensen en belangen te ondersteunen. Twee vragen hebben centraal gestaan: a. Hoe is het beleid richting ouders vormgegeven, en b. Zijn er voorbeelden van 'good practice' te onderscheiden?

Deze vragen zijn beantwoord via een vragenlijst die is voorgelegd aan de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden WSNS. De vragenlijst bevatte negentien activiteiten die samenwerkingsverbanden zouden kunnen ontplooiën om ouders van zorgleerlingen van dienst te zijn. De vragenlijst is ingevuld door een steekproef van ruim 100 respondenten, veelal de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden. De steekproef kan worden beschouwd als min of meer representatief voor de populatie van alle samenwerkingsverbanden.

Uit de resultaten blijkt dat er tussen samenwerkingsverbanden grote verschillen zijn in het beleid ten aanzien van ouders. Ongeveer 20 procent van de samenwerkingsverbanden kiest voor een bescheiden ondersteuning van ouders en biedt niet meer dan acht van de negentien in de vragenlijst onderscheiden activiteiten aan. Aan de andere kant van het spectrum bevindt zich ongeveer 30 procent van de samenwerkingsverbanden die een tamelijk actief beleid voeren en tenminste dertien activiteiten aanbieden. *Vaak* aangeboden of ondernomen activiteiten zijn (tussen haakjes het percentage samenwerkingsverbanden dat zulks doet):

- Het swv biedt ouders desgevraagd de gelegenheid hun positie of wensen mondeling toe te lichten aan de PCL of aan een van de leden daarvan. (90 procent)

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

- Het swv beschikt over schriftelijk materiaal (folder, brochure, o.i.d.) om ouders te informeren over de zorgvoorzieningen, de bijbehorende procedures, en dergelijke. (82 procent)
- Het swv levert de scholen informatie die gericht is op ouders en die de scholen makkelijk kunnen overnemen in bijvoorbeeld de schoolgids. Het gaat om informatie over bijvoorbeeld doelen, werkwijzen, procedures, en dergelijke. (80 procent)

Weinig aangeboden of ondernomen activiteiten zijn:

- Het swv doet klanttevredenheidsonderzoek bij ouders. (6 procent)
- Het swv heeft een oudervertegenwoordiging opgenomen in het eigen bestuur of in de raad van toezicht. (19 procent)
- Het swv gebruikt trajectbegeleiding of 'casemanagement' voor ouders van zorgleerlingen. Van trajectbegeleiding of 'casemanagement' is sprake als één en dezelfde persoon als aanspreekpunt fungeert voor één en hetzelfde ouderpaar. (36 procent)

Uit de frequentie waarmee activiteiten worden aangeboden of ondernomen valt af te leiden welke acties samenwerkingsverbanden zouden kunnen ondernemen om de positie van ouders van zorgleerlingen te versterken. Het gaat met name om activiteiten die onder samenwerkingsverbanden nog lang geen gemeengoed zijn. Suggesties zijn: ouders informeren (bijvoorbeeld door het inrichten van een informatiepunt), ouders adviseren (bijvoorbeeld op het vlak van de keuze van een andere school), ouders ondersteunen (bijvoorbeeld bij het opbouwen van een dossier, of door het houden van intake- en adviesgesprekken) en ouders laten meedenken (bijvoorbeeld door het uitvoeren van klanttevredenheidsonderzoek).

In de discussie wordt aandacht gevraagd voor het project *Zorg in en om de School* en voor de beleidsmatige veranderingen die zijn aangekondigd in de notitie *Vernieuwing zorgstructuren funderend onderwijs*. Het ziet er naar uit dat de wettelijke basis voor de samenwerkingsverbanden WSNS over enkele jaren verdwenen zal zijn. Toch hoeft dit niet te betekenen dat de samenwerkingsverbanden zullen verdwijnen. We betogen dat de samenwerkingsverbanden hun positie kunnen verstevigen door het ontwikkelen van beleid om de positie van ouders te versterken.

2.2 Probleemstelling

De samenwerkingsverbanden WSNS zijn naar hun opzet vooral gediensig aan de school, en in mindere mate aan de ouders. Deze omstandigheid vloeit voort uit het doel van het WSNS-beleid zoals dat in 1990 van start is gegaan (zie de notitie *Weer samen naar school; perspectief om leerlingen ook in reguliere scholen onderwijs op maat te bieden*). Dit doel valt te omschrijven als het realiseren van voorwaarden om zoveel mogelijk leerlingen onderwijs op maat te bieden en hen in de gelegenheid te stellen hun schoolloopbaan in het reguliere basisonderwijs af te ronden. Achtergrond van dit doel vormt de wens het aantal leerlingen dat het speciaal onderwijs bezoekt te stabiliseren of, liever nog te verminderen. Dit streven werd destijds gezien als een zaak van de school waar ouders weinig mee van doen hebben.

Het gevolg is dat de samenwerkingsverbanden ten aanzien van ouders wettelijk gezien slechts een tweetal verplichtingen hebben. Artikel 19 van de Wet Primair Onderwijs (WPO) legt samenwerkingsverbanden de plicht op om jaarlijks een zorgplan vast te stellen. In dit plan worden onder meer de zorgvoorzieningen beschreven en de manier waarop de beschikbare middelen worden ingezet. In het genoemde artikel, lid 2 onder f en g worden aan het zorgplan twee eisen gesteld die voor ouders relevant zijn:

- WPO, artikel 19, lid 2f
Het zorgplan bevat in elk geval de wijze waarop aan de ouders informatie wordt verstrekt over de zorgvoorzieningen en de criteria die de Permanente Commissie Leerlingenzorg hanteert.

- PO, artikel 19, lid 2g
Het zorgplan bevat in elk geval de wijze waarop ouders in de gelegenheid worden gesteld informatie te verstrekken aan de Permanente Commissie Leerlingenzorg.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

De opgelegde verplichtingen betreffen dus uitsluitend de informatie-uitwisseling tussen ouders en de permanente commissie leerlingenzorg, maar verlenen ouders geen bijzondere rechten.

De niet zo sterke positie van ouders blijkt ook uit de manier waarop de aanmelding voor het speciaal basisonderwijs verloopt. De aanmelding start met de constatering dat de leerling speciale zorg nodig heeft op een school voor speciaal basisonderwijs. Deze constatering kan worden gedaan door de school, door de ouders, of door beide partijen gezamenlijk. Vervolgens dient zich een route aan die uit maximaal vier stappen bestaat. De eerste stap is dat de leerling wordt aangemeld bij de Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL). Aanmelding is alleen mogelijk met instemming van de ouders. In de tweede stap beoordeelt de PCL of de leerling toelaatbaar is tot het speciaal basisonderwijs. De PCL baseert het oordeel op het zogenoemde onderwijskundige rapport, waarin onder meer is aangegeven wat de school tot nu toe heeft gedaan om de leerling voor het reguliere basisonderwijs te behouden. Ook de visie van de ouders over hun kind wordt aan het onderwijskundige rapport toegevoegd. Alvorens tot een oordeel te komen kan de PCL het nodig achten de ouders zelf te horen. De derde stap dient zich aan als de ouders het niet eens zijn met de uitspraak van de PCL. Zij hebben de gelegenheid binnen zes weken een bezwaarschrift in te dienen. De PCL is vervolgens verplicht school en ouders in elkaars aanwezigheid te horen. Voorts is de PCL verplicht advies te vragen aan de zogenoemde regionale verwijzingscommissie (RVC). Het advies van de RVC is niet bindend, maar een afwijkende beslissing moet wel worden gemotiveerd. Als ook de hernieuwde uitspraak van de PCL niet naar tevredenheid is, dan kunnen ouders – dat is de vierde en laatste stap – in beroep gaan bij de bestuursrechter.

Het is interessant om een vergelijking te maken tussen de toegangsregeling voor het speciaal basisonderwijs en die voor het speciaal onderwijs. In het laatste geval krijgen ouders te maken met de Regeling Leerlinggebonden Financiering (Regeling LGF), ook wel de rugzakregeling genoemd. De Regeling LGF biedt ouders op diverse momenten in de procedure een sterkere positie dan WSNS (Figuur 1). Het initiatief onder de Regeling LGF ligt meer bij de ouders (stappen a en b), de ouders hebben een keuze ten aanzien van het schooltype (stap d) en zij hebben instemmingsrecht ten aanzien van het handelingsplan (stap e). Deze verschillen vloeien voort uit een expliciet oogmerk van de Regeling LGF,

namelijk het versterken van de positie van ouders. Dit oogmerk ontbreekt in WSNS.

Figuur1: Vergelijking tussen de Regeling LGF en WSNS wat betreft de positie van ouders

Procedurele stappen	Regeling LGF	WSNS
a. Aanmelding	Door de ouders	Door de school, na instemming van de ouders
b. Samenstelling dossier	Verantwoordelijkheid van de ouders, met zo nodig hulp van het REC	Verantwoordelijkheid van de school
c. Beoordeling toelaatbaarheid	Gebeurt door de CvI volgens landelijke criteria	Gebeurt door de PCL volgens zelf vastgestelde criteria
d. Na positieve beslissing	Ouders kiezen tussen (speciaal) basisonderwijs met rugzak of speciaal onderwijs	Ouders kiezen een school voor speciaal basisonderwijs
e. Vaststellen handlingsplan	Gebeurt door de school, na instemming van ouders (voorwaarde voor de extra bekostiging)	Gebeurt door de school; ouders moeten hierover worden geïnformeerd
f. Bezwaarprocedure	Ouders kunnen bezwaar aantekenen bij de CvI, eventueel daarna bij de bestuursrechter	Ouders kunnen bezwaar aantekenen bij PCL, eventueel daarna bij de bestuursrechter

Noten REC is Regionaal Expertisecentrum, een samenwerkingsverband tussen scholen voor speciaal onderwijs; CvI is de Commissie voor Indicatiestelling.

Uit onderzoek naar de eerste ervaringen met de toen nog vrij nieuwe Regeling LGF – de ingangsdatum was augustus 2003 – blijkt dat ouders hun sterkere positie daadwerkelijk benutten en in het algemeen ook waarderen (Koster e.a., 2004; Vergeer e.a., 2004). Ouders spelen een actieve rol in de indicatieprocedure, ze maken in voorkomende gevallen gebruik van de bezwaarprocedure, ze laten hun

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

visie op integratie en participatie in de samenleving meewegen bij de schoolkeuze, ze kiezen daadwerkelijk vaker voor het reguliere onderwijs (met rugzak) en ze voelen zich betrokken bij het opstellen van het handelingsplan. Over de belangrijkste elementen in de procedure bestaat bij een meerderheid van de ouders tevredenheid. Toch zijn er ook nog problemen, zoals de ondersteuning door de REC's en de bijdrage van ouders aan het handelingsplan. Voorts blijkt een deel van de ouders moeite te hebben met de actieve inbreng die van hen verwacht wordt. Omdat ouders verschillen in de wens een actieve bijdrage te leveren en bovendien verschillen in expertise, wordt van de REC's in hoge mate maatwerk gevraagd. Bij de verschillende wensen van ouders speelt ook mee, dat integratie van zorgleerlingen in het reguliere onderwijs voor een deel van de ouders een omstreden doelstelling is. Rond 30 procent van de ouders vindt die integratie een slecht idee (Herweijer & Vogels, 2004). Onder hen zijn óók ouders van kinderen met beperkingen. Daarnaast is er een grote groep die er min of meer neutraal tegenover staat.

Aan het begin van dit hoofdstuk stelden we vast dat de samenwerkingsverbanden ten aanzien van ouders een beperkte verantwoordelijkheid hebben. Desalniettemin beschikken de samenwerkingsverbanden over een zekere beleidsruimte, die benut zou kunnen worden om de positie van ouders te versterken. Een reden voor een dergelijke versterking zou kunnen zijn dat men wil inspelen op een meer algemene maatschappelijke ontwikkeling, met name de vergroting van de individuele autonomie. De huidige trend is immers dat de keuzevrijheid en daarmee ook de eigen verantwoordelijkheid van burgers toeneemt. Een tweede reden zou kunnen zijn dat de samenwerkingsverbanden betere voorwaarden willen scheppen voor een goede verstandhouding met ouders van zorgleerlingen. Een goede verstandhouding zorgt ervoor dat de diverse procedures minder onder druk komen te staan en heeft mogelijk ook een positieve uitwerking op de ontwikkelingskansen van het betrokken kind.

Velddeskundigen bevestigen dat dit ook gebeurt. Zo zijn er samenwerkingsverbanden die informatiemateriaal hebben gemaakt in andere talen dan het Nederlands, gericht op allochtone ouders. Een ander voorbeeld is het aanbieden van trajectbegeleiding. Van trajectbegeleiding is sprake als één en dezelfde persoon gedurende de gehele procedure fungeert als aanspreekpunt van één en hetzelfde ouderpaar. Zulke voorbeelden overstijgen de zuiver informerende functie die samenwerkingsverbanden wettelijk hebben. Ze zijn een uitwerking van de

Probleemstelling

gedachte dat een samenwerkingsverband ouders niet alleen moet informeren, maar ook moet ondersteunen. Die gedachte wint inmiddels terrein, getuige de 'Regeling impuls schoolmaatschappelijk werk primair onderwijs in het kader van veiligheid en opvang van risicoleerlingen' (ingegaan op 1 augustus 2005). Deze regeling voorziet in de toekenning van middelen aan de samenwerkingsverbanden voor schoolmaatschappelijk werk.

Landelijk gezien is er onvoldoende inzicht in de activiteiten die samenwerkingsverbanden richting ouders aanbieden of ondernemen. Het onderhavige onderzoek is bedoeld om in deze leemte te voorzien. We onderscheiden twee onderzoeksvragen:

- a. Welke activiteiten ondernemen de samenwerkingsverbanden om de positie van ouders te versterken?
- b. Zijn er voorbeelden te vinden van 'good practice', die benut zouden kunnen worden om de positie van ouders van zorgleerlingen te versterken?

2.3 Onderzoeksopzet

De gegevensverzameling is gebeurd via een internetvragenlijst, gericht op de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden WSNS. In het onderzoeksplan was vastgelegd dat gestreefd zou worden naar een respons van omstreeks 100 coördinatoren. In het navolgende lichten we de dragende onderdelen van de onderzoeksopzet toe.

Populatie en steekproef

De populatie wordt gevormd door de 248 samenwerkingsverbanden die anno 2005 functioneerden. Uitgangspunt vormde een adreslijst (inclusief e-mailadressen) die we verkregen van het secretariaat van WSNS+, het coördinatieorgaan van de samenwerkingsverbanden. De internetvragenlijst is toegezonden aan 224 coördinatoren op hun e-mailadres. In 24 gevallen is van toezending afgezien, hetzij omdat de coördinator behulpzaam is geweest in de fase van instrumentconstructie (zie hierna), hetzij omdat we niet over een correct internetadres beschikten. Aangezien de aangeschreven steekproef voor ruim 90 procent samenvalt met de populatie, nemen we aan dat de steekproef bij benadering representatief is voor de landelijke populatie.

Instrumentconstructie

In de ontwikkeling van de internetvragenlijst zijn drie stappen te onderscheiden, die erop waren gericht onduidelijkheden voor respondenten zo veel mogelijk te vermijden.

In de eerste stap hebben wij een lijst aangelegd van activiteiten die samenwerkingsverbanden zouden kunnen ondernemen om de positie van ouders van zorgleerlingen te versterken. De activiteiten zijn ingedeeld naar een vijftal functies die samenwerkingsverbanden zichzelf in dit verband zouden kunnen toekennen:

- a. informatie verstrekken aan ouders
- b. ouders adviseren
- c. ouders ondersteunen
- d. ouders bemiddeling bieden

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

e. ouders laten meedenken/-beslissen

Alleen de eerste hoofdfunctie (informatie verstrekken) behoort tot de wettelijke taken van een samenwerkingsverband (Wet Primair Onderwijs, artikel 19, lid 2f en 2g). De andere hoofdfuncties zijn facultatief. De lijst omvatte circa vijftien activiteiten.

In de tweede stap is de lijst besproken met vier coördinatoren van een samenwerkingsverband. We hebben erop toegezien dat de uitgekozen samenwerkingsverbanden varieerden wat betreft grootte en organisatie (brede dan wel smalle PCL) om een zo gevarieerd mogelijke feedback te verkrijgen. Het resultaat van de tweede stap is geweest dat we het aantal activiteiten hebben uitgebreid tot negentien en dat de hoofdfuncties enigszins anders zijn gedefinieerd. De categorie 'ouders bemiddeling bieden' is als aparte categorie vervallen en de bijbehorende activiteiten zijn elders ondergebracht. Toegevoegd is de categorie 'de school ondersteunen in de contacten met ouders' met een drietal bijbehorende activiteiten.

In de derde stap is de vragenlijst op het internet gezet en hebben zes coördinatoren de vragenlijst vervolgens ingevuld. Via e-mail of telefoon zijn achteraf hun reacties verzameld over de vraag of de vragenlijst nog onduidelijkheden of onvolkomenheden bevatte. Dat bleek niet meer het geval te zijn.

De uiteindelijke vragenlijst bestond uit een gesloten deel en een open deel. In het gesloten deel is voor negentien afzonderlijke activiteiten gevraagd of deze ondernomen worden. De activiteiten zijn verdeeld over vijf rubrieken (Figuur 2). In het open deel zijn de respondenten uitgenodigd activiteiten te noemen die in de lijst ontbraken, maar die wel worden ondernomen. Ook vroegen wij de respondenten voorbeelden te noemen van 'good practices', ontleend aan de eigen werkwijze. Aan het eind van de vragenlijst zijn nog enkele vragen toegevoegd om achteraf de representativiteit van de responsgroep te kunnen bepalen. Het betreft vragen naar het aantal aangesloten scholen (basisonderwijs en speciaal basisonderwijs) en naar het sbo-deelnamepercentage (het percentage leerlingen dat het sbo bezoekt). Een aan papier aangepaste versie van de vragenlijst is als bijlage 3 opgenomen.

Figuur 2: Verdeling van de activiteiten 'richting ouders' over de onderscheiden rubrieken

Rubriek	Aantal act.	Voorbeeld
De school ondersteunen in de contacten met ouders	3	Het swv levert de scholen informatie die gericht is op ouders en die de scholen panklaar kunnen overnemen in bijvoorbeeld de schoolgids. Het gaat om informatie over bijvoorbeeld doelen, werkwijzen, procedures, en dergelijke.
Informatie verstrekken aan ouders	4	Het swv beschikt over schriftelijk materiaal (folder, brochure, o.i.d.) om ouders te informeren over de zorgvoorzieningen, de bijbehorende procedures, en dergelijke.
Ouders adviseren	2	Het swv adviseert ouders desgevraagd over de keuze van een andere basisschool, bijvoorbeeld als de eigen basisschool niet in staat (b)lijkt een passend programma te verzorgen.
Ouders ondersteunen	6	Het swv houdt met ouders die een beschikking willen aanvragen een intakegesprek, bijvoorbeeld om de procedure toe te lichten.
Ouders laten meedenken/-beslissen	4	Het swv doet klanttevredenheidsonderzoek bij ouders.

Gegevensverzameling

De gegevensverzameling is gestart op 21 april en afgesloten op 13 juni 2006. De eerste aanbieding is gebeurd op 21 april via een e-mail met een link naar de internetvragenlijst en een inlogcode. De inlogcode maakte het respondenten mogelijk het invullen van de vragenlijst te onderbreken. De inlogcode zorgde er tevens voor dat een respondent de vragenlijst slechts één keer kon invullen. Er zijn twee rappels verstuurd, op 11 mei (na ongeveer drie weken) en op 24 mei (na ongeveer vijf weken). Rappels zijn alleen verstuurd aan respondenten die de vragenlijst nog niet hadden ingevuld.

Een bijzondere omstandigheid was dat sommige respondenten meer dan één samenwerkingsverband coördineerden: twaalf respondenten coördineerden twee samenwerkingsverbanden, een respondent coördineerde drie samenwer-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

kings-verbanden, en nog een andere respondent coördineerde er vier. Om de onderzoekslast voor de respondent bescheiden te houden is de respondenten verzocht de vragenlijst slechts één maal in te vullen, en wel voor het samenwerkingsverband met het hoogste nummer. Deze handelwijze heeft tot gevolg gehad dat de verwachte respons verminderd is met zeventien respondenten of samenwerkingsverbanden (namelijk twaalf plus twee plus drie).

Uiteindelijk beschikten we over 112 min of meer compleet ingevulde internetvragenlijsten, waarmee we hebben voldaan aan het voornemen in het onderzoeksplan bij omstreeks 100 samenwerkingsverbanden gegevens te verzamelen. De steekproef komt overeen met een respons van 50 procent (ten opzichte van de 224 aangeschreven samenwerkingsverbanden), respectievelijk 45 procent (ten opzichte van de landelijke populatie van 248 samenwerkingsverbanden).

Omdat dergelijke responspercentages ruimte laten voor steekproefonzuiverheid hebben we voor drie referentievariabelen een vergelijking gemaakt tussen de responsgroep en de populatie (Tabel 1). In twee gevallen is het verschil in gemiddelde klein en niet statistisch significant. In het geval van het aantal sbo-scholen per samenwerkingsverband is het verschil eveneens klein, maar toch statistisch significant. Het aantal sbo-scholen is in de responsgroep enigszins lager dan in de populatie. De reden hiervoor staat niet vast. Mogelijk hangt het verschil samen met het feit dat sommige sbo-scholen tot meer samenwerkingsverbanden behoren. Wij weten niet hoe onze respondenten hiermee zijn omgegaan. In de cijfers over de populatie zijn zulke scholen dubbel geteld. Omdat het verschil hoe dan ook klein is, gaan we er in het vervolg van dit rapport vanuit dat de responsgroep bij benadering representatief is voor de populatie.

Gegevensverwerking

Over het algemeen hebben de respondenten de vragenlijst compleet ingevuld. Hier en daar ontbreken evenwel antwoorden. Dit doet zich voor bij de referentievragen waar we van vijf respondenten gegevens missen. Ook elders ontbreekt incidenteel een antwoord, met name aan het einde van de vragenlijst. Mogelijk heeft vermoeidheid of haast sommige respondenten toch parten gespeeld. Wij hebben ervoor gekozen te rapporteren op basis van het bestand van de 'complete' respondenten, de respondenten die alle vragen hebben beantwoord. Dat zijn er 108.

Tabel 1: Gemiddelden en standaarddeviaties voor drie referentievariabelen, in de responsgroep en in de populatie, benevens de effectgrootte (Hedges' *d*) en de overschrijdingskans (*p*-waarde)

Variabelen	Responsgroep (n = 107 ^a)		Populatie ^b (n = 248)		Verschil in gemiddelde	
	Gem.	S.d.	Gem.	S.d.	Effectgrootte	P-waarde ($\alpha = 0,05$)
Aantal basis-scholen per swv	29,45	15,12	28,04	14,90	0,09	n.s.
Aantal sbo-scholen per swv	1,39	0,81	1,65	1,09	- 0,26	< 0,05
Sbo-deelnamepercentage per swv	2,98	2,03	3,00	0,84	- 0,02	n.s.

^a Van vijf samenwerkingsverbanden ontbreken gegevens over de referentievariabelen.

^b De populatiegegevens zijn afkomstig van het IVA, Tilburg; teldatum is oktober 2005.

2.4 Uitkomsten

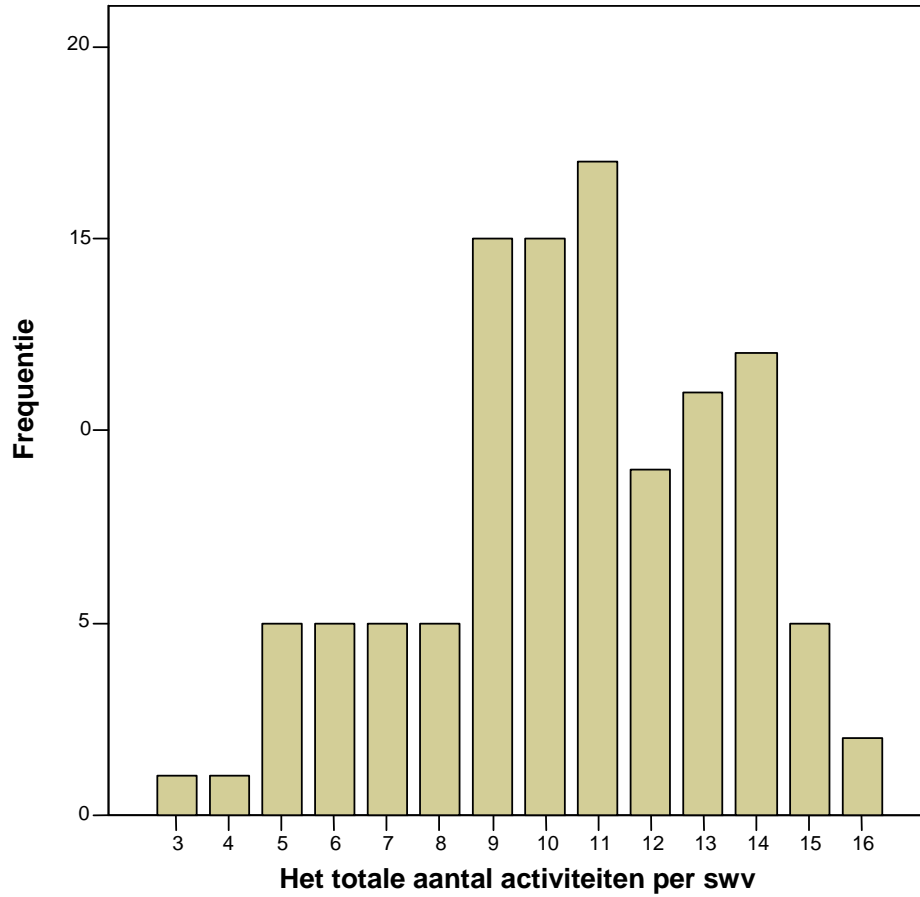
We beginnen met het bespreken van het totaalbeeld: hoeveel activiteiten ondernemen de samenwerkingsverbanden en zijn er in dit opzicht tussen de verbanden duidelijke verschillen? Vervolgens bespreken we de afzonderlijke uitkomsten voor de negentien activiteiten die waren opgenomen in het gesloten gedeelte van de vragenlijst. We delen de bespreking in aan de hand van de rubrieken waartoe de activiteiten behoren. Per rubriek ordenen we de activiteiten naar de mate waarin ze vóórkomen. Aan het eind van de paragraaf besteden we aandacht aan de activiteiten die niet in de vragenlijst waren opgenomen, en die door de respondenten in het open-vragengedeelte zijn aangedragen.

Het aantal activiteiten per samenwerkingsverband

Te verwachten valt dat er tussen samenwerkingsverbanden niet alleen verschillen zijn wat betreft de aard van de activiteiten die zij richting ouders ondernemen, maar ook in het totaal aantal activiteiten per samenwerkingsverband. Dat blijkt inderdaad het geval te zijn. Het aantal activiteiten varieert tussen drie en zestien (Figuur 3). Het gemiddelde bedraagt 10,5 en de standaarddeviatie is 3,9. Dit betekent dat de verschillen tussen de samenwerkingsverbanden vrij aanzienlijk zijn. Er zijn er 22 die acht of minder activiteiten ondernemen. Er zijn er daarentegen 30 die tenminste dertien activiteiten aanbieden. Vanzelfsprekend heeft deze variatie te maken met de vormgeving van de PCL. Sommige samenwerkingsverbanden hebben een smalle PCL ingericht die zich beperkt tot de verwijzende functie. In zulke samenwerkingsverbanden hebben de scholen een grote verantwoordelijkheid behouden ten aanzien van de vormgeving van de zorg. Andere samenwerkingsverbanden hebben gekozen voor een brede PCL die ook begeleidings- en adviestaken heeft. Uit opmerkingen van respondenten maken we op dat ook mengvormen vóórkomen, waarin de PCL breed en smal is. Het is een voor de hand liggende veronderstelling dat met name de samenwerkingsverbanden met een smalle PCL alleen in bescheiden mate activiteiten richting ouders ondernemen. Sommige respondenten hebben dat in een toelichting ook expliciet aangegeven.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

Figuur 3: Staafdiagram van het aantal activiteiten per samenwerkingsverband (N = 108)

De school ondersteunen in de contacten met ouders

'De school ondersteunen in de contacten met ouders' is de eerste rubriek in de vragenlijst. Tot deze rubriek rekenen we drie activiteiten. Twee daarvan komen veelvuldig voor (A.1 en A.2), de derde is beduidend minder algemeen (A.3). Zie verder tabel 2.

Tabel 2: In hoeverre ondernemen samenwerkingsverbanden activiteiten, gericht op het ondersteunen van scholen in hun contacten met ouders? (N = 108; antwoorden in percentages)

Activiteiten	Dit doen we	Dit doen we niet, of is niet van toepassing	Ik weet niet of we dit doen
A.1 Het swv levert de scholen informatie die gericht is op ouders en die de scholen pan-klaar kunnen overnemen in bijvoorbeeld de schoolgids. Het gaat om informatie over bijvoorbeeld doelen, werkwijzen, procedures, en dergelijke.	80	18	2
A.2 Het swv biedt scholen bemiddeling aan als er rond een zorgleerling een probleem of conflict bestaat tussen school en ouders.	79	19	2
A.3 Het swv organiseert scholing voor leraren die (mede) gericht is op oudercontacten. Het gaat om scholing die tot doel heeft dat leraren hun professionaliteit en zorgvuldigheid in contacten met ouders verbeteren.	42	53	5

Activiteit A.1, aan scholen informatie aanleveren die geschikt is voor opname in de schoolgids, is een relevante dienstverlening, zowel voor de school als voor ouders. Het bevordert dat binnen een samenwerkingsverband volgens gelijke procedures wordt gewerkt en dat ouders op alle scholen op een gelijke wijze worden geïnformeerd. Samenwerkingsverbanden die deze dienst *niet* verlenen, lopen het risico dat scholen ouders onvolledig informeren, of ook dat procedures op verschillende scholen verschillend worden gehanteerd. Zo kan de ene school sneller besluiten dat een verwijzing is geïndiceerd dan een andere school.

Activiteit A.2, het aanbieden van bemiddeling aan scholen als er rond een zorgleerling een moeizame verhouding is ontstaan met de ouders, is geen wettelijke taak. Toch is ook deze activiteit relevant, omdat het niet ongewoon is dat er bij ouders enig wantrouwen is als de ontwikkeling van hun kind niet verloopt zoals gedacht of gehoopt. In zulke gevallen kan een buitenstaander, bijvoorbeeld een schoolbegeleider of een collegiale consultant, proberen het wan-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

trouwen of onbegrip bij ouders weg te nemen. Sommige samenwerkingsverbanden benadrukken in een toelichting dat ze alleen bemiddelen op verzoek van de school, niet op verzoek van ouders.

Activiteit A.3, het voor leraren organiseren van scholing op het gebied van oudercontacten, kan langs indirecte weg voor ouders relevant zijn. Omgang met ouders van zorgleerlingen gaat nu eenmaal niet alle leraren even gemakkelijk af. Er zijn enkele samenwerkingsverbanden die op dit punt een specifieke toelichting geven. Genoemd worden onder andere een cursus handelingsgerichte diagnostiek en het project 'Afstemming' waarbinnen expliciete aandacht zou worden besteed aan het belang van een goede relatie met de ouders. Andere samenwerkingsverbanden organiseren voor scholen een teamdag 'Ouders en school' of een cursus gesprekstechnieken.

Informatie verstrekken aan ouders

Tot deze rubriek rekenen we vier activiteiten. Eén daarvan komt veelvuldig voor (B.1), twee andere zijn beduidend minder algemeen (B.2 en B.3). De vierde activiteit is buitengewoon zeldzaam. Zie verder tabel 3.

Activiteit B.1, het aan ouders beschikbaar stellen van schriftelijk materiaal over de zorgvoorzieningen, betekent dat de samenwerkingsverbanden zich in het algemeen enigszins los van de scholen hebben gemaakt. Ze zijn erop voorbereid dat ouders zich met hun vragen rechtstreeks kunnen melden. Activiteit B.3, het inrichten van een informatiepunt, speelt hierop nog beter in door ouders daadwerkelijk een aanspreekbare persoon te bieden.

Er zijn samenwerkingsverbanden die expliciet aangeven dat de voorzitter van de PCL met deze taak is belast. Een ander samenwerkingsverband heeft voor ouders een 'Steunpunt basisonderwijs' ingericht. Er zijn enkele samenwerkingsverbanden die inmiddels via een website ouderinformatie verspreiden. Activiteit B.3 is evenwel beduidend minder algemeen dan B.1, hetgeen laat zien dat veel samenwerkingsverbanden op het punt van rechtstreekse informatieverstrekking aan ouders toch nog wel wat terughoudend zijn. Mogelijk speelt hierbij een rol dat een meer actieve opstelling natuurlijk ook extra middelen vergt, middelen die ook anders zouden kunnen worden aangewend.

Activiteit B.2, het schriftelijk informeren van ouders over de PCL-criteria, is beslist geen algemene activiteit. Het komt in ongeveer 60 procent van de samenwerkingsverbanden voor. Mogelijk wordt dit veroorzaakt doordat niet alle PCL's hun criteria helder op schrift hebben gezet. Maar het kan ook zijn dat

Uitkomsten

samenwerkingsverbanden terughoudend zijn met het verspreiden van de criteria, bijvoorbeeld omdat deze voor niet-ingewijden weinig toegankelijk zijn.

Activiteit B.4, het aanbieden van informatiemateriaal in andere talen, komt in maar heel weinig samenwerkingsverbanden voor. Gezien de concentratie van allochtonen in de grote steden is deze activiteit natuurlijk maar voor een deel samenwerkingsverbanden opportuun. Bijkomende problemen zijn dat allochtone ouders uit verschillende taalgroepen afkomstig zijn en in sommige gevallen in de eigen taal onvoldoende geletterd zijn. Het vergt van een samenwerkingsverband een niet geringe inspanning om folders in meer talen beschikbaar te stellen en te zorgen dat ze actueel blijven. Het is te overwegen om in voorkomende gevallen een beroep te doen op een tolk (zie hierna, activiteit D.5).

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

Tabel 3: In hoeverre ondernemen samenwerkingsverbanden activiteiten, gericht op een rechtstreekse informatieverstrekking aan ouders? (N = 108; antwoorden in percentages)

Activiteiten	Dit doen we	Dit doen we niet, of is niet van toepassing	Ik weet niet of we dit doen
B.1 Het swv beschikt over schriftelijk materiaal (folder, brochure, o.i.d.) om ouders te informeren over de zorgvoorzieningen, de bijbehorende procedures, en dergelijke.	82	17	1
B.2 Het swv beschikt over schriftelijk materiaal om ouders te informeren over de criteria die de PCL hanteert bij het afgeven van een beschikking.	61	37	2
B.3 Het swv heeft een informatiepunt ingericht waar ouders zich met hun vragen rechtstreeks kunnen melden, bijvoorbeeld een balie, een telefonisch spreekuur of een website.	44	55	1
B.4 Het swv beschikt over informatie-materiaal in andere talen dan het Nederlands, gericht op allochtone ouders.	5	89	6

Ouders adviseren

Tot deze rubriek rekenen we twee activiteiten, die beide niet algemeen zijn maar toch door een meerderheid van de samenwerkingsverbanden worden aangeboden (zie tabel 4). Men moet bedenken dat activiteit C.1, adviseren over scholen voor speciaal basisonderwijs, in een deel van de samenwerkingsverbanden niet aan de orde is, hetzij omdat het samenwerkingsverband maar één school voor speciaal basisonderwijs telt, hetzij omdat er binnen een redelijke afstand maar één zo'n school beschikbaar is. Activiteit C.2, ouders adviseren over de keuze van een andere basisschool, is om een andere reden niet overal opportuun. Dat komt omdat scholen het soms vervelend vinden als een samenwerkingsverband ouders van een zorgleerling adviseert een andere basisschool te kiezen. In voorkomende gevallen is een dergelijk advies bedreigend voor de onderlinge samenwerking in een samenwerkingsverband.

Tabel 4: In hoeverre ondernemen samenwerkingsverbanden activiteiten, gericht op het adviseren van ouders? (N = 108; antwoorden in percentages)

Activiteiten	Dit doen we	Dit doen we niet, of is niet van toepassing	Ik weet niet of we dit doen
C.1 Het swv adviseert ouders desgevraagd over de keuze van een school voor speciaal basisonderwijs, nadat een beschikking afgegeven is.	68	32	0
C.2 Het swv adviseert ouders desgevraagd over de keuze van een andere basisschool, bijvoorbeeld als de eigen basisschool niet in staat (b)lijkt een passend programma te verzorgen.	68	31	2

Ouders ondersteunen

Deze rubriek telt zes activiteiten. Eén daarvan komt vrij algemeen voor (D.1), de andere activiteiten zijn minder of beduidend minder algemeen. Zie verder tabel 5.

Activiteit D.1 betreft het aanbieden van schoolmaatschappelijk werk aan ouders die dat wensen. Deze activiteit blijkt onder de samenwerkingsverbanden vrij algemeen te zijn. Dit hangt wellicht samen met de 'Regeling impuls schoolmaatschappelijk werk' die we in hoofdstuk 2 al noemden. Genoemde regeling biedt samenwerkingsverbanden met ingang van 1 augustus 2005 extra middelen voor schoolmaatschappelijk werk. Een van de samenwerkingsverbanden meldt dat elke afzonderlijke school sinds kort beschikt over faciliteiten voor schoolmaatschappelijk of schoolverpleegkundig werk.

Activiteit D.2, ouders ondersteuning bieden bij de completering van het dossier, speelt in op situaties waarin ouders een eigen aandeel hebben bij de completering van het dossier ter ondersteuning van de aanvraag bij de PCL. Formeel gezien ligt de verantwoordelijkheid hiervoor bij de school. De praktijk is dat veel scholen en samenwerkingsverbanden proberen hierbij ouders actief in te schakelen. Reden daarvoor is dat ouders vaak over relevante informatie beschikken die voor de school niet bekend of bereikbaar is. Verder speelt natuurlijk een rol dat de wetgever eist dat ouders de gelegenheid dienen te hebben de PCL te informeren en van

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

hun visie in kennis te stellen. Er is zeker een groep ouders – allochtoon en autochtoon – die daarbij ondersteuning kan gebruiken, ofwel omdat ze het Nederlands onvoldoende machtig zijn, ofwel omdat ze niet zo'n duidelijke eigen visie hebben.

Activiteiten D.3, D.4 en D.6 hangen samen met een meer persoonsgerichte benadering van ouders door de samenwerkingsverbanden. Het gaat om het voeren van een intakegesprek (D.3), een advies- of eindgesprek (D.4) en om trajectbegeleiding (D.6). Alle drie de activiteiten vormen een relevante handreiking aan ouders, die recht doet aan hun betrokkenheid. Enkele samenwerkingsverbanden geven aan dat ze alleen adviesgesprekken aanbieden bij negatieve beschikkingen. In zulke gevallen wordt samen met de ouders gezocht naar een alternatieve oplossing. Een ander samenwerkingsverband laat weten, als toelichting bij de trajectbegeleiding (D.6), dat de zorgteams een spilfunctie hebben voor leerlingen die door interne begeleiders zijn aangemeld. De zorgteams zoeken meermalen contact met ouders en houden op deze manier nauwkeurig de vinger aan de pols.

Activiteit D.5, het beschikbaar stellen van een tolk, is in veel samenwerkingsverbanden nooit of bijna nooit aan de orde, omdat ze nu eenmaal weinig allochtone leerlingen in hun populatie hebben. Toch komt deze activiteit in een kleine helft van de samenwerkingsverbanden wel degelijk voor. Uit de resultaten valt op te maken dat het aanbieden van een tolk beduidend algemener is dan het beschikbaar stellen van folders in andere talen (activiteit B.4). Waarschijnlijk is het aanbieden van een tolk veel effectiever, omdat het de gelegenheid biedt om in te gaan op alle vragen en onzekerheden die er bij ouders kunnen leven. Een tolk biedt bovendien betere mogelijkheden veel verschillende talen te bestrijken.

Tabel 5: In hoeverre ondernemen samenwerkingsverbanden activiteiten, gericht op het ondersteunen van ouders? (N = 108; antwoorden in percentages)

Activiteiten	Dit doen we	Dit doen we niet, of is niet van toepassing	Ik weet niet of we dit doen
D.1 Het swv biedt ouders de mogelijkheid een beroep te doen op schoolmaatschappelijk werk, bijvoorbeeld via een eigen schoolmaatschappelijk werker, of via een schoolmaatschappelijk werker die is aangesteld bij een aangesloten school.	80	19	1
D.2 Het swv ondersteunt ouders bij de completering van het dossier dat nodig is voor de aanvraag van een beschikking. Het kan bijvoorbeeld gaan om het verzamelen van extra verslagen, medisch, logopedisch, of anderszins.	67	31	2
D.3 Het swv houdt met ouders die een beschikking willen aanvragen een intakegesprek, bijvoorbeeld om de procedure toe te lichten.	48	52	0
D.4 Het swv houdt met ouders die een beschikking hebben gekregen een advies- of eindgesprek, waarin het besluit wordt toegelicht en de nieuwe situatie wordt verkend.	43	53	4
D.5 Het swv doet in voorkomende gevallen beroep op een tolk, met name om met allochtone ouders die het Nederlands onvoldoende machtig zijn te kunnen overleggen.	41	52	7

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

Vervolg tabel 5

D.6 Het swv gebruikt trajectbegeleiding of 'casemanagement' voor ouders van zorgleerlingen. Van trajectbegeleiding of 'casemanagement' is sprake als één en dezelfde persoon als aanspreekpunt fungeert voor één en hetzelfde ouderpaar.	36	61	3
--	----	----	---

Ouders laten meedenken of meebeslissen

Onder deze rubriek vallen vier activiteiten. Twee daarvan zijn tamelijk algemeen (E.1 en E.2), de twee andere komen weinig voor (E.3 en E.4). Zie verder tabel 6.

Het jaarlijkse zorgplan (activiteit E.1) dient ter instemming te worden voorgelegd aan de bevoegde autoriteiten van de samenwerkende scholen. Hierin zijn ouders vertegenwoordigd. Hoewel deze activiteit getuige de cijfers heel algemeen voorkomt, is het de vraag of het ouders de gelegenheid biedt daadwerkelijk mee te denken of te beslissen. Meestal nemen ouders in een schoolbestuur of medezeggenschapsraad een minder invloedrijke positie in en de voorgelegde vraag is alleen een vraag om instemming. Er zijn enkele samenwerkingsverbanden die in een toelichting melden jaarlijks een informatieavond te organiseren voor schoolbesturen, medezeggenschapsraden en ouders over het zorgplan. Helaas is de opkomst laag – zo meldt een van de verbanden – zodat dit goed bedoelde initiatief weinig effectief is.

Activiteit E.2 (ouders hebben mondeling contact met de PCL) is vanuit het streven de betrokkenheid van ouders te vergroten een buitengewoon belangrijke activiteit. Niet alle ouders zullen er behoefte aan hebben, maar het is nuttig dat de mogelijkheid er überhaupt is. In dat licht is het een belangrijke constatering dat deze activiteit zeer algemeen is.

Twee andere mogelijkheden om ouders te laten meedenken of beslissen komen in de praktijk weinig voor. Dit geldt zowel voor het opnemen van ouders in een bestuur of raad (E.3) als voor het doen van klanttevredenheidsonderzoek (E.4). Toch valt van dit laatste veel te leren, zoals een van de samenwerkingsverbanden die zo'n onderzoek doet bij alle ouders die een beschikking hebben ontvangen, opmerkt.

Tabel 6: In hoeverre ondernemen samenwerkingsverbanden activiteiten, gericht op het laten meedenken of meebeslissen van ouders? (N = 108; antwoorden in percentages)

Activiteiten	Dit doen we	Dit doen we niet, of is niet van toepassing	Ik weet niet of we dit doen
E.1 Het swv legt het jaarlijkse zorgplan voor aan de medezeggenschapsraden van de aangesloten scholen of schoolbesturen ter verkrijging van instemming.	93	7	0
E.2 Het swv biedt ouders desgevraagd de gelegenheid hun positie of wensen mondeling toe te lichten aan de PCL of aan een van de leden daarvan.	90	9	1
E.3 Het swv heeft een oudervertegenwoordiging opgenomen in het eigen bestuur of in de raad van toezicht.	19	78	3
E.4 Het swv doet klanttevredenheidsonderzoek bij ouders.	6	92	2

Nog andere activiteiten, niet genoemd in het gesloten-vragendeel

Vijftien samenwerkingsverbanden hebben in het open-vragendeel nog een of meer activiteiten genoemd, die niet samenvallen met de al genoemde. Het betreft in totaal zeven verschillende activiteiten die we hier kort aanduiden.

Vijf samenwerkingsverbanden zijn een samenwerking aangegaan met andere zorginstellingen, zoals Bureau Jeugdzorg, de GGD en de kruisverenigingen. In deze gevallen heeft dit geleid tot een nieuw 'loket', waarvoor namen worden gebruikt als Zorgadviesteam, Steunpunt Opvoeding of Onderwijs- en Zorgcentrum. Naast inloopsprekuren voor ouders met pedagogische vragen wordt de mogelijkheid geboden van trajectbegeleiding. De trajectbegeleider staat ouders bij in het formuleren van de hulpvraag en in de toeleiding naar de juiste zorginstelling.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

Vier samenwerkingsverbanden geven aan dat ze ouders en kinderen cursussen aanbieden. Genoemd worden sociale vaardigheidstrainingen, een opvoedcursus en opvoedingsondersteuning.

Twee samenwerkingsverbanden organiseren informatieavonden voor ouders op het terrein van opvoeding van kinderen die bijzondere zorg nodig hebben. Als de animo voldoende groot is, wordt in vervolg op de informatieavond een oudercontactgroep opgericht rond een specifieke problematiek.

Een samenwerkingsverband geeft aan drie keer per jaar een nieuwsbrief te verspreiden. De nieuwsbrief is ook voor ouders bedoeld.

Een samenwerkingsverband heeft een protocol opgesteld voor alle oudercontacten. In het protocol wordt gedetailleerd beschreven hoe deze contacten dienen te verlopen en wat daarvan op schrift moet worden gesteld.

Een samenwerkingsverband heeft de positie van de ouders meer centraal gemaakt. Het zijn nu de ouders die een beschikking aanvragen via een aanvraagformulier waarop ouders hun motivering kunnen geven. De school voegt hier het onderwijskundig rapport aan toe. Deze procedure ligt meer in lijn met de gang van zaken bij een aanvraag in het kader van de Regeling Leerlinggebonden Financiering (LGF).

Een samenwerkingsverband ondersteunt ouders ook bij het aanvragen van een LGF-indicatie als deze taak niet goed wordt vervuld door een regionaal expertisecentrum.

2.5 Conclusies

Wij structureren de conclusies aan de hand van de twee onderzoeksvragen.

Onderzoeksvraag a: Welke activiteiten ondernemen de samenwerkingsverbanden om de positie van ouders te versterken?

Tussen samenwerkingsverbanden bestaan aanzienlijke verschillen in de activiteiten naar ouders toe. Sommige samenwerkingsverbanden stellen zich naar ouders toe weinig actief op en ondernemen niet meer dan acht van de negentien activiteiten die onze lijst telde. Zij blijven relatief dicht bij de taken die de wet oplegt en voegen daaraan weinig toe. Het aantal relatief passieve samenwerkingsverbanden bedraagt ongeveer 20 procent. Naar mag worden verondersteld – wij kunnen dat verder niet nagaan – gaat het hier vooral om samenwerkingsverbanden die een smalle PCL hebben ingericht, en die zich bijgevolg concentreren op het traject van verwijzen. Aan de andere kant van het spectrum bevinden zich de samenwerkingsverbanden die veel activiteiten aanbieden en die derhalve duidelijk meer doen dan de wet van hen vraagt. Zij rekenen zich niet alleen de deelnemende scholen tot 'klant', maar ook de ouders van zorgleerlingen. Ongeveer 30 procent van de samenwerkingsverbanden biedt tenminste dertien verschillende activiteiten aan. Een van de kenmerken van deze samenwerkingsverbanden is dat ze buiten de school om rechtstreekse contacten met ouders hebben, bijvoorbeeld in het kader van advisering of ondersteuning.

Wij hebben de negentien activiteiten uit de vragenlijst in vier groepen ingedeeld, afhankelijk van de mate waarin ze voorkomen.

Komt bijna altijd voor (in minstens 80 procent van de samenwerkingsverbanden)
Tot deze groep behoren vijf activiteiten: informatieverstrekking aan ouders (A.1 en B.1), ondersteuning via schoolmaatschappelijk werk (D.1), het ter instemming voorleggen van het jaarlijkse zorgplan (E.1) en het mondelinge horen van ouders door de PCL (E.2). Zie hierna.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

A.1	Het swv levert de scholen informatie die gericht is op ouders en die de scholen pan-
klaar kunnen overnemen in bijvoorbeeld de schoolgids. Het gaat om informatie over
bijvoorbeeld doelen, werkwijzen, procedures, en dergelijke.
B.1	Het swv beschikt over schriftelijk materiaal (folder, brochure, o.i.d.) om ouders te in-
formereren over de zorgvoorzieningen, de bijbehorende procedures, en dergelijke.
D.1	Het swv biedt ouders de mogelijkheid een beroep te doen op schoolmaatschappelijk
werk, bijvoorbeeld via een eigen schoolmaatschappelijk werker, of via een school-
maatschappelijk werker die is aangesteld bij een aangesloten school.
E.1	Het swv legt het jaarlijkse zorgplan voor aan de medezeggenschapsraden van de aan-
gesloten scholen of schoolbesturen ter verkrijging van instemming.
E.2	Het swv biedt ouders desgevraagd de gelegenheid hun positie of wensen mondeling
toe te lichten aan de PCL of aan een van de leden daarvan.

Komt vaak voor (in 50 à 80 procent van de samenwerkingsverbanden)

Tot deze groep horen vijf activiteiten: conflictbemiddelen tussen school en ouders (A.2), beschikbaar stellen van de beslissingscriteria (B.2), ouders adviseren over schoolkeuze (C1, C2) en hulp bij dossieropbouw (D.2). Zie hierna.

A.2	Het swv biedt scholen bemiddeling aan als er rond een zorgleerling een probleem of
conflict bestaat tussen school en ouders.
B.2	Het swv beschikt over schriftelijk materiaal om ouders te informeren over de criteria
die de PCL hanteert bij het afgeven van een beschikking.
C.1	Het swv adviseert ouders desgevraagd over de keuze van een school voor speciaal
basisonderwijs, nadat een beschikking afgegeven is.
C.2	Het swv adviseert ouders desgevraagd over de keuze van een andere basisschool, bij-
voorbeeld als de eigen basisschool niet in staat (b)lijkt een passend programma te
verzorgen.
D.2	Het swv ondersteunt ouders bij de completering van het dossier dat nodig is voor de
aanvraag van een beschikking. Het kan bijvoorbeeld gaan om het verzamelen van ex-
tra verslagen, medisch, logopedisch, of anderszins.

Komt niet zo vaak voor (in 20 à 50 procent van de samenwerkingsverbanden)

In deze groep vallen zes activiteiten: leraren scholen in oudercontacten (A.3), het inrichten van een informatiepunt voor ouders (B.3), intake- en adviesgesprekken

houden met ouders (D.3, D.4), een tolk inschakelen (D.5) en het aanbieden van trajectbegeleiding (D.6). Zie hierna.

A.3	Het swv organiseert scholing voor leraren die (mede) gericht is op oudercontacten. Het gaat om scholing die tot doel heeft dat leraren hun professionaliteit en zorgvuldigheid in contacten met ouders verbeteren.
B.3	Het swv heeft een informatiepunt ingericht waar ouders zich met hun vragen rechtstreeks kunnen melden, bijvoorbeeld een balie, een telefonisch spreekuur of een website.
D.3	Het swv houdt met ouders die een beschikking willen aanvragen een intakegesprek, bijvoorbeeld om de procedure toe te lichten.
D.4	Het swv houdt met ouders die een beschikking hebben gekregen een advies- of eindgesprek, waarin het besluit wordt toegelicht en de nieuwe situatie wordt verkend.
D.5	Het swv doet in voorkomende gevallen beroep op een tolk, met name om met allochtone ouders die het Nederlands onvoldoende machtig zijn te kunnen overleggen.
D.6	Het swv gebruikt trajectbegeleiding of 'casemanagement' voor ouders van zorgleerlingen. Van trajectbegeleiding of 'casemanagement' is sprake als één en dezelfde persoon als aanspreekpunt fungeert voor één en hetzelfde ouderpaar.

Komt zelden voor (in minder dan 20 procent van de samenwerkingsverbanden)

In deze groep vallen drie activiteiten: het beschikken over informatiemateriaal in andere talen (B.4), ouders opnemen met een bestuurlijke taak (E.3) en klanttevredenheidsonderzoek bij ouders (E.4). Zie hierna.

B.4	Het swv beschikt over informatiemateriaal in andere talen dan het Nederlands, gericht op allochtone ouders.
E.3	Het swv heeft een oudervertegenwoordiging opgenomen in het eigen bestuur of in de raad van toezicht.
E.4	Het swv doet klanttevredenheidsonderzoek bij ouders.

Onderzoeksvraag b: Zijn er voorbeelden te vinden van 'good practice', die benut zouden kunnen worden om de positie van ouders van zorgleerlingen te versterken?

Van de mogelijkheid om bijzondere activiteiten, niet in de vragenlijst opgenomen, aan te melden is nauwelijks gebruik gemaakt. Vijf samenwerkings-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

verbanden hebben aangegeven dat ze een samenwerking zijn aangegaan met andere zorginstellingen, zoals Bureau Jeugdzorg of de GGD. Deze samenwerking heeft geleid tot een nieuw 'loket', waarvoor namen worden gebruikt als Zorgadviesteam of Steunpunt Opvoeding. Deze verbeterde samenwerking tussen jeugdzorginstellingen lijkt ons op zichzelf genomen een voorbeeld van 'good practice'. Het draagt eraan bij dat ouders snel en adequaat kunnen worden geholpen.

Andere voorbeelden van 'good practice' zijn te ontleen aan de door ons gebruikte vragenlijst. Deze bevat een reeks van activiteiten die op zichzelf heel nuttig zijn om de positie van ouders van zorgleerlingen te versterken. Uit ons onderzoek blijkt dat lang niet alle activiteiten ten volle worden benut. Wij zien in grote lijnen vier wegen waarlangs samenwerkingsverbanden de positie van ouders zouden kunnen versterken.

Rechtstreekse informatieverstrekking aan ouders Verreweg de meeste samenwerkingsverbanden beschikken over schriftelijk informatiemateriaal. In dat opzicht is de ruimte voor verbetering beperkt, zij het dat lang niet alle samenwerkingsverbanden duidelijk zijn over de criteria die de PCL hanteert bij het afgeven van een beschikking (activiteit B.2). Een verdere verbetering is mogelijk als de samenwerkingsverbanden een informatiepunt zouden inrichten, waar ouders met hun vragen rechtstreeks terecht kunnen (B.3).

Advisering van ouders Ongeveer twee op de drie samenwerkingsverbanden geven aan dat ze in voorkomende gevallen ouders adviseren op het vlak van schoolkeuze. Op zichzelf genomen is dat al een redelijk hoog percentage, zeker wanneer in aanmerking wordt genomen dat adviezen over de keuze van een andere basisschool gevoelig kunnen liggen. Ze kunnen immers de onderlinge verhoudingen tussen scholen onder druk zetten. Toch zijn er op dit vlak zeker mogelijkheden voor verbetering. In de eerste plaats zouden ook andere samenwerkingsverbanden ertoe kunnen overgaan zulke adviezen te verstrekken. In de tweede plaats, en dat geldt voor alle samenwerkingsverbanden, zou het verstrekken van zulke adviezen geïntensiveerd kunnen worden. Uit de gesprekken die wij tijdens het ontwerp van de vragenlijst voerden, kwam naar voren dat een dergelijke advisering weinig voorkomt.

Ondersteunen van ouders Op het vlak van ouderondersteuning liggen nog veel mogelijkheden open. Uit de vragenlijst vallen de volgende suggesties te ontleen: ondersteuning bij het opbouw van het dossier (activiteit D.2), intake- en adviesgesprekken houden (D.3 en D.4) en trajectbegeleiding aanbieden (D.6). Deze activiteiten zijn nog verre van algemeen, zo blijkt.

Ouders laten meedenken Verreweg de meeste samenwerkingsverbanden hebben oog voor de wensen van ouders. Ouders hebben de mogelijkheid hun wensen schriftelijk in te brengen, en – bij negen op de tien samenwerkingsverbanden – ook mondeling toe te lichten aan de PCL. In dat opzicht lijkt er weinig ruimte te zijn voor verbetering. Het uitvoeren van klanttevredenheidsonderzoek komt daarentegen maar weinig voor. Toch lijkt ons deze activiteit buitengewoon nuttig. Het draagt weliswaar niet rechtstreeks bij aan een positieversterking van ouders, maar zulk onderzoek leidt er wel toe dat er een beter oog komt voor hun positie en dat kan – op zijn beurt – aanleiding zijn hun positie te versterken.

2.6 Discussie

De regelgeving rond WSNS dateert uit het begin van de negentiger jaren van de vorige eeuw. In die tijd was er wellicht wat minder aandacht voor de positie van ouders. Eerder merkten we al op dat het WSNS-beleid primair ten doel had zoveel mogelijk leerlingen de kans te bieden hun basisschoolperiode op een reguliere basisschool door te brengen. Door verbeterde zorgtrajecten binnen het reguliere basisonderwijs moest uitstroom naar het speciaal onderwijs, met name naar het voormalige lom-, mlk-, en iobk zoveel mogelijk worden voorkomen. Inmiddels is er meer oog gekomen voor de positie van ouders. In de Regeling LGF, die ongeveer tien jaar later tot stand is gekomen en in augustus 2003 is ingegaan, is er expliciete aandacht voor hun positie. Ouders hebben meer mogelijkheden gekregen voor eigen initiatieven, en, belangrijker, zij hebben de mogelijkheid een keuze te maken tussen regulier onderwijs en speciaal onderwijs.

Ons onderzoek laat zien dat er in de samenwerkingsverbanden WSNS sprake is van een voortschrijdend inzicht: zij hebben duidelijk oog gekregen voor de positie van ouders. Zulks valt af te leiden uit het feit dat zij beduidend méér activiteiten richting ouders ondernemen dan wettelijk is voorgeschreven. Maar tegelijkertijd zijn er nog legio mogelijkheden om de specifieke positie van ouders beter tot zijn recht te laten komen; zie het vorige hoofdstuk.

Bij het zoeken naar mogelijkheden om de positie van ouders te versterken moet vanzelfsprekend rekening gehouden worden met al lopende initiatieven. In dit verband vragen wij aandacht voor twee ontwikkelingen, namelijk het project 'Zorg in en om de School (ZioS)' en nieuwe wetgeving rond het thema 'vernieuwing zorgstructuren'.

Het project ZioS maakt onderdeel uit van het beleid 'Operatie Jong'. Doel van dit beleid is het jeugdbeleid te versterken en ontkokeren. Het Kabinet hecht daarbij aan een sluitende keten van samenwerkende voorzieningen voor jeugdigen. De verschillende organisaties die met jeugd te maken hebben, moeten goed van elkaar weten welke expertise beschikbaar is en wie op welk moment de regie voert als het met een kind of jongere niet goed dreigt te gaan. Scholen krijgen daarbij de regie over de uitvoering. ZioS is opgezet om scholen hierbij te helpen.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 2

De ambitie is om landelijk dekkende en kwalitatief hoogwaardige zorgnetwerken in en om de scholen te hebben in 2009. In het voortgezet onderwijs gaat het om teams die aan afzonderlijke scholen verbonden zijn. In het basisonderwijs gaat het om zorgteams op het niveau van de samenwerkingsverbanden. Organisaties als het PO Platform Kwaliteit en Innovatie en het LCOJ (Landelijk Centrum Onderwijs & Jeugdzorg) ondersteunen de samenwerkingsverbanden WSNS en de Bureaus Jeugdzorg bij het verbeteren van de samenwerking. Het uiteindelijke doel is dat er een sluitende zorgketen tot stand komt. Over de plaats van de ouders in deze keten bestaat overigens nog grote onduidelijkheid. Een van de gevaren is dat hun belangen ondergeschikt blijven aan die van de vele betrokken instellingen.

De tweede ontwikkeling die we willen noemen is de nieuwe wetgeving over de vernieuwing van de zorgstructuren in het onderwijs. In september 2005 heeft de minister de notitie *Vernieuwing zorgstructuren funderend onderwijs* naar de Tweede Kamer gestuurd. In de notitie worden drie hoofdlijnen aangegeven.

a. De belangrijkste hoofdlijn is het uitgangspunt dat elke school een zorgplicht heeft. Dit betekent dat ieder schoolbestuur de verantwoordelijkheid krijgt een passend onderwijsaanbod aan te bieden aan iedere zorgleerling die wordt aangemeld of is ingeschreven. Scholen voor regulier en speciaal onderwijs werken samen om dit te realiseren.

b. Parallel aan de zorgplicht wordt schoolbesturen meer ruimte geboden een eigen invulling te geven aan hun verantwoordelijkheden. Voorgesteld wordt een aantal wettelijke kaders te laten verdwijnen, waaronder de wettelijke verplichting tot deelname aan samenwerkingsverbanden en aan regionale expertisecentra.

c. De positie van ouders wordt versterkt. Concreet worden drie maatregelen voorgesteld: i. het opzetten van regionale steunpunten waar ouders voor informatie en ondersteuning terecht kunnen, ii. het inrichten van regionale ouderplatforms die als gesprekspartner voor scholen kunnen dienen, en iii. het instellen van een geschillenregeling om tot uitspraken te komen als ouders en school het niet eens worden over een passend onderwijsaanbod.

Het is nu nog niet goed te voorzien hoe omvangrijk de veranderingen zullen worden als gevolg van de invoering van de zorgplicht. In de brief aan de Tweede Kamer van 4 september 2006 (Kamerstuk 2005-2006, 27728, nr. 93, Tweede Kamer) geeft de minister aan dat er voor gekozen is om met een gefaseerde aanpak te werken, en rekening te houden met de wens van het veld om te werken vanuit de bestaande structuren voor de speciale onderwijszorg. Desalniet-

temin is duidelijk dat de samenwerkingsverbanden WSNS zich in een cruciale overgangsfase bevinden. Ter ondersteuning van de samenwerkingsverbanden heeft WSNS+ in de afgelopen jaren een reeks van nieuwe initiatieven ontwikkeld. Te noemen vallen projecten als 'Afstemming', '1-zorgroute' en 'De PCL in het samenwerkingsverband'. Maar nu krijgen de samenwerkingsverbanden dan ook nog te maken met ZioS en met nieuwe wetgeving die in 2010 zijn beslag zou moeten krijgen. Als straks inderdaad de wettelijke basis onder hen zou wegvallen, is het voortbestaan van de samenwerkingsverbanden onzeker. Toch zouden schoolbesturen ertoe kunnen besluiten om de samenwerkingsverbanden te laten voortbestaan en deze nieuwe taken toe te kennen, passend binnen de vernieuwde zorgstructuren. Voor goed functionerende samenwerkingsverbanden is dit mogelijk een realistisch vooruitzicht. Daarentegen is het mogelijk dat voor minder goed functionerende samenwerkingsverbanden het doek zal vallen. De betrokken schoolbesturen geven er misschien de voorkeur aan om nieuwe vormen van samenwerking aan te gaan. Daarom lijkt het in het belang van de samenwerkingsverbanden hun functioneren zo goed mogelijk te etaleren.

Eén van de mogelijkheden daartoe is dat samenwerkingsverbanden beleid ontwikkelen om de positie van ouders te versterken, in lijn met de nieuwe wetgeving. In het voorgaande hebben wij daar al suggesties voor gedaan. Deze suggesties kunnen aan kracht winnen als ze onder de juiste noemers worden geplaatst van de nieuwe zorgstructuren, te weten het inrichten van regionale steunpunten waar ouders voor informatie en ondersteuning terecht kunnen en het inrichten van regionale ouderplatforms die als gesprekspartner voor scholen kunnen dienen. Ter afsluiting van de discussie voegen wij hieraan nog een volgende suggestie toe, die eveneens goed zou passen bij het aangekondigde beleid, namelijk het instellen van een geschillenregeling. Wettelijk moeten alle samenwerkingsverbanden al beschikken over een bezwaarprocedure die ouders in de gelegenheid stelt bezwaar aan te tekenen tegen een beslissing van de PCL. Deze bezwaarprocedure kan worden uitgebouwd tot een geschillenregeling die een breder bereik heeft en die óók van toepassing is als ouders en school het niet eens kunnen worden over een passend onderwijsaanbod.

3 Hoe gaan basisscholen en ouders met elkaar om als extra zorg nodig is?

3.1 Samenvatting

In dit derde deelonderzoek gaat het om de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs. Voor een passend onderwijsaanbod aan de leerling, onderwijs op maat, is de betrokkenheid van ouders van belang. Ouders zijn immers de vertegenwoordigers van de minderjarige leerling en kunnen de school informeren en hulp bieden. De afstemming tussen de bijdragen die ouders leveren aan het onderwijs en de ruimte die de school hen daarbij biedt, staat in het onderzoek centraal.

Zowel het perspectief van de ouders als dat van de scholen worden opgenomen in het onderzoek. Enerzijds zijn analyses uitgevoerd voor de door de school ervaren betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs aan hun kind. Anderzijds is de betrokkenheid bij het onderwijs volgens de ouders zelf, de door hen ervaren opstelling van de school ten opzichte van hun betrokkenheid bij het onderwijs en de vervulling van de voorwaarden voor betrokkenheid geanalyseerd. Ook is de samenhang tussen de betrokkenheid van ouders volgens de ouders zelf en volgens de school geanalyseerd.

Voor het onderzoek naar het perspectief van *scholen* zijn secundaire analyses uitgevoerd op gegevens uit het Primacohort, schooljaar 2004-2005. Deze meting van Prima had als thema 'leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften' of anders geformuleerd de zorgleerlingen. Daarvan zijn drie aspecten van de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs overgenomen: a. overleg met ouders over het handelingsplan, b. kwaliteit van het contact met ouders van zorgleerlingen, volgens directieleden en c. kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen, volgens leerkrachten. Voor het onderzoek naar het perspectief van *ouders* hebben we een verdiepend onderzoek met een vragenlijst uitgevoerd, waarin aan de orde kwamen: a. betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs, b. opstelling van de school ten aanzien van de ouderbetrokkenheid en c. de voorwaarden voor ouderbetrokkenheid.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

De resultaten laten zien dat de *scholen* over het algemeen positief oordelen over de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs. Dit geldt zowel voor het overleg met ouders over handelingsplannen als voor de kwaliteit van het contact en de relaties tussen ouders en school. Er is zeker nog ruimte voor verbetering. Over handelingsplannen wordt bijvoorbeeld niet altijd het bij wet vereiste overleg met de ouders gevoerd. Er zijn wel kleine verschillen in de beoordelingen van scholen gevonden, afhankelijk van het zorgbeleid van de school, het verwijzingsbeleid, de leerlingpopulatie, samenwerkingsrelaties van de school en enkele achtergrondkenmerken van de school. Het lijkt er echter op dat vooral scholen met veel achterstandsleerlingen de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs verschillend beoordelen: zij oordelen hierover minder positief dan de andere scholen.

Wat betreft de beoordeling van betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs door de *ouders* zelf, zien we dat de ouders van zorgleerlingen zich over het algemeen betrokken voelen bij het onderwijs dat hun kind ontvangt. De scholen blijken in de ogen van ouders in meerderheid wel open te staan voor de bijdragen van ouders. Het gaat dan om bijdragen in de vorm van verschafte informatie van ouders over het kind, hulp van ouders aan het kind of activiteiten van ouders als hulpouder op school. Voor zover ouders behoefte hebben aan educatie via de school of behoefte hebben aan steun voor ouders bij de omgang met hun kind, om hun betrokkenheid bij het onderwijs in te kunnen vullen, lijken scholen hieraan minder tegemoet te komen.

Voor de vraag naar de vervulling van de voorwaarden voor de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs aan hun kind, zien we dat a. ouders zichzelf over het algemeen een actieve rol toekennen, b. zich ook redelijk competent achten voor een goede begeleiding van hun kind en c. dat hun kind de betrokkenheid van zijn of haar ouders wel accepteert. De vierde voorwaarde voor betrokkenheid van ouders, zich door school uitgenodigd voelen om betrokken te zijn bij het onderwijs aan hun kind, blijkt het minst te zijn vervuld.

Samenvatting

Waar verschillen tussen ouders optraden in hun beoordelingen van de betrokkenheid bij het onderwijs aan hun kind, vielen de resultaten aldoor negatiever uit bij de allochtone ouders. Zij zijn duidelijk minder tevreden. Soms werden vergelijkbare verschillen gevonden op scholen met veel achterstandsleerlingen of met een gemengde leerlingpopulatie. Daarom wordt specifiek voor de positie van allochtone ouders aandacht gevraagd.

Ook de mogelijkheid voor scholen meer ruimte te bieden voor de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs en meer aan de behoeften van ouders bij de invulling van hun betrokkenheid te voldoen, verdient aandacht. Uiteraard zal dat in de eerste plaats moeten komen van de scholen zelf. Zij hebben het contact met de ouders over hun kind. Opleidingen zouden leerkrachten in de samenwerking met ouders kunnen scholen. In het kader van de beoogde keten van zorg in het onderwijs denken we ook aan de inschakeling hierbij van bovenschoolse instellingen zoals samenwerkingsverbanden van scholen. Dan kan er mogelijk een meer structurele invulling van de betrokkenheid van ouders tot stand worden gebracht.

3.2 Probleemstelling

Het onderwerp van dit deelonderzoek is de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs aan hun kind en de manier waarop scholen daarop inspelen. Voor die betrokkenheid zijn verschillende termen in gebruik, waaronder ouderparticipatie en partnerschap. Ouderparticipatie is een al wat oudere term, die aangeeft in hoeverre ouders participeren op de school van hun kind. Volgens meer recente inzichten is de term te beperkend. De term laat buiten beschouwing dat ouders en school een gedeelde verantwoordelijkheid hebben. Die verantwoordelijkheid betreft datgene wat in het Duits wordt aangeduid als 'Erziehung', dat wil zeggen opvoeding en onderwijs. School en ouders zouden als partners moeten samenwerken aan de ontwikkeling van het kind. In dit verband wordt wel over partnerschap gesproken. Aan de term partnerschap kleeft ook nog een emancipatorische connotatie, omdat scholen in het verleden ouders zelden als partner in onderwijs en opvoeding beschouwden, en zeker niet als een gelijkwaardige partner. Toch geven wij de voorkeur aan de term ouderbetrokkenheid. Het probleem met de term partnerschap is dat deze tamelijk specifieke verwachtingen oproept omtrent de feitelijke relatie tussen ouders en school. In veel gevallen zal er nauwelijks sprake zijn van een gelijkwaardig partnerschap en dat maakt het gebruik van de term minder neutraal. De term ouderbetrokkenheid is in dit opzicht flexibeler te gebruiken, omdat deze zowel van toepassing is in situaties waarin sprake is van gescheiden verantwoordelijkheden als in situaties waarin school en ouders als gelijkwaardige partners opereren. Wij omschrijven ouderbetrokkenheid als *de mate waarin ouders belangstelling hebben voor het onderwijs aan hun kind en geneigd zijn zich daarvoor in te zetten*.

Onze belangstelling gaat – zo meldden we al in het vorige hoofdstuk – in het bijzonder uit naar ouders van zorgleerlingen. We hebben daar nader aangeduid wat we onder zorgleerlingen verstaan. Het gaat om leerlingen die de doelgroep vormen van het beleidsprogramma Weer Samen Naar School (WSNS) en de Regeling Leerlinggebonden Financiering (Regeling LGF). Deze leerlingen vormen weliswaar een tamelijk diverse groep, maar gemeenschappelijk is dat ze van de school en van hun ouders bijzondere zorg of aandacht vergen. Aangaande de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen stellen we twee thema's aan de orde. Het eerste thema is het beleid dat de school voert ten aanzien

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

van ouderbetrokkenheid bij zorgleerlingen. Hoofdvraag binnen dit thema is de vraag naar de inhoud van het beleid. Die vraag is van twee zijden te beantwoorden, de zijde van de school (hoe is het beleid?) en de zijde van de ouders (hoe ervaren zij het beleid?). Het tweede thema is de betrokkenheid van ouders en de wijze waarop ouders vormgeven aan hun betrokkenheid. Deze vraag is van twee zijden te beantwoorden, van de zijde van de ouders (hoe denken ze daar zelf over?) en van de zijde van de school (hoe ervaart de school de betrokkenheid van de ouders?).

Het lijkt ons verstandig rekening te houden met eventuele moderator factoren, factoren die van invloed kunnen zijn op het ouderbeleid of op de ouderbetrokkenheid. Mogelijke factoren zijn het zorgbeleid en verwijzingsgedrag van de school, kenmerken van de leerlingenpopulatie van de school en kenmerken van de school zoals ervaring van de leerkrachten en aangegane samenwerkingsrelaties met het oog op de zorg voor leerlingen.

In dit hoofdstuk bespreken we de onderzoeksliteratuur rond de twee thema's, het ouderbeleid van de school en de betrokkenheid van ouders, en de samenhang hiertussen. We eindigen met het formuleren van de onderzoeksvragen.

Het ouderbeleid van de school

Scholen hebben legio mogelijkheden om open te staan voor de betrokkenheid van ouders. We bespreken twee indelingen, een indeling op basis van de wettelijke eisen en een indeling op praktische gronden. Beide geven een geschakeerd beeld van de beleidsruimte waarbinnen scholen opereren.

In hun beleid zijn scholen gebonden aan wettelijke voorschriften zoals die zijn vastgelegd in de Wet op het Primair Onderwijs. We noemen de voorschriften, voor zover ze relevant zijn voor ouders van zorgleerlingen (tussen haakjes het betreffende wetsartikel, zie ook bijlage 4). Het zijn er zeven.

1. De school moet aan ouders rapporteren over de vorderingen van hun kind. (artikel 11)
2. De school moet aan ouders de schoolgids uitreiken. In de schoolgids moet onder andere informatie worden gegeven over de manier waarop met zorgleerlingen wordt omgegaan. (artikel 13)
3. Overgang van of naar een school of instelling voor speciaal (voortgezet) onderwijs mag alleen gebeuren in overeenstemming met de ouders. (artikel 40)

4. De school stelt voor leerlingen met een indicatie voor speciaal onderwijs (de rugzakleerlingen) in overeenstemming met de ouders een handelingsplan op. Het plan wordt elk jaar met de ouders geëvalueerd. (artikel 40)
5. Voor elke leerling die de school verlaat, stelt de school een onderwijskundig rapport op en geeft daarvan een afschrift aan de ouders. (artikel 42)
6. Ouders krijgen een afschrift van de onderwijskundige rapporten die de school maakt op verzoek van een Permanente Commissie Leerlingenzorg of een Commissie voor de Indiciestelling. (artikel 43)
7. De school stelt ouders in de gelegenheid ondersteunende werkzaamheden voor de school en het onderwijs te verrichten. (artikel 44)

De indeling van Epstein (1992) geeft een vrij compleet beeld van alle mogelijke vormen van ouderbetrokkenheid en wordt dan ook dikwijls aangehaald. Epstein onderscheidt zes verschillende vormen die scholen kunnen inzetten om de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs te bevorderen: a. ouders bijstaan in opvoedingsactiviteiten, b. ouders informeren over school, c. ouders betrekken bij vrijwilligerswerk op school, d. ouders betrekken bij huiswerkopdrachten, e. ouders betrekken bij beslissingen op schoolniveau en f. ouders een rol geven bij de samenwerking tussen school en de samenleving.

De beide indelingen vertonen belangrijke raakvlakken, maar zijn niet exact tot elkaar te herleiden. Uit de vergelijking blijkt dat vier van de wettelijke voorschriften (namelijk de voorschriften 1, 2, 5 en 6) betrekking hebben op Epsteins tweede vorm, het informeren van ouders. Het zevende wettelijke voorschrift, over het openstellen van de school voor vrijwilligerswerk valt min of meer samen met Epsteins derde vorm. De twee resterende wettelijke voorschriften, de derde en de vierde, verwoorden de plicht tot het bereiken van overeenstemming. Deze zijn niet onder te brengen in de indeling van Epstein. We kunnen constateren dat de wettelijke voorschriften slechts betrekking hebben op twee van Epsteins vormen van betrokkenheid, het informeren en het vrijwilligerswerk. De vier andere vormen worden niet genoemd. Dit betekent dat de wetgever bepaalde mogelijkheden om recht te doen aan de betrokkenheid van ouders, onbenut laat. Op scholen rust in dit opzicht slechts een beperkte verantwoordelijkheid. De vraag is vervolgens hoe scholen deze verantwoordelijkheid invullen. Daar is eigenlijk nauwelijks onderzoek naar gedaan. We bespreken drie studies.

Smit, Driessen en Doesborgh (2002) beschrijven welke strategieën scholen zoal volgen om ouders bij de school te betrekken en wat ouders daarvan mer-

ken. Zij doen dat op basis van een landelijk representatief onderzoek, namelijk de derde meting van het Primacohort-onderzoek in het schooljaar 1998/1999. Het blijkt dat schooldirecteuren over het algemeen een positief beeld schetsen van het beleid die zij op dit vlak ondernemen. Op verreweg de meeste scholen (95 procent) worden ouders 'serieus genomen' en bijna 70 procent van de scholen besteedt veel tot zeer veel aandacht aan het informeren van ouders. De directeuren geven ook een positief beeld van de effectiviteit van het beleid. Op tweederde van de scholen wordt de inbreng van de ouders als sterk tot heel sterk gezien. Ouders onderschrijven de opvattingen van de schoolleiders: verreweg de meeste ouders vinden dat ze actief betrokken en goed geïnformeerd zijn. Toch komen ook minder positieve punten aan het licht. Het stimuleren van ouders om iets op school te doen, krijgt volgens de directeuren beduidend minder de aandacht (op 40 procent van de scholen). Minder aandacht gaat ook uit naar het verbeteren van contacten met allochtone ouders, óók op scholen met veel allochtone leerlingen.

In hetzelfde rapport analyseren Smit, Driessen en Doesborgh (2002) ook gegevens van de Inspectie van het Onderwijs, die in het kader van het integraal schooltoezicht (IST) verzameld zijn in hetzelfde schooljaar 1998/1999. De onderzoekers selecteerden verslagen van 186 scholen die door de Inspectie een relatief hoge of een relatief lage beoordeling hadden gekregen voor de kwaliteit van de contacten met ouders. Zeventien scholen kregen een negatieve beoordeling, 169 een positieve beoordeling. De negatieve beoordeling blijkt samen te hangen met de mate waarin de school ouders competent beschouwt (op zulke scholen worden ouders minder vaak als competent beschouwd), met de mate waarin de school rekening houdt met de thuisomstandigheden (op zulke scholen gebeurt dat minder) en met de mate waarin met ouders wordt overlegd (op zulke scholen vindt vaker nauwelijks overleg plaats). Maar het algemene beeld dat uit dit gegevensbestand rijst, is toch positief: verreweg de meeste scholen besteden ruim voldoende aandacht aan ouderparticipatie.

Overmaat en Boogaard (2004) rapporteren over een onderzoek onder openbare basisscholen ($n = 108$) en ouders met kinderen op deze scholen ($n = 591$). Een van de doelen was om na te gaan of er sinds 1993 sprake is van een afnemende ouderbetrokkenheid. Dat blijkt inderdaad het geval te zijn. Ouders nemen minder deel aan de activiteiten op school en ze besteden ook minder tijd aan onderwijsondersteunende werkzaamheden, zoals het verlenen van hulp in de klas. In tijd uitgedrukt is er volgens directeuren sprake van een teruggang van 1100 uur

(op jaarbasis) naar 700 uur. Een opvallende uitkomst is dat het aantal ouders dat op scholen actief is, juist iets is toegenomen, van gemiddeld 52 naar 58 actieve ouders per school. Kennelijk wordt er met meer mensen minder werk verricht. Directeuren wijten de afname van de ouderbetrokkenheid voornamelijk aan de toegenomen werkdruk onder ouders. Maar de afname lijkt ook samen te hangen met veranderingen in de school zelf, zoals de aanstelling van onderwijs- of klas-senassistenten. Het genoemde onderzoek betreft overigens alleen geselecteerde vormen van ouderbetrokkenheid, namelijk het lidmaatschap van de medezeggenschaps- of ouderraad en het verrichten van vrijwilligerswerk, in en buiten de klas.

Aan het onderzoek van Jepma (2005) is meegedaan door zestien schoolbesturen en 64 directeuren van een basisschool, allemaal in Amsterdam. In het onderzoek is speciale aandacht besteed aan de culturele diversiteit van de schoolbevolking. Zowel de besturen als de directeuren geven aan dat ze een hoge mate van ouderbetrokkenheid erg belangrijk vinden. Tegelijkertijd tonen de directeuren zich toch wel enigszins gereserveerd om al te zeer tegemoet te komen aan de onderwijs- en opvoedingsidealen van hun allochtone ouders. Ze wijzen erop dat al te grote verschillen in culturele achtergrond (tussen thuis en school) tot fricties kunnen leiden. In hun ouderbeleid houden scholen rekening met de achtergrond van ouders. Nederlandse ouders worden vaker uitgenodigd om actief te worden voor de school, voor allochtone ouders is er vaker een aanbod van onderwijs- en/of opvoedingsondersteunende programma's.

De conclusies uit de besproken onderzoeken stellen misschien enigszins teleur. De moeilijkheid is dat de activiteiten die de scholen kunnen ondernemen op het vlak van ouderbetrokkenheid in geen van de onderzoeken erg helder beschreven zijn. Daardoor zijn geen specifieke conclusies mogelijk over de verschillende vormen van betrokkenheid zoals onderscheiden in de wettelijke voorschriften of in de indeling van Epstein (1992). Voorts zijn er maar weinig kwantitatieve gegevens beschikbaar en voor een deel zijn de gegevens bovendien niet representatief. Op zijn best zijn aan de onderzoeken daarom alleen tentatieve conclusies te ontleen. Schooldirecteuren schetsen over het algemeen een positief beeld van de ouderbetrokkenheid: ze besteden er ruime aandacht aan en hun beleid is succesvol. De Inspectie onderschrijft dit beeld. Mogelijk is er sprake van een afnemende ouderbetrokkenheid: de activiteiten van ouders voor school nemen af. Contacten met allochtone ouders laten ruimte voor verbetering. Over het be-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

leid van de school gericht op de specifieke betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen vonden wij geen gegevens.

De betrokkenheid van ouders

Hoe is het gesteld met de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs aan hun kind? Het meest omvattende onderzoek op dit gebied is gepubliceerd door het Sociaal en Cultureel Planbureau (Vogels, 2002). Aan het onderzoek hebben 1231 huishoudens met een kind in het basisonderwijs meegedaan. Het bestrijkt drie van de door Epstein (1992) onderscheiden vormen van ouderbetrokkenheid: de contacten tussen ouders en school, vrijwilligerswerk door ouders en hun deelname aan het beleid van de school. Het onderzoek laat zien dat op de eerste twee terreinen sprake is van een grote betrokkenheid. Er is sprake van intensieve contacten tussen ouders en school (intensiever naarmate de leerlingen jonger zijn) en 48 procent van de ouders zegt vrijwilligerswerk voor de school te verrichten. Ook de frequentie waarmee ouders activiteiten in de school verrichten, ligt behoorlijk hoog. Meer dan de helft van de actieve ouders is wekelijks of maandelijks betrokken bij activiteiten. De betrokkenheid op het derde terrein, de beleidsmatige deelname, is veel geringer. Slechts ongeveer tien procent is ooit lid geweest van een schoolorgaan (schoolbestuur, medezeggenschapsraad, ouderraad). Ouders hebben minder behoefte aan deze vorm van betrokkenheid. Er is een kleine meerderheid die invloed wil uitoefenen op het schoolbeleid. Een deel daarvan, ongeveer 20 procent, is ontevreden over de mogelijkheden die de school daartoe biedt. Een opvallende conclusie is dat het ideaal van een grote ouderbetrokkenheid eigenlijk niet erg realistisch is. Vogels (2002, p. 174) schrijft hierover: 'Een deel van de ouders wil of kan aan dat ideaal niet voldoen. Voor het deel dat de invloed wel wil, is het maar de vraag of zij in het veld van zich professionaliserende onderwijspartijen (lokale overheden, schoolbesturen, schoolleiding en leerkrachten) zo'n sterke positie kunnen behouden of verwerven. Niet alleen omdat zij niet deskundig genoeg zijn, maar ook omdat ze zich vanwege hun kind in een afhankelijkheidsrelatie bevinden met de school.'

Vogels (2002) wijst op de bijzondere positie van allochtone ouders. Zij constateert dat allochtone ouders minder tevreden zijn over de mate waarin de school naar hen luistert en contacten met hen onderhoudt, en dat zij zich minder welkom voelen op de school. De mate waarin zij contacten onderhouden met de school en waarin zij deelnemen aan activiteiten op de school is eveneens lager.

Uit andere onderzoeken komen vergelijkbare gegevens (Herweijer & Vogels, 2004; Smit, Driessen & Doesborgh (2005). Volgens Eldering (2002) leven er onder allochtone ouders sterke gevoelens van incompetentie en wordt daar te weinig rekening mee gehouden door de school. Pels (2000) wijst erop dat allochtone ouders andere idealen over opvoeding en onderwijs hebben, waarvoor ze op de school weinig erkenning vinden. Dat dit probleem niet alleen in Nederland speelt, blijkt uit onderzoek op Engelse scholen met Pakistaanse leerlingen (Huss-Keeler, 1997). De leraren beklagen zich over de geringe belangstelling van ouders voor het onderwijs aan hun kinderen, terwijl de ouders het onderwijs wel degelijk erg belangrijk vinden, maar tegelijkertijd van mening zijn dat de school onvoldoende tegemoet komt aan hun idealen.

Naar de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen is nauwelijks afzonderlijk onderzoek gedaan. Een uitzondering vormt het onderzoek dat is verricht in het kader van de evaluatie van de Regeling LGF. Vergeer, Blok, Peetsma en Roede (2004) deden onderzoek naar de ervaringen van ouders met deze toen net ingevoerde regeling. Een van de uitdrukkelijke oogmerken van de Regeling LGF is een versterking van de positie van ouders bij het onderwijs aan hun kind. De regeling bepaalt dat ouders die een zogenoemde LGF-indicatie wensen, daartoe zelf een aanvraag moeten indienen. Als de indicatie wordt toegekend, maken ouders een vrije keuze uit twee mogelijke onderwijsvormen, ofwel een school voor speciaal onderwijs, ofwel een school voor regulier onderwijs. In het laatste geval krijgt de leerling een zogenoemde rugzak mee, met faciliteiten waarmee de gekozen school de leerling aangepast onderwijs kan bieden. De regeling voorziet er tevens in dat ouders via het jaarlijks op te stellen handelingsplan invloed kunnen uitoefenen op het onderwijs dat hun kind krijgt. Uit het genoemde evaluatieonderzoek komt naar voren dat de positie van ouders daadwerkelijk sterker is geworden, en dat ouders dat ook waarderen. Toch kwamen ook problemen aan het licht. Eén daarvan betreft de positie van ouders bij het handelingsplan. Weliswaar zijn de meeste ouders tevreden over de mogelijkheid aan de opstelling ervan bij te dragen, maar ook blijkt dat veel ouders hieraan slechts een passieve bijdrage leveren: ze verlenen er alleen instemming aan. De in de wet voorziene actieve bijdrage van ouders aan het handelingsplan blijkt door het verschil in expertise – veelal in het voordeel van de school – moeilijk te realiseren. Waar expertise en verantwoordelijkheden ongelijk verdeeld zijn, is een sterke betrokkenheid moeilijk te realiseren (zie ook Herweijer & Vogels, 2004, p. 222).

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Overigens is de positie van ouders onder de Regeling LGF twee jaar later nogmaals onder de loep genomen (Vergeer, Felix & Veen, 2007). Nog steeds is er bij ouders ontevredenheid over hun positie: een deel van de ouders is weinig tevreden over de indicatieprocedure en ongeveer 20 procent van hen heeft te maken gehad met scholen die hun kind weigeren in te schrijven. Ook de extra zorg die LGF-leerlingen van de school ontvangen, stelt nogal eens teleur. Dit speelt met name voor leerlingen die geplaatst zijn in het regulier voortgezet onderwijs. Groter is de tevredenheid bij ouders over de inbreng die ze kunnen hebben op de onderwijsdoelen en -aanpak. Hierbij speelt mee dat niet alle ouders prijs stellen op een grote betrokkenheid bij het wettelijk voorgeschreven handelingsplan. Ouders willen wel geïnformeerd worden, maar beslissingen over de wenselijke onderwijsaanpak laten ze vaak toch aan de school over. Hun expertise betreft de beperkingen van het kind, en in mindere mate het onderwijs dat daar het beste bij past.

Wat valt er nu uit de besproken onderzoeken te concluderen? In elk geval is duidelijk dat ouders zich sterk betrokken voelen bij het onderwijs aan hun kind, met name als het om jonge kinderen gaat. Die betrokkenheid blijkt uit de intensieve contacten die er zijn en uit het vele vrijwilligerswerk dat door ouders op school wordt verricht. Van een daadwerkelijke invloed op de inhoud van het onderwijs en op het beleid van de school is in veel mindere mate sprake. De betrokkenheid van allochtone ouders is beduidend lager, waarschijnlijk vooral als gevolg van cultureel bepaalde verwachtingspatronen die bij scholen onvoldoende bekend zijn. Voor een deel van de ouders van zorgleerlingen is een afzonderlijke regeling getroffen, de Regeling LGF. Deze regeling versterkt de positie van ouders, maar voorkomt toch niet dat de inbreng bij het handelingsplan van veel ouders als passief te kenschetsen is.

Samenhang tussen schoolbeleid en betrokkenheid

Er zijn ruime aanwijzingen dat het beleid van de school en de betrokkenheid van ouders afhankelijk zijn van elkaar. In deze sectie bespreken we eerst een tweetal literatuurreviews waaruit dit blijkt. Vervolgens vragen we aandacht voor enkele afzonderlijke onderzoeken met aanvullende relevante uitkomsten.

Van Daalen en Peetsma (zie dit rapport, hoofdstuk 1) bespreken onderzoeksliteratuur naar aanleiding van de vraag hoe de betrokkenheid van ouders vergroot of gestimuleerd zou kunnen worden. Zij zochten met name naar onderzoeken die betrekking hebben op ouders van zorgleerlingen ('children with speci-

al educational needs' of 'children at risk'). Uit de review komen twee factoren naar voren waarmee scholen in hun beleid rekening zouden kunnen houden. De eerste factor is de mate waarin de school ouders stimuleert hun eigen kennis in te zetten. Ouders zijn vaak gemotiveerd om mee te doen en beschikken over nuttige kennis ten aanzien van het eigen kind. De school kan de daadwerkelijke inzet van de kennis van ouders bewerkstelligen door ouders uit te nodigen en door hun inbreng positief te waarderen. De tweede factor is de mate waarin de school tegemoet komt aan de behoefte van ouders aan een goed contact. De school dient zich te verplaatsen in de situatie van ouders van een kind met een beperking. En de school moet streven naar een evenwichtige relatie, zodat de thuissituatie niet wordt 'gekoloniseerd'. De conclusies van Van Daalen en Peetsma stemmen deels overeen met de conclusies uit de review van Hoover-Dempsey en Sandler (1997), ook al is deze laatste review niet beperkt tot ouders van zorgleerlingen. Hoover-Dempsey en Sandler noemen drie voorwaarden voor een grote ouderbetrokkenheid: ouders moeten zichzelf een actieve rol toedelen, ze moeten ervan overtuigd zijn dat hun inspanningen er werkelijk toe doen en ze moeten zich door de school uitgenodigd voelen. De eerste twee factoren behoren niet direct tot het domein van de school, al is niet uit te sluiten dat de school hierop toch zou kunnen inspelen. De derde factor, ouders moeten zich uitgenodigd voelen, is evenwel rechtstreeks afhankelijk van het beleid van de school. Om een hoge mate van ouderbetrokkenheid te realiseren moeten scholen een open en uitnodigende houding uitstralen, zoals eveneens blijkt uit het literatuuroverzicht van Van Daalen en Peetsma. In een recente revisie van het model van Hoover-Dempsey en Sandler voegen Walker, Wilkens, Dallaire, Sandler and Hoover-Dempsey (2005) een vierde voorwaarde toe: de ouders moeten zich óók door hun kind uitgenodigd voelen tot betrokkenheid bij het onderwijs.

Scholen kunnen specifieke instrumenten inzetten om de betrokkenheid van ouders te stimuleren. Sykes (2001) beschrijft ervaringen met de zogenoemde 'home-school agreements', schriftelijke overeenkomsten tussen school en ouders waarin de wederzijdse verwachtingen worden vastgelegd. Toegepast in situaties waarin een moeizame relatie tussen een specifieke school en ouders vlotgetrokken moet worden, bestaan zulke overeenkomsten al wat langer. Sykes beschrijft evenwel een experiment waarin 'home-school agreements' schoolbreed zijn ingevoerd op een viertal binnenstadsscholen in Londen. Ouders en kinderen blijken over het algemeen heel positief te reageren op de overeenkomsten: zij vonden ze

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

nuttig en ze vonden dat de overeenkomsten bijdroegen aan een groter onderling vertrouwen en begrip. Leraren waren gereserveerder in hun reacties. Zij zagen onder andere op tegen het extra werk dat de overeenkomsten met zich meebrachten en ze waren bang dat de overeenkomsten bij ouders zouden leiden tot overspannen eisen aan hun kinderen.

'Home-school agreements' spelen ook een rol op Amerikaanse 'charter schools'. Charterscholen zijn scholen die opgericht zijn door ouders die zelf het onderwijs willen organiseren. In tegenstelling tot private scholen worden charterscholen betaald vanuit de openbare kas. In ruil voor het afleggen van verantwoording ontvangt de leiding van de school een ruimer mandaat dan op openbare scholen gebruikelijk is. Charterscholen mikken er mede op de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs te vergroten. Een van de middelen die daarvoor worden ingezet, zijn de 'written school-parent contracts'. Er zijn aanwijzingen dat op charterscholen de betrokkenheid van ouders inderdaad opvallend hoog is en dat de genoemde contracten daarin een aandeel hebben (Bifulco & Ladd, 2006). Of de positieve ervaringen over te dragen zijn naar Nederland, is overigens zeer de vraag. Op bescheiden schaal heeft de oudervereniging *Ouders & COO* geprobeerd het idee van ouder-schoolcontracten, voor de gelegenheid omgedoopt in de samen-scholenformule, in te voeren. De invoering is evenwel faliekant mislukt, onder andere omdat scholen het werken met dergelijke contracten erg belastend vonden (zie <http://www.minocw.nl/documenten/brief2k-2003-doc-55185a.pdf>).

Betrokkenheid van ouders en het verwijzingsgedrag van de school

Een interessante veronderstelling is dat een goede verstandhouding tussen ouders en school samenhangt met het verwijzingsgedrag van de school. Naarmate de school zich naar ouders toe meer openstelt en naarmate de ouders zich sterker bij het onderwijs betrokken voelen, zou de kans geringer worden dat een leerling verwezen wordt naar het speciaal basisonderwijs of het speciaal onderwijs. Er zijn enkele redenen om een dergelijk verband te veronderstellen. Eén daarvan is dat een goede verstandhouding ertoe kan leiden dat school en ouders een gezamenlijke visie ontwikkelen op de problematiek van de leerling en dat deze gedeelde visie voor de school een stimulans is om zich voor de leerling extra in te spannen. Een andere reden is dat ouders dankzij een goede verstandhouding uitstekend op de hoogte zijn en blijven van de problemen die hun kind op school heeft. Dat maakt het vervolgens voor ouders mogelijk om in de thuissituatie op deze problemen in te spe-

len. Als het om gedragsmatige problemen gaat, kunnen ouders proberen het gedrag van hun kind in positieve zin te veranderen. Gaat het daarentegen om leerproblemen, dan kunnen ouders thuis het leerprogramma van de school proberen te ondersteunen, bijvoorbeeld door extra te oefenen of door toepassingsmogelijkheden te bieden. Omgekeerd kan de school profiteren van een goed inzicht in de thuisomstandigheden van de leerling. Bovendien hebben ouders vaak een goed inzicht in de problematiek van hun kind, terwijl leraren soms alleen in algemene zin op de hoogte is van allerlei bijzondere problematieken.

Naar het verwijzingsgedrag van basisscholen is in de afgelopen jaren regelmatig onderzoek gedaan. Een van de aanleidingen is dat er tussen scholen verschillen bestaan in de mate waarin ze leerlingen naar een andere school verwijzen. Sommige scholen doen dat veel vaker dan andere scholen. Uit onderzoek blijken deze verschillen samen te hangen met kenmerken van de leerlingenpopulatie (scholen met veel achterstandsleerlingen verwijzen vaker), kenmerken van de school (scholen met een slecht uitgewerkt zorgbeleid verwijzen vaker) en met zogenoemde contextfactoren (als het samenwerkingsverband WSNS minder goed functioneert, verwijzen scholen vaker); zie voor een samenvatting Ledoux, Smeets en Van der Veen (2005). Of de verstandhouding tussen school en ouders ook een rol speelt, zoals wij in het voorafgaande veronderstellen, is tot nu toe niet onderzocht, althans niet in de Nederlandse situatie. Wel is er Engels onderzoek waaruit blijkt dat leerlingenuitval afhankelijk is van de betrokkenheid die ouders bij school hebben. Projecten of programma's die zich richten op het bestrijden van uitval, zijn dan ook alleen succesvol als scholen investeren in een grote ouderbetrokkenheid (Hallam & Castle, 2001).

De onderzoeksvragen

Het onderhavige onderzoek bestaat uit twee gedeelten: a. een secundaire analyse van gegevensbestanden van het cohortonderzoek Prima en b. een verdiepend vragenlijstonderzoek onder ouders van zorgleerlingen; zie het volgende hoofdstuk. Bij elk gedeelte zijn enkele onderzoeksvragen geformuleerd. De vragen die worden beantwoord op basis van de secundaire analyse van Primagegevens luiden als volgt.

a.1 Hoe ervaren scholen de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs aan hun kind?

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

a.2 Hangt deze betrokkenheid samen met het zorgbeleid en het verwijzingsgedrag van de school?

De vragen die worden beantwoord met behulp van het vragenlijstonderzoek zijn de volgende.

- b.1 Hoe betrokken zijn ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs aan hun kind?
- b.2 Hoe ervaren zij de opstelling van de school ten aanzien van hun betrokkenheid?
- b.3 In hoeverre zijn bij ouders van zorgleerlingen de voorwaarden voor een grote betrokkenheid vervuld: welke rol kennen ze zichzelf toe, hoe competent achten ze zichzelf, voelen ze zich door de school als partner beschouwd?

Aangezien de deelnemende ouders uit het vragenlijstonderzoek geworven zijn via de scholen die deel hebben genomen aan het cohortonderzoek Prima, is het mogelijk om vragen te stellen over de samenhang van de betrokkenheid van de ouders bij het onderwijs en gegevens vanuit Prima over de school. Dit brengt ons naar de derde groep onderzoeksvragen.

- c.1 In hoeverre is de betrokkenheid van ouders afhankelijk van de school (leerlingenpopulatie, door de school beoordeelde kwaliteit van de relatie met ouders, sociaal-culturele achtergrond van de ouders)?
- c.2 Is de betrokkenheid van de ouders in overeenstemming met de betrokkenheid zoals de school die ervaart?

Scholen verschillen en ook de context waarin een school functioneert verschilt, wat gevolgen kan hebben voor de benadering van zorgleerlingen. De leerkrachten van een school verschillen in ervaring en scholen variëren in omvang. De leerlingenpopulaties verschillen weer in percentage achterstandsléerlingen en in percentage slechtst presterende leerlingen, ook wel risicoleerlingen genoemd. Voor de opvang van achterstandsléerlingen en leerlingen met speciale onderwijsbehoeften gaan sommige scholen samenwerkingsverbanden aan zoals deelname aan Voor-school-projecten of een samenwerking met zorg- en hulpverleningsinstanties voor ouders van kinderen met problemen. Daarom worden in de analyses voor de beantwoording van de vragen over de betrokkenheid van ouders volgens de scholen de bovengenoemde moderatoren betrokken.

3.3 Onderzoeksopzet

Dit hoofdstuk bestaat uit twee delen. In paragraaf 3.3.1 wordt de opzet beschreven van de secundaire analyse en in paragraaf 3.3.2 de opzet van het verdiepend onderzoek onder ouders. Door een koppeling van schoolgegevens met oudergegevens van dezelfde zorgleerlingen krijgen we ook de mogelijkheid van een kruisvalidatie van de gegevens.

3.3.1 Opzet van de secundaire analyse

3.3.1.1 Gegevensbestand

Voor de secundaire analyses is gebruik gemaakt van gegevens uit het Primacohort en wel van de gegevens die in het schooljaar 2004-2005 (Primacohort-6) zijn verzameld. Deze meting van Prima had 'leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften' als thema, waarbij de definiëring van de term 'zorgleerling' als volgt was omschreven: "Een zorgleerling is een leerling voor wie een individueel handlingsplan bestaat, en/of voor wie een specifieke aanpak of extra hulp nodig is, en/of die een specifiek probleem of beperking heeft." In het kader van dit thema is extra informatie verzameld over de manier waarop de school met zorgleerlingen omgaat. De gegevens van de scholen uit Primacohort-6 zijn daarom relevant voor de beantwoording van de onderzoeksvragen a.1, a.2, c.1 en c.2.

Bij de zesde Primameting zijn op circa 600 reguliere basisscholen gegevens verzameld bij de leerlingen in de jaargroepen 2, 4, 6 en 8. Behalve bij de leerlingen is ook informatie verzameld bij de leerkrachten en de schooldirecties. De 600 basisscholen in de steekproef zijn onderverdeeld in een landelijk representatieve steekproef van scholen (de referentiesteekproef) en een aanvullende steekproef van scholen met een hoge concentratie van allochtone en autochtone kinderen uit de lagere sociaal-economische milieus. Wij maken hier gebruik van de gegevens van de ongeveer 400 scholen in de referentiesteekproef, waardoor we de resultaten als representatief voor de scholen in Nederland mogen beschouwen. Uit Primacohort-6 kunnen we over gegevens van scholen over de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen beschikken en over het gevoerde beleid ten aanzien van zorgleerlingen. Daarover vinden we gegevens van directieleden en van de leerkrachten van groep 2, 4, 6 en 8. Eveneens is informatie over schoolkenmer-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

ken, kenmerken van de leerlingenpopulatie en samenwerkingsrelaties van de scholen beschikbaar.

Voor informatie over het percentage verwijzingen van de scholen maken we gebruik van gegevens uit het Primacohort (gevraagd aan directies) en voor de gegevens over het percentage LGF-leerlingen op scholen kunnen we beschikken over gegevens van het CFI.

3.3.1.2 Variabelenkeuze

Hieronder worden de instrumenten voor de meting van de hoofdvariabele, de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen, en de moderator variabelen besproken.

Betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen

Op de gegevens uit Prima over de hoofdvariabele, betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen, zijn factoranalyses uitgevoerd (zie Bijlage 5). Per schaal is daar de hoeveelheid verklaarde variantie en eveneens de interne consistentie (Cronbach's alpha) vermeld. Er zijn drie schalen voor de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen gevormd. Hieronder staan eerst de schalen genoemd en in tabel 1 is de psychometrische kwaliteit van deze schalen vermeld. De interne consistentie van de drie schalen is goed: de alpha's lopen op van .75 tot .93.

Drie schalen voor de *betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen*:

- Overleg met ouders over handelingsplan, volgens directieleden
- Kwaliteit contact met ouders van zorgleerlingen, volgens directieleden
- Kwaliteit relatie met ouders van zorgleerlingen, volgens leerkrachten

Tabel 1 Aantal items, bereik en Cronbach's alpha van de schalen voor betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen (scores referentiesteekproef - alle variabelen op schoolniveau)

Schalen	aantal items	bereik	α	n
Betrokkenheid ouders van zorgleerlingen:				
Overleg met ouders over handelingsplan	2	1-4	.75	351
Kwaliteit contact met ouders van zorgleerlingen	4	1-5	.75	351
Kwaliteit relatie met ouders van zorgleerlingen	6	1-5	.93	343

Aanvullend zijn er uit Prima, weliswaar voor alle ouders i.c. allochtone ouders en niet specifiek de ouders van zorgleerlingen, de volgende beoordelingen van de betrokkenheid van ouders in het algemeen bekend:

- Directiebeoordelingen van de gewenste verbetering in de omgang met de ouders van allochtone leerlingen.
- Leerkrachtbeoordelingen van de mate waarin extra handen in klas van ouders beschikbaar zijn.

Deze oordelen zijn met een enkele vraag verkregen. Zie voor gegevens over de gemiddelde scores en standaardafwijkingen op deze beoordelingen tabel 2. De metingen hebben een voldoende spreiding.

Tabel 2 Gemiddelde, standaardafwijking (std.) en bereik van twee aanvullende vragen over de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school (Gemiddelde scores referentiesteekproef - alle variabelen op schoolniveau)

Vragen	bereik	gem.	std.	n
Extra handen in klas van ouders beschikbaar volgens leerkracht	1-3	1.69	0.36	378
Verbetering gewenst in de omgang met ouders van allochtone leerlingen volgens leerkracht	1-5	2.20	1.00	337

Moderatorvariabele Zorgbeleid van de school

Op de gegevens over het zorgbeleid zijn factoranalyses uitgevoerd (zie Bijlage 5). Per schaal is daar ook de verklaarde variantie en de interne consistentie vermeld. Een aantal schalen viel uiteen in meer dan één factor, waarna uiteindelijk is uitgegaan van de eerste (ongroteerde) factor waarop alle items een voldoende hoge factorlading hadden. Bij de schaalconstructie is er op toegezien dat de schalen voldoende interne consistentie (Cronbach's alpha $>.70$) hebben. Er zijn zeven schalen voor de houding van scholen ten aanzien van zorgleerlingen gevormd. De

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

gegevens over de psychometrische kwaliteit van deze schalen is te vinden in tabel 3. De interne consistentie van alle schalen voldoet goed: de alpha's liggen veelal rond .80 en de laagste is .72.

Tabel 3 Aantal items, bereik, gemiddelde, standaardafwijking (std) en Cronbach's alpha van de schalen voor het zorgbeleid van de school (gemiddelde scores referentiesteekproef - alle variabelen op schoolniveau)

Schaal	aantal		gem	std.	α	n
	items	bereik				
Visie leerkrachten op zoveel mogelijk zorgleerlingen in regulier onderwijs	8	1-5	3.61	0.28	.80	379
Negatieve gevolgen beleid zorgleerlingen volgens directie	4	1-5	3.45	0.65	.72	348
Kwaliteit procedures rond zorgleerlingen volgens leerkrachten	5	1-5	3.86	0.32	.77	379
Ervaren problemen met zorgstructuur volgens directie	11	1-4	2.09	0.39	.82	350
Mate waarin samenwerkingsverband goed functioneert volgens directie	8	1-5	3.62	0.55	.82	349
Vertrouwen van leerkrachten in eigen kunnen bij lesgeven aan diverse groep leerlingen	10	1-5	3.82	0.20	.81	379
Mate waarin zorgleerlingen door leerkrachten als belastend worden ervaren	5	1-5	3.35	0.36	.80	379

Moderator variabelen Verwijsgedrag van de school: percentage verwezen leerlingen en percentage LGF-leerlingen

Als moderator variabelen voor het verwijzingsgedrag van de school zijn zowel beschikbaar:

- het percentage verwezen leerlingen per schooljaar, verkregen uit het Primacohort.
- het percentage LGF-leerlingen op de scholen afkomstig van het CFI

Voor de gegevens over het percentage verwijzingen van basisscholen naar scholen voor speciaal basisonderwijs (sbo) en scholen voor speciaal onderwijs (so) beschikken we, naast de gegevens van Prima ook over de informatie van het CFI over de schooljaren 2002/2003 en 2003/2004. In het onderzoek wordt uitgegaan

van de gegevens uit het Primacohort, omdat de gegevens van het CFI ten tijde van de analyses nog niet beschikbaar waren. Het gemiddeld percentage verwijzingen naar het sbo en so samen in de schooljaren 2002/2003 en 2003/2004 ligt volgens de gegevens van het CFI op 0.87 procent. In de representatieve steekproef Prima (referentiesteekproef) vinden we een gemiddelde van 0.81 procent: een vergelijkbaar percentage verwijzingen in het Primacohort vergeleken met de gegevens van het CFI. Vaak wordt in een jaar geen leerling verwezen en gemiddeld gaat het om zeer kleine percentages per school zodat schommelingen in de percentages snel optreden. Via het CFI is het percentage LGF-leerlingen op de scholen bekend.

Moderator variabelen Schoolkenmerken en Leerlingenpopulatie

Verschillende schoolkenmerken en kenmerken van de leerlingenpopulatie kunnen de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen beïnvloeden. Zo blijkt de kans op verwijzing van leerlingen groter bij een minder ervaren leerkrachtenteam (Jepma, 2003) waardoor mogelijk ook de betrokkenheid van ouders wordt beïnvloed. Daarom wordt als schoolkenmerk, naast het aantal leerlingen, ook het aantal ervaringsjaren van de leerkrachten opgenomen.

Doorgaans lijkt de betrokkenheid bij de school van de ouders van allochtone leerlingen, met name van laagopgeleide ouders (ouders van 1.90 leerlingen) minder hoog in de ogen van de school. Bovendien vormen deze leerlingen, samen met de 1.25 leerlingen, de zogenoemde achterstandsleerlingen vanwege de lage opleiding van hun ouders. Scholen met veel leerlingen van laagopgeleide ouders verwijzen vaker dan scholen met minder leerlingen met laagopgeleide ouders (Ledoux, Smeets & van der Veen, 2005). Op grond van de verschillende bevindingen worden beide percentages (percentage 1.25 en 1.90 leerlingen) als moderator variabelen in de analyses van de betrokkenheid van ouders opgenomen.

Betrokkenheid van ouders kan ook samenhangen met het percentage leerlingen met problemen, zoals het percentage dat tot de landelijk laagst presterende leerlingen behoort of het percentage leerlingen met probleemgedrag. Over het percentage laagpresterende leerlingen en over het percentage zorgleerlingen met respectievelijk *externaliserend* of *internaliserend* probleemgedrag zijn gegevens uit Prima beschikbaar. Het probleemgedrag is gebaseerd op informatie van de leerkracht over de leerlingen van de eigen klas. Zie voor de indeling van verschillend probleemgedrag naar externaliserend of internaliserend probleemgedrag bijlage 6. Vooral externaliserend probleemgedrag waarvan op school last wordt

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

ondervonden, zal mogelijk samenhangen met de betrokkenheid van ouders. Ook de percentages leerlingen met lage schoolprestaties of gedragsproblemen zullen daarom als moderator variabelen worden opgenomen.

Aanvullend is er uit Prima, weliswaar voor alle ouders en niet alleen voor de ouders van zorgleerlingen, de volgende beoordeling van de leerlingenpopulatie, via een enkele vraag, bekend: de leerkrachtbeoordeling van de mate waarin zorgleerlingen uit een probleemgezin komen. De beoordeling van de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs, met name de kwaliteit van de contacten tussen school en ouders, kan invloed ondervinden van het oordeel over de gezinsachtergrond.

In totaal worden de volgende voor de betrokkenheid van ouders mogelijk relevante *schoolkenmerken* en kenmerken van de *leerlingenpopulatie* uit Prima opgenomen in de analyses van de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen:

- aantal leerlingen per school
- gemiddeld aantal jaren onderwijservaring leerkrachten

- percentage 1.25 leerlingen op school
- percentage 1.90 leerlingen op school

- percentage leerlingen op school met taalprestaties behorend tot laagste 10 procent
- percentage leerlingen op school met rekenprestaties behorend tot laagste 10 procent

- percentage leerlingen met externaliserend probleemgedrag op school
- percentage leerlingen met internaliserend probleemgedrag op school

- leerkrachtbeoordelingen van de mate waarin zorgleerlingen uit een probleemgezin komen

Informatie over gemiddelde scores en standaardafwijkingen van de schoolkenmerken staan vermeld in tabel 4. Informatie over gemiddelde percentages en standaardafwijkingen van de kenmerken van de leerlingenpopulatie staan vermeld in tabel 5. Gegevens over de gemiddelde en standaardafwijking van de aan-

vullende beoordeling over de mate waarin zorgleerlingen uit probleemgezinnen komen is te vinden in tabel 6.

Tabel 4 Gemiddelde en standaardafwijking (std.) van de schoolkenmerken (Gemiddelde scores referentiesteekproef - alle variabelen op schoolniveau)

Variabele	gem.	std.	n
Aantal leerlingen per school	200.32	118.50	420
Gemiddeld aantal jaren onderwijservaring van de leerkrachten	16.74	5.83	379

Tabel 5 Gemiddelde en standaardafwijking van het percentage achterstandsleerlingen (1.25 en 1.90 leerlingen, percentage slechtst presterende leerlingen, en het percentage leerlingen met externaliserend en met internaliserend probleemgedrag (Gemiddelde scores referentiesteekproef -alle variabelen schoolniveau)

Variabele	gem.	std.	n
Percentage 1.25 leerlingen op school	13.56	11.30	420
Percentage 1.90 leerlingen op school	12.30	21.52	420
Percentage leerlingen op school met taalprestaties behorend tot laagste 10%	10.32	10.68	420
Percentage leerlingen op school met rekenprestaties behorend tot laagste 10%	10.70	8.21	417
Type problematiek: % vd zorgleerlingen met externaliserend probleemgedrag	37.16	15.01	337
Type problematiek: % vd zorgleerlingen met internaliserend probleemgedrag	45.66	16.42	337

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Tabel 6 Gemiddelde en standaardafwijking (std) van een aanvullende vraag over de leerlingenpopulatie van de school (Gemiddelde scores referentiesteekproef - alle variabelen op schoolniveau)

Vraag	bereik	gem.	std.	n
Mate waarin zorgleerlingen uit probleemgezinnen komen volgens leerkracht	1-5	2.52	0.41	337

Moderator variabele Samenwerkingsrelaties van de school

Samenwerkingsrelaties van de school, doorgaans aangegaan voor de opvang van zorgleerlingen en achterstandsleerlingen op een school, kunnen ook relevant zijn voor de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs. Uit Prima beschikken we over de volgende gegevens:

- Deelname van de school aan Voorschool-project
- Aanwezigheid peutergroep binnen de school
- Verlengde schooldag
- Samenwerking van de school met zorg- en hulpverleningsinstanties voor ouders van kinderen met problemen
- Ontwikkeling van de school tot Brede School

Gemiddelden en standaardafwijkingen van de mate waarin scholen deelnemen aan de genoemde samenwerkingsrelaties zijn te vinden in tabel 7. De metingen vertonen voldoende variantie.

Tabel 7 Gemiddelde, standaardafwijking en bereik van de mate waarin scholen deelnemen aan samenwerkingsrelaties voor de opvang van zorg- of achterstandsleerlingen (Gemiddelde scores referentiesteekproef - alle variabelen schoolniveau) (1=nee, 2=nog niet, we zijn ermee bezig, 3=we zijn met de voorbereidingen bezig, 4=is gerealiseerd)

	bereik	gem.	std.	n
Samenwerkingsrelaties:				
Deelname aan Voorschool-project	1-4	1.93	1.29	350
Peutergroep binnen de school	1-4	1.48	1.03	350
Verlengde schooldag	1-4	1.37	0.94	350
Samenwerking met zorg- en hulpverleningsinstanties voor ouders kinderen met problemen	1-4	2.39	1.37	350
Ontwikkeling tot Brede School	1-4	1.80	1.12	350

3.3.1.3 Gegevensverwerking

Bij de verwerking van de gegevens uit het Primacohort zijn beschrijvende analyses, correlatieve en regressieanalyses toegepast. Voor het onderzoek van de mate van betrokkenheid van ouders bij het onderwijs zijn beschrijvende analyses uitgevoerd. Voor de samenhang van de betrokkenheid met het zorgbeleid van de school, het verwijzingsgedrag, kenmerken van de leerlingenpopulatie en de school en samenwerkingsrelaties van de school zijn correlatieve analyses uitgevoerd. Voor de voorspelling van de verwijzingspercentages zijn regressieanalyses uitgevoerd.

3.3.2 Opzet en uitvoering van het ouderonderzoek

In deze paragraaf beschrijven we de opzet van het vragenlijstonderzoek onder ouders dat met name gericht was op het verkrijgen van gegevens over drie thema's: de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs aan hun kind, de opstelling van de school volgens de ouders, en de mate waarin bij ouders van zorgleerlingen de voorwaarden voor een grote betrokkenheid zijn vervuld.

3.3.2.1 Onderzoekspopulatie en steekproeftrekking

Om een nauwkeurig beeld te verkrijgen van de relatie van ouders van zorgleerlingen met de school in het basisonderwijs streefden we naar een responsgroep van 150 ouders van zorgleerlingen afkomstig van diverse scholen. Deze ouders zijn benaderd via de school van hun kind, waarbij gebruik is gemaakt van gegevens uit het Prima-6 onderzoek. Zoals al vermeld onder 3.3.1.1 is er per Primacohort een thema en in de zesde Primameting (schooljaar 2004/2005) vormde 'leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften' dit thema. De gehanteerde definitie van de term 'zorgleerling' luidde: "Een zorgleerling is een leerling voor wie een individueel handelingsplan bestaat, en/of voor wie een specifieke aanpak of extra hulp nodig is, en/of die een specifiek probleem of beperking heeft."

Uit het totale bestand van 600 basisscholen die deelgenomen hebben aan het zesde Primaonderzoek¹ is een steekproef getrokken van 32 scholen, waarbij

¹ De totale scholengroep bestaat uit 420 scholen die representatief zijn voor alle basisscholen in Nederland en 180 scholen met een oververtegenwoordiging van allochtone leerlingen. Op 82

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

twee criteria zijn gehanteerd: spreiding over percentages allochtone leerlingen per school en over de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen (zoals aangegeven door de school zelf via beantwoording van de vragen in het Prima-onderzoek, zie paragraaf 3.3.3.1 de schaal voor 'de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen'). Het eerste criterium werd opgenomen vanwege de speciale aandacht voor de betrokkenheid van ouders van allochtone leerlingen bij het onderwijs. De werkwijze bij de selectie was als volgt: eerst is de totale groep van 600 scholen uit Prima ingedeeld in vier gelijke groepen op basis van hun aandeel allochtone leerlingen: de scholen met de 25 procent minste allochtone leerlingen (maximaal 5.2%), 25 procent meeste allochtone leerlingen (meer dan 51.4%) en de twee groepen scholen daartussenin (met een percentage allochtone leerlingen tussen 5.2% en 16.4%, respectievelijk tussen 16.4% en 51.4%). Ten tweede is rekening gehouden met de kwaliteit van de relatie van de school met de ouders van zorgleerlingen. Om van die relatie een enigszins betrouwbare indruk te kunnen krijgen, zijn alleen scholen opgenomen met minimaal tien zorgleerlingen. Voor 427 scholen waren gegevens beschikbaar over de contacten met ouders van minimaal tien zorgleerlingen. Deze scholen zijn ingedeeld in vier in omvang gelijke groepen: de 25 procent scholen met de slechtste relatie met ouders van zorgleerlingen, een score < 3.2 , de 25 procent scholen met de beste relatie met ouders van zorgleerlingen, een score > 3.7 , en de twee groepen daartussenin met scores respectievelijk van $3.2 - 3.5$ en $3.5 - 3.7$. Tabel 8 laat de aantallen scholen zien ingedeeld in kwartielen voor het percentage allochtone leerlingen per school en de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen.

procent van deze scholen zijn gegevens over de zorgleerlingen ingevuld. Dit responspercentage verschilt niet voor de scholen in de representatieve en aanvullende steekproef.

Tabel 8 Aantal scholen ingedeeld in kwartielen enerzijds naar percentages allochtone leerlingen en anderzijds naar de kwaliteit van het contact met de ouders van zorgleerlingen (contact zwak = score < 3.2; matig = score 3.2 – 3.5; voldoende = score 3.5 – 3.7; goed = score > 3.7)

Kwartielen		Kwartielen kwaliteit contact met ouders zorgleerlingen				Totaal
		1 (zwak)	2 (matig)	3 (voldoende)	4 (goed)	
% all. ²						
<5	1	1	14	32	45	92
5–16	2	3	24	37	45	109
16–51	3	34	36	34	13	117
>51	4	68	33	4	3	108
	Totaal	106	107	107	106	426

De combinaties van de kwartielen van percentages allochtone leerlingen per school en van de kwaliteit van de relatie tussen ouders en school vormen (4x4) 16 cellen. Uit alle 16 cellen zijn (at random) twee scholen geselecteerd. Alleen voor de cel met de laagste kwaliteit contact met ouders en het laagste percentage allochtone leerlingen was dit niet mogelijk: deze groep bevat één school (cel links boven). Daarom is een extra school geselecteerd uit de cel eronder, uit de cel met scholen met wel de laagste kwaliteit van het contact met ouders, maar een iets minder laag percentage allochtone leerlingen (tussen 5.2 en 16.3%). In totaal zijn $2 \times (4 \times 4) = 32$ scholen benaderd voor deelname aan het onderzoek. We streefden naar deelname van tenminste één school uit elk van de 16 cellen van tabel 8 opdat in de respons alle typen scholen vertegenwoordigd zijn gelet op de genoemde twee factoren die mogelijk een rol spelen in de ervaringen van de ouders van zorgleerlingen.

Vervolgens is een leerlingenbestand samengesteld waarin voor elk van de 32 geselecteerde scholen minimaal tien en maximaal twintig zorgleerlingen zijn opgenomen. Het totale bestand telde 570 leerlingen. De ouders van deze leerlingen zijn benaderd via de school van hun kind.

² In deze tabel, en de hiernavolgende tabellen, zijn de percentages allochtone leerlingen afgerond op hele getallen ter bevordering van de overzichtelijkheid. De cijfers 1 t/m 4 voor de kwaliteit van het contact met ouders van zorgleerlingen staan voor een oplopende volgorde (in kolom 1 de scholen met het minste contact, in kolom 4 de scholen met het beste contact).

3.3.2.2 Dataverzameling

Om de ouders te benaderen zijn de 32 geselecteerde scholen aangeschreven. Zij ontvingen een pakket met een brief voor de directie, een voorbeeld van de vragenlijst voor ouders plus de vragenlijsten met toelichtende brieven voor de ouders van de geselecteerde leerlingen. De scholen werd verzocht deze brieven en vragenlijsten mee te geven aan de ouders van de betreffende leerlingen.

Er zijn enige maatregelen getroffen ter voorkoming van een selectieve uitval van ouders, met name van allochtone ouders die waarschijnlijk aan een schriftelijk onderzoek, en in het Nederlands, minder gauw zullen deelnemen. De brief aan de ouders bevatte informatie over het onderzoek en een verzoek om daaraan mee te doen via - naar keuze - óf een telefonisch interview óf het invullen van een schriftelijke vragenlijst. De ouders die kozen voor een telefonisch interview, konden op een antwoordformulier hun gegevens vermelden zodat de onderzoekers hen konden benaderen op een passend tijdstip. Zij konden bovendien aangeven in welke taal zij het gesprek bij voorkeur zouden willen voeren: Nederlands, Turks, Berbers, Marokkaans-Arabisch, Engels, of desgewenst een andere taal. Bij de dataverzameling is specifiek aandacht besteed aan Turkse ouders. Voor deze groep ouders is een Turkse vertaling van de informatiebrief meegestuurd met de vragenlijst. Ook het antwoordformulier voor het telefonisch interview is in het Turks vertaald en bijgevoegd.

Bij de brieven aan de ouders is meteen de schriftelijke vragenlijst meegestuurd. Dit is in de eerste plaats gebeurd om ouders alvast inzicht te geven in de vragen die wij hen zouden willen voorleggen. In de tweede plaats speelde echter ook de overweging een rol dat sommige ouders juist het maken van een afspraak voor een telefonisch interview belastend zouden kunnen vinden. De ouders die dat wilden konden er daarom voor kiezen de meegestuurde vragenlijst zelfstandig in te vullen. Voor het terugsturen van het antwoordformulier of de ingevulde vragenlijst ontvingen de ouders een retourenveloppe met een voorgedrukte adressering plus een antwoordnummer, zodat geen portokosten hoefden te worden betaald.

3.3.2.3 Respons en representativiteit

Respons op schoolniveau

Op schoolniveau hebben we uiteindelijk respons ontvangen van 28 - van de 32 benaderde - scholen. Twee scholen lieten weten niet aan het onderzoek te willen meedoen.³ Voor twee andere scholen hebben we van geen van de ouders respons ontvangen. Het is mogelijk dat de vragenlijsten op deze scholen niet onder de ouders verspreid zijn.

De scholen die werden aangeschreven waren - zoals hiervoor al toegelicht - geselecteerd met het oog op een gelijke vertegenwoordiging van scholen met veel en weinig allochtone leerlingen, en scholen met een -naar eigen zeggen- goed dan wel (wat) minder goed contact met ouders van zorgleerlingen. In de respons blijkt dat uit iedere cel in ieder geval gegevens van minimaal één school zijn verkregen. De respons op schoolniveau is zichtbaar gemaakt in tabel 9 hieronder.

Tabel 9 Aantal scholen in responsgroep naar percentage allochtone leerlingen per school en naar de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen (contact zwak = score < 3.2; matig = score 3.2 – 3.5; voldoende = score 3.5 – 3.7; goed = score > 3.7) (n=aantal scholen)

Kwartielen % all.	Kwaliteit contact met ouders zorgleerlingen				totaal
	zwak	matig	voldoende	goed	
<5	1	2	2	2	7
5-16	2	2	1	1	8
16-51	3	2	1	1	6
>51	4	2	2	1	7
Totaal	8	8	6	6	28

Respons op het niveau van de ouders

Doelstelling van het onderzoek was een respons van 150 ouders. Die doelstelling is exact behaald: de uiteindelijke respons bestaat uit 150 schriftelijk ingevulde

³ Op één van de scholen liep al een ander ouderonderzoek, en wilde men de ouders niet dubbel belasten. De tweede school vond het niet passend dat alleen ouders van zorgleerlingen werden benaderd voor het onderzoek, aangezien men deze leerlingen (en hun ouders) niet in een uitzonderingspositie wilde plaatsen.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

vragenlijsten of telefonisch afgenomen interviews. Het responspercentage, gebaseerd op de totale groep van 570 ouders waarvoor de scholen brieven ontvingen, bedraagt daarmee 26.3 procent.

Een deel van de 570 aangeschreven ouders is via de scholen niet bereikt. Daarbij gaat het onder andere om in totaal 58 ouders van de vier scholen die niet hebben meegedaan aan het onderzoek. Voor de andere scholen bleek het niet altijd mogelijk alle door ons aangeschreven ouders te bereiken vanwege verhuizingen of wisseling van school. Op ons verzoek hebben de scholen de vragenlijsten die gericht waren aan ouders die zij niet meer konden traceren, retour gestuurd. In totaal ging het daarbij om 35 ouders. Samengenomen betekent dit dat ons verzoek om mee te doen met het onderzoek in elk geval 93 ouders (16.3% van de totale groep van 570) niet heeft bereikt. Wanneer we uitgaan van de 477 ouders die ons verzoek waarschijnlijk wel hebben ontvangen, ligt het responspercentage iets hoger dan het eerder genoemde responspercentage van 26.3, namelijk op 31.4 procent.

Verreweg het grootste deel van de 150 ouders die deelnamen aan het onderzoek (ruim 89%) koos voor het schriftelijk beantwoorden van de gestelde vragen. Iets meer dan 10 procent van de ouders (n=16) werd telefonisch geïnterviewd. Alle ouders die van deze mogelijkheid gebruik wilden maken, zijn door de onderzoekers gebeld en bereikt. Van deze interviews vonden er acht plaats in het Turks door één van de onderzoekers, één in het Marokkaans-Arabisch en één in het Servo-Kroatisch, beide via een tolk. De overige zes interviews waren in het Nederlands en zijn uitgevoerd door de onderzoekers. Tabel 10 biedt een overzicht van de responsgegevens.

Tabel 10 Respons en non-respons in aantallen en percentages ouders

	n = 570	%
Respons	150	26.3
- schriftelijke vragenlijst	134	89.3
- telefonisch interview	16	10.7
Non-respons	420	73.6
- school doet niet mee	58	10.2
- retour door de school	35	6.1
- geen reactie van ouder	327	57.4

We zijn op verschillende manieren de representativiteit van de responsgroep nagegaan. Ten eerste hebben we gekeken naar de vertegenwoordiging van ouders uit verschillende groepen, naar etnische herkomst. Het merendeel van de ingevulde vragenlijsten is afkomstig van autochtone, Nederlandse ouders. Dat was te verwachten aangezien zij ook in het totaal aangeschreven bestand (570 ouders) veruit in de meerderheid zijn. De Nederlandse ouders hebben bovendien relatief wat meer gereageerd dan die uit de overige herkomstsgroepen, zoals te zien is in tabel 11. Van de overige herkomstsgroepen zijn met name de Surinaams/Antilliaanse en de Turkse ouders vertegenwoordigd zoals op basis van de steekproef verwacht mocht worden. De Marokkaanse ouders en de ouders uit overige herkomstlanden zijn in onze responsgroep enigszins ondervertegenwoordigd.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Tabel 11 Aantal ouders naar herkomst van de ouders in responsgroep en steekproef in aantallen en percentages

Herkomst	aantal in respons- groep	% in responsgroep	% in steekproef (n=570)
Nederlands	116	77.3	68.2
Turks	15	10.0	10.2
Marokkaans	5	3.3	4.9
Surinaams/Antilliaans	5	3.3	3.0
overige	4	2.7	7.7
gemengd Ned-allochtoon	3	2.0	5.4
onbekend	2	1.3	0.5
<i>totaal</i>	<i>150</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Eerder al (zie tabel 9) lieten we zien dat uit alle cellen scholen zijn vertegenwoordigd in de respons. We hebben echter niet van alle scholen een even grote respons ontvangen van de ouders. In tabel 12 en 13 is een overzicht opgenomen van de respons van de ouders gelet op het percentage allochtone leerlingen op de school van hun kind, respectievelijk de respons van ouders gelet op de kwaliteit van de relatie die de school heeft met ouders van zorgleerlingen. Conform de wijze waarop de selectie van de scholen is aangepakt, zou elke categorie steeds 25 procent van de respondenten moeten bevatten. Dat is in de meeste gevallen gelukt, alleen zijn de ouders van leerlingen van scholen met een gemengde populatie (tussen 16 en 51% allochtone leerlingen) onder-vertegenwoordigd met slechts 12 procent. De ouders van de 'witte' scholen zijn juist wat oververtegenwoordigd met 33.3 procent. Tot slot zijn de ouders van scholen met een goede relatie tussen school en ouders wat minder aanwezig in onze respondentgroep dan op grond van de steekproef verwacht mocht worden (20%) en de ouders van scholen met een voldoende relatie iets meer (29.3%).

Tabel 12 Aantal ouders in responsgroep per kwartiel allochtone leerlingen op de school (in aantallen en %)

Kwartielgrenzen	% allochtone leerlingen	Aantal	%
< 5		50	33.3
5 - 16		44	29.3
16 - 51		18	12.0
> 51		38	25.3

Tabel 13 Aantal ouders in responsgroep per kwartiel kwaliteit van de relatie met zorgouders (in aantallen en %)

Kwaliteit relatie met zorgouders	Aantal	%
1 (<3.2)	36	24.0
2 (3.2 - 3.5)	40	26.7
3 (3.5 - 3.7)	44	29.3
4 (>3.7)	30	20.0

3.3.2.4 Instrumentconstructie

Constructie vragenlijst

Voor de ouders is een vragenlijst ontwikkeld die zowel geschikt is voor mondelinge als voor schriftelijke afname. In deze vragenlijst werden de centrale begrippen uit de onderzoeksvragen geoperationaliseerd:

1. betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs
2. opstelling van de school ten aanzien van ouderbetrokkenheid
3. voorwaarden voor ouderbetrokkenheid

Algemene vragen over betrokkenheid en zorg

De vragenlijst startte met een algemene vraag aan de ouders naar de mate waarin zij zich in de afgelopen twee schooljaren betrokken hebben gevoeld bij het onderwijs dat hun kind kreeg. Zij konden antwoorden via een vijfpunt Likert-type schaal die liep van 'helemaal niet' tot 'heel sterk'. Zij konden bovendien hun antwoord in eigen woorden toelichten.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Verder waren enkele vragen opgenomen om een indruk te krijgen van de samenstelling van de groep respondenten. Daarbij ging het om de vraag of het kind extra zorg en ondersteuning heeft ontvangen, waarbij en waarom, en om de vraag of er sprake is (geweest) van een individueel handelingsplan voor het kind. Bij deze laatste vraag werd vervolgens ook nagegaan in hoeverre de ouders betrokken zijn geweest bij het opstellen van het plan en in hoeverre zij van de resultaten op de hoogte worden gehouden door de school.

Betrokkenheid uitgewerkt in bijdragen en behoeften van ouders

Voor een inventarisatie van de *betrokkenheid* van de ouders bij het onderwijs aan hun kind ten behoeve van onderzoeksvraag b1, is aansluiting gezocht bij het model dat Hornby daarvoor ontwikkelde in zijn boek 'Working with parents of children with special needs' (Hornby, 1995; zie hoofdstuk 1 van dit rapport). Het model voor ouderbetrokkenheid van Hornby (zie schema 1) bestaat uit acht aspecten, waarvan vier betrekking hebben op de bijdragen die ouders (kunnen) leveren aan het onderwijs en er vier op de behoeften van ouders. Hornby rangschikt deze aspecten binnen hun eigen categorie naar de proportie ouders voor wie ze een rol spelen.

Schema 1 Het model van Hornby voor ouderbetrokkenheid

Proportie ouders die deze bijdragen levert	Bijdragen van ouders
enkel	• meedoen op beleidsniveau
veel	• op school fungeren als hulpouder
de meesten	• samenwerken met de school door hulp aan hun kind bij schoolwerk
alleen	• informatie die ouders over hun kind willen delen
alleen	• communicatie over het onderwijs op de school
de meesten	• overleg tussen ouders en school
veel	• deelname aan educatieve programma's voor ouders
enkel	• steun bij de omgang van ouders met hun kind
Proportie ouders die deze behoeften heeft	Behoeften van ouders

In de vragenlijst zijn alle acht aspecten uit het model van Hornby bevestigd. In de eerste categorie -bijdragen van ouders waar het gaat om het meedoen op beleidsniveau - werd ouders de vraag voorgelegd of zij lid zijn van de mr, gmr of het schoolbestuur. Bij de overige aspecten kon steeds gebruik gemaakt worden van een vijf-punt Likert-type schaal, met als kernvraag 'hoe vaak komt het voor dat u ...!'. Daarbij ging het dan in de eerste reeks om de bijdragen van ouders aan het onderwijs: a. door de leerkrachten informatie te geven over het eigen kind, b. door samen te werken met de school en het kind thuis te helpen met schoolwerk, en c. als hulpouder op school.

Uit de tweede reeks, de behoeften van ouders, zijn alle vier de aspecten uit het model voorgelegd via een vijf-punt Likert-type schaal. Ook hier was de kernvraag 'hoe vaak komt het voor dat u...!'. De ouders konden telkens aangeven in welke mate zij de genoemde behoeften ervaren. Het ging daarbij om de behoeften van de ouders aan: a. communicatie over het onderwijs en de school, b. overleg met de school over het eigen kind, c. educatie, via oudertrainingen of themabijeenkomsten, en d. steun van de school bij het omgaan met het eigen kind.

Perceptie van de opstelling van de school

Ter beantwoording van de onderzoeksvraag (b2), die betrekking heeft op de perceptie van ouders van de opstelling van de school ten aanzien van hun betrokkenheid, zijn dezelfde aspecten uit het model van Hornby voorgelegd aan ouders. Nu luidde de vraag 'In hoeverre staat de school open voor informatie of hulp van ouders' respectievelijk 'Geeft de school voldoende informatie of steun aan de ouders?' In beide gevallen werden opnieuw de aspecten uit het model één voor één voorgelegd en konden de ouders antwoorden op een vijfpunt Likert-type schaal die liep van 'helemaal niet' tot en met 'heel sterk'.

Ook werd een vijftal vragen opgenomen die parallel lopen met de vragen die in het eerdergenoemde Prima-6 cohortonderzoek werden voorgelegd aan de scholen. Daarmee werd de relatie van de scholen met de ouders van zorgleerlingen in kaart gebracht. Het ging om de volgende uitspraken waarvan de ouders konden aangeven, op een vijfpunt Likert-type schaal, in hoeverre zij het ermee eens tot oneens zijn:

- a. Met de school was goed overleg mogelijk over de aanpak van ons kind op school en thuis.
- b. Wij als ouders en de leerkracht(en) hadden dezelfde kijk op ons kind.
- c. De communicatie met de school was goed.
- d. Het lukt ons als ouders goed om ons kind thuis te begeleiden.
- e. Wij als ouders hielpen op school, waar nodig, bij de opvang van ons kind.

De drie eerste items zeggen iets over de perceptie van ouders van de opstelling van de school ten aanzien van hun betrokkenheid bij het kind. De twee laatste items zijn specifiek van belang voor de beantwoording van de overkoepelende onderzoeksvraag (b5) naar de mate van overeenstemming tussen de perceptie van de school en de ouders.

Voorwaarden voor betrokkenheid van ouders

De derde onderzoeksvraag (b3) gaat over de mate waarin de voorwaarden voor ouderbetrokkenheid vervuld zijn volgens de ouders. Voor de operationalisatie van de voorwaarden voor ouderbetrokkenheid werd aangesloten bij de theorie van Hoover-Dempsey & Sandler (1997), en bij een revisie van dit model in Walker e.a. (2005).

Daarin worden vier aspecten uitgewerkt:

1. een actieve opstelling van de ouder
2. een gevoel van competentie bij de ouder (self-efficacy)
3. het gevoel door de school te worden uitgenodigd betrokken te zijn
4. de acceptatie door het kind van de betrokkenheid van de ouder

Voor elk van deze vier aspecten werd een schaal geconstrueerd bestaande uit zes items. De ouders konden telkens bij een uitspraak, op een vijfpunt Likert-type schaal, aangeven in hoeverre zij het eens waren met bijvoorbeeld de volgende uitspraken:

- *Als ouder volg ik heel nauwkeurig hoe het met mijn kind op school gaat (aspect 1).*
- *Ik vind dat ik de leerkracht nuttige informatie kan geven over mijn kind (aspect 2).*
- *De school respecteert de manier waarop wij ons kind opvoeden en de opvattingen die we daarover hebben (aspect 3).*
- *Mijn kind vraagt mijn hulp als het op school moeilijk is (aspect 4).*

3.3.2.5 Dataverwerking en analyse

De meeste vragenlijsten zijn door de ouders schriftelijk beantwoord en retour gestuurd. Aangezien de antwoorden grotendeels voorgecategoriseerd waren konden de gegevens worden ingevoerd in een SPSS-bestand dat voor de analyses is gebruikt. De antwoorden van de ouders met wie telefonische interviews werden gehouden zijn op overeenkomstige wijze verwerkt.

De telefonisch geïnterviewde ouders gaven tijdens het interview vaak uitgebreide achtergrondinformatie en motiveringen bij hun antwoorden. Deze kwalitatieve gegevens zijn door de interviewers genoteerd tijdens de gesprekken. Daarnaast zijn ook de schriftelijke toelichtingen van ouders die de vragenlijst zelf invulden gecategoriseerd. De kwalitatieve informatie is in paragraaf 3.4.2 opgenomen als verdieping van de gepresenteerde kwantitatieve resultaten.

Over het geheel genomen kwamen ontbrekende gegevens weinig voor. Waar wel gegevens ontbraken, is ervoor gekozen de gemiddelde antwoordwaarde toe te kennen, afgerond naar de dichtstbijzijnde gehele waarde.

Schalen

Bij de vragen die betrekking hadden op de kwaliteit van de relatie van de ouders met de school, en de vier aspecten bij de voorwaarden voor betrokkenheid van ouders, is gewerkt met schaling van de hierover gestelde items.

Bij de eerste schaal gaat dat om het begrip 'kwaliteit van de relatie school-zorgouders'. Deze schaal bestaat uit drie items - goed overleg, dezelfde kijk op het kind en goede communicatie - en heeft een interne consistentie van $\alpha = .85$. Zie tabel 14 en bijlage 5 voor uitgebreidere informatie over de schaal. De uitspraken over de mate waarin ouders in staat zijn thuis hun eigen kind te begeleiden en te helpen bij de opvang van hun kind op school passen, zoals verwacht, minder goed in dezelfde schaal, en zijn daarom niet in de schaal opgenomen. Ze zijn op itemniveau geanalyseerd. Uit de mondelinge toelichtingen van ouders blijkt dat het al dan niet actief helpen op school door ouders weinig te maken heeft met de kwaliteit van het contact tussen de school en de ouders, maar voornamelijk met de mate waarin de ouders in staat zijn tijd vrij te maken voor het helpen op school, in combinatie met hun werk of andere – persoonlijke - omstandigheden.

De volgende vier schalen hebben betrekking op de vier genoemde aspecten als 'voorwaarden voor ouderbetrokkenheid'. In aansluiting op het theoretisch model van Hoover-Dempsey is, zoals gezegd, voor een aantal voorwaarden die een rol spelen in het contact tussen ouders en school onderzocht hoe die voorwaarden zijn vervuld in de populatie ouders van zorgleerlingen in Nederland. Daarvoor zijn vier schalen geconstrueerd: a. ouders kennen zichzelf een actieve rol toe bij het onderwijs aan hun kind, b. ouders achten zichzelf competent (efficacy) als het gaat om het begeleiden van hun kind bij schoolzaken, c. ouders voelen zich door de school uitgenodigd betrokken te zijn d. de acceptatie door het kind van de betrokkenheid van de ouders.

Elke schaal bestond uit zes items waarmee het begrip werd gemeten. Niet alle items bleken echter goed te passen in de betreffende schaal. Op basis van factor- en betrouwbaarheidsanalyse is per construct de meest optimale schaal samengesteld. De resultaten zijn in tabel 14 weergegeven. Het blijkt dat de zo gevormde schalen een voldoende tot goede interne consistentie hebben. Uitgebreidere informatie over de geconstrueerde schalen is te vinden in bijlage 5.

Tabel 14 Interne consistentie (Cronbach's alpha), aantal items en bereik van de schalen relatie-school-ouders en voorwaarden voor ouderbetrokkenheid (n=150)

naam schaal	aantal items	bereik	α
kwaliteit relatie school-zorgouders	3	1-5	.85
ouders kennen zichzelf een actieve rol toe	4	1-5	.77
ouders achten zichzelf competent om hun kind te ondersteunen (efficacy)	5	1-5	.67
ouders voelen zich door de school uitgenodigd betrokken te zijn	6	1-5	.78
het kind accepteert de betrokkenheid van ouders	6	1-5	.73

3.4 Resultaten

In paragraaf 3.4.1 worden de resultaten van de secundaire analyse op het scholenbestand van Primacohort-6 beschreven en in paragraaf 3.4.2 de resultaten van het verdiepend onderzoek onder ouders. In deze paragraaf wordt al een combinatie gelegd tussen het verdiepende ouderonderzoek en achtergrondgegevens uit het scholenbestand ter beantwoording van onderzoeksvraag c.1. We sluiten de bespreking van de resultaten af met paragraaf 3.4.3, de verdere afstemming van schoolgegevens en oudergegevens over de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs, ter beantwoording van de laatste onderzoeksvraag c.2.

3.4.1 Resultaten secundaire analyse op scholenbestand

De eerste onderzoeksvraag (a.1) betreft de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school. We presenteren in tabel 15 de gemiddelden met standaardafwijkingen per variabele. Daarin is zichtbaar dat de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school positief wordt beoordeeld. Op alle drie metingen van de betrokkenheid van ouders, overleg over handelingsplannen, de kwaliteit van de contacten met ouders volgens directieleden en de kwaliteit van de relatie met ouders volgens leerkrachten, ligt de gemiddelde score ruim boven het theoretisch gemiddelde van de schaal (meer dan 1 std). Toch blijft er nog veel ruimte voor verbetering over. Voor het overleg over handelingsplannen is de mate waarin dit gebeurt, weergegeven in tabel 16. Wettelijk moeten scholen ouders informeren over opstellen van een handelingsplan en de evaluatie ervan. We zien echter dat dit slechts in 62 respectievelijk 58 procent altijd gebeurt en in 3 respectievelijk 1 procent niet gebeurt. Ook de directieoordelen over de kwaliteit van het contact met ouders van zorgleerlingen en de leerkrachtoordelen over de kwaliteit van de relatie met de ouders van zorgleerlingen laten duidelijk ruimte voor verbetering. Vooral drie van de zes leerkrachtoordelen zijn in minder dan 50 procent van de gevallen positief, te weten de oordelen van leerkrachten over de begeleiding van ouders thuis, hulp van ouders bij de opvang van het kind op school en de organisatie van de hulp aan het kind (zie de schalen voor betrokkenheid van ou-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

ders in bijlage 5). In de leerkrachtoordelen over de competentie van de ouders lijkt een probleem voor hun betrokkenheid bij het onderwijs te zitten.

Tabel 15 Gemiddelde, standaardafwijking (std) en bereik van de schalen voor betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school (Gemiddelde scores referentiesteekproef - alle variabelen op schoolniveau)

Schalen Betrokkenheid ouders van zorgleerlingen:	gem.	std.	bereik	n
Overleg met ouders over handelingsplan	3.47	0.64	1-4	351
Kwaliteit contact met ouders van zorgleerlingen – Directiebeoordelingen	3.81	0.49	1-5	351
Kwaliteit relatie met ouders van zorgleerlingen – leerkrachtbeoordelingen	3.55	0.35	1-5	343

Tabel 16 De mate waarin de school overleg voert met de ouders over het handelingsplan; percentages (n = 351)

Vraag	Antwoordcategorieën			
	1 nee	2 soms	3 meestal	4 altijd
Er is overleg met ouders als een handelingsplan wordt opgesteld	3	12	24	62
Ouders worden op de hoogte gehouden van de uitvoering en het effect van het handelingsplan	1	6	36	58

Aanvullend beschouwen we twee afzonderlijke vragen uit Prima over de mate waarin extra handen in klas van ouders beschikbaar zijn en over de gewenste verbetering in de omgang met ouders van allochtone leerlingen ook als een indicatie van de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs. In tabel 17 presenteren we de gemiddelden met standaardafwijkingen van de antwoorden per vraag. De beoordeling van de mate waarin extra handen in klas van ouders beschikbaar zijn volgens de leerkracht, ligt wat onder het neutrale gemiddelde. Dit oordeel geldt echter niet specifiek de ouders van zorgleerlingen maar alle ouders. De mate waarin verbetering is gewenst in de omgang met ouders van allochtone leerlingen

ligt onder het neutrale gemiddelde. De oordelen verschillen hierin echter vrij sterk, zoals uit de grote standaardafwijking is te zien.

Tabel 17 Gemiddelde, standaardafwijking (std) en bereik van twee aanvullende vragen over de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school (Gemiddelde scores referentiesteekproef - alle variabelen op schoolniveau)

Vraag	gem.	std.	bereik	n
extra handen in klas van ouders beschikbaar volgens leerkracht	1.69	0.36	1-3	378
verbetering gewenst in de omgang met ouders van allochtone leerlingen volgens leerkracht	2.20	1.00	1-5	337

Over het algemeen is het oordeel van de scholen over de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school positief te noemen, maar er is nog veel ruimte voor verbetering in met name de leerkrachtoordelen over de competentie van ouders bij het onderwijs en begeleiding van hun kind. In het geval van het overleg over handelingplannen is er zelfs een wettelijke noodzaak tot verbetering. De wens van scholen de omgang met de ouders van allochtone leerlingen te verbeteren, lijkt niet groot. Scholen verschillen daarin onderling wel vrij sterk.

De tweede onderzoeksvraag (a.2) betreft de samenhang van de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs met het zorgbeleid van de school en het verwijzingsgedrag. Aanvullend aan de samenhang met deze moderatoren worden verschillende factoren in de context van de school als moderator besproken: kenmerken van de leerlingpopulatie, schoolkenmerken en samenwerkingsrelaties van de school.

Betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen en de houding van scholen ten aanzien van zorgleerlingen

Het is de vraag of de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school samenhangt met de houding van scholen ten aanzien van zorgleerlingen. We presenteren correlaties tussen de drie schalen voor de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen met verschillende aspecten van het zorgbeleid van scholen in tabel 18.

De mate van *overleg met ouders over het handelingsplan* hangt slechts met één van de zeven variabelen voor zorgbeleid van de school samen, alleen met ervaren problemen met de zorgstructuur. Naarmate de problemen met de zorg-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

structuur groter zijn, blijkt er minder overleg over handelingsplannen plaats te vinden.

De *kwaliteit van het contact van ouders en school volgens de directie* hangt met, op één na, alle aspecten van het zorgbeleid van de scholen samen. Naarmate:

- de visie van leerkrachten op het beleid zoveel mogelijk zorgleerlingen in het regulier onderwijs te houden positiever is
- de kwaliteit van de procedures beter is volgens de leerkrachten
- het samenwerkingsverband volgens de directie beter functioneert

blijkt de kwaliteit van de contacten met ouders van zorgleerlingen volgens de directie beter en naarmate:

- de directie meer negatieve gevolgen van het beleid voor zorgleerlingen ziet
- de directie meer problemen ervaart met de zorgstructuur
- zorgleerlingen door de leerkrachten meer als belastend worden ervaren

blijkt de kwaliteit van de contacten met ouders van zorgleerlingen lager. Alleen met het vertrouwen in eigen kunnen van de leerkrachten bij het lesgeven aan verschillende leerlingengroepen is er geen samenhang, overigens ook niet bij de beoordeling ervan door leerkrachten zelf.

De *kwaliteit van de relatie van ouders en school volgens de leerkrachten* hangt slechts met twee van de zeven aspecten van het zorgbeleid van scholen samen. Naarmate:

- de visie van leerkrachten op het beleid van zoveel mogelijk zorgleerlingen in het regulier onderwijs positiever is,

blijkt de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen beter en naarmate:

- zorgleerlingen door de leerkrachten meer als belastend worden ervaren,

wordt de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen door leerkrachten slechter beoordeeld.

Het zorgbeleid van scholen hangt vooral samen met de betrokkenheid van ouders bij de school zoals de directie die beoordeelt, en minder met de betrokkenheid zoals de leerkracht die beoordeelt. Drie van de zeven schalen voor het zorgbeleid van scholen hangen met meer dan één schaal voor de betrokkenheid van ouders samen en lijken het sterkst verband te houden met de betrokkenheid van ouders:

- de visie van leerkrachten op het beleid van zoveel mogelijk zorgleerlingen in het regulier onderwijs
- ervaren problemen met zorgstructuur
- mate waarin zorgleerlingen door de leerkrachten als belastend worden ervaren

Tabel 18 Correlaties (Spearman's rho) tussen de schalen voor de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen en schalen voor het zorgbeleid van scholen

Schaal	mate waarin overleg met ouders over handlingsplan	directie: kwaliteit contact ouders zorgleerlingen	leerkracht: kwaliteit contact ouders zorgleerlingen
Visie leerkrachten op zoveel mogelijk zorgleerlingen in regulier onderwijs	0.10	***0.30	***0.25
Negatieve gevolgen beleid zorgleerlingen volgens directie	0.03	**-.017	0.00
Kwaliteit procedures rond zorgleerlingen volgens leerkrachten	0.05	*0.11	0.07
Ervaren problemen met zorgstructuur volgens directie	***-.018	***-.032	-0.10
Mate waarin samenwerkingsverband goed functioneert volgens directie	0.10	**0.15	0.02
Vertrouwen van leerkrachten in eigen kunnen bij lesgeven aan diverse groepen leerlingen	0.10	0.08	0.03
Mate waarin zorgleerlingen door leerkrachten als belastend worden ervaren	-0.05	*-.011	***-.019

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen en het verwijzingsgedrag van scholen

Het is de vraag of de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school samenhangt met het verwijzingsgedrag van de school (met name het percentage verwezen leerlingen en het percentage LGF-leerlingen). We presenteren correlaties tussen de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school met het percentage verwezen leerlingen en het percentage LGF-leerlingen in tabel 19. Met het percentage verwezen leerlingen is er maar bij één van de drie schalen voor betrokkenheid van ouders een verband gevonden. Naarmate het percentage verwijzingen lager ligt, wordt de kwaliteit van het contact met ouders van

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

zorgleerlingen beter beoordeeld door de directie. Alle drie schalen voor de kwaliteit van de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school hangen positief samen met het percentage LGF-leerlingen op de scholen. Naarmate het percentage LGF-leerlingen op school hoger ligt, is er meer overleg met ouders over het handelingsplan en worden de contacten en relaties met ouders positiever beoordeeld door directieleden en leerkrachten.

Bij zowel het percentage verwezen leerlingen als het percentage LGF-leerlingen op scholen moet de zeer beperkte omvang per school (minder dan 1%) voor ogen worden gehouden.

Tabel 19 Correlaties (Spearman's rho) tussen schalen voor de betrokkenheid van ouders bij de school met het percentage (%) verwezen leerlingen en het percentage LGF-leerlingen op school (referentiesteekproef)

	%verwezen	%lgf
Overleg met ouders over handelingsplan	0.04	*0.12
Kwaliteit contact met ouders van zorgleerlingen volgens de directie	***-0.20	**0.15
Kwaliteit relatie met ouders van zorgleerlingen volgens de leerkracht	-0.11	*0.13

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Eveneens bespreken we de vraag of de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school samenhangt met de volgende moderatorvariabelen: *kenmerken van de leerlingenpopulatie*, *schoolkenmerken* of met *samenwerkingsrelaties van de school*. We presenteren correlaties tussen de kenmerken van de leerlingenpopulatie, schoolkenmerken en samenwerkingsrelaties van de school in tabel 20.

Betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen en kenmerken van de leerlingenpopulatie

De betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school en verschillende kenmerken van de leerlingenpopulatie vertonen wel samenhang, maar dat geldt nauwelijks voor de mate waarin de school overleg voert met de ouders over handelingsplannen. De aanwezige percentages 1.25 en 1.90 leerlingen en de percentages laag presterende leerlingen (behorend tot de 10% laagst presterende leerlingen op rekenen en taal) noch de percentages leerlingen met probleemgedrag houden verband met de mate van overleg over handelingsplannen. Anders

ligt het voor de aanvullende beoordeling van de leerling-populatie: naarmate leerkrachten vinden dat zorgleerlingen uit probleemgezinnen komen, blijkt de mate van overleg over handelingsplannen minder.

De betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen bij de school in de vorm van contacten en relaties tussen ouders met directieleden en leerkrachten, hangt in, op één na, alle gevallen negatief samen met de aanwezige percentages 1.25 en 1.90 leerlingen en met de percentages laag presterende leerlingen (behorend tot de 10% laagst presterende leerlingen op rekenen en taal): naarmate die percentages hoger liggen, is de betrokkenheid van ouders minder. Alleen het verband tussen het percentage 1.25 leerlingen en het leerkrachtoordeel over de relatie met ouders is niet significant.

Wat betreft de aanwezige percentages externaliserende gedragsproblematiek in de klassen vinden we een negatief verband met de beoordeling van de betrokkenheid van ouders door de leerkracht, maar niet bij de beoordeling door de directie. Bij de oordelen over de betrokkenheid van ouders door de leerkracht en de directie is er geen verband met percentages internaliserende gedragsproblematiek. Een hoger percentage externaliserende gedragsproblematiek hangt dus samen met een negatiever oordeel van de leerkracht over de relatie met de ouders.

Ook voor de aanvullende vraag over de leerlingpopulatie is het verband met de betrokkenheid van ouders negatief: naarmate de zorgleerlingen uit probleemgezinnen komen volgens de leerkrachten, ligt de betrokkenheid van ouders naar het oordeel van zowel directieleden als leerkrachten zeer duidelijk lager.

Over het algemeen is de betrokkenheid van ouders bij de school dus minder naarmate er meer achterstandsleerlingen, meer laagpresterende leerlingen, en meer leerlingen met externaliserende gedragproblemen op school zitten. Ook voor de mate waarin zorgleerlingen uit probleemgezinnen komen geldt dit.

Betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen en schoolkenmerken

De betrokkenheid van ouders bij de school vertoont geen samenhang met beide opgenomen schoolkenmerken: het aantal leerlingen per school en het gemiddelde aantal jaren onderwijservaring van de leerkrachten.

Betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen en samenwerkingsrelaties van scholen

De betrokkenheid van ouders hangt samen met de aanwezigheid van samenwerkingsrelaties op de school welke vaak worden aangegaan vanwege de aanwezigheid van zorgleerlingen en achterstandsleerlingen en ook wel wanneer er sprake is van een geringe betrokkenheid van ouders. Weer worden nauwelijks samenhangen tussen de aanwezigheid van samenwerkingsrelaties en de mate van overleg met ouders over handelingsplannen gevonden. Alleen de instelling van een peutergroep binnen scholen lijkt samen te gaan met minder overleg over handelingsplannen op die scholen.

De aangegane samenwerkingsrelaties van scholen hangen allemaal negatief samen met de betrokkenheid van ouders in de vorm van de kwaliteit van de contacten en relaties met directie en leerkracht. Dit geldt alleen niet voor de samenhang tussen de instelling van een peutergroep en de beoordeling van de contacten door de directie. Daar is het verband niet significant. Verder blijkt dat naarmate de aanwezigheid groter is van samenwerkingsrelaties, te weten van deelname aan Voorschool-project, Peutergroep binnen de school, Verlengde-schooldag, samenwerking met zorg- en hulpverleningsinstanties voor ouders van kinderen met problemen en de ontwikkeling tot Brede School, de betrokkenheid van ouders minder is. Het lijkt er op dat de samenwerkingsrelaties inderdaad worden aangegaan op scholen waar de betrokkenheid van ouders minder goed lijkt te zijn. We moeten wel opmerken dat scholen slechts in beperkte mate deelnemen aan de genoemde samenwerkingsverbanden. Alleen de samenwerkingsverbanden met zorg- en hulpverleningsinstanties komen in gemiddelde mate op de scholen voor: gemiddeld tussen de oriëntatiefase en de voorbereidingsfase.

Resultaten

Tabel 20 Correlaties (Spearman's rho) tussen schalen voor de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij de school met contextkenmerken (leerlingpopulatie, schoolkenmerken en samenwerkingsrelaties)

	mate waarin overleg met ouders over handlingsplan	directie: kwaliteit contact ouders zorgll	leerkracht: kwaliteit contact ouders zorgll
<i>Kenmerken leerlingenpopulatie</i>			
% 1.25 leerlingen op school	0.04	***-0.19	-0.08
% 1.90 leerlingen op school	-0.01	***-0.31	***-0.45
% ll op school met taalprestaties laagste 10%	-0.09	**-.016	***-0.36
% ll op school met rekenprestaties laagste 10%	-0.06	***-0.24	***-0.41
Type problematiek: % vd zorgleerlingen met externaliserend probleemgedrag	-0.08	-0.09	***-0.26
Type problematiek: % vd zorgleerlingen met internaliserend probleemgedrag	-0.01	-0.06	-0.09
<i>Aanvullende vraag over kenmerken zorgleerlingen</i>			
leerkrachten: mate waarin zorgleerlingen uit probleemgezin komen	*-0.13	***-0.24	***-0.62
<i>Schoolkenmerken</i>			
Aantal leerlingen per school	-0.06	0.08	0.07
Gemiddeld aantal jaren onderwijservaring leerkrachten	-0.03	-0.03	-0.02
<i>Samenwerkingsrelaties van de school</i>			
Deelname aan Voorschool-project	-0.03	***-0.19	***-0.25
Peutergroep binnen de school	***-0.18	-0.06	***-0.28
Verlengde schooldag	-0.02	*-0.10	***-0.33
Samenwerking met zorg- en hulpverleningsinstanties voor ouders kinderen met problemen	-0.03	**-.017	**-.019
Ontwikkeling tot Brede School	-0.07	***-0.20	***-0.30

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Samenhang met verwijzingspercentages

Aanvullend analyseren we hier in hoeverre de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs de verwijzingspercentages kan voorspellen. Het

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

beleid in Nederland is er immers op gericht het percentage verwijzingen van leerlingen naar het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs laag te houden en daaraan zou de betrokkenheid van ouders een bijdrage kunnen leveren. Voor de beantwoording van de vraag naar de samenhang analyseren we dit multivariaat. Ook de percentages achterstandsleerlingen en aspecten van het zorgbeleid worden in de analyse betrokken. Bij de analyse stuiten we op het probleem dat het percentage verwijzingen per school niet normaal is verdeeld. Er zijn relatief vaak scholen met nul procent verwijzing. Daarom werden gestandaardiseerde percentages verwezen leerlingen -gecorrigeerd voor- percentage leerlingen op school met taalprestaties behorend tot landelijk gezien de laagste 10 procent (per groep berekend) en idem rekenprestaties gevormd. Deze variabele is wel mooi normaal verdeeld.

De resultaten van de regressieanalyse staan in tabel 21. In eerste instantie lijkt de kwaliteit van de relatie van ouders het percentage verwijzingen inderdaad te kunnen voorspellen in de verwachte richting: naarmate de relatie slechter is, ligt het verwijzingspercentage hoger. Als echter de percentages achterstandsleerlingen (1.25 en 1.90 leerlingen) worden opgenomen in de analyse, blijkt het gevonden verband met de kwaliteit van de relatie met de ouders van zorgleerlingen niet meer significant. Ook het zorgbeleid van de scholen levert geen significante bijdrage aan de voorspelling van het percentage verwijzingen. Veel meer dan de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen blijkt dus vooral het *percentage achterstandsleerlingen* bepalend voor het verwijzingsgedrag van scholen.

Tabel 21 Resultaten stapsgewijze regressieanalyse op totale steekproef, afhankelijke variabele percentage verwijzingen (gestandaardiseerd en gecorrigeerd voor % leerlingen op school met taalprestaties behorend tot landelijk gezien de laagste 10% (per groep berekend) en idem rekenprestaties

	Beta	p	Beta	p	Beta	p
Constante		***		ns		ns
Overleg met ouders over handelingsplan	0.03	ns	0.01	ns	0.01	ns
Kwaliteit contact met ouders van zorgleerlingen	-0.10	ns	-0.05	ns	0.00	ns
Kwaliteit relatie met ouders van zorgleerlingen	-0.14	*	-0.05	ns	-0.04	ns
% 1.25 leerlingen op school			0.15	*	0.16	*
% 1.90 leerlingen op school			0.15	*	0.15	*
Visie leerkrachten op zoveel mogelijk zorgleerlingen in regulier onderwijs					-0.06	ns
Ervaren problemen met zorgstructuur volgens directie					0.08	ns

ns niet significant, * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

3.4.2 Resultaten verdiepend vragenlijstonderzoek

In deze paragraaf komen de resultaten aan de orde van het vragenlijstonderzoek onder ouders van zorgleerlingen. Voor een verdieping van de kenmerken van de zorgleerlingen gaan we eerst in op de extra zorg en ondersteuning die de kinderen van de ouders die deelnamen aan het onderzoek ontvingen en de problematiek waarmee zij te maken hebben. Ook zijn we nagegaan of er voor de betreffende leerlingen al dan niet sprake is van een individueel handelingsplan en in welke mate de ouders betrokken zijn geweest bij het opstellen daarvan en op de hoogte gehouden worden van de vorderingen.

Vervolgens bespreken we vanaf paragraaf 3.4.2.1 de uitkomsten van het onderzoek per onderzoeksvraag: eerst voor de totale groep van 150 respondenten gezamenlijk, vervolgens worden steeds twee nadere analyses uitgevoerd. Ten eerste analyseren we per vraag of er sprake is van verschillen gerelateerd aan de samenstelling van de schoolpopulatie (in het percentage allochtone leerlingen). Ten tweede analyseren we steeds of er sprake is van verschillen gerelateerd aan de kwaliteit van de relatie van de school met de ouders van zorgleerlingen (naar het

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

oordeel van de school). Met de analyse van de verschillen voor samenstelling van de schoolpopulatie en de kwaliteit van ouder-school contacten worden meteen analyses uitgevoerd ter beantwoording van de eerste onderzoeksvraag (c1) over de samenhang tussen ouderbetrokkenheid en kenmerken van de school en ouders.

Extra zorg en ondersteuning

Voor deelname aan het onderzoek zijn ouders benaderd van wie de school in metingen voor Prima 6 (schooljaar 2004-2005) had aangegeven dat het kind extra zorg ontving. In de vragenlijst voor de ouders is ook de vraag opgenomen of het kind extra zorg of ondersteuning ontving in de afgelopen schooljaren. Het is niet perse zo dat ouders op de hoogte zijn van het feit dat hun kind een 'zorgleerling' is. Bovendien kan de extra zorg pas na het schooljaar 2004-2005 zijn gestart of al zijn beëindigd. Wanneer er sprake is van een individueel handelingsplan moet de school daarover wel overleggen met de ouders. Voor een deel van de leerlingen zal er mogelijk sprake zijn geweest van tijdelijke extra zorg en/of een 'groepshandelingsplan'. In die gevallen kan het ook zijn dat de ouders niet op de hoogte zijn van de extra zorg of ondersteuning.

Van de ouders die de vragen hebben beantwoord, heeft 81.3 procent aangegeven dat hun kind inderdaad extra zorg of ondersteuning ontvangt van de school, voor 16.7 procent van de kinderen is dat volgens de ouders niet het geval (geweest).

Samenvattend zijn mogelijke verklaringen daarvoor: de ouders zijn niet op de hoogte gebracht door de school, of er is sprake geweest van tijdelijke extra zorg die ouders als niet relevant (of te lang geleden) hebben beschouwd bij het invullen van de vragenlijst.

Tabel 22 Aantal (en percentage) leerlingen dat wel of geen extra zorg of ondersteuning heeft ontvangen volgens de ouders

wel/geen extra zorg	n	%
Extra zorg	122	81.3
Geen extra zorg	25	16.7
Onbekend	3	2.0
<i>Totaal</i>	<i>150</i>	<i>100</i>

Zowel tijdens het interview als in de vragenlijst konden ouders toelichten waarom of waarbij hun kind extra zorg of aandacht ontving. Een groot deel van de ouders (119) heeft van die mogelijkheid gebruik gemaakt en een korte beschrijving gegeven van de problematiek waarmee zij en hun kind te maken hebben (gehad). Vaak gaat het om taal- en leesproblemen, dyslexie en/of moeite met rekenen (75x). Verder geeft een deel van de ouders (22x) aan dat hun kind te maken heeft met leerproblemen in het algemeen, soms vanwege een achterblijvende ontwikkeling of een aanwijsbare handicap zoals het syndroom van Asperger, slechthorendheid, een herseninfarct op jonge leeftijd, PDD-NOS of ADHD. Ook zijn er leerlingen van wie vooral hun gedrag problemen geeft (10x), daarbij worden dan bijvoorbeeld genoemd overbeweeglijkheid, of ook ADHD, gebrek aan zelfvertrouwen en sociale vaardigheden. Daarnaast zijn er hoogbegaafde leerlingen (6x) die extra aandacht of een eigen lesprogramma krijgen en kinderen (6x) bij wie de persoonlijke omstandigheden (zoals ziekte van naaste familieleden, of echtscheiding van de ouders) het nodig maken dat leerkrachten speciale zorg aan hen besteden. Overigens spelen voor veel kinderen meerdere problemen tegelijkertijd: concentratieproblemen met als gevolg daarvan moeite met lezen en rekenen. Of: *"Mijn kind krijgt taal/spraakonderwijs in verband met slechthorendheid, heeft problemen met sociaal-emotionele vaardigheden, ADHD en gebruikt medicijnen."* Er is al met al een grote diversiteit in de problemen van zorgleerlingen verwoordigd in de responsgroep.

Individuele handelingsplannen

Voor een deel van de leerlingen die door leerkrachten gekenmerkt worden als zorgleerling, stelt de school een individueel handelingsplan op. Voor een ander deel gaat het mogelijk alleen om wat extra aandacht, of om een groepshandelingsplan. Wanneer er sprake is van een individueel handelingsplan voor een leer-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

ling, is de school verplicht om de ouders daarvan op de hoogte te stellen. Formeel moeten ouders een handelingsplan ondertekenen. Van de 150 ouders die de vragenlijst hebben ingevuld, geven 92 ouders (61%) aan dat de school voor hun kind een individueel handelingsplan heeft, 45 ouders (30%) geven aan dat er geen individueel handelingsplan is voor hun kind en 13 (9%) geeft aan dit niet te weten.

Bijna 80 procent van de 92 ouders is enigszins of in sterke mate betrokken geweest bij het opstellen van het individuele handelingsplan voor hun kind en 13 procent is daarbij niet betrokken geweest. Daarnaast geeft 89 procent van de 92 ouders aan dat zij - een beetje of in sterke mate - op de hoogte worden gehouden van de evaluatie van de resultaten. Bij een minderheid is dit niet het geval. Tabel 23 biedt een overzicht van het aantal leerlingen met een individueel handelingsplan, en de betrokkenheid van de ouders bij het opstellen en de resultaten van het plan.

Duidelijk wordt dat er ten aanzien van de betrokkenheid van ouders bij een individueel handelingsplan nog verbetering, ook op grond van de wet, nodig is.

Tabel 23 Mate waarin sprake is van individuele handelingsplannen en de betrokkenheid van ouders bij de opstelling van het plan en de evaluatie (in aantallen en percentages)

handelingsplan	n		mate betrokkenheid	opstellen plan		resultaten plan	
	n	%		n	%	n	%
Ja	92	61	Ja in sterke mate	25	27	34	37
			Ja een beetje	48	52	48	52
			Onbekend	7	8	5	5
			Nee	12	5	5	5
Nee	45	30					
Weet ik niet	12	9					

Er zijn 52 ouders die een korte toelichting geven op hun antwoord. Veelal geven zij dan aan op welke problematiek het individuele handelingsplan voor hun kind is gericht (30%). De overige antwoorden hebben met name betrekking op de wijze waarop ouders worden geïnformeerd over de vorderingen van hun kind. Slechts een enkele keer treffen we een opmerking over de fase waarin het plan werd opgesteld. In die gevallen vinden de ouders over het algemeen dat er geen of te weinig mogelijkheid was voor inbreng van de ouders in het individueel handelingsplan voor het kind.

Antwoorden die ingaan op de wijze waarop ouders worden geïnformeerd over de resultaten van het handelingsplan, laten zien dat de scholen de ouders bijvoorbeeld informeren via 10-minutengesprekken of ouderavonden (11x), of via gesprekken met de leerkracht van het kind en/of de remedial teacher (10x). Bij twee leerlingen is er sprake van een communicatieschrift dat tussen de ouders en de leerkrachten heen en weer gaat (hoewel één van de kinderen dat schrift ook wel eens heeft verstoep).

Er zijn twee ouders die expliciet aangeven dat zij heel tevreden zijn over de wijze waarop de school hen op de hoogte houdt of begeleidt, maar (lang) niet alle ouders zijn tevreden. Dat komt naar voren in opmerkingen als: *"We horen alleen iets over het handelingsplan als we er tijdens de 10-minutengesprekken zelf naar vragen"*. Ook zo'n twaalf andere ouders spreken zich kritisch uit, waarbij het steeds gaat om het gevoel dat de school te weinig initiatief neemt de ouders te informeren of erbij te betrekken: *"Wij vinden dat de school wel wat vaker informatie zou kunnen verstrekken over het wel en wee van ons kind, wij moeten er vrijwel altijd zelf naar vragen."*

3.4.2.1 De betrokkenheid van ouders

In de eerste onderzoeksvraag (b.1) staat de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs aan hun kind centraal. In de vragenlijst is deze vraag ook rechtstreeks voorgelegd aan de ouders via de volgende formulering: "Voelde u zich, in de afgelopen twee schooljaren, betrokken bij het onderwijs dat uw kind kreeg?" De ouders konden antwoorden op een vijfpuntsschaal: helemaal niet, nauwelijks, neutraal, jawel, heel sterk. Tabel 24 laat zien dat er sprake is van een vrij grote mate van betrokkenheid van ouders, de gemiddelde score komt uit op 4.0. Anders geformuleerd voelt ruim 82 procent van de ouders zich betrokken of zelfs sterk betrokken bij het onderwijs dat hun kind kreeg. Daarnaast beoordeelt 15 procent van de ouders de eigen betrokkenheid als neutraal, en een enkeling als nauwelijks of helemaal niet betrokken (samen 3,4%).

Uit verdere analyses komen geen verschillen ($p < .05$) naar voren in betrokkenheid van ouders die gerelateerd kunnen worden aan de samenstelling van de schoolpopulatie of de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen zoals beoordeeld door de school.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Tabel 24 Gemiddelde en standaardafwijking van de mate waarin ouders zich betrokken voelen bij het onderwijs aan hun kind (1=helemaal niet, 2=nauwelijks, 3=neutraal, 4=jawel, 5=heel sterk)(n=150)

	gem.	std.
Mate van betrokkenheid ouders	4.0	0.7

Ongeveer één op de drie ouders heeft het gegeven antwoord ook in eigen woorden toegelicht. De vraag bevatte twee zijden van ouderbetrokkenheid. Enerzijds konden ouders aangeven in welke mate zij het belangrijk vinden betrokken te zijn bij het onderwijs en anderzijds konden ze aangeven in welke mate ze door de school werden betrokken bij het onderwijs. Een deel van de ouders oordeelt positief over die rol van de school in ouderbetrokkenheid:

- *"Ik word goed op de hoogte gehouden van de vorderingen van mijn zoon."*
- *"Alles wordt goed doorgesproken en de deur staat altijd open."*
- *"Via informatieavonden en brieven van school."*

Maar even vaak uiten ouders zich juist wat kritisch:

- *"De communicatie met de school is moeizaam en moet vooral van de ouders komen."*
- *"Je weet vaak niet waar ze mee bezig zijn."*
- *"Ik weet dat mijn kind RT krijgt, daar moest ik voor tekenen, maar verder hoor ik - buiten de '10-minutengesprekken' - niets."*

Bijdragen van ouders

In de vragenlijst is vervolgens een reeks vragen opgenomen waarmee de wijze waarop de ouders hun betrokkenheid tonen, in beeld wordt gebracht. De vragen zijn uitwerkingen van het eerder beschreven model van Hornby. Daarbij ging het om drie typen betrokkenheid die via een vijfpuntsschaal zijn gemeten: a. het informeren van de leerkracht, b. samenwerken met de school/helpt met schoolwerk thuis, of c. optreden als hulpouder. Het vierde type betrokkenheid, namelijk betrokkenheid bij het schoolbeleid in de vorm van d. deelname aan de mr, gmr of het schoolbestuur, is bevraagd via een ja-nee vraag. De voorspelling, op basis van het model, zou zijn dat er van a. naar d. sprake is van een afnemend aantal ouders die de genoemde bijdragen levert: vrijwel alle ouders informeren de leerkracht wel over hun kind, terwijl slechts enkele ouders actief zijn betrokken bij het vormgeven van het schoolbeleid.

De resultaten zijn weergegeven in tabel 25, en laten zien dat de ouders van zorgleerlingen gemiddeld genomen regelmatig informatie geven aan de leerkracht over het eigen kind over wat het goed kan en wat niet, dingen die thuis zijn gebeurd. Daarbij is 'regelmatig' gedefinieerd als vier tot acht keer per jaar. Nog wat vaker komt het voor dat de ouders samenwerken met de school door het kind te helpen met schoolwerk. Verder gebeurt het eveneens vrij regelmatig dat ouders actief zijn als hulpouder op school. In totaal zijn 23 ouders lid van de mr, gmr of het schoolbestuur en de overige 127 niet.

Tabel 25 Gemiddelden en standaardafwijkingen van verschillende typen bijdragen van ouders voor betrokkenheid bij het onderwijs (1=nooit, 2=enkele keren per jaar, 3=regelmatig, 4=vaker dan een keer per maand, 5=dagelijks)(n=150)

Type bijdrage van ouders	gem.	std.
Informatie die ouders over hun kind willen delen	2.8	1.0
Hulp van ouders aan hun kind bij schoolwerk	3.5	1.1
Op school fungeren als hulpouder	2.7	1.3

Om te onderzoeken in hoeverre de voorspelling van Hornby opgaat voor de Nederlandse groep zorgouders, is gekeken naar het aantal ouders dat aangeeft dat zij een bepaalde bijdrage aan het onderwijs bieden, versus de groep die dat niet (nooit) doet. Slechts zeven van de 150 ouders antwoorden nooit informatie te geven over hun kind, en slechts zes ouders geven aan dat het nooit voorkomt dat zij hun kind thuis helpen bij het schoolwerk. Meer dan de helft van de zorgouders biedt overigens vaker dan een keer per maand tot dagelijks dit type hulp aan het eigen kind. In het model van Hornby gaat het hier om bijdragen die respectievelijk door alle dan wel de meeste ouders worden geleverd.

Een bijdrage door het fungeren als hulpouder op school komt, conform de voorspelling van het model, in mindere mate voor. Van de totale groep van 150 ouders zijn er 38 (25%) die dit nooit doen. Tot slot geldt inderdaad voor slechts een klein deel van de ouders (23) dat zij een bijdrage leveren aan het schoolbeleid, via een actieve deelname in de mr, gmr of in het schoolbestuur.

Via (paired) T-toetsing is geanalyseerd in hoeverre er verschillen bestaan tussen de verschillende typen ouderbijdragen. De ouders blijken, iets afwijkend van het model van Hornby, meer ouderbijdragen te leveren in de vorm van samenwerking met de school door thuis te helpen bij schoolwerk, dan via het geven

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

van informatie over hun kind aan de leerkracht ($t = -6.4$; $p < .001$), of het meehel-
pen op school als hulpouder ($t = 6.2$; $p < .001$)

De telefonische interviews leveren als achtergrondinformatie op dat met name alleenstaande (werkende) ouders, ouders die beiden werken, of ouders die te maken hebben met ziekte vaak wel graag meer zouden willen doen op school of thuis met hun kinderen, maar daartoe - om genoemde redenen - niet in staat zijn.

Verschillen in bijdragen afhankelijk van leerlingenpopulatie, kwaliteit van de relatie school en zorgouders en leerlinggewicht

Zoals aangekondigd in paragraaf 3.4.2 is steeds nagegaan, met variantie-analyses (ANOVA), of er sprake is van een verschil in de gevonden resultaten samenhangend met (a) de samenstelling van de schoolpopulatie, (b) de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen volgens de school. Daaraan voegen we (c) het leerlinggewicht toe als indicatie van de sociaaletnische herkomst van de ouders.

Onderstaande drie tabellen (26 t/m 28) laten zien dat vrijwel nergens een verschil wordt gevonden, behalve voor de mate waarin de ouders de school informeren over hun kind. Opvallend is hier dat het met name de ouders zijn van scholen met veel allochtone leerlingen die aangeven regelmatig, of nog vaker de school informatie te geven. Dat is meer dan de ouders van de andere scholen ($F = 5.198$; $p < .01$). Op alle andere analyses worden geen verschillen gevonden in de bijdragen van ouders. Ongeacht de samenstelling van de leerlingenpopulatie, de kwaliteit van de relatie met zorgouders en het leerlinggewicht van het kind van de ouders, komt het erop neer dat de ouders vrij regelmatig de school informeren over hun kind, vaker dan regelmatig samenwerken met de school door hulp te bieden bij het schoolwerk van hun kind, en enkele keren per jaar tot regelmatig fungeren als hulpouder.

Resultaten

Tabel 26 Gemiddelden en standaardafwijkingen van de bijdragen van ouders in de vorm van informatie, samenwerking of als hulpouder, uitgaande van de samenstelling van de schoolpopulatie (uitgedrukt in % allochtone leerlingen op de school), schaalwaarden: 1=nooit, 2=enkele keren per jaar, 3=regelmatig, 4=vaker dan een keer per maand, 5=dagelijks(n=150)

schoolpopulatie	(n)	Informatie die ouders over hun kind willen delen	Hulp van ouders aan hun kind bij schoolwerk	Op school fungeren als hulpouder
< 5	(50)	2.6	3.3	2.6
5 – 16	(44)	2.9	3.7	2.9
16 – 51	(18)	2.4	3.2	2.1
> 51	(38)	3.3*	3.6	2.8

* p<.01

Tabel 27 Gemiddelde bijdrage van ouders in de vorm van informatie, samenwerking of als hulpouder, uitgaande van de kwaliteit van de relatie met zorgouders (kwaliteit volgens de school)(n=150)

kwaliteit relatie	(n)	Informatie die ouders over hun kind willen delen	Hulp van ouders aan hun kind bij schoolwerk	Op school fungeren als hulpouder
< 3.2	(36)	2.9	3.7	2.8
3.2 – 3.5	(40)	2.7	3.4	2.4
3.5 – 3.7	(44)	2.9	3.5	2.8
> 3.7	(30)	2.8	3.3	2.8

Tabel 28 Gemiddelde bijdrage van ouders in de vorm van informatie geven, samenwerking of als hulpouder, uitgaande van de achtergrond van de ouders, uitgedrukt in het leerlinggewicht (1.0 = kind van autochtone ouders, 1.25 = kind van autochtone ouders met geringe schoolopleiding, 1.9 = kind van allochtone ouders met geringe schoolopleiding)(n=150)

leerlinggewicht	(n)	Informatie die ouders over hun kind willen delen	Hulp van ouders aan hun kind bij schoolwerk	Op school fungeren als hulpouder
1.0	(100)	2.9	3.6	2.9
1.25	(20)	2.4	3.2	2.2
1.9	(27)	3.1	3.3	2.5
Onbekend	(3)	2.7	4.3	1.7

Behoeften van ouders

In combinatie met de vraag naar de bijdragen van ouders, is ook gevraagd naar de mate waarin zij behoefte hebben aan informatie en/of steun van de school, op-

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

nieuw conform het model van Hornby. Het gaat daarbij om behoeften van ouders aan: a. communicatie vanuit de school over het onderwijs, b. overleg met de school over hun kind, c. educatie vanuit de school d. steun bij de omgang met hun kind. Ook deze behoeften bieden een indicatie voor de betrokkenheid, en opnieuw voorspelt het model een afnemend aantal ouders dat de genoemde behoeften van a. tot d. zal voelen. Wanneer we op basis van de antwoorden in de vragenlijst⁴ nagaan in hoeverre ouders van zorgleerlingen behoefte hebben aan de vier typen betrokkenheid vanuit de school levert dat het volgende beeld op (zie tabel 29).

Tabel 29 Gemiddelden en standaardafwijkingen waarin de verschillende behoeften van ouders voor betrokkenheid bij het onderwijs (1=nooit, 2=enkele keren per jaar, 3=regelmatig, 4=vaker dan een keer per maand, 5=dagelijks) (n=150)

Type behoefte ouders voor betrokkenheid	gem.	std.
Communicatie over het onderwijs/de school	3.4	0.8
Overleg over het kind met de school	3.1	0.8
Educatie vanuit school	2.1	0.9
Steun vanuit school bij omgang met hun kind	2.2	1.2

Ouders geven inderdaad aan dat zij regelmatig behoefte hebben aan communicatie over het onderwijs of de school, zoals via een schoolgids, nieuwsbrief of ouderavond wordt gegeven. Eveneens hebben zij regelmatig behoefte aan overleg over hun kind, bijvoorbeeld via 10-minutengesprekken, rapportavonden, informele gesprekjes met de leerkracht of eventueel huisbezoek. Veel minder vaak hebben de ouders gemiddeld genomen behoefte aan educatie of aan steun bij het omgaan met hun eigen kind.

In de telefonische interviews maakten enkele ouders de opmerking dat zij zelf inmiddels beter geïnformeerd zijn dan de school als het gaat om de problemen van hun eigen kind. Zij hebben via internet, boeken en externe instanties zelf veel kennis verzameld over bijvoorbeeld dyslexie, hoogbegaafdheid of kinderen met weinig zelfvertrouwen.

De voorspelling op basis van het model van Hornby is dat er sprake is van een aflopende mate van behoefte in volgorde van de genoemde vier typen in-

⁴ De vergelijking met het model van Hornby wijkt enigszins af. In de vragenlijst is gevraagd naar de mate waarin de ouders de behoefte hebben en dat is iets afwijkend van de gehanteerde maat in het model: het aantal ouders met een bepaalde behoefte.

formatie of steun van de school aan ouders. Wij vinden deze voorspelling grotendeels bevestigd in de gevonden resultaten bij Nederlandse zorgouders. Opnieuw is er vooral een tweedeling zichtbaar: er zijn geen ouders die aangeven geen behoefte te hebben aan de eerste twee aspecten uit het model: communicatie over het onderwijs, en overleg over het eigen kind. Er zijn wel 38 ouders die aangeven nooit behoefte te hebben aan educatie, en 55 ouders die nooit behoefte hebben aan persoonlijke steun. Bij de behoefte aan persoonlijke steun blijken nogal grote verschillen tussen ouders, zoals blijkt uit de relatief grote standaarddeviatie hier (std.= 1.2).

Met behulp van (paired) T-toetsing is nagegaan in hoeverre er sprake is van verschillen tussen de vier typen behoeften van ouders. Uit die analyse komt naar voren dat ouders meer behoefte hebben aan communicatie over het onderwijs, dan aan overleg over hun eigen kind ($t= 4,368$; $p<.001$), of aan educatie ($t= 15,875$; $p<.001$) en (persoonlijke) steun ($t= 10,998$; $p<.001$). De ouders hebben bovendien meer behoefte aan overleg over hun eigen kind dan aan educatie en (persoonlijke) steun. Er is geen verschil in de mate waarin ouders behoefte aan educatie vanuit de school of aan steun bij de omgang met hun kind hebben. Aan beide vormen van contact met de school hebben de ouders, als groep, slechts in beperkte mate behoefte.

Verskil in behoeften afhankelijk van leerlingpopulatie, kwaliteit van de relatie met zorgouders en leerlinggewicht

Ook voor de behoeften van ouders is nagegaan of er sprake is van een verschil in de gevonden resultaten afhankelijk van a. de samenstelling van de schoolpopulatie, b. de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen volgens de school en c. het leerlinggewicht. Tabel 30 laat zien in hoeverre er sprake is van verschillen in de behoeften van ouders aan contact met de school, wanneer we de samenstelling van de leerlingenpopulatie in aanmerking nemen. Uit de variantie-analyses (ANOVA) blijkt dat de ouders van scholen met een grote populatie allochtone leerlingen (>51%) meer dan de andere ouders behoefte hebben aan overleg met de school over het eigen kind ($F= 4.651$; $p<.01$).

Er blijkt echter geen verschil in behoeften van ouders afhankelijk van de kwaliteit van de relatie tussen school en zorgouders. De gemiddelden bij de uitgevoerde variantie-analyses (ANOVA) zijn opgenomen in tabel 30.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Tabel 30 Gemiddelde mate waarin verschillende behoeften van ouders voor betrokkenheid bij het onderwijs voorkomen, afhankelijk van de samenstelling van de schoolpopulatie (uitgedrukt in % allochtone leerlingen op de school), schaalwaarden: 1=nooit, 2=enkele keren per jaar, 3=regelmatig, 4=vaker dan een keer per maand, 5=dagelijks (n=150)

schoolpopulatie	Communicatie	Overleg	Educatie	Steun
< 5 (50)	3.3	2.8	2.1	2.1
5 – 16 (44)	3.5	3.1	2.1	2.1
16 – 51 (18)	3.4	2.9	1.9	2.1
> 51 (38)	3.3	3.4*	2.3	2.7

* p<.01

Tabel 31 Gemiddelde mate waarin verschillende behoeften van ouders voor betrokkenheid bij het onderwijs voorkomen, afhankelijk van de kwaliteit van de relatie met zorgouders volgens de school(n=150)

Kwaliteit relatie ouders-school	Communicatie	Overleg	Educatie	Steun
< 3.2 (36)	3.5	3.1	2.0	2.4
3.2 – 3.5 (40)	3.2	2.8	2.1	2.4
3.5 – 3.7 (44)	3.5	3.1	2.1	2.0
> 3.7 (30)	3.3	3.1	2.2	2.2

In een derde vergelijking zijn we nagegaan of er verschillen bestaan in de behoefte van ouders aan contact met de school die samenhangen met het leerlinggewicht als ‘ouderkenmerk’. Uit de variantie-analyses (ANOVA), waarvan de verkregen gemiddelden zijn weergegeven in tabel 31, komt naar voren dat de allochtone ouders meer dan de andere twee groepen ouders, behoefte hebben aan overleg met de school over het eigen kind ($F=7.923$, $p<.01$). Op de drie andere aspecten (behoefte aan communicatie, educatie en steun) zijn geen verschillen gevonden.

Tabel 32 Gemiddelde mate waarin verschillende behoeften van ouders voor betrokkenheid bij het onderwijs voorkomen, afhankelijk van de achtergrond van de ouders, uitgedrukt in het leerlinggewicht (1.0 = kind van autochtone ouders, 1.25 = kind van autochtone ouders met geringe schoolopleiding, 1.9 = kind van allochtone ouders met geringe schoolopleiding)(n=150)

leerlinggewicht		Communicatie	Overleg	Educatie	Steun
1.0	(100)	3.4	3.0	2.0	2.2
1.25	(20)	3.4	2.6	2.1	2.2
1.9	(27)	3.3	3.6*	2.3	2.5
Onbekend	(3)	4.0	2.7	2.0	1.0

* p<.01

Aanvullend hebben we de samenhang geanalyseerd tussen de antwoorden die de ouders geven op de vragen rond hun eigen bijdrage aan de school (via informeren van de leerkracht, samenwerken, fungeren als hulpouder) enerzijds en hun behoeften anderzijds. Daarachter ligt de idee dat ouders die zelf wat actiever zijn, ook degenen zijn die meer behoefte hebben aan informatie of steun van de kant van de school en omgekeerd. Uit de berekening van de correlaties van de gegeven antwoorden, blijkt dat er inderdaad sprake is van samenhang: de ouders die zelf meer informatie geven aan de school of leerkracht, zijn ook degenen die de meeste behoefte hebben aan communicatie met de school ($r=.24$), aan overleg over het kind ($r=.39$), aan educatie ($r=.22$) en aan steun ($r=.28$). Ook zijn het de ouders die het meest samenwerken met de school, die meer behoefte hebben aan communicatie ($r=.31$) en overleg over het kind ($r=.21$). Voor de andere bijdragen wordt geen samenhang gevonden met de behoeften van ouders aan contact met de school in de vorm van communicatie, overleg, educatie of steun. Bijdrage van ouders bij de school kan ook inhouden betrokkenheid bij het beleid van de school, via lidmaatschap van de medezeggenschapsraad. Van de ouders die de vragenlijst beantwoordden, zijn er 23 (15,3%) inderdaad lid van de mr van de school van hun kind. Ook hiervoor zijn correlaties berekend. Er is geen relatie gevonden tussen het lidmaatschap van de mr of gmr en de behoefte aan informatie of steun van de school noch hun beoordeling van de opstelling van de school ten aanzien van de ouderbetrokkenheid bij het onderwijs.

Samenvattend zien we dat ouders zich zeker betrokken voelen bij het onderwijs aan hun kind. De bijdragen en behoeften van ouders voor de uitdrukking van de betrokkenheid bij het onderwijs lijken in grote lijnen overeenkomstig het

model dat Hornby voor de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen ontwikkelde. Niet voor de betrokkenheid bij het onderwijs als geheel, maar wel bij de bijdrage in de vorm van het delen van informatie en de behoefte aan overleg, vinden we enkele verschillen: op scholen met veel allochtone leerlingen en bij allochtone ouders zijn deze bijdrage en behoefte van ouders sterker dan elders.

3.4.2.2 De opstelling van de school

In de tweede onderzoeksvraag (b.2) staat de opstelling van de school centraal, althans de opstelling zoals de ouders die ervaren. In de vragenlijst is de ouders daarom gevraagd om de *opstelling van de school ten opzichte van bijdragen van ouders* te beoordelen. Daarvoor is de vraag opgenomen: "In hoeverre staat de school open voor informatie of hulp van ouders?" De vraag is toegespitst op drie typen informatie of hulp, namelijk dezelfde typen waarover de ouders eerder naar hun eigen bijdrage is gevraagd (zie par. 3.4.2.1). Opnieuw konden ouders antwoorden via een vijfpuntsschaal van 1=helemaal niet, tot en met 5=heel sterk. De resultaten zijn opgenomen in tabel 33. Uit de hoge gemiddelden (4 – 4.1) mag geconcludeerd worden dat de ouders vinden dat de school van hun kind openstaat voor alledrie de typen ouderbijdragen.

Tabel 33 Gemiddelden en standaardafwijkingen van de mate waarin de school volgens de ouders openstaat voor verschillende typen ouderbijdragen (1=helemaal niet, 2=nauwelijks, 3=neutraal, 4=jawel, 5=heel sterk)(n=150)

Type bijdrage van ouders	gem.	std.
Informatie van ouders over het kind	4.0	0.7
Hulp van ouders aan het kind bij schoolwerk	4.0	0.9
Activiteiten van hulpouders	4.1	1.0

Toch is ook in de opstelling van de school ruimte voor verbetering. In tabel 35 staat de mate waarin de scholen openstaan voor verschillende ouderbijdragen weergegeven. Van de ouders geeft 3 tot 8 procent, afhankelijk van het type ouderbijdrage, aan dat de school er nauwelijks of helemaal niet open voor staat.

Tabel 34 De mate waarin de school volgens ouders openstaat voor verschillende typen ouderbijdragen; percentages (n = 150)

Type bijdrage van ouders	Antwoordcategorieën				
	1 helemaal niet	2 nauwelijks	3 neutraal	4 jawel	5 heel sterk
Informatie die ouders over hun kind willen delen	0	3	17	53	27
Hulp van ouders aan hun kind bij schoolwerk	3	3	13	52	29
Op school fungeren als hulpouder	6	2	5	50	37

Verskil in ervaren opstelling van de school afhankelijk van leerlingpopulatie, kwaliteit van de relatie met zorgouders en leerlinggewicht

Ook bij de tweede onderzoeksvraag is nagegaan met een variantie-analyse (ANOVA) of er sprake is van verschillen in de door ouders ervaren opstelling van de school, afhankelijk van de samenstelling van de schoolpopulatie, de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen en het leerlinggewicht als indicatie voor de achtergrond van de ouders. In tabel 35, 36 en 37 geven we de daarbij verkregen gemiddelden.

De analyse van verschillen in openheid van de school voor bijdragen van ouders, afhankelijk van de samenstelling van de schoolpopulatie, laat op één punt een verschil zien: de ouders van scholen met een relatief hoog- maar niet het hoogste- percentage allochtone leerlingen (tussen 16 en 51%) ervaren de school van hun kind als minder open voor hulp van de ouders bij het schoolwerk van het kind dan de ouders van scholen met een lager, of juist heel hoog percentage allochtone leerlingen (zie tabel 36) ($F= 4.212$; $p<.01$).

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Tabel 35 Gemiddelde waardering van de mate van openheid van de school voor verschillende typen van ouderbijdragen afhankelijk van de samenstelling van de schoolpopulatie (in percentage allochtone leerlingen)(n=150)

Schoolpopulatie	Informatie die ouders over hun kind willen delen	Hulp van ouders aan hun kind bij schoolwerk	Op school fungeren als hulpouder
< 5 (50)	4.1	4.2	4.2
5 – 16 (44)	4.1	4.1	4.2
16 – 51 (18)	3.7	3.4*	3.7
> 51 (38)	4.1	3.9	4.0

* p<.01

Er zijn geen verschillen gevonden in de openheid van de school afhankelijk van de kwaliteit van de relatie tussen ouders en school – kwaliteit zoals beoordeeld door scholen. Zowel op scholen die zelf vinden dat hun relatie met ouders van zorgleerlingen beneden gemiddeld is, als op scholen waar de relatie met de ouders goed is, zijn ouders bovengemiddeld tevreden over hun mogelijkheden om bijdragen te leveren (tabel 36).

Tabel 36 Gemiddelde waardering van de mate van openheid van de school voor verschillende typen van ouderbijdragen afhankelijk van de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen (n=150)

Kwaliteit relatie ouders-school	Informatie die ouders over hun kind willen delen	Hulp van ouders aan hun kind bij schoolwerk	Op school fungeren als hulpouder
< 3.2 (36)	4.2	4.1	4.2
3.2 – 3.5 (40)	4.0	3.9	4.1
3.5 – 3.7 (44)	3.9	4.0	4.1
> 3.7 (30)	4.2	4.1	4.0

De variantie-analyses voor verschillen in openstaan van scholen voor bijdragen van ouders, afhankelijk van een kenmerk van de ouders zelf, namelijk hun achtergrond uitgedrukt in het leerlinggewicht van hun kind, geeft hetzelfde beeld als de analyse voor verschillen afhankelijk van de samenstelling van de schoolpopulatie. De allochtone ouders hebben duidelijk minder het gevoel dat de school

openstaat voor hun hulp aan het kind bij schoolwerk dan de andere ouders (zie tabel 37) ($F= 4.887$; $p<.01$).

Tabel 37 Gemiddelde waardering van de mate van openheid van de school voor verschillende typen van ouderbijdragen afhankelijk van de achtergrond van de ouders (uitgedrukt in leerlinggewicht) (1.0 = kind van autochtone ouders, 1.25 = kind van autochtone ouders met geringe schoolopleiding, 1.9 = kind van allochtone ouders met geringe schoolopleiding)(n=150)

leerlinggewicht	Informatie die ouders over hun kind willen delen	Hulp van ouders aan hun kind bij schoolwerk	Op school fungeren als hulpouder
1.0 (100)	4.1	4.2	4.3
1.25 (20)	3.9	4.0	3.7
1.9 (27)	3.9	3.5*	3.6
Onbekend (3)	4.0	4.0	4.3

* $p<.01$

De ouders gaven ook een beoordeling van de *opstelling van de school ten aanzien van hun behoeften om bij het onderwijs te worden betrokken*. Zij beantwoordden daarvoor de vraag: "Geeft de school voldoende informatie of steun aan de ouders?" Beoordelingen werden verkregen van vier typen behoeften: communicatie over het onderwijs/de school, overleg tussen ouders en school over het kind, educatie en steun bij de omgang met hun kind. Hierop hadden ouders al eerder hun eigen behoefte aangegeven (zie par. 3.4.2.1) Tabel 38 toont de verkregen resultaten: gemiddeld vinden de ouders dat de school van hun kind wat vaker wél dan niet communiceert over het onderwijs/de school en evenzeer overlegt met de ouders over het kind. In beide gevallen ligt de gemiddelde score hoger dan de neutrale waarde 3. In mindere mate, maar wel af en toe, komt het voor dat scholen educatieve activiteiten bieden voor ouders, of steun bij de omgang met het kind. Op deze punten blijft de score echter beneden de neutrale waarde.

Het model van Hornby voorspelt dat alle ouders behoefte hebben aan communicatie over het onderwijs, de meeste ouders aan overleg met de school, veel ouders aan educatie en enkelen aan persoonlijke steun. Daarom analyseren we de mate waarin scholen (volgens de ouders) inspelen op de verschillende behoeften van ouders. Al in Tabel 38 is zichtbaar dat er sprake is van een tweedeling in de tegemoetkoming aan de behoeften van ouders. Scholen investeren veel meer in communicatie met ouders en in overleg met ouders, dan in educatie voor

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

ouders en persoonlijke steun. (Paired sampled) T-toetsing van de verschillen in opstelling van de scholen ten aanzien van de vier onderscheiden behoeften van ouders voor betrokkenheid bij het onderwijs is uitgevoerd. Dit leidt tot de constatering dat er sprake is van de volgende verschillen in tegemoetkoming van de school aan de behoeften van de ouders: de school doet meer aan communicatie dan aan educatie voor ouders ($t= 9,503$; $p<.001$), de school doet meer aan communicatie dan aan het geven van steun aan ouders bij de omgang met hun kind ($t= 8,361$; $p<.001$), de school doet meer aan overleg met ouders dan aan educatie voor ouders ($t= 9,339$; $p<.001$), de school doet meer aan overleg met ouders dan aan het geven van steun aan ouders bij de omgang met hun kind ($t= 8,387$; $p<.001$). Er is geen verschil in mate van communicatie en overleg met de school, noch een significant verschil tussen educatie voor ouders en steun aan ouders. De tweedeling komt overeen met de verschillende mate van behoefte die de ouders zelf aangeven en gedeeltelijk ook met de voorspellingen in het model van Hornby.

Tabel 38 Gemiddelden en standaardafwijkingen van de mate waarin de school volgens de ouders tegemoetkomt aan verschillende typen ouderbehoeften. (1=helemaal niet, 2=nauwelijks, 3=neutraal, 4=jawel, 5=heel sterk)(n=150)

Type behoefte van ouders	gem.	std.
Communicatie over het onderwijs/de school	3.6	0.8
Overleg tussen ouders en school over het kind	3.6	0.8
Educatie vanuit de school	2.8	1.0
Steun bij de omgang met het kind	2.9	1.1

Er lijkt zeer duidelijk ruimte voor verbetering in de tegemoetkoming van scholen aan de behoeften van ouders voor de invulling van hun betrokkenheid bij het onderwijs. In tabel 39 staat de mate waarin de scholen tegemoetkomen aan verschillende behoeften van ouders weergegeven. Volgens ongeveer tweederde van de ouders komt de school tegemoet aan hun behoefte aan communicatie en overleg, maar slechts eenderde van de ouders geeft dit oordeel bij hun behoefte aan educatie vanuit de school en steun bij de omgang met hun kind.

Tabel 39 De mate waarin de school volgens ouders tegemoet komt aan hun behoeften voor betrokkenheid bij het onderwijs; percentages (n = 150)

Type behoefte van ouders	Antwoordcategorieën				
	1 helemaal niet	2 nauwelijks	3 neutraal	4 jawel	5 heel sterk
Communicatie over het onderwijs /de school	2	5	28	58	7
Overleg tussen ouders en school over kind gaat	1	8	29	52	10
Educatie vanuit de school	8	30	34	25	3
Steun bij de omgang met het kind	11	25	31	27	6

Verskil in de tegemoetkoming aan behoeften ouders, afhankelijk van de schoolpopulatie, kwaliteit van de relatie met zorgouders en leerlinggewicht

Ook zijn verschillen geanalyseerd in de mate waarin scholen volgens de ouders tegemoet komen aan hun behoeften om ouderbetrokkenheid te realiseren, afhankelijk van de samenstelling van de leerlingenpopulatie, de kwaliteit van de relatie met zorgouders of met de achtergrond van ouders (uitgedrukt in het leerlinggewicht). De tabellen, respectievelijk 40 voor de leerlingenpopulatie, 41 voor de relatie met ouders en 42 voor het leerlinggewicht, geven een overzicht over de gevonden gemiddelden bij de variantie-analyses (ANOVA).

We vinden bij geen van de vier behoeften verschillen tussen meer of minder 'gekleurde' scholen, noch tussen scholen met een sterkere of zwakkere relatie met de ouders van zorgleerlingen. Ook verschillen in leerlinggewicht blijken geen verschil te maken in het oordeel dat ouders hebben over de mate waarin de school tegemoet komt in de behoefte van ouders aan communicatie, overleg, educatie en/of steun.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Tabel 40 Beoordeling door ouders van de mate waarin de school informatie of steun biedt voor ouders, afhankelijk van de samenstelling van de schoolpopulatie (uitgedrukt in % allochtone leerlingen op de school)

schoolpopulatie	Communicatie	Overleg	Educatie	Steun
< 5 (50)	3.5	3.7	2.7	2.9
5 – 16 (44)	3.7	3.6	3.0	3.1
16 – 51 (18)	3.5	3.4	2.7	2.6
> 51 (38)	3.7	3.6	3.0	2.8

Tabel 41 Beoordeling door ouders van de mate waarin de school informatie of steun biedt voor ouders, afhankelijk van de kwaliteit van de relatie met zorgouders (volgens de school)

Kwaliteit relatie ouders-school	Communicatie	Overleg	Educatie	Steun
< 3.2	3.7	3.6	2.8	2.9
3.2 – 3.5	3.6	3.6	2.6	2.8
3.5 – 3.7	3.7	3.6	3.1	2.9
> 3.7	3.4	3.6	2.9	3.1

Tabel 42 Beoordeling door ouders van de mate waarin de school informatie of steun biedt, afhankelijk van de achtergrond van de ouders, uitgedrukt in het leerlinggewicht (1.0 = kind van autochtone ouders, 1.25 = kind van autochtone ouders met geringe schoolopleiding, 1.9 = kind van allochtone ouders met geringe schoolopleiding)(n=150)

Leerlinggewicht	Communicatie	Overleg	Educatie	Steun
1.0 (100)	3.7	3.7	2.9	3.0
1.25 (20)	3.4	3.3	2.5	2.8
1.9 (27)	3.6	3.6	2.8	2.7
Onbekend (3)	4.0	3.3	2.7	3.0

Afstemming tussen aanbod en behoeften

Aanvullend hebben we de afstemming tussen enerzijds de behoeften van ouders ten aanzien van de school en anderzijds hun beoordeling van de mate waarin de school tegemoetkomt aan die behoeften geanalyseerd. Er zijn (bivariate) correlaties berekend tussen de corresponderende paren. Er blijkt sprake van samenhang tussen de behoefte van ouders en het ervaren aanbod aan communicatie over het onderwijs ($r = .27$), evenals tussen de behoefte van ouders aan die communicatie

en het (ervaren) aanbod aan overleg over het kind ($r = .20$) en de behoefte van ouders aan (persoonlijke) steun en de mate waarin zij die steun van de school ervaren ($r = .30$). Het gaat wel steeds om zwakke samenhangen tussen aanbod en behoeften.

De relatie van de school met de ouders

Tot slot is, ter afronding van de tweede onderzoeksvraag (b.2), gevraagd hoe de ouders de relatie met de school ervaren. Drie uitspraken -waarop ouders telkens konden aangeven in hoeverre zij het daarmee (zeer) oneens of (zeer) eens waren- vormen samen de schaal 'relatie school-zorgouders'. De afzonderlijke items lopen, zoals in hoofdstuk 3 al toegelicht, parallel aan de vragen die de scholen hebben beantwoord over hun relatie met de ouders van zorgleerlingen op de school. De items:

- a. *Met de school was goed overleg mogelijk over de aanpak van ons kind op school en thuis.*
- b. *Wij als ouders en de leerkracht(en) hadden dezelfde kijk op ons kind.*
- c. *De communicatie met de school was goed.*

De gemiddelde waardering van de ouders voor hun relatie met de school van hun kind is niet echt groot te noemen. De gemiddelde score is 3.8 (std. = 0.8), wat inhoudt dat ouders op de drie genoemde uitspraken doorgaans wel instemmend antwoorden. Er zijn weinigen die het met deze uitspraken oneens zijn, wel zijn er vrij veel ouders die een neutrale positie kiezen. De oordelen van de ouders staan in tabel 43.

Ouders die minder tevreden zijn geven in de telefonische interviews bijvoorbeeld aan dat zij een andere kijk hadden op de problemen van hun kind en strijd hebben moeten leveren om het kind getest te krijgen op zaken als dyslexie of dyscalculi. Deze ouders hebben dan op eigen initiatief een extern deskundige ingeschakeld en vinden het jammer dat bij de school de deskundigheid ontbreekt om dit soort problematiek tijdig te onderkennen en goed te begeleiden.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Tabel 43 Het oordeel van ouders over de relatie met school; percentages (n = 150)

Aspecten van de relatie	Antwoordcategorieën				
	1 zeer mee oneens	2 mee oneens	3 neutraal	4 mee eens	5 sterk mee eens
Met de school was goed overleg mogelijk over de aanpak van ons kind op school en thuis.	1	5	21	56	17
Wij als ouders en de leerkracht(en) hadden dezelfde kijk op ons kind.	5	6	27	46	16
De communicatie met de school was goed.	1	6	17	57	19

Vershil in relatie school-ouders, afhankelijk van de leerlingpopulatie, relatie met zorgouders en leerlinggewicht

Zoals ook bij de overige vragen is gebeurd, is vervolgens onderzocht of er sprake is van verschillen die verband houden met de samenstelling van de leerlingenpopulatie op de school, de relatie met ouders van zorgleerlingen en de achtergrond van de ouders (uitgedrukt in leerlinggewicht). In de tabellen 46 tot en met 48 staan de gevonden gemiddelden en standaardafwijkingen bij die uitgevoerde variantie-analyses (ANOVA). We vinden geen verschillen tussen de oordelen van ouders van scholen met een meer 'witte' dan wel meer 'gekleurde' samenstelling van de schoolpopulatie (zie tabel 44). We vinden evenmin verschillen tussen de oordelen van ouders van scholen met een meer of minder goed contact met de ouders van zorgleerlingen (zie tabel 45).

Resultaten

Tabel 44 Gemiddelde waardering van de ouders voor de relatie ouders-school, afhankelijk van de samenstelling van de schoolpopulatie (uitgedrukt in % allochtone leerlingen op de school)(n=150)

schoolpopulatie	gem.	std.
< 5	3.8	0.6
5 – 16	4.0	0.8
16 – 51	3.5	0.9
> 51	3.6	0.8

Tabel 45 Gemiddelde waardering van de ouders voor de relatie ouders-school, afhankelijk van de kwaliteit van de relatie met zorgouders (volgens de school)(n=150)

schoolpopulatie	gem.	std.
< 3.2	3.8	0.9
3.2 – 3.5	3.7	0.8
3.5 – 3.7	3.8	0.6
> 3.7	3.8	0.8

Wel blijkt de relatie met de school anders te worden beoordeeld door de Nederlandse ouders enerzijds en de allochtone ouders anderzijds (zie tabel 46). Met name de allochtone ouders blijken minder positief in hun waardering van de relatie met de school van hun kind dan de ouders van 1.25 leerlingen en vooral de ouders van de Nederlandse (1.0) leerlingen ($p < .05$).

Tabel 46 Gemiddelden en standaardafwijkingen van door de ouders van de kwaliteit van de relatie ouders-school, gelet op de achtergrond van de ouders, uitgedrukt in het leerlinggewicht (1.0 = kind van autochtone ouders, 1.25 = kind van autochtone ouders met geringe schoolopleiding, 1.9 = kind van allochtone ouders met geringe schoolopleiding)(n=147)

Leerlinggewicht	gem.	std.
1.0	3.9	.74
1.25	3.7	.62
1.9	3.4*	.88

* $p < .05$

3.4.2.3 Voorwaarden voor betrokkenheid ouders: actieve roltoekenning, competentie, uitnodigende opstelling van de school en acceptatie door hun kind

De derde onderzoeksvraag (b.3) in deze dieptestudie onder ouders van zorgleerlingen luidde: in hoeverre zijn bij ouders van zorgleerlingen de voorwaarden voor een grote betrokkenheid vervuld? De vraag naar de vervulling van de voorwaarden is opgedeeld in vier vragen: a. welke rol kennen de ouders zichzelf toe, b. hoe competent achten zij zichzelf, c. voelen zij zich door de school als partner beschouwd, d. voelen zij door het kind 'uitgenodigd' tot betrokkenheid? De vier voorwaarden voor ouderbetrokkenheid zijn overgenomen van het model van Hoover-Dempsey. Om de vier voorwaarden die een rol spelen in de totstandkoming van ouderbetrokkenheid te onderzoeken bij de ouders van zorgleerlingen, is voor elk van de genoemde voorwaarden een schaal samengesteld, opgebouwd uit uitspraken waarbij ouders de mate van instemming konden aangeven. In paragraaf 3.3.2.5 zijn de resultaten van de schaalconstructie al besproken. Tabel 47 laat ten eerste de gemiddelde scores zien voor de vier voorwaarden voor ouderbetrokkenheid die Hoover-Dempsey e.a. centraal stellen. Op alle vier deze voorwaarden scoren de ouders redelijk positief. Samengevat betekent het dat de ouders van Nederlandse zorgleerlingen veelal:

- a. Zichzelf een actieve rol toekennen bij het onderwijs aan hun kind (zij volgen hoe het met hun kind gaat, willen weten hoe de leerkracht met het kind omgaat, informeren de leerkracht en willen betrokken worden bij beslissingen over het kind).
- b. Zichzelf voldoende competent achten hun kind te steunen (via het uitleggen van de lesstof, het geven van nuttige informatie aan de leerkracht, het stimuleren en motiveren van het kind, overleggen met de leerkracht etc.).
- c. Zich in redelijke mate door de school gerespecteerd en gehoord voelen, al is er op dit punt zeker nog ruimte voor verbetering van de kant van de scholen.
- d. Merken dat hun kind het veelal prettig vindt wanneer zij hem/haar helpen bij schoolzaken, of wanneer zij op school actief zijn.

Tabel 47 Gemiddelde scores op de schalen voor voorwaarden bij ouders voor ouderbetrokkenheid: actieve roltoekenning, competentie, uitnodigende houding van de school en acceptatie door het kind van betrokkenheid ouders (1=zeer mee oneens, 2=mee oneens, 3=neutraal, 4=mee eens, 5=sterk mee eens)

Voorwaarden bij ouders	gem.	std.
Ouders kennen zichzelf een actieve rol toe (4 items)	4.2	0.5
Ouders achten zichzelf competent om hun kind te ondersteunen (5 items)	4.0	0.5
Ouders voelen zich door de school uitgenodigd om betrokken te zijn (6 items)	3.7	0.6
Het kind accepteert de betrokkenheid van ouders (6 items)	3.9	0.6

In een overzicht van de mate waarin volgens de ouders de voorwaarden voor hun betrokkenheid bij het onderwijs zijn vervuld (Tabel 48) zien we dat maar zeer weinig ouders vinden dat dit niet het geval is (varieert tussen 1 en 3% (zeer) mee oneens). De mate waarin ouders zich door de school voelen uitgenodigd om betrokken te zijn krijgt het hoogste percentage neutrale reacties van ouders van alle vier voorwaarden voor betrokkenheid en de minste instemming van de ouders. Ook de voorwaarden voor betrokkenheid van ouders, acceptatie door het kind en de beoordeling van hun eigen competentie, zijn niet steeds goed vervuld.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Tabel 48 De mate waarin bij ouders voorwaarden voor hun betrokkenheid zijn vervuld; percentages (n = 150)

Voorwaarden (aantal items per schaal)	Antwoordcategorieën ^a				
	1 zeer mee oneens	2 mee on- eens	3 neutraal	4 mee eens	5 sterk mee eens
Ouders kennen zichzelf een actieve rol toe (4 items)	0	0	6	60	34
Ouders achten zichzelf competent om hun kind te ondersteunen (5 items)	0	1	13	71	15
Ouders voelen zich door de school uitgenodigd om betrokken te zijn (6 items)	0	3	22	62	13
Het kind accepteert de betrokkenheid van ouders (6 items)	1	1	18	60	20

^a Schaalwaarden zijn afgerond tot gehele waarden.

Verskil in vervulling voorwaarden voor betrokkenheid, afhankelijk van de leerlingenpopulatie, kwaliteit van de relatie met zorgouders en leerlinggewicht

Bij uitvoering van variantie-analyses (ANOVA) op de vier schalen, worden geen verschillen gevonden voor de kenmerken samenstelling van de leerlingenpopulatie, kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen, noch voor het kenmerk 'leerlinggewicht'. Er zijn dus géén verschillen tussen ouders van scholen met veel of weinig allochtone leerlingen in actieve roltoekenning van de ouders, gevoel van competentie van de ouders, de ervaren houding van de school en de houding van het eigen kind. Evenmin zijn er in deze opzichten verschillen tussen de oordelen van ouders die samenhangen met de kwaliteit van de relatie met ouders van zorgleerlingen volgens de school.

Bij drie van de vier voorwaarden voor ouderbetrokkenheid vinden we geen verschillen tussen ouders die gerelateerd zijn aan de achtergrond van die ouders. Slechts op een aspect blijkt er wel een significant verschil: de allochtone ouders oordelen wat minder positief over de uitnodigende houding van de school dan de overige ouders ($F= 3.783$, $p < .05$), zie tabel 49.

Tabel 49 Gemiddelde waardering van de ouders voor de uitnodigende houding van de school, afhankelijk van de achtergrond van de ouders, uitgedrukt in het leerlinggewicht (1.0 = NL, 1.25=ouders met geringe schoolopleiding, 1.9=allochtone ouders)(n=147)

Leerlinggewicht	gem.	std.
1.0	3.8	.57
1.25	3.7	.50
1.9	3.5*	.63

* $p < .05$

3.4.3 Relatie tussen betrokkenheid van de ouders en ervaring van de school

In de laatste onderzoeksvraag (c.2) gaat het om het individuele niveau: is de betrokkenheid van de ouders in overeenstemming met de betrokkenheid zoals de school die ervaart? Hiertoe zijn kruisvalidaties uitgevoerd tussen enerzijds de beoordelingen van de leerkracht en anderzijds de beoordelingen van de ouders op de parallelle items uit de twee databestanden. De betrokkenheid van de ouders verkregen uit het door ons uitgevoerde ouderonderzoek eind 2006 wordt vergeleken met de betrokkenheid van de school uit het zesde Primacohort in schooljaar 2004-2005.

Aan de leerkracht is gevraagd voor elke zorgleerling de relatie met de ouders te beoordelen op basis van de volgende drie uitspraken:

- Met de ouders van dit kind is goed overleg mogelijk over de aanpak op school en thuis.
- De ouders en ik hebben dezelfde kijk op het probleem van het kind.
- De communicatie met de ouders over dit kind is goed.

Aan de ouders van het betreffende kind zijn vervolgens parallelle uitspraken voorgelegd over de rol van de school in de relatie met de ouders:

- Met de school was goed overleg mogelijk over de aanpak van ons kind op school en thuis
- Wij als ouders en de leerkracht(en) hadden dezelfde kijk op ons kind
- De communicatie met de school was goed.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Berekening van de correlatie van de gegeven antwoorden (zie tabel 50) maakt zichtbaar dat er inderdaad op twee van de drie genoemde aspecten sprake is van samenhang tussen de oordelen van de school en de ouders. Er is geen significante samenhang gevonden tussen het oordeel van de school en het oordeel van de ouders over de kwaliteit van het overleg over de aanpak thuis en op school, maar wel tussen het oordeel van de school en van de ouders over de kijk op het probleem van het kind, al is het geen sterk verband ($r = .22$) en tussen het oordeel van school en van de ouders over de kwaliteit van de communicatie over het kind, eveneens geen sterk verband ($r = .25$). Overigens zien we ook een positieve samenhang tussen overeenstemming in de kijk op het kind (volgens de ouders) en de kwaliteit van de communicatie met de ouders (volgens de school) ($r = .26$). De sterkte van de samenhangen is gering in alle gevallen.

Het lijkt er op dat leraren en ouders vaak nogal verschillen in visie. Als gevolg van het tijdsverschil waarin de beoordelingen van ouders en scholen plaatshadden, kunnen we te maken hebben met een meetprobleem. Dit zal de sterkte van de relatie kunnen doen afnemen.

Tabel 50 Correlatie tussen de perspectieven van de ouders en de school op de relatie school-ouders (n varieert tussen 143 en 147)

	Goed overleg met de school over aanpak kind (volgens ouders)	Zelfde kijk op kind (volgens ouders)	Goede communicatie met school over kind (volgens ouders)
Goed overleg met ouders over aanpak kind (volgens school)	-.03	.10	.11
Zelfde kijk op kind (volgens school)	.13	.22*	.15
Goede communicatie met ouders over kind (volgens school)	.14	.26*	.25*

* $p < .01$

3.5 Conclusies en discussie

In het onderzoek staat de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs centraal. Op basis van school en oudergegevens uit het Primacohort zijn hierover gegevens geanalyseerd en over eventuele moderatoren, met name het zorgbeleid en het verwijsgedrag van de school, kenmerken van de school en van de leerlingenpopulatie en samenwerkingsrelaties van de school. De vrij recente zesde Primameting, waarvan leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften het thema vormden, leverde hiervoor de gegevens. Voor de gegevens van de ouders zelf over hun betrokkenheid bij het onderwijs is een verdiepend onderzoek onder ouders uitgevoerd, waarbij de selectie van ouders op grond van gegevens uit Prima is uitgevoerd. Achtereenvolgens bespreken we hieronder de antwoorden op de onderzoeksvragen.

Onderzoeksvragen a.1 en a.2

Wat betreft de *ervaring van scholen met de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs* (a.1) laten de resultaten zien dat scholen de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs weliswaar positief beoordelen, zowel a. het overleg met ouders over handelingsplannen als b. de kwaliteit van het contact tussen ouders en school volgens directieleden en c. de kwaliteit van relaties tussen ouders en school volgens leerkrachten, maar dat er nog wel ruimte voor verbetering is. Verbetering is zelfs nodig; de regelgeving verplicht scholen ouders op de hoogte te stellen van het handelingsplan en de evaluatie ervan, zodat bij dit onderdeel van de betrokkenheid van ouders een bijna maximale beoordeling zou mogen worden verwacht. Dat was niet het geval. Met het oog op een mogelijke verbetering van de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs merken we op dat met name het relatief minder positieve leerkrachtoordeel over de competentie van ouders bij de begeleiding van hun kind, een onderdeel van de door de leerkrachten beoordeelde kwaliteit van de relatie tussen ouder en school, het oordeel van leerkrachten over de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs wat lager uit deed vallen.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

De *samenhang van door scholen ervaren betrokkenheid van ouders en verschillende moderatoren* is onderzocht ter beantwoording van onderzoeksvraag a.2. De samenhang van de ervaren betrokkenheid van ouders wordt hieronder besproken met ten eerste het zorgbeleid van de school ten aanzien van zorgleerlingen, ten tweede het verwijzingsgedrag van scholen, ten derde kenmerken van de leerlingenpopulatie en de school en ten vierde samenwerkingsrelaties van de school.

Ten eerste bespreken we de *samenhang van de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs met het zorgbeleid van de school*. Bij het zorgbeleid van de school zijn zeven aspecten onderscheiden: visie op opvang zorgleerlingen in het regulier onderwijs, negatieve gevolgen van het beleid voor zorgleerlingen, kwaliteit van procedures rond zorgleerlingen, ervaren problemen met de zorgstructuur, functioneren van het samenwerkingsverband, vertrouwen in eigen kunnen van leerkrachten bij lesgeven aan diverse leerlingengroepen en de mate waarin zorgleerlingen als belastend worden ervaren. Op drie punten is een samenhang gevonden tussen verschillende aspecten van de betrokkenheid van ouders enerzijds en het zorgbeleid van de scholen anderzijds: a. naarmate de visie van leerkrachten op het beleid om zoveel mogelijk zorgleerlingen in het regulier onderwijs te houden positiever is, wordt ook de ouderbetrokkenheid bij het onderwijs positiever beoordeeld en omgekeerd, b. naarmate de school meer problemen met de zorgstructuur ervaart, respectievelijk c. zorgleerlingen als belastend ervaart, wordt de ouderbetrokkenheid bij het onderwijs negatiever beoordeeld en omgekeerd. Het zorgbeleid van scholen blijkt vooral samen te hangen met de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs, zoals beoordeeld door de directie, en minder met de ouderbetrokkenheid, zoals beoordeeld door de leerkracht. Overigens zijn de gevonden samenhangen, hoewel statistisch significant, nergens sterk.

Ten tweede bespreken we de *samenhang van de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs met het verwijzingsgedrag van scholen*. Voor het verwijzingsgedrag zijn twee maten genomen, te weten het percentage verwijzingen naar het speciaal (basis)onderwijs en het percentage LGF-leerlingen op een school. Er is een negatief verband tussen het percentage verwijzingen en de beoordeling door de directie van de betrokkenheid van ouders: naarmate het percentage verwijzingen lager ligt, is de betrokkenheid van de ouders bij het onderwijs beter en andersom. Het percentage LGF-leerlingen op een school hangt positief samen met alle drie de beoordelingen van de betrokkenheid van ouders:

naarmate het percentage LGF-leerlingen hoger ligt, is de betrokkenheid bij het onderwijs beter. Waarbij moet worden bedacht, dat beide percentages – verwijzingen en LGF-leerlingen – uiterst klein (minder dan 1% per jaar) zijn per school. Het gaat om zwakke samenhangen. In een verdiepende multivariate analyse bleek het percentage verwijzingen op school beter dan uit de betrokkenheid van ouders uit het aanwezige percentage achterstandsleerlingen (1.25 en 1.90 leerlingen) te voorspellen: meer verwijzingen naarmate er meer achterstandsleerlingen op een school zijn. Overigens bleef het ook dan bij een geringe hoeveelheid verklaarde variantie van het percentage verwijzingen.

Concluderend lijkt het dat het percentage LGF-leerlingen op een school sterker dan het percentage verwijzingen verband houdt met de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs. Het gevonden verband met het percentage verwijzingen is wel in de verwachte richting: een grotere ouderbetrokkenheid gaat samen met minder verwijzingen.

Ten derde bespreken we de *samenhang van de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs met kenmerken van de leerlingenpopulatie en van de school*. Bij de kenmerken van de *leerlingenpopulatie* zijn onderscheiden het percentage leerlingen met 1.25 en 1.90 gewicht, het percentage laagpresterende leerlingen (laagste 10%), het percentage leerlingen met een externaliserende of internaliserende gedragsproblematiek en de mate waarin zorgleerlingen uit probleemgezinnen komen. Van de drie beoordelingen van ouderbetrokkenheid houdt de mate van overleg met ouders over handelingsplannen nauwelijks verband met kenmerken van de leerlingenpopulatie. De kwaliteit van de contacten met ouders volgens de directie en de kwaliteit van de relatie met ouders volgens leerkrachten hangt veelal wel samen met kenmerken van de leerlingenpopulatie. Over het algemeen is de betrokkenheid van ouders bij de school minder naarmate er meer achterstandsleerlingen, leerlingen met 1.25 en 1.9 gewichten, op de school zitten. Ditzelfde is het geval voor de aanwezigheid van laagpresterende leerlingen, leerlingen die behoren tot de 10 procent laagst presterende leerlingen, en de aanwezigheid van leerlingen met externaliserende gedragsproblemen. Ook voor de mate waarin zorgleerlingen volgens de leerkrachten uit probleemgezinnen komen geldt dit. De onderzoeksresultaten lijken te bevestigen dat grote verschillen in culturele achtergrond tussen thuis en school nogal eens tot onbegrip kunnen leiden, zoals in het onderzoek van Jepma (2003) naar voren

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

kwam. De betrokkenheid van ouders bij de school blijkt geen enkel verband te hebben met beide gemeten *schoolkenmerken*: het aantal leerlingen per school en het gemiddelde aantal jaren onderwijservaring van de leerkrachten.

Ten vierde bespreken we de *samenhang van de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs met samenwerkingsrelaties van de school*. Samenwerkingsrelaties worden op school vaak aangegaan vanwege de aanwezigheid van zorgleerlingen en van achterstandsleerlingen en ook wel vanwege een geringe betrokkenheid van ouders. De betrokken samenwerkingsrelaties zijn: deelname aan Voorschool-project, Peutergroep binnen de school, Verlengde-schooldag, samenwerking met zorg- en hulpverleningsinstanties voor ouders van kinderen met problemen en de ontwikkeling tot Brede School. Weer worden nauwelijks samenhangen tussen de mate van overleg over handelingsplannen en de aanwezigheid van samenwerkingsrelaties gevonden. Voor beide andere indicatoren van ouderbetrokkenheid geldt dat ze negatief samenhangen met de mate waarin scholen verschillende samenwerkingsrelaties zijn aangegaan. Dit geldt niet voor de samenhang tussen de instelling van een peutergroep en de beoordeling van de contacten door de directie, want daar is het verband niet significant. Concluderend kan worden gesteld dat de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs inderdaad minder lijkt naarmate de aanwezigheid van samenwerkingsrelaties groter is: een bevestiging van de veronderstelde redenen voor het aangaan van samenwerkingsrelaties door een school.

Onderzoeksvragen b.1 tot en met b.3 en c.1 en c.2

Nu volgt, na een korte bespreking van de uitvoering van het onderzoek onder ouders, de beantwoording van de onderzoeksvragen waarvoor we een dieptestudie onder ouders van zorgleerlingen hebben uitgevoerd: de vragen b.1 tot en met b.3 en c.1 en c.2. Voor de c-vragen zijn ook de Prima gegevens over scholen gebruikt. De bespreking van iedere b-vraag wordt met de beantwoording van vraag c.1 voor die vraag afgerond.

De beoogde *samenstelling van de steekproef van ouders van zorgleerlingen in het onderzoek onder ouders* is succesvol verlopen. Er zijn zowel ouders van scholen met weinig en met veel allochtone leerlingen, als van scholen met een meer gemengde populatie in vertegenwoordigd. In de respons komen zowel ouders voor van scholen met een goede als een slechte, als een meer 'gemiddelde' relatie met ouders van zorgleerlingen. In totaal is van 150 ouders een mondelinge

of schriftelijke beantwoording van de vragenlijst verkregen, onder wie van ongeveer 20 procent ouders van allochtone herkomst.

Wat betreft de onderzoeksvraag (b.1) naar de *betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs aan hun kind* zien we dat de ouders van de zorgleerlingen zich over het algemeen betrokken voelen bij het onderwijs dat hun kind krijgt. Wel maken enkelen kritische kanttekeningen waarin zij aangeven dat de school in dit opzicht wel wat vaker initiatief zou kunnen tonen. De ouders voelen wel betrokkenheid bij het onderwijs, maar zij voelen zich door de school niet altijd (erbij) betrokken. Het grootste deel van de ouders (zo'n 80%) is betrokken geweest bij het opstellen van een eventueel *individueel handelingsplan* voor hun kind en wordt ook op de hoogte gehouden van de vorderingen van het kind. Op dit punt lijkt er echter ruimte voor verbetering: de inbreng van ouders van zorgleerlingen is nog vaak beperkt en het op de hoogte houden van vorderingen gebeurt regelmatig alleen via de 10-minutengesprekjes die er voor alle leerlingen zijn. Bovendien zegt de regelgeving dat de ouders moeten instemmen met en op de hoogte moeten worden gehouden van de resultaten van een individueel handelingsplan, waardoor een betrokkenheid van ouders bij het handelingsplan van (bijna) 100 procent verwacht zou hebben mogen worden.

In navolging van het *model van Hornby voor de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen* zijn bijdragen en behoeften van ouders onderscheiden. Voor beide, bijdragen en behoeften, gaat het om vier vormen die voor een aflopend aantal ouders zouden gelden. Bij bijdragen zijn dat a. het informeren van de leerkracht, b. samenwerken met de school/helpen met schoolwerk thuis, c. fungeren als hulpouder en d. deelname aan de mr, gmr of het schoolbestuur. Bij behoeften zijn dat a. communicatie vanuit de school over het onderwijs, b. overleg met de school over het eigen kind, c. educatie vanuit de school en d. steun voor ouders bij de omgang met hun kind. De ouders tonen hun betrokkenheid bij de school vooral via de informatie die zij de leerkracht geven over hun kind, en in nog sterkere mate door hun kind te helpen bij schoolwerk thuis. Ook, maar in wat mindere mate, vervullen zij taken zoals die van hulpouder op school, en/of zijn zij betrokken bij het schoolbeleid. De mate waarin ouders betrokken zijn correspondeert over het algemeen met hun behoeften aan betrokkenheid. Scholen bieden relatief meer communicatie en overleg, en ouders hebben daaraan ook meer behoefte. Scholen bieden relatief minder educatie en persoonlijke steun, ouders

hebben daaraan ook minder behoefte. Het model van Hornby voor betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs aan hun kind blijkt in grote lijnen ook voor de Nederlandse ouders op te gaan. Alleen komt de ouderbijdrage in de vorm van samenwerking/thuis helpen bij schoolwerk hier relatief sterker naar voren dan volgens het model zou worden verwacht.

Wat betreft verschillen in betrokkenheid, blijkt uit verschillen in bovenstaande bijdragen en behoeften van ouders wordt, ter beantwoording van een onderdeel van onderzoeksvraag c.1, onderzocht in hoeverre de bijdragen en de behoeften afhankelijk zijn van de leerlingenpopulatie van de school, de kwaliteit van de relatie ouders-school en het leerlinggewicht. Dit laatste als indicatie van de sociaaleconomische achtergrond van de ouders zelf. We zien dat ouders van scholen met veel allochtone leerlingen (cq de allochtone ouders) meer dan anderen aangeven een bijdrage te leveren door de school te informeren over hun kind en ook een grotere behoefte blijken te hebben aan overleg met de school over hun kind.

Wat betreft de onderzoeksvraag b.2 naar de *opstelling van de school ten aanzien van de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs aan hun kind* zijn dezelfde bijdragen en behoeften van ouders onderzocht als in de hierboven besproken onderzoeksvraag b.1. Nu echter met het oog op de opstelling van de school ten opzichte van de bijdragen en behoeften van ouders. De scholen blijken in de ogen van ouders in meerderheid wel open te staan voor de bijdragen van ouders, zoals in de vorm van informatie van ouders over het kind, hulp van ouders of activiteiten van hulpouders. Ze lijken duidelijk minder tegemoet te komen aan de behoeften van ouders om hun betrokkenheid bij het onderwijs in te kunnen vullen, met name aan educatie vanuit de school of steun voor ouders bij de omgang met hun kind. Waar het gaat over enerzijds de behoeften van ouders aan communicatie en overleg en anderzijds de mate waarin de school dat volgens de ouders biedt, is er in de meeste gevallen sprake van een overeenstemming tussen ouders en school.

Wat betreft verschillen in openstaan voor betrokkenheid van ouders, blijkt uit verschillen in openstaan voor bovenstaande bijdragen en behoeften van ouders, is ook hier ter beantwoording van een onderdeel van onderzoeksvraag c.1, onderzocht in hoeverre de bijdragen en de behoeften afhankelijk zijn van de leerlingenpopulatie van de school, de kwaliteit van de relatie ouders-school en het leerlinggewicht. We zien dat ouders op scholen met een gemengde leerlingenpopulatie (tussen 16 en 51% allochtone leerlingen) wat minder positief oordelen op

dit punt dan de ouders van de andere scholen. Bij de allochtone ouders vinden we ook verschil in beoordeling: zij zijn wat minder positief over de opstelling van de school dan de andere ouders. Bij hen gaat het dan meer specifiek over de openheid van de school voor hulp van ouders aan het kind bij schoolwerk. We kunnen concluderen dat ouders over het algemeen niet ontevreden lijken, maar vooral bij de allochtone ouders lijkt er ruimte voor verbetering in het openstaan voor hun bijdragen.

Ter afronding van de tweede onderzoeksvraag b.2 is onderzocht *hoe de ouders de relatie met de school ervaren*. Ouders reageerden op drie uitspraken, vergelijkbaar met de vragen die de scholen hebben beantwoord over hun relatie met de ouders van zorgleerlingen op de school: (a) met de school was goed overleg mogelijk over de aanpak van ons kind op school en thuis, (b) wij als ouders en de leerkracht(en) hadden dezelfde kijk op ons kind en (c) de communicatie met de school was goed. De ouders beoordelen hun relatie met de school weliswaar positief maar van een echt goede relatie lijkt geen sprake.

Ook is onderzocht, ter beantwoording van een onderdeel van onderzoeksvraag c.1, in hoeverre de relatie verschillend wordt beoordeeld afhankelijk van de leerlingenpopulatie van de school, de kwaliteit van de relatie ouders-school en van het leerlinggewicht. Allochtone ouders blijken de relatie met de school het minst positief te ervaren, ook minder positief dan de ouders van autochtone achterstandsleerlingen. Verder werden geen verschillen gevonden.

Wat betreft de onderzoeksvraag b.3 naar de vervulling van de *voorwaarden voor de betrokkenheid van ouders van zorgleerlingen bij het onderwijs aan hun kind* zijn aan de ouders de vier voorwaarden voor ouderbetrokkenheid uit het *model van Hoover-Dempsey en anderen* voorgelegd. Onderzocht is in hoeverre bij de ouders voldaan is aan (1) een actieve rol die de ouders zichzelf toekennen, (2) vertrouwen bij de ouders in eigen kunnen, (3) een uitnodigende opstelling door de school en (4) acceptatie door het kind van de betrokkenheid van de ouders. Op alle vier de punten lijken de voorwaarden te zijn vervuld. Over het algemeen kennen ouders zichzelf een actieve rol toe, achten ze zich competent voor een goede begeleiding van hun kind, nodigt de school ouders uit om betrokken te zijn bij het onderwijs en accepteert hun kind de betrokkenheid van ouders. De uitnodigende opstelling van de school blijkt van de vier voorwaarden voor betrokkenheid het minst te zijn vervuld.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

Eveneens is onderzocht, ter beantwoording van een onderdeel van onderzoeksvraag c.1, in hoeverre de vervulling van de voorwaarden voor ouderbetrokkenheid verschillen afhankelijk van de leerlingenpopulatie van de school, de kwaliteit van de relatie ouders-school en van het leerlinggewicht. Ook op dit punt echter blijkt er sprake van één verschil: de allochtone ouders beoordelen de opstelling van de school als minder 'uitnodigend' dan de andere ouders.

Voor de laatste onderzoeksvraag (c.2) naar de *relatie tussen de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs en de ervaring van de school met de betrokkenheid van ouders*, zijn op drie kenmerken van de betrokkenheid kruisvalidaties uitgevoerd. Het betrof de volgende kenmerken van de relatie: (a) mogelijk zijn van goed overleg met de ouders, respectievelijk met de school, over de aanpak van het kind op school en thuis, (b) een zelfde kijk op het probleem van het kind als de ouders, respectievelijk de leerkracht(en) en (c) goede communicatie over het kind met de ouders, respectievelijk met de school. De oordelen van de ouders en van de school over een zelfde kijk op het probleem van het kind en over het bestaan van een goede communicatie over het kind blijken samen te hangen: naarmate de ouders dit meer onderschrijven doet de school dat ook. Het gaat echter om vrij zwakke samenhangen. De oordelen van de ouders en van de school over het goede onderlinge overleg over de aanpak van het kind houden geen verband met elkaar. Leraren en ouders lijken nogal te verschillen in visie op de betrokkenheid van ouders. Daarbij moet opgemerkt worden dat er een aanzienlijk tijdsverschil tussen de beoordelingen van ouders (schooljaar 2006-2007) en van scholen (schooljaar 2004-2005) zat, waardoor er een meetprobleem kan zijn opgetreden. Een afname in sterkte van de relatie tussen de beoordelingen van scholen en ouders kan daarvan het gevolg zijn.

Tot slot

We bespreken tot slot een paar punten ter toelichting op de conclusies en discussie op dit onderzoek naar betrokkenheid van ouders bij het onderwijs, hier omschreven als de mate waarin ouders belangstelling hebben voor het onderwijs aan hun kind en geneigd zijn zich daarvoor in te zetten. In het empirische deel van dit onderzoek is het schoolbeleid ten aanzien van de betrokkenheid van de ouders bij het onderwijs alleen vanuit de kant van de ouders onderzocht, want we beschikken niet over informatie van de school hierover. In het onderzoeksvoorstel gingen we uit van de beschikbaarheid van deze gegevens van scholen, maar in de zesde

meting van Prima bleken de vragen over het schoolbeleid ten aanzien van de betrokkenheid van ouders weggelaten. We hebben daarom extra de gegevens over het *zorgbeleid* van scholen uitgediept, een deel van het schoolbeleid dat weliswaar niet specifiek is gericht op de betrokkenheid van de ouders van zorgleerlingen maar wel op zorgleerlingen op de school.

De ouders oordelen vrij positief over hun betrokkenheid bij het onderwijs aan hun kind. Over de vier voorwaarden om de betrokkenheid te realiseren (het model voor betrokkenheid van Hoover-Dempsey en anderen) oordelen ze niet even positief. Aan hun eigen competentie en de acceptatie door hun kind van hun betrokkenheid twijfelen ze wel enigszins, maar het minst achten ouders een uitnodigende opstelling door de school aanwezig. Aan de vervulling van de laatste voorwaarde voor betrokkenheid en mogelijk ook aan de verbetering van de competentie van ouders zou de school iets kunnen verbeteren. Wellicht hoeft niet iedere school afzonderlijk hiervoor te zorgen; bovenschoolse instellingen zoals samenwerkingsverbanden, zouden deze activiteiten kunnen uitvoeren (zie ook hoofdstuk 2 van dit rapport). Dit past in de beoogde keten van zorg waarvan zowel de ouders als bovenschoolse instellingen deel uitmaken.

Van de kant van de school lijkt eveneens ruimte voor verbetering van de betrokkenheid van ouders. Zoals we een aanbod van activiteiten zouden willen zien voor ouders om meer betrokken te kunnen zijn bij het onderwijs, zo zouden we leerkrachten beter met de betrokkenheid van ouders willen leren omgaan. Dit geldt des te meer als er enige frictie of onbegrip is tussen school en ouders over de benadering van de kinderen. Wellicht ligt hier een taak voor de opleidingen die doorgaans weinig aandacht aan de betrokkenheid van de ouders bij het onderwijs besteden en leerkrachten niet scholen in de samenwerking met de ouders.

In dit onderzoek bleken allochtone ouders zich vaker dan de anderen minder uitgenodigd te voelen tot betrokkenheid bij het onderwijs en als minder betrokken te worden gezien. Dit is een bevestiging van verschillende onderzoeksresultaten die in hoofdstuk twee zijn beschreven. Bij activiteiten vanuit de school of bovenschoolse instellingen om de betrokkenheid van ouders te verbeteren, zou specifiek aandacht aan de allochtone ouders moeten worden gegeven. Uitgebreide suggesties zijn onder meer te vinden in Booijnck (2007). In deze, voor de onderwijspraktijk bedoelde publicatie worden vijf voorwaarden behandeld voor een verbeterde communicatie: a. de school moet een eenduidige visie en systematisch

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelstudie 3

ouderbeleid ontwikkelen; b. de school dient toe te zien op een gelijkwaardig tweerichtingsverkeer; c. de school moet meer tijd inruimen voor communicatie met ouders; d. de school moet moeite gaan doen om het taalverschil te overbruggen, en e. de school moet vaker allochtone ouders proberen te mobiliseren. Uiteraard hebben scholen te maken met ouders die in meer en mindere mate betrokken willen en kunnen worden bij het onderwijs aan hun kind. Dit kan voor een deel worden ondervangen door ouders hulp en scholing te bieden. Hiermee zullen niet alle verschillen tussen ouders zijn opgelost. Daarom zal de school altijd moeten differentiëren in de mate van en wijze waarop verschillende ouders worden betrokken bij het onderwijs.

Verder willen we er op wijzen dat de regelgeving over de betrokkenheid van ouders bij de opstelling en evaluatie van individuele handelingsplannen voor hun kind kennelijk nog niet voldoende wordt nageleefd. Ouders blijken niet altijd betrokken bij het handelingsplan. Uiteraard kunnen hiervoor redenen zijn. Niet alle ouders van LGF-leerlingen bleken bijvoorbeeld een grote betrokkenheid bij het handelingsplan op prijs te stellen (Vergeer, Felix & Veen, 2007), maar dan zou een kennisgeving van het plan en de resultaten toch nog plaats kunnen hebben. Het gaat ten slotte om de uitvoering van de wet.

Literatuur

- Aalsvoort, G.M. van der, & Eendhuizen, K.J. (2005). *Functionele indicatiestelling: internationale literatuurstudie en mogelijke proefstudies in opdracht van NWO-BOPO*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Ameerun, P., & Carlo, D. (1999). *Bouwstenen voor ouderbetrokkenheid* (Doctoraalscriptie). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Barge, J.K., & Loges, W.E. (2003). Parent, student, and teacher perceptions of parental involvement. *Journal of Applied Communication Research*, 31(2), 140-163.
- Bas, S. (2002). *Communicatie met elkaar; waarover en hoe? De ervaringen van leerkrachten, leidsters en Turkse moeders over communicatie, opvoeding en leren op Kaleidoscoop locaties* (Doctoraalscriptie). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Bifulco, R., & Ladd, H.F. (2006). Institutional change and coproduction of public services: The effect of charter schools on parental involvement. *Journal of Public Administration research and Theory*, 16, 553-576.
- Blok, H., Fukkink, R.H., Gebhardt, E.C., & Leseman, P.P.M. (2005). The relevance of delivery mode and other programme characteristics for the effectiveness of early childhood intervention. *International Journal of Behavioral Development* 29(1), 35-47.
- Blok, H., & Peetsma, T. (2006). *Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid. Deelrapport 2: De positie van ouders in de samenwerkingsverbanden WSNS*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Blok, H., Peetsma, T.T.D., & Roede, E. (2007). Increasing the involvement of parents in the education of special-needs children. *The British Journal of Developmental Disabilities*, 53, 3-16.
- Boethel, M. (2004). *Readiness. School, Family & Community Connections. Annual Synthesis 2004*. (Austin, TX, Southwest Educational Development Laboratory). <http://www.sedl.org/connections/resources/readiness-synthesis.pdf>.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

- Booijnk, M. (2007). *Terug naar de basis. Mogelijkheden voor het verbeteren van de communicatie tussen leerkrachten en allochtone ouders in het primair onderwijs*. Leiden: Universiteit van Leiden
- Bush, G.W. (2001). No child left behind.
<http://www.whitehouse.gov/news/reports/no-child-left-behind.pdf>.
- Christenson, S.L., Hurley, C.N., Sheriden, S.M., & Fenstermacher, K. (1997). Parents' and school psychologists' perspectives on parental involvement activities. *The School Psychology Review*, 26, 111-130.
- Coenen, E.M. (2001). 'Word niet zoals wij!' *De veranderende betekenis van onderwijs bij Turkse gezinnen in Nederland* (Proefschrift). Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Cook, T., & Swain, J. (2001). Parents' perspectives on the closure of a special school: towards inclusion in partnership. *Educational Review*, 53(2), 191-198.
- Coots, J.J. (1998). Family resources and parent participation in schooling activities for their children with developmental delays. *The Journal of Special Education*, 31, 498-520.
- Croll, P. (2001). Teacher contact with parents of children with special educational needs: a comparison over two decades. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 1(2). <http://www.nasen.uk.com/ejournal>.
- Crozier, G. (1998). Parents and schools: Partnership or surveillance? *Journal of Educational Policy*, 13(1), 125-136.
- Daalen, M. van, & Peetsma, T. (2006). *Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid; deelrapport 1: Ouderbetrokkenheid en zorgleerlingen, bevindingen uit de literatuur*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Deslandes, R., & Bertrand, R. (2005). Motivation of parent involvement in secondary-level schooling. *The Journal of Educational Research*, 98(3), 164-175.
- Driessen, G., Smit, F., & Slegers, P. (2005). Parental involvement and educational achievement. *British Educational Research Journal*, 31(4), 509-532.
- Edwards, A., & Warin, J. (1999). Parental involvement in raising the achievement of primary school pupils: why bother? *Oxford Review of Education*, 25(3), 325-341.

- Eldering, L. (2002). *Cultuur en opvoeding. Interculturele pedagogiek vanuit ecologisch perspectief*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Elkins, J., Van Kraayenoord, C.E., & Jobling, A. (2003). Parents' attitudes to inclusion of their children with special needs. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 3(2), 122-129.
- Emanuelsson, I., Haug, P., & Persson, B. (2005). Inclusive education in some Western European countries: different policy rhetorics and school realities. In: D. Mitchell (Ed.) *Contextualizing inclusive education. Evaluating old and new international perspectives*. London/New York: RoutledgeFalmer.
- Epstein, J.L. (1992). School and family partnerships. In M. Aiken (Ed.), *Encyclopedia of educational research* (6th ed.), pp. 1139-1151. New York: Macmillan.
- Epstein, J.L. (2001). *School, family, and community partnerships: preparing educators and improving schools*. Boulder, CO: Westview.
- Epstein, J.L., & Hollifield, J.H. (1996). Title I and school-family-centered community partnerships: Using research to realize the potential. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 1, 263-278.
- Fan, X., & Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta analysis. *Educational Psychological Review*, 13(1), 1-22.
- Flaxman, E., Schwartz, W., Weiler, J., & Lahey, M. (1998). *Trends and Issues in Urban Education, 1998*. ED 425 247. <http://iume.tc.columbia.edu>.
- Gavidia-Payne, S., & Stoneman, Z. (1997). Family predictors of maternal and paternal involvement in programs for young children with disabilities. *Child Development*, 68, 701-717.
- Giannetti, C.C., & Sagarese, M.M. (1998). Turning parents from critics to allies. *Educational Leadership*, 55(8), 40-42.
- Goals 2000 (1994).
<http://www.ed.gov/legislation/GOALS2000/TheAct/index.html>
- Grove, K.A., & Fisher, D. (1999). Entrepreneurs of meaning. Parents and the process of inclusive education. *Remedial and Special Education*, 20(4), 208-215.
- Hallam, S., & Castle, F. (2001). Exclusion from school: what can help prevent it? *Educational Review*, 53, 169-179.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

- Helgesen, M., & Andersen, V.B. (2005). Creating arenas for governance and integration? A discussion of governance and procedures for parental participation at schools in Denmark and Norway. Paper presented at NOPSA, Reykjavik, augustus 2005.
- Herweijer, L., & Vogels, R. (2004). *Ouders over opvoeding en onderwijs*. Den Haag: SCP.
- Hoover-Dempsey, K.V., & Sandler, H.M. (1997). Why do parents become involved in their children's education? *Review of Educational Research*, 67(1), 3-42.
- Hoover-Dempsey, K.V., Walker, J.M.T., Jones, K.P., & Reed, R.P. (2002). Teachers involving parents (TIP): Results of an in-service teacher education program for enhancing parental involvement. *Teaching and Teacher Education*, 18, 843-867.
- Hornby, G. (1995). *Working with parents of children with special needs*. London: Cassell.
- Huss-Keeler, R.L. (1997). Teacher perception of ethnic and linguistic minority parental involvement and its relationships to children's language and literacy learning: A case study. *Teaching and Teaching Education*, 13, 171-182.
- Jepma, IJ. (2003). *De schoolloopbaan van risicoleerlingen in het primair onderwijs* (Proefschrift). Amsterdam: Thela Thesis.
- Jepma, IJ. (2005). *Partners in onderwijs en opvoeding. Een onderzoek naar het educatief en opvoedkundig partnerschap tussen scholen en ouders in relatie tot de culturele diversiteit in het Amsterdamse basisonderwijs*. Eduquality/Schepers Van Seventer, Dienst Onderzoek en Statistiek, A&E Consultancy, Atelier voor Corporate Diversity.
- Kelley, P.A., Brown, S., Butler, A., Gittens, P., Taylor, C., & Zeller, P. (1998). A place to hand our hats. *Educational Leadership*, 56 (1), 62-64.
- Koster, M., et al. (2004). *Integratie onder het Rugzak-beleid*. Groningen: Instituut voor Orthopedagogiek/GION.
- Lamb-Parker, F., Piotrkowski, C., Baker, A., Kessler-Sklar, S., Clark, B., & Peay, L. (2001). Understanding barriers to parent involvement in Head Start: a research-community partnership. *Early Childhood Research Quarterly*, 16, 35-51.

- Lawrence-Lightfoot, S. (2003). *The essential conversation: what parents and teachers can learn from each other*. New York: Random House, Inc.
- Ledoux, G., Smeets, E., & Veen, I. van der (2005). *Verwijsgedrag van scholen met veel achterstandsleerlingen*. Nijmegen/Amsterdam: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen/SCO-Kohnstamm Instituut.
- Leming, E. (2002). Parent partnership and school improvement: an Eastern region perspective. In S. Wolfendale (Ed.), *Parent partnership services for special educational needs; Celebrations and challenges* (pp. 63-75). London: David Fulton Publishers.
- Levin, H., & Belfield, C. (2002). *Families as contractual partners in education. Occasional Paper No. 44*. National Center for the Study of Privatization in Education. <http://www.ncspe.org/>.
- Lindsay, G., & Dockrell, J.E. (2004). Whose job is it? Parents' concerns about the needs of their children with language problems. *The Journal of Special Education*, 37(4), 225-235.
- Meijer, C.W. (2004). Perspectief. In C.W. Meijer (Ed.), *WSNS Welbeschouwd*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Mitchell, D. (Ed.) (2005). *Contextualizing inclusive education. Evaluating old and new international perspectives*. London/New York: RoutledgeFalmer.
- Norwich, B., Griffiths, C., & Burden, B. (2005). Dyslexia-friendly schools and parent partnership: inclusion and home-school relationships. *European Journal of Special Needs Education*, 20(2), 147-165.
- Olson, J., Murphy, C.L., & Olson, P.D. (1999). Readyng parents and teachers for the inclusion of children with disabilities: A step-by-step process. *Young Children*, May 1999, 18-22.
- Overmaat, M., & Boogaard, M. (2004). *Neemt ouderparticipatie af? Stand van zaken en tips voor scholen en ouderraden*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Palmer, D.S., Fuller, K., Arora, T., & Nelson, M. (2001). Taking sides: Parent views on inclusion for their children with severe disabilities. *Exceptional Children*, 67(4), 467-484.
- Peetsma, T., Vergeer, M., Roeleveld, J., & Karsten, S. (2001). Inclusion in education; Comparing at-risk pupils' development in special and regular education. *Educational Review*, 53(2), 125-135.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

- Pels, T. (Red.)(2000). *Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en de pedagogische afstemming tussen gezin en school*. Assen: Van Gorcum.
- Peña, D. C. (2001). Parent involvement: Influencing factors and implications. *The Journal of Educational Research*, 94(1), 42-54.
- Powell, D.R. (1998). Reweaving parents into early-childhood education programs. *Education Digest*, 64(3), 22-26.
- Power, S., & Clark, A. (2000). The right to know: parents, school reports and parents' evenings. *Research Papers in Education*, 15(1), 25-48.
- Reglin, G. (2002). Project reading and writing (R.A.W.): Home visitations and the school involvement of high-risk families. *Education*, 123(1), 153-160.
- Reyna, V.F. (2005). The No Child Left Behind Act and Scientific Research. In J.S. Carlson, & J.R. Levin, (Eds.), *The No Child Left Behind Legislation: Educational Research and Federal Funding* (pp. 1-25). Greenwich: Information Age Publishing.
- Riddick, B. (1996). *Living with dyslexia*. London: Routledge.
- Rous, B., Hallam, R., Grove, J., Robinson, S., & Machara, M. (2003). *Parent involvement in early care and education programs: A review of the literature*. Lexington, KY: University of Kentucky, Interdisciplinary Human Development Institute.
- Sanders, M., & Epstein, J. (1998). School-family-community partnerships and educational change: international perspectives. In A. Hargreaves, Lieberman, M. Fullan, & D. Hopkins (Eds.), *International handbook of educational change*. New York/Dordrecht: Kluwer.
- Seefeldt, C., Denton, K., Galper, A., & Younoszai, T. (1998). Former Head Start parents' characteristics, perceptions of school climate, and involvement in their children's education. *The Elementary School Journal*, 98, 339-349.
- Sheldon, S. (2002). Parents' social networks and beliefs as predictors of parent involvement. *The Elementary School Journal*, 102, 301-316.
- Skårbrevik, K.J. (2005). The quality of special education for students with special needs in ordinary classes. *European Journal of Special Needs Education*, 20(4), 387-401.
- Smit, F., Driessen, G., & Doesborgh, J. (2002). *Ouders en educatieve voorzieningen*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.

- Smit, F., Driessen, G., & Doesborgh, J. (2005). *Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.
- Sykes, G. (2001). Home-school agreements: a tool for parental control or for partnership? *Educational Psychology in Practice*, 17, 273-286.
- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., Taggart, B., & Elliot, K. (2003). *The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project : Findings from the Pre-school Period*. London: Institute of Education, University of London. <http://www.ioe.ac.uk>.
- Taylor, G.R. (2004). *Parenting skills & collaborative services for students with disabilities*. Lanham, MD: Scarecrow Education.
- Todd, L. (2003). Disability and the restructuring of welfare: The problem of partnership with parents. *International Journal of Inclusive Education*, 7(3), 281-296.
- Turnbull, A.P., & Turnbull, H.R. (2001). *Families, professionals, and exceptionality: A special partnership* (4th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall.
- Ulrich, M.E., & Bauer, A.M. (2003). Levels of awareness: A closer look at communicating between parents and professionals. *Teaching Exceptional Children*, 35(6), 20-24.
- U.S. Department of Education (1994). *Strong families, strong schools: Building Community Partnerships for Learning. A research base for family involvement in learning from the U.S. Department of Education*. Washington DC: U.S. Governing Printing Office. (ED 371 909).
- Veen, A. (1999). *Stappen op weg naar onderwijsondersteuning, deel 1a. Antilliaanse en Arubaanse ouders in Rotterdam over de relatie tussen ouders en basisschool* (SCO-rapport 554). Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Veen, A., & Erp, M. van (1995). *Stappen op weg naar onderwijsondersteuning, deel 2. Basisscholen in Rotterdam over de relatie met ouders* (SCO-rapport 420). Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Vergeer, M., Blok, H., Peetsma, T., & Roede, E. (2004). *De positie van ouders binnen de Regeling Leerlinggebonden Financiering. Ervaringen in de eerste maanden van het schooljaar 2003-2004* (SCO-rapport 710). Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

- Vergeer, M.M., Felix, Ch., & Veen, A.M. (2007). *Keuzevrijheid van ouders bij het onderwijs voor kinderen met beperkingen*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Vincent, C., & Tomlinson, S. (1997). Home-school relationships: "The swarming of disciplinary mechanism?" *British Educational Research Journal*, 23(3), 361-377.
- Vogels, R. (2002). *Ouders bij de les; betrokkenheid van ouders bij de school*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Walker, J.M., Wilkens, A.S., Dallaire, J.R., Sandler, H.M. & Hoover-Dempsey, K.V. (2005). Parental involvement: model revision through scale development. *The Elementary School Journal*, 106 (2), 85-104.
- Wehman, T. (1998). Family-centered early intervention services: Factors contributing to increased parent involvement and participation. *Focus on autism & other developmental disabilities*, 13(2), 80-87.
- Wolfendale, S. (1999). 'Parents as partners' in research and evaluation: methodological and ethical issues and solutions. *British Journal of Special Education*, 26(3), 164-169.
- Wolfendale, S. (2002). An account of the genesis and growth of Parent Partnership Services. In S. Wolfendale (Ed.), *Parent partnership services for special educational needs; Celebrations and challenges* (pp. 3-18). London: David Fulton Publishers.
- Wolfendale, S., & Cook, G. (1997). *Evaluation of special educational needs parent partnership schemes*. London: University of London.

Bijlage 1 Wijze waarop literatuur gezocht is

Er is via Metalib gezocht naar 'peer referenced' artikelen en naar boeken die een overzicht geven van ontwikkelingen in diverse landen:

- in Picarta (dat ook Nederlandse bestanden omvat)
- in de gebruikelijke databases voor de vakgebieden Psychologie, Pedagogiek en Onderwijskunde (PiCarta, ERIC, Online Contents, PsycINFO, Web of Science, etc)

Er is gezocht met combinaties van trefwoorden in de velden 'titel', 'onderwerp' of 'alle velden', zowel in het Nederlands als in het Engels.

Gebruikte Nederlandse trefwoorden:

- o ouder* (ouders, ouderparticipatie, ouderbetrokkenheid; ouder-begeleiding; etc);
- o 'speciaal onderwijs'; '(zorg)leerling of risicoleerling'; 'leerlingzorg';
- o opvoed* (opvoedingsondersteuning, etc);
- o interventie.

Gebruikte Engelse trefwoorden:

- o parent* ('parental involvement'; 'parent partnership'; 'parent participation'; 'parent school relationship');
- o inclusi* ('inclusion'; 'inclusive education');
- o 'at-risk student'; 'at-risk pupil';
- o 'special needs'; 'special education*' ('special educational needs'); 'internal differentiation'; LBD (learning and behavioral disorder/difficulty/disability);
- o 'intervention'; 'early intervention';
- o 'disadvantaged'.

Binnen de treffers is geselecteerd op relevantie.

Verder is gezocht naar recentere publicaties van relevante auteurs, en (via de Social Sciences Citation Index) naar publicaties die verwijzen naar kernartikelen. Deze zoekacties hebben enkele extra publicaties opgeleverd.

Tenslotte is gezocht op enkele sites die informatie bieden op het terrein van zorg- en risicoleerlingen. Deze sites zijn opgenomen in bijlage 2.

Bijlage 2 Informatieve sites op het terrein van risico- en zorgleerlingen

- <http://www.nizw.nl> Dit is de site van het NIZW (Innovatiepartner in Zorg en Welzijn).
- <http://iume.tc.columbia.edu/> Dit is de site van het 'Institute for Urban and Minority Education' dat een onderdeel is van Columbia University te New York. Hier staat het 'Archive of ERIC Clearinghouse on Urban Education Publications', waarin onder andere Flaxman, Schwartz, Weiler en Lahey (1998) gevonden is.
- <http://www.rethinkingschools.org/> 'Rethinking Schools' is een beweging in de VS die zich bezighoudt met problemen van scholen in steden, met name op het terrein van gelijkheid en ras. Er wordt binnen 'Rethinking Schools' geschreven voor en door docenten, ouders, leerlingen en onderzoekers. Daarbij wordt geprobeerd een goed evenwicht te vinden tussen de schoolpraktijk en onderwijskundige theorieën. Een van de uitgangspunten van 'Rethinking Schools' is dat kinderen met welke achtergrond dan ook naar 'the common school' gaan waar ze met elkaar leren praten, spelen en werken. Op de site van 'Rethinking Schools' zijn vooral praktijkgerichte publicaties te vinden.
- <http://www.sedl.org/connections/resources/> Dit is de site van het 'Southwest Educational Development Laboratory' te Austin (Texas), waarvan het 'National Center for Family & Community Connections with Schools' een onderdeel is. Hier verschijnen jaarlijks syntheses van onderzoeksbevindingen, zoals bijvoorbeeld die van M. Boethel uit 2004, getiteld: 'Readiness. School, Family & Community Connections'.

Bijlage 3 Vragenlijst voor de samenwerkingsverbanden WSNS

Soms is de ontwikkeling van een leerling op de basisschool niet erg gunstig. Als de problemen voldoende ernstig zijn, kan het samenwerkingsverband in beeld komen. In de meeste gevallen is het de school die – na een verkregen toestemming van de ouders – de leerling inbrengt. Maar het komt ook voor dat ouders zelfstandig de weg naar het samenwerkingsverband weten te vinden.

Deze vragenlijst gaat over de verschillende manieren waarop het samenwerkingsverband ouders van zorgleerlingen zou kunnen ondersteunen. In de vragenlijst sommen we ongeveer twintig van zulke manieren op. Wij willen graag weten welke van deze manieren door uw samenwerkingsverband worden benut. Ter wille van de overzichtelijkheid zijn de ondersteuningswijzen ingedeeld naar een vijftal hoofdfuncties. In de eerste hoofdfunctie gaat het om een indirecte ondersteuning van ouders via de school. In de daarop volgende hoofdfuncties gaat het om de directe contacten met ouders. De hoofdfuncties zijn:

- A. De school ondersteunen in de contacten met ouders
- B. Informatie verstrekken aan ouders
- C. Ouders adviseren
- D. Ouders ondersteunen
- E. Ouders laten meedenken/-beslissen.

De activiteitenlijst is opgesteld met hulp van een tiental samenwerkingsverbanden. Zij hebben ons verteld over hun activiteitsaanbod aan ouders. Het is ons gebleken dat er tussen de samenwerkingsverbanden een zekere variatie in werkwijzen is. Zeker niet alle activiteiten worden door elk samenwerkingsverband ondernomen. Dat hoeft natuurlijk ook niet, want de samenwerkingsverbanden zijn – binnen de marges van de wet – vrij een eigen beleid te formuleren.

Bij elke activiteit is de vraag of uw samenwerkingsverband (swv) de activiteit uitvoert, of niet. We onderscheiden drie antwoordalternatieven:

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

1. *Dit doen we.*
2. *Dit doen we niet of is niet op ons van toepassing.*
3. *Ik weet niet of we dit doen.*

Aan het einde van de vragenlijst hebben we nog enkele andere vragen. U zou ons erg helpen als u ook deze vragen nog wilde beantwoorden.

A. De school ondersteunen in de contacten met ouders

A.1 Het swv levert de scholen informatie die gericht is op ouders en die de scholen makkelijk kunnen overnemen in bijvoorbeeld de schoolgids. Het gaat om informatie over bijvoorbeeld doelen, werkwijzen, procedures, en dergelijke.

A.2 Het swv organiseert scholing voor leraren die (mede) gericht is op oudercontacten. Het gaat om scholing die tot doel heeft dat leraren hun professionaliteit en zorgvuldigheid in contacten met ouders verbeteren.

A.3 Het swv biedt scholen bemiddeling aan als er rond een zorgleerling een probleem of conflict bestaat tussen school en ouders.

B. Informatie verstrekken aan ouders

B.1 Het swv beschikt over schriftelijk materiaal (folder, brochure, o.i.d.) om ouders te informeren over de zorgvoorzieningen, de bijbehorende procedures, en dergelijke.

B.2 Het swv beschikt over schriftelijk materiaal om ouders te informeren over de criteria die de PCL hanteert bij het afgeven van een beschikking.

B.3 Het swv heeft een informatiepunt ingericht waar ouders zich met hun vragen rechtstreeks kunnen melden, bijvoorbeeld een balie, een telefonisch spreekuur of een website.

B.4 Het swv beschikt over informatiemateriaal in andere talen dan het Nederlands, gericht op allochtone ouders.

C. Ouders adviseren

C.1 Het swv adviseert ouders desgevraagd over de keuze van een school voor speciaal basisonderwijs, nadat een beschikking afgegeven is.

C.2 Het swv adviseert ouders desgevraagd over de keuze van een andere basisschool, bijvoorbeeld als de eigen basisschool niet in staat (b)lijkt een passend programma te verzorgen.

D. Ouders ondersteunen

D.1 Het swv houdt met ouders die een beschikking willen aanvragen een intakegesprek, bijvoorbeeld om de procedure toe te lichten.

D.2 Het swv ondersteunt ouders bij de completering van het dossier dat nodig is voor de aanvraag van een beschikking. Het kan bijvoorbeeld gaan om het verzamelen van extra verslagen, medisch, logopedisch, of anderszins.

D.3 Het swv biedt ouders de mogelijkheid een beroep te doen op schoolmaatschappelijk werk, bijvoorbeeld via een eigen schoolmaatschappelijk werker, of via een schoolmaatschappelijk werker die is aangesteld bij een aangesloten school.

D.4 Het swv gebruikt trajectbegeleiding of 'casemanagement' voor ouders van zorgleerlingen. Van trajectbegeleiding of 'casemanagement' is sprake als één en dezelfde persoon als aanspreekpunt fungeert voor één en hetzelfde ouderpaar.

D.5 Het swv houdt met ouders die een beschikking hebben gekregen een advies- of eindgesprek, waarin het besluit wordt toegelicht en de nieuwe situatie wordt verkend.

D.6 Het swv doet in voorkomende gevallen beroep op een tolk, met name om met allochtone ouders die het Nederlands onvoldoende machtig zijn te kunnen overleggen.

E. Ouders laten meedenken of meebeslissen

E.1 Het swv legt het jaarlijkse zorgplan voor aan de medezeggenschapsraden van de aangesloten scholen of schoolbesturen ter verkrijging van instemming.

E.2 Het swv heeft een oudervertegenwoordiging opgenomen in het eigen bestuur of in de raad van toezicht.

E.3 Het swv biedt ouders desgevraagd de gelegenheid hun positie of wensen mondeling toe te lichten aan de PCL of aan een van de leden daarvan.

E.4 Het swv doet klanttevredenheidsonderzoek bij ouders.

Slotvragen

Zijn er andere activiteiten richting ouders die niet in de lijst staan, maar die uw swv wel doet? Wilt u deze kort aanduiden? [open ruimte]

Onderneemt uw swv bijzondere activiteiten richting ouders, die zouden kunnen gelden als een voorbeeld van 'good practice' voor andere swv's? In dat geval vragen wij u de activiteit(en) kort te benoemen en uw naam (plus telefoonnummer of e-mailadres) te geven, zodat wij contact met u kunnen opnemen. [open ruimte]

Hoeveel scholen zijn momenteel bij uw samenwerkingsverband aangesloten?

___ scholen voor basisonderwijs

___ scholen voor speciaal basisonderwijs

Welk percentage leerlingen bezoekt het sbo? Deelnamepercentage ___ procent.

Welk percentage leerlingen wordt naar het sbo verwezen? Verwijzingspercentage ___ procent.

Wat is uw functie in het samenwerkingsverband?

coördinator

anders, nl. ...

Wij danken u hartelijk voor het invullen van de vragenlijst.

Bijlage 4 Van toepassing zijnde artikelen uit de Wet op het Primair Onderwijs

Artikel 11. Rapportage vorderingen van leerlingen

Het bevoegd gezag rapporteert over de vorderingen van de leerlingen aan hun ouders.

Artikel 13. Schoolgids

1. De schoolgids bevat voor ouders, verzorgers en leerlingen informatie over de werkwijze van de school en bevat in elk geval informatie over:

a. de doelen van het onderwijs en de resultaten die met het onderwijsleerproces worden bereikt, met dien verstande dat bij algemene maatregel van bestuur voorschriften kunnen worden gegeven met betrekking tot de wijze waarop

1°. de resultaten worden beschreven die met het onderwijsleerproces worden bereikt, en

2°. de context wordt vermeld waarin de onder 1° bedoelde resultaten dienen te worden geplaatst.

b. de wijze waarop aan de zorg voor het jonge kind wordt vormgegeven,

c. de wijze waarop aan de zorg voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en voor leerlingen voor wie een leerlinggebonden budget beschikbaar is, wordt vormgegeven

d. de wijze waarop de verplichte onderwijstijd wordt benut,

e. de geldelijke bijdrage, bedoeld in artikel 40, eerste lid, waarbij een ontwerp van een overeenkomst voor een dergelijke bijdrage, die voldoet aan de eisen die in artikel 40, eerste lid, zijn geformuleerd, in de schoolgids wordt opgenomen,

f. de rechten en plichten van de ouders, de verzorgers, de leerlingen en het bevoegd gezag, waaronder de informatie over de klachtenregeling, bedoeld in artikel 14, en de gronden voor vrijstelling van het onderwijs, bedoeld in artikel 41, tweede lid, en

g. de wijze waarop het bevoegd gezag omgaat met de in artikel 12, eerste lid, omschreven bijdragen,

j. de wijze waarop de overblijfmogelijkheid, bedoeld in artikel 45, wordt georganiseerd.

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

2. Het bevoegd gezag reikt de schoolgids uit aan de ouders dan wel de verzorgers bij de inschrijving en jaarlijks na de vaststelling van de schoolgids.

3. De algemene maatregel van bestuur, bedoeld in het eerste lid, onder a, wordt aan de beide kamers der Staten-Generaal overgelegd. De maatregel treedt niet in werking dan nadat 4 weken na de overlegging zijn verstreken en gedurende die termijn niet door of namens een der kamers de wens te kennen wordt gegeven dat het in die maatregel geregelde onderwerp bij de wet wordt geregeld. Alsdan wordt een daartoe strekkend wetsvoorstel zo spoedig mogelijk ingediend.

Artikel 40 Toelating en verwijdering van leerlingen

2. Toelating van leerlingen afkomstig van een school voor speciaal onderwijs, een school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs of een instelling voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs, alsmede overgang van een leerling naar een dergelijke school of instelling, vindt slechts plaats in overeenstemming met de ouders.

Artikel 40a. Handelingsplan

1. Het bevoegd gezag van een school waar een visueel gehandicapte leerling is ingeschreven of een leerling voor wie een leerlinggebonden budget beschikbaar is, stelt in overeenstemming met de ouders voor elk schooljaar een handelingsplan op. Indien de inschrijving van de in de eerste volzin bedoelde leerling plaatsvindt op of na 1 augustus wordt het handelingsplan zo spoedig mogelijk doch uiterlijk een maand na die inschrijving opgesteld.

2. In het handelingsplan dat betrekking heeft op het laatste schooljaar van de periode gedurende welke voor de leerling een leerlinggebonden budget beschikbaar is, wordt aangegeven dat de voortzetting van de voorzieningen die voor de leerling zijn getroffen op basis van het leerlinggebonden budget, afhankelijk is van een nieuwe beoordeling door een zodanige commissie voor de indicatiestelling.

3. Het handelingsplan wordt jaarlijks met de ouders geëvalueerd.

Artikel 42. Onderwijskundig rapport

Over iedere leerling die de school verlaat, stelt de directeur, na overleg met het onderwijzend personeel, ten behoeve van de ontvangende school of school als bedoeld in de [Wet op de expertisecentra](#) dan wel als bedoeld in de [Wet op het voortgezet onderwijs](#) een onderwijskundig rapport op. Afschrift van dit rapport wordt aan de ouders van de leerling verstrekt. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen nadere voorschriften omtrent dit rapport worden gegeven.

Artikel 43. Onderwijskundig rapport ten behoeve van een permanente commissie leerlingenzorg of een commissie voor de indicatiestelling

1. Binnen vier weken na een daartoe strekkend verzoek van een permanente commissie leerlingenzorg als bedoeld in artikel 23 zendt de basisschool de commissie de gegevens waaruit blijkt om welke reden naar het oordeel van de directeur van de basisschool, mede op advies van het onderwijzend personeel van de school, de leerling niet op de school kan worden gehandhaafd en een beschrijving van de maatregelen die tijdens het verblijf van de leerling op de school zijn getroffen om te bewerkstelligen dat de leerling wel op de school zou kunnen worden gehandhaafd. De basisschool verstrekt de commissie desgevraagd tevens binnen vier weken alle nadere gegevens die de commissie verlangt en die redelijkerwijs door de school kunnen worden verstrekt.

2. Het eerste lid is van overeenkomstige toepassing bij overgang van een leerling van een speciale school voor basisonderwijs naar een dergelijke school in een ander samenwerkingsverband, met dien verstande dat de gegevens inzicht geven in de voortgang van de ontwikkeling van de leerling.

3. Het eerste lid is van overeenkomstige toepassing ten aanzien van een verzoek van de permanente commissie leerlingenzorg met betrekking tot een leerling van een school als bedoeld in de [Wet op de expertisecentra](#), met dien verstande dat de gegevens inzicht geven in de voortgang van de ontwikkeling van de leerling.

4. Afschrift van het rapport, bedoeld in het eerste, tweede en derde lid, wordt aan de ouders van de leerling verstrekt.

5. Bij het verstrekken van de gegevens, bedoeld in het eerste lid, meldt de basisschool wanneer en aan welke permanente commissie leerlingenzorg door haar reeds eerder dergelijke gegevens over de leerling werden verstrekt.

6. Het eerste lid is van overeenkomstige toepassing indien het een verzoek betreft van ouders van een leerling in het kader van hun verzoek aan de commissie voor de indicatiestelling, bedoeld in [artikel 28c, van de Wet op de expertisecentra](#)

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

7. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen nadere voorschriften worden gegeven omtrent de in dit artikel bedoelde gegevens.

Artikel 44. Ondersteunende werkzaamheden ouders

Het bevoegd gezag stelt de ouders van de leerlingen in de gelegenheid ondersteunende werkzaamheden ten behoeve van de school en het onderwijs te verrichten. De ouders zijn daarbij gehouden de aanwijzingen op te volgen van de directeur en het overige onderwijzend personeel, die verantwoordelijk blijven voor de gang van zaken.

Bijlage 5 Schaalconstructie, scholen over betrokkenheid ouders bij onderwijs

<i>Betrokkenheid ouders van zorgleerlingen:</i>	<i>Schaalinfo</i>
Is er overleg met ouders als een handelingsplan wordt opgesteld?	alpha .75
Worden ouders op hoogte gehouden van uitvoering en effect handelingsplan?	<i>Bron: directie</i>
<i>schaal overleg met ouders over handelingsplan</i>	
overleg met ouders van zorgleerlingen is in het algemeen goed	alpha .75
ouders van zorgleerlingen goed op de hoogte van onderwijs aan hun kind	1 F, 57% verklaarde
Het kost veel moeite om ouders van zorgleerlingen bij de school te betrekken	Variantie
Ouders van zorgleerlingen geven vaak onvoldoende informatie over hun kind	ladingen > .69
<i>schaal kwaliteit contact met ouders van zorgleerlingen</i>	
Met de ouders van zorgleerlingen is goed overleg mogelijk over de aanpak op school en thuis	alpha .93
De ouders en leerkracht hebben dezelfde kijk op het probleem van zorgleerlingen	1 F, 73% verklaarde
De communicatie met de ouders over zorgleerlingen is goed	variantie
De ouders van zorgleerlingen bieden het kind thuis een goede begeleiding	ladingen > .78
De ouders van zorgleerlingen helpen waar nodig op school bij de opvang van dit kind	<i>Bron: leerkrachten</i>
De ouders hebben de hulp aan zorgleerlingen goed georganiseerd	<i>groepen 2, 4, 6 en 8</i>
<i>Schaal kwaliteit relatie met ouders van zorgleerlingen</i>	
	(oordeel per zorgleerling)

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

Overige schalen met betrekking tot zorgleerlingen

	<i>Schaalinfo</i>
leerlingen met leerproblemen zoveel mogelijk basisonderwijs	alpha .80
leerlingen met gedragsproblemen zoveel mogelijk basisonderwijs	2F, 42% en 19%
leerlingen met sociaal-emotionele problemen zoveel mogelijk basisonderwijs	verklaarde variantie
leerlingen met lichamelijke handicaps zoveel mogelijk basisonderwijs	1F-opl alle ladingen > .50
zorgleerlingen moeten zo lang mogelijk op deze school blijven	<i>Bron: leerkrachten</i>
onderschrijf uitgangspunten WSNS	<i>groepen 2, 4, 6 en 8</i>
onderschrijf uitgangspunten LGF	
beleid: zoveel mogelijk zorgleerlingen in het bo handhaven	
<i>Schaal opvatting zoveel mogelijk leerlingen opvangen in regulier basisonderwijs</i>	
Door dit beleid is de werkdruk voor het team groter geworden	alpha .72
Door de aanwezigheid van zorgleerlingen krijgen andere leerlingen minder aandacht	1F, 40% verklaarde
Door de aanwezigheid van zorgleerlingen is het in de klassen onrustiger dan vroeger	variantie
Het systeem van leerlingenzorg vormt een grote administratieve belasting voor de school	ladingen > .53
<i>Schaal negatieve gevolgen beleid zorgleerlingen</i>	<i>bron: directie</i>
duidelijke visie op het bieden van extra zorg aan zorgleerlingen	alpha .77
dossievorming rond zorgleerlingen slecht geregeld	1F, 53% verklaarde
Overdracht gegevens aan het einde van het jaar goed geregeld	variantie
procedures leerlingenzorg helder	alle ladingen > .64
procedures leerlingenzorg via vaste protocollen en documenten	<i>bron: leerkrachten</i>
<i>Schaal kwaliteit procedures rond zorgleerlingen</i>	<i>groepen 2, 4, 6 en 8</i>

Bijlagen

	<i>Schaalinfo</i>
leerkrachten signaleren problemen van leerlingen niet snel genoeg	alpha .82
zinnig en uitvoerbaar handlingsplan maken lukt niet goed	3F, 38, 12 en 10%
onvoldoende externe deskundigen beschikbaar	verklaarde variantie
samenwerking tussen leerkrachten en andere deskundigen laat te wensen over	1F, ladingen > .36
verantwoordelijkheid voor zorgleerlingen blijft teveel liggen bij de remedial teacher of IBER	<i>bron: directie</i>
het lukt leerkrachten niet goed handlingsplannen te integreren in hun programma	
leerkrachten kunnen hun aanpak onvoldoende aanpassen	
de geboden zorg wordt niet geëvalueerd	
handlingsplannen worden niet tijdig bijgesteld	
handlingsplannen leiden toch niet tot het gewenste effect	
er zitten meer zorgleerlingen in een klas dan de groepsleerkracht aankan	
<i>Schaal ervaren problemen met zorgstructuur</i>	
Het swv beschikt over een goed functionerend netwerk voor Ibers	alpha .82
Het swv stimuleert de samenwerking tussen de basisscholen	1F, 37% verklaarde
Het swv stimuleert de samenwerking tussen de basisscholen en het sbo	variantie
Het swv bevordert de kwaliteit van de leerlingenzorg in de basisscholen	ladingen > .44
Het swv bevordert de standaardisatie van procedures	<i>bron: directie</i>
Het swv levert een bijdrage aan scholing op het gebied van leerlingenzorg	
Het swv stimuleert scholen om met een systeem van kwaliteitszorg te werken	
Het swv stimuleert de samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg	
<i>Schaal mate waarin samenwerkingsverband goed functioneert</i>	
vaardig in heterogene groepen	alpha .81
vaardig in verbeteren prestaties achterstandleerlingen	2 F, 37% en 12%
vaardig in geven van onderwijs aan leerlingen met leerproblemen	verklaarde variantie
vaardig in geven van onderwijs aan leerlingen met sociaal emotionele problemen	1F-opl alle ladingen > .59

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

	<i>Schaalinfo</i>
vaardig in geven van onderwijs aan leerlingen met gedragsproblemen	<i>bron: leerkrachten</i>
vaardig in geven van onderwijs aan leerlingen met lichamelijke handicaps	<i>groepen 2, 4, 6 en 8</i>
vaardig in klassenmanagement	
vaardig in signaleren problematiek	
vaardig in het stellen van diagnose m.b.t. problematiek bij leerlingen	
vaardig in het geven van adaptief onderwijs	
<i>Schaal vertrouwen in eigen kunnen met betrekking tot lesgeven</i>	
door leerlingen met leerproblemen, anderen minder aandacht	alpha .80
door leerlingen met sociaal emotionele problemen, anderen minder aandacht	1F, 56% verklaarde variantie
door leerlingen met gedragsproblemen, anderen minder aandacht	alle ladingen > .56
leerlingen met leerproblemen, storend voor anderen	<i>bron: leerkrachten</i>
lesgeven aan zorgleerlingen grote belasting	<i>groepen 2, 4, 6 en 8</i>
<i>Schaal mate waarin zorgleerlingen als belastend worden ervaren</i>	

Bijlage 6 Leerkrachtbeoordelingen van de type problematiek per zorgleerling

externaliserend probleemgedrag (1 of meer van de volgende (antwoord categorie ja/nee)):

ADHD

overactief/impulsief

agressief tegenover klasgenoten

bizar gedrag of gedrag dat niet past bij de leeftijd

sterk storend voor anderen

is zelf een pester.

internaliserend probleemgedrag (1 of meer van de volgende):

faalangstig

teruggetrokken, komt niet tot contact met anderen

gebrek aan zelfvertrouwen, negatief beeld van zichzelf

gebrek aan weerbaarheid

gebrek aan sociale vaardigheden en/of wordt afgewezen/gepest door anderen

(zonder combinatie met ander probleemgedrag).

Bijlage 7 Schaalconstructie ouderbetrokkenheid

Schaal kwaliteit relatie school-zorgouders	<i>schaalinfo</i>
Met de school was goed overleg mogelijk over de aanpak van ons kind op school en thuis	alpha .85
Wij als ouders en de leerkracht(en) hadden dezelfde kijk op ons kind	
De communicatie met de school was goed	
Schalen voorwaarden voor ouderbetrokkenheid	<i>schaalinfo</i>
Als ouder volg ik heel nauwkeurig hoe het met mijn kind op school gaat	alpha .77 60% verklaarde variantie
Als ouder wil ik weten hoe de leerkrachten omgaan met mijn kind	ladingen > .68
Als ouder informeer ik de leerkrachten over wat belangrijk is voor mijn kind	
Als ouder wil ik betrokken worden bij beslissingen van de school over mijn kind	
<i>Schaal 'ouders kennen zichzelf een actieve rol toe'</i>	
Ik vind dat ik de leerstof kan uitleggen aan mijn kind	alpha .67
Ik vind dat ik de leerkracht nuttige informatie kan geven over mijn kind	44% verklaarde variantie ladingen > .56
Ik vind dat ik mijn kind kan motiveren en stimuleren	
Ik vind dat ik prima in staat ben om met de leerkracht(en) te overleggen	
Ik vind dat ik een belangrijke bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van mijn kind op school	
<i>Schaal 'ouders achten zichzelf competent hun kind te ondersteunen'</i>	
De school respecteert de manier waarop wij ons kind opvoeden en de opvattingen die we daarover hebben	alpha .78 50% verklaarde variantie
De school staat open voor onze vragen over het onderwijs	ladingen > .61
De school houdt ons buiten de beslissingen over het onderwijs aan	

Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid

ons kind

De school informeert ons als ouders over de aanpak op school

De school maakt gebruik van de informatie die wij als ouders aandragen over ons kind

De school nodigt ons als ouders uit om mee te denken over het schoolbeleid

Schaal 'ouders voelen zich door de school uitgenodigd betrokken te zijn'

Mijn kind vraagt mijn hulp als het op school moeilijk is alpha .73

Mijn kind vindt het vervelend als ik vraag hoe het op school gegaan is 43% verklaarde variantie ladingen > .49

Mijn kind vindt het leuk als ik in de klas kom kijken

Mijn kind reageert afwijzend als ik met de leerkracht zou willen overleggen

Mijn kind vindt het vervelend als ik wil helpen met schoolwerk

Mijn kind wil graag dat ik naar ouderavonden en dergelijke ga

Schaal 'kind accepteert de betrokkenheid van ouders'

Recent uitgegeven Publicaties van het SCO-Kohnstamm Instituut / 2007

- 782 Veen, A., Veen, I. van der en Koopman, P.
Bos en Lommer. Onderzoeksrapportage over de periode 1991-2005.
Evaluatieonderzoek project Capabel (vierde interimrapport)
- 781 Derriks, M., en Kat, E. de
Pedagogische Dimensie nr 53. De leerlingen de baas. Beginnende
vrouwelijke docenten en orde in de klas
- 780 Eck, E. van en Boogaard, M.
Interne en externe kwaliteitszorg in het basisonderwijs en de rol van het
bovenschools management
- 779 Veen, A., Daalen, M. van, Roeleveld, J. en Jong, N. de
Implementatie van Voor- en Vroegschoolse Educatie in Rotterdam
- 778 Veen, A., Vergeer, M., Oenen, S. van , Glaudé, M. en Breetvelt, I.
ZonMw Programmeringsstudie Jeugd, Deelstudie 1 Effecten van
interventies in Pedagogische Basisvoorzieningen
- 777 Peetsma, T. Boogaard, M., Karaburun, A. en Veen, I. van der
Deelrapport 3. Onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid; deelrapport 3
Hoe gaan basisscholen en ouders met elkaar om als extra zorg nodig is?
- 776 Koopman, P., Derriks, M., Voncken, E.
PrO-Loopbanen. Een verkennende studie naar de onderwijsloopbanen
v.d. jongeren met een beschikking praktijkonderwijs en de invloeden
daarop.
- 775 Veen, A., Daalen, M. van
Ouderbetrokkenheid in Oud-West. Evaluatie v.h. project
Ouderbetrokkenheid op de basisscholen in A'dam Oud-West
- 774 Oostdam, R., W. Oud, W.
KunstWerk(t) in de Tertiaire sector. Evaluatieonderzoek naar
ervaringsleren met theatrale werkvormen
- 773 Vergeer, M, Felix, C., Veen, A.M.
Keuzevrijheid v. ouders bij het onderwijs voor kinderen met
beperkingen
- 772 Veen, I. van de, Elshof, D, Daalen, M. van
Vervolgonderzoek naar de afname van het marktaandeel Openbaar
Onderwijs in Rotterdam

Deze rapporten zijn te bestellen via:
<http://www.sco-kohnstammstituut.uva.nl/webwinkel/bestellen.htm>

